

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ ТА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ РАЙОНІВ,
ФАКУЛЬТЕТ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА АКАДЕМІЯ,
УНІВЕРСИТЕТ ВІТАУТАСА МАГНУСА, ЛИТВА
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. Ю. ФЕДЬКОВИЧА

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

Збірник наукових праць

Житомир
2021

*Рекомендовано до друку рішенням ради ННІ економіки та агробізнесу
Поліського національного університету, протокол № 2 від 25 жовтня 2021 р.*

Науковий комітет:

Скидан О.	доктор економічних наук, професор
Жуковскис Я.	доктор наук, професор (Литва)
Галушка З.	доктор економічних наук, професор
Даций Н.	доктор наук з державного управління, професор
Якобчук В.	кандидат економічних наук, професор
Швець Т.	кандидат економічних наук, доцент
Данкевич В.	доктор економічних наук, доцент
Литвинчук І.	доктор економічних наук, доцент
Плотнікова М.	кандидат економічних наук, доцент
Сокальський С.	кандидат економічних наук

Рецензенти:

Саблук П.	академік-секретар НААН, доктор економічних наук, професор
Кропивко М.	академік НААН, доктор економічних наук, професор
Ходаківський Є.	доктор економічних наук, професор

М20 **Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць у 2 ч.**
Ч. 1. Житомир: Поліський національний університет, 2021. 278 с.

До збірника ввійшли матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми управління розвитком територій», присвячених розв'язанню актуальних проблем регіонального розвитку та формування пропозицій щодо самозабезпечення, підвищення стійкості місцевих громад до зовнішніх чинників.

Для науковців, керівників та спеціалістів суспільного сектора, працівників державного управління, освіти та місцевого самоврядування, усіх, хто цікавиться проблемами регіонального розвитку, особистості, суспільства та екологічного господарювання.

Збірник виготовлено з оригіналів доповідей авторів. Відповідальність за точність викладених у збірнику матеріалів несуть автори.

Роздруковано з оригіналу-макета замовника.

ЗМІСТ

Антонюк В. П.

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕГІОНАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ 9

Белікова М. В., Безхлібна А. П., Мала В. С.

ДІЛОВОДСТВО В ТУРИЗМІ ТА СТАНДАРТИ: ДОСВІД
ТРИЗІРКОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ТУРЕЦЬКИХ ГОТЕЛІВ 13

Бородіна О. А.

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРИ ФОРМУВАННІ БАГАТОРІВНЕВОЇ
СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 17

Бурим М. І., Лавренко С. О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ АГРОБІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ 21

Бут Т. В., Шкуринська А. С.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ КАРАНТИНУ 24

Гудзь П. В., Гудзь М. В.

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ
ЗГУРТОВАНOSTІ МЕШКАНЦІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 27

Datsii Nadiia

FEATURES OF PUBLIC MANAGEMENT OF THE TERRITORIAL
ECOLOGICAL SYSTEM 32

Дзядук Г. О.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ДОБРОБУТУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ,
ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ КРАЇНИ 36

Дурман М. О., Горбунова А. А.

НОВАЦІЇ ПРОЦЕСУ РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ 39

Дурман О. Л., Малуха А. І.

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ООН
В СТРАТЕГІЯХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 43

Євченко В. В.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФАКТОР ЗБАЛАНСОВАНОГО
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ 48

Єршова Н. Ю.

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ В ГЛОБАЛЬНІЙ РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ 52

<i>Заблодська І. В., Сєребряк К. І.</i> ВПЛИВ СТАНУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	55
<i>Задоя А. О.</i> ІКОННИЙ МАРКЕТИНГ ЯК СПОСІБ РИНКОВОГО ПРОСУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ	59
<i>Застрожнікова І. В.</i> ПЛАНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПРИАЗОВСЬКОГО РЕГІОНУ	63
<i>Ilychovski Svetoslav</i> ALGORITHM FOR EVALUATION OF SHARE PACKAGES	66
<i>Ivanova Zoya</i> TRENDS IN THE EDUCATIONAL STRUCTURE OF EMPLOYED PERSONS IN COMMERCIAL ENTERPRISES	71
<i>Казьмір Л. П., Казьмір П. Г.</i> РЕГІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	76
<i>Квятко Т. М.</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ	80
<i>Korniienko T. O.</i> ATTRACTING DEPOSIT FLOWS AS THE MAIN RESOURCE OF INVESTMENT IN THE COUNTRY'S ECONOMY	84
<i>Korolchuk L</i> THE ROLE OF CROSS-BORDER COOPERATION OF REGIONS IN THE BALANCED DEVELOPMENT OF TERRITORIES	86
<i>Лінькова О. Ю.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК	90
<i>Marekha I. S.</i> ENVIRONMENTAL FUNDAMENTALS FOR THE INVESTMENT SUPPORT OF THE AGRIBUSINESS	94
<i>Marinov Ivan</i> STRATEGIC LEADERSHIP AND VALUE CREATION OF THE COMMERCIAL ENTERPRISE	97

<i>Мартинівич Н. О.</i> ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ – ВЕКТОР ЗБАЛАНСОВАНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	101
<i>Melnychuk Yu. M.</i> DEPOSIT STRATEGIES AS INVESTMENT DIRECTIONS OF ECONOMIC DEVELOPMENT	106
<i>Молдаван Л. В.</i> ПРОГРАМНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНУ АГРАРНУ ПОЛІТИКУ	108
<i>Незгода О. К.</i> УПРАВЛІННЯ ГІДРОЕКОЛОГІЧНИМ СТАНОМ ШОЛОХОВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА	113
<i>Пласкальня Є. І., Лавренко С. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ УПРАВЛІННІ СІЛЬСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ	116
<i>Плотнікова М. Ф., Булуй О. Г., Пантус П., Табалюк В. С.</i> СТАЛІЙ РОЗВИТОК ЯК МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ	118
<i>Присяжнюк О. Ф.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙ ПРОЄКТ-МЕНЕДЖМЕНТУ	121
<i>Petrova Simeonka</i> RELATIVITY BETWEEN ASSORTMENT SUPPLY AND OMNICHANNEL RETAILING	124
<i>Пошивалова О. В.</i> СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	129
<i>Редзюк Є. В.</i> КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СЕРЕД РЕГІОНАЛЬНИХ І МІСЦЕВИХ ГРОМАД В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	133
<i>Рибалка В. В.</i> ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСЕРЕДКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	138

<i>Різак М. Ю., Лавренко С. О.</i> ОРГАНІЧНИЙ БАРВНИК З ПАПРИКИ – ПРИКЛАД РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ	147
<i>Садченко О. В.</i> МАРКЕТИНГ-МЕНЕДЖМЕНТ: ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.....	149
<i>Сисоєнко І. А., Гузік С. І.</i> СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАДХОДЖЕНЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	154
<i>Слобожан О. В.</i> ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	157
<i>Сухоставець А. І.</i> ОЦІНКА ДІЯНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	162
<i>Шавурська О. В.</i> ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ АУДИТУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ГАРАНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	166
<i>Шевченко О. В.</i> ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДМІННОСТЕЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПАРАДИГМИ «НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ	172
<i>Швець Н. В.</i> УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ВІДКРИТТЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	177
<i>Шелеметьєва Т. В., Вовк І. В.</i> РОЛЬ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ В ПОЛІТИЦІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	181
<i>Ширяева Н. Ю.</i> МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ТЕРРИТОРИЙ.....	185
<i>Tsviliy S. M., Gurova D. D.</i> PROSPECTS FOR BUSINESS RESTORATION OF TOURIST MICRO-ENTERPRISES IN RURAL AREAS.....	188

Юшин С. О.

ПАРТНЕРСТВО ЯК АКТИВАТОР РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
У СИСТЕМАХ КООРДИНАТ ГЛОБАЛЬНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА..... 192

Якимчук А. Ю., Якимчук О. Ф.

СТРАТЕГІЧНІ ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД..... 197

СТОРІНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО 201

Бабков А. В., Невмержицька І. А.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ
ОРГАНАМИ ВЛАДИ (ПРАКТИКА ЄСПЛ)..... 201

Блажисівська Д. В.

СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СИСТЕМІ
РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ..... 205

Болобан О. В.

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ..... 208

Головач Т. В.

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ
ЗА ВПЛИВОМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ..... 211

Заглинський В. А.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ
УПРАВЛІННІ 215

Зінченко А. А.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНИ..... 218

Катеринюк Н. М.

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН
У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ 222

Кострікіна Г. В., Сіталова А. В.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ
СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД..... 226

Корнієнко В. М., Яремчук О. М.

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВА..... 230

<i>Маслей М. М.</i> ЗБАЛАНСОВАНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	233
<i>Мельник М.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ Е-COMMERCE ЯК МЕХАНІЗМУ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ТА МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ТОВ «АШАН УКРАЇНА»	238
<i>Нижник Н. М.</i> НАЙЧАСТІШІ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	242
<i>Ніколаєнко А. І.</i> СВІТОВА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	246
<i>Ніколайчук Т.</i> SCARY-ПОСЛУГИ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ПОСЛУГ ВРАЖЕНЬ В УКРАЇНІ	250
<i>Панасюк О. І., Гриневич Т. П.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ ДІЙНОСТІ УКРАЇНИ	254
<i>Свиридов О. І.</i> МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТЕРИТОРІЙ.....	258
<i>Сіончук В. В.</i> ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	261
<i>Стринадко Т. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ПЕРВИННОЇ МЕДИЦИНИ НА ПРИКЛАДІ НОВОБОРІВСЬКОЇ ОТГ	265
<i>Цимбалюк О.</i> ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	269
<i>Шпакевич Г. Р.</i> РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНТЕКСТІ САМООРГАНІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ	273

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

*Антонюк В. П., д. е. н., професор,
Інститут економіки промисловості НАН України*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі економіка України та її регіонів суттєво відстає від рівня розвитку європейських країн. Мають місце значні диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів, що породжує соціальну напругу, міграційні процеси та стримує розвиток країни. Економіка України на сучасному етапі знаходиться на шляху переходу від індустріально-аграрної моделі розвитку, що відповідала середині ХХ століття, до постіндустріальної моделі, заснованої на знаннях та інноваціях. Прискоренню цього переходу сприятиме смарт-спеціалізація економіки регіонів, концепція якої була розроблена Європейською комісією для визначення пріоритетів інноваційного розвитку територій. Слід відзначити, що проблема регіонального розвитку знаходиться в полі зору вітчизняних дослідників. У публікаціях С. Романюка [1], І. Кондіуса [2], Ю. Гринчука, Н. Коваля, М. Вихора [3] та багатьох інших дослідників аналізуються теоретичні засади і практичні проблеми регіонального розвитку та механізми регіональної політики. Приділяється увага також проблемам розвитку людського капіталу регіонів [4]. Однак, у контексті нових підходів до забезпечення регіональної динаміки шляхом розумної спеціалізації є необхідність більш глибокого дослідження ролі людського чинника в розвитку регіонів на засадах смарт-спеціалізації, що і є метою даної публікації.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останнього десятиліття в Україні значну увагу приділяли розвитку регіонів та активізації чинників розвитку. Однак при цьому людському капіталу, як основному чиннику економічного зростання, не завжди приділялася належна увага. Так, у прийнятій в 2014 році Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року одна із цілей була спрямована на забезпечення розвитку людських ресурсів регіонів. Однак при цьому сам людський чинник не розглядався як драйвер розвитку регіонів. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки у стратегічній цілі II – Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, – розвиток людського капіталу розглядає уже як шлях досягнення конкурентоспроможності [5]. Саме такий підхід відповідає теоретичним засадам економічного розвитку і зростання в постіндустріальний період.

В сучасних концепціях економічного розвитку і зростання людському чиннику відводиться провідна роль як на національному, так і на

регіональному рівні. Теорія ендегенного зростання Пола Ромера [6] і Роберта Е. Лукаса [7] головним внутрішнім джерелом розвитку вважає виробництво людського капіталу, яке здійснюється в секторі професійної і вищої освіти та являє собою сукупність компетенцій працівників, які забезпечують можливість інновацій та зростання продуктивності праці. Концепції знаннєвої економіки («knowledge-based economy») та економіки навчання («learning economy»), які сформувалися на межі ХХІ століття, також провідну роль відводять людському капіталу. В умовах динамічних технологічних змін саме нагромадженні та постійно оновлюванні знання і сформовані компетенції населення забезпечують безперервний потік інновацій. Тому в регіонах важливо підтримувати високий рівень освіти, забезпечувати зростання частки населення з вищою освітою, стимулювати безперервність навчання упродовж всього життя, заохочуючи людей до різноманітних форм формального і неформального навчання. Не менш важливим є створення умов для ефективного використання людського капіталу у суспільному виробництві шляхом зайнятості у високотехнологічних секторах економіки.

Вагомість людського капіталу у забезпеченні регіонального розвитку зростає в умовах розумної спеціалізації регіонів. Сутність концепції смарт-спеціалізації (або «S3», – від англ. Smart Specialisation Strategy) полягає у виявленні унікальних характеристик і активів регіону та використанні їх для забезпечення більш динамічного і ефективного зростання. Ця концепція була розроблена групою аналітиків та розробників політики щодо впровадження досліджень та інновацій для смарт-спеціалізації в Європейському Союзі у 2008 році та використовувалася для досягнення цілей стратегії Європа-2020. На регіональному та національному рівнях ЄС було розроблено 120 стратегій смарт-спеціалізації, як практичних інструментів синергії науки, бізнесу, державних інституцій та місцевого самоврядування, що дозволяють впроваджувати інновації, використовувати сучасні наукові розробки, застосовувати SWOT-аналіз проєктів, створювати нові конкурентні види діяльності [8]. Концептуальні ідеї щодо смарт-спеціалізації регіонів використовуються і в Україні, де з 2016 р. розпочалися заходи з впровадження смарт-спеціалізації на регіональному рівні. На першому етапі було визначено пілотні області – Запорізька, Харківська, Одеська. В стратегіях розвитку областей на 2021-2027 роки було вперше визначено конкретні галузі економічної діяльності, де використано розумний підхід до спеціалізації, які в більшості випадків співпадають з аналізом даних експертів ЄС із С3. Як відзначають фахівці, у 2016 р. було лише 3 області, які застосовували цей підхід, у 2019 р. їхня кількість зросла до 12. Також відзначається, що наразі жодна область не має розроблених пріоритетів С3 [9].

У забезпеченні інноваційного розвитку регіонів України на засадах смарт-спеціалізації провідну роль відіграє людський капітал як джерело інновацій та чинник їх ефективного впровадження. Головними стейкхолдерами у розробленні та реалізації пріоритетів СЗ є: «Бізнес» – великі, середні та малі підприємства, що працюють в регіоні; «Науковців» – науково-дослідні організації та заклади вищої освіти регіону; «Консультанти» – консалтингові, аналітичні агенції регіону, а також громадські організації; «Влада» – регіональні та місцеві органи влади, які опікуються соціально-економічним та технологічним розвитком територій. Від якості людського капіталу основних стейкхолдерів будуть залежати обрані вектори смарт-спеціалізації, якість розробленої в регіоні стратегії розумної спеціалізації та обрані для реалізації проєкти інноваційного розвитку території. До розробки регіональної стратегії СЗ мають бути залучені найбільш вмотивовані та професійно підготовлені фахівці.

В умовах становлення Індустрії 4.0 та впровадження смарт-спеціалізації регіонів формуються якісно нові вимоги до розвитку і нагромадження людського капіталу регіонів, що здійснюється в освітній і науковій системі. Про це свідчить політика Європейського Союзу, який у процесі відродження промисловості та смарт-спеціалізації регіонів поставив завдання модернізації системи освіти для забезпечення інноваційного розвитку людським капіталом з відповідними якісними характеристиками та компетенціями. ЄС модернізував стратегічні орієнтири розвитку освіти та професійної підготовки у документі «Переосмислення освіти: інвестиції у професійні навички задля кращих соціально-економічних результатів», де ставилося завдання розбудови навичок для ХХІ століття: здатності вчитися, критично мислити, математичних, природничих компетентностей, підприємливості, ІКТ-компетентності, спілкування сучасними іноземними мовами, професійних навичок [10, 170]. Важливим є також розвиток креативного та інноваційного мислення, стратегічного бачення, навиків взаємодії та роботи в команді, уміння обґрунтовувати та приймати рішення, розвиток інформаційної та цифрової грамотності. Саме ці якісні риси людського капіталу усіх стейкхолдерів регіональної смарт-спеціалізації дають можливість розробити ґрунтовні стратегії інноваційного розвитку регіонів та забезпечити їх ефективну реалізацію.

Висновки. Проведене дослідження показало, що в умовах формування економіки, заснованої на знаннях, зростає роль людського капіталу в забезпеченні економічного розвитку на інноваційній основі. Реалізація концепції смарт-спеціалізації регіонів потребує людського капіталу з високими якісними характеристиками та компетенціями, здатністю до креативності й інновацій. Однак, аналіз динаміки людського чинника регіонів показує, що багато областей України втрачають людський капітал

внаслідок несприятливих демографічних процесів, міграції та низької якості вищої і професійної освіти. Це стає значною перешкодою на шляху їх інноваційного розвитку. Тому пріоритетом регіональної політики має бути розвиток та нагромадження людського капіталу, суттєве підвищення його якісних параметрів.

Список використаних джерел:

1. Романюк С. А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика: монографія. К.: НАДУ, 2013. 375 с.
2. Кондіус І.С. Еволюція кумулятивних теорій регіонального економічного розвитку. Економічний форум. 2017. №1. С. 4-11.
3. Гринчук Ю. С., Коваль Н. В., Вихор М. В. Система інституційного забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики в Україні: проблеми та напрями удосконалення. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 7. С. 23–30.
4. Зварич О.І. Людський капітал регіону як один з визначальних чинників розвитку економіки, базованої на знаннях. Бізнес-інформ. 2017. № 12(479). С. 157-165.
5. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
6. Romer, P.M., 1986. Increasing Returns and Long-Run Growth / P.M. Romer // Journal of Political Economy, 94, October, 1986. – pp.1002-1037. DOI: <http://dx.doi.org/10.1086/261420>
7. Lucas, R.E., 1988. On the Mechanics of Economic Development/R.E. Lucas // Journal of Monetary Economics, 22, July, 1988. – pp. 3-42. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/0304-3932\(88\)90168-7](http://dx.doi.org/10.1016/0304-3932(88)90168-7)
8. СМАРТ-спеціалізація в Україні: чому не так, як в Європі? URL: <https://www.industryukraine.net/bez-kategoriyi-uk/smart-speczializacziya-v-ukrayini-chomu-ne-tak-yak-v-yevropi/>
9. Старт-спеціалізація в Україні: пів року після прийнятих обласних стратегій розвитку. URL: <https://uacrisis.org/uk/smart-spetsializatsiya-v-ukrayini>
10. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.

ДІЛОВОДСТВО В ТУРИЗМІ ТА СТАНДАРТИ: ДОСВІД ТРИЗІРКОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ТУРЕЦЬКИХ ГОТЕЛІВ

Белікова М. В., к. істор. н., доцент,

Безхлібна А. П., к. е. н., доцент,

Мала В. С., студентка,

Національний Університет «Запорізька Політехніка»

Нормативні документи регламентують вимоги до кваліфікації персоналу, матеріально-технічної бази та послуг готелів і називаються державними стандартами. Національні стандарти, які встановлюють кількість зірок готелів, в Україні та Туреччині різняться, а в широкому сенсі відносяться до організації діловодства в туризмі. Актуально встановити відмінності тризіркових готелів в Україні та Туреччині у відповідності з національними стандартами.

Одним з результатів досліджень з проблеми є теоретико-методологічні дослідження [1; 2, с. 54–60] та навчально-методичні роботи вищих навчальних закладів [3, с. 25; 4; 5]. Враховуючи значущість цих робіт, варто визнати, що важливі практичні питання реалізації відповідності готелів державним стандартам в контексті діловодства в туризмі є недостатньо вивченими, а саме стандартизація – це процес встановлення і застосування стандартів, які дозволяють включити документи з стандартів в готельно-ресторанній сфері до єдиної системи діловодства [6, с. 44]. Актуальність вказаної проблеми та недостатня розробленість зумовили вибір теми статті та її мету.

Класифікацію готелів за категоріями здійснюють згідно із загальною характеристикою готелю, яку визначають комплексом вимог до: матеріально-технічної оснащеності; переліку надаваних послуг; кваліфікації персоналу. За даними Colliers International (Україна) 2019 р. загальна пропозиція готелів різних категорій складала приблизно 10900 номерів, з них пропозиція в сегменті 3* складала 36 %, на 3% більше, ніж 4* [7]. Стандарти забезпечують безпеку послуг для життя й здоров'я людей, навколишнього середовища та майна, якість послуг відповідно до рівня розвитку науково-технічного прогресу. За Національним стандартом України ДСТУ 4269:2003 для готелів рівня 3*зірки на відміну від категорії 1* та 2* готелів має бути вивіска з емблемою, що світиться, окремий службовий вхід, вхід для гостей з дахом над дверима або з подвійними дверима, що відчиняються автоматично; центральне опалення, очікування ліфта не більше 45 секунд (для 4* та 5* вже 30 секунд) та вже багатокімнатні номери [8]. На відміну від України, у Туреччині існує Міністерство культури і туризму, яке перевіряє відповідність готелів національним стандартам. В Туреччині в 3* готелях вже в кожному номері є туалет,

ванна, іноді телевізор, кондиціонер [9]. В процесі дослідження авторами було обрано готелі 3* – *Slava Hotel* в м. Запоріжжя та *Valeri Beach Hotel* в регіоні Кемер, Туреччина, аналіз яких представлено в таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика тризіркових готелів України та Туреччини

Показники	Slava Hotel (Україна)	Valeri Beach Hotel (Туреччина)
Місце розташування	Центр міста Запоріжжя, 14,8 км до аеропорту.	55 км до аеропорту, центр міста
Додаткові послуги	Сауна, салон краси, спа-салон, парна, сувенірна лавка.	Водні види спорту, верхова їзда, дайвінг, велоспорт, каное, більярд, риболовля, хамам, масаж, сауна, спа-салон, обмін валют, екскурсійне бюро, факс/копіювання (оплачується додатково).
Безпека	Вогнегасники, відеонагляд у місцях суспільного користування та ззовні будівлі, датчики диму, охоронна сигналізація, цілодобова охорона, сейф.	Вогнегасники, відеоспостереження ззовні будівлі, відеоспостереження в місцях загального користування, датчики диму, охоронна сигналізація, цілодобова охорона, сейф.
Вимоги до чистоти	Щоденне прибирання, послуги з прасування одягу (оплачується додатково), хімчистка (оплачується додатково), пральня (оплачується додатково).	Щоденне прибирання, прасування одягу (оплачується додатково), хімчистка (оплачується додатково), пральня (оплачується додатково).
Транспортне обслуговування	Закрита парковка з охороною.	Можливість трансферу з/до аеропорту (оплачується додатково), прокат авто (оплачується додатково), прокат велосипедів (оплачується додатково)
Наявність ресторанів/ барів	Ресторан Slava, лобі бар.	Ресторан Valeri, лобі бар, бар біля басейну
Харчування та напої	Сніданок включений, шоколад та печиво (оплачується додатково), фрукти (оплачується додатково), бутылка води (оплачується додатково), бутылка вина/шампанського (оплачується додатково). Бар.	Система шведського столу, фрукти, пляшка води (оплачується додатково), пляшка вина/шампанського (оплачується додатково)
Конференц-зал	Зала вміщує до 100 осіб.	Місткістю до 40 осіб.
Розважальна програма	Пряма трансляція спортивних заходів, жива музика, тимчасові художні експозиції, щасливі години (оплачується додатково)	Пляж, щаслива година, вечірня програма, бібліотека, дартс, караоке, настільний теніс
Особливості номерів	В номерах – душеві kabіни, туалети. Високий туалет, є туалети з поручнями, також підходить для гостей в інвалідних візках. Кондиціонування повітря. Сніданок включений. В люксах та апартаментах – по 2 сейфи та по 2 холодильники, набір парфумерії, халат, капці.	Кондиціонування повітря. спальня кімната з балконом. Ванна кімната з душем і туалет. Рушники-простирадла, фен, ламінат. Щоденне прибирання. Електронний ключ введення. LCD телевізор, телефон. Музичний канал. Сейф – в кожному номері. Міні-бар. Сейф.

Джерело: сформовано автором.

На сайті *Tripadvisor* (максимально можлива оцінка – 5 балів) вказані готелі мають адекватну оцінку гостинності: 3,5 бали – Slava Hotel зі спеціалізацією на діловому туризмі [10] та 3 – Valeri Beach Hotel відповідно на пляжному туризмі: наявні критий та відкритий басейн, дитячий басейн, відстань до берегової лінії 500 м [11].

Отже, суттєвих відмінностей у вимогах до послуг 3* готелів в Туреччині та Україні немає, наявність басейнів у Valeri Beach Hotel пов'язано з його спеціалізацією та наявними туристичними ресурсами. Відгуки на *Tripadvisor* вказують на недоліки харчування в ресторанах обох готелів: вбогість сніданків в Slava Hotel та недостатній асортимент вибору їжі в Valeri Beach Hotel, хоча готельна концепція all inclusive. Щодо чистоти та прибирання, то Slava Hotel немає нарікань, тоді як в Valeri Beach Hotel туристи звертали увагу, що простирадла не змінювали впродовж 7 днів, а деякі гості переселялися в інші готелі за доплату, оскільки побачили сліди взуття на стінах, на ресепшені їм відмовили в переселенні в чистий номер. В той же час в Slava Hotel гості не можуть вийти на балкон в номері, тому що так «борються з палінням», а коли до готелю завітав інвалід на милицях, то місце на парковці для осіб з інвалідністю і наявним там пандусом було зайнято службовою машиною і персонал не зміг переставити машину. Таким чином, відповідні вимоги до готелів на місцях не завжди виконуються, і для 3* готелів навіть в Західній Європі характерна мізерність сніданків. В той же час чистота є слабким місцем в турецьких готелях цієї категорії і Valeri Beach Hotel є типовим прикладом, а не виключенням. Slava Hotel щодо чистоти та відремонтованих приміщень, санвузлів та оновлених меблів є прекрасним зразком. Пропозиціями авторів для відповідних готелів є програми мотивації та навчання персоналу; покращання сервісу, нові висоти; продовження оптимізації бізнес-процесів, зокрема в діловодстві готельних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Зікеєва С. Г. Упровадження європейських норм і стандартів у діяльність готельних підприємств Економіка і менеджмент культури. 2014. №1. С. 104-109.
2. Кравцова С., Стригунова М., Читалкіна М. Класифікація показників якості готельних послуг. *Стандартизація, сертифікація, якість*. 2012. С. 54–60.
3. Васильєва О.О., Зайцева В.М. Діловодство в туризмі: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2012. 140 с.

4. Закон України про стандартизацію. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №31. ст.1058.
5. Полчанінова І.Л. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародні стандарти обслуговування в засобах розміщення» для студентів 3 курсу денної форми навчання напряму підготовки 6.030601 – Менеджмент. ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім.О.М. Бекетова, 2017. 64 с.
6. Белікова М., Безхлібна А.П., Голотін Є.М. Діловодство в туризмі та стандарти: порівняльний аналіз чотиризіркових українських та турецьких готелів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Електронне фахове видання. 2021. Вип. № 2(29). С.43–48. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/29_2021/9.pdf
7. Берещак В. Огляд ринку готелів: що відбувається з готелями в Україні. *Туристер*: веб-сайт. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/oglyad-rinku-goteliv-sho-vidbuvayetsya-z-gotelyami-v-ukrayini> (дата звернення: 29.01.2021).
8. ДСТУ 4269:2003. Послуги туристичні. Класифікація готелів. [Чинний від 2003- 12-23]. Київ, 2003. 16 с.
9. О чем говорят звезды? Классификации и характеристики отелей мира. *Туристер*: веб-сайт. URL: <https://www.tourister.ru/publications/283> (дата звернення: 29.08.2021).
10. Гостиница "Слава" Slava Hotel. *Tripadvisor*: веб-сайт. URL: https://www.tripadvisor.ru/Hotel_Review-g298049-d6393960-Reviews-Slava_Hotel-Zaporizhzhya_Zaporizhia_Oblast.html (дата звернення: 29.08.2021).
11. Valeri Beach Hotel. *Tripadvisor*: веб-сайт. URL: https://www.tripadvisor.ru/Hotel_Review-g297966-d1214303-Reviews-Valeri_Beach_Hotel-Kemer_Turkish_Mediterranean_Coast.html (дата звернення: 29.08.2021).

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРИ ФОРМУВАННІ БАГАТОРІВНЕВОЇ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Бородіна О. А., к. держ. упр., докторантка,
Інститут економіки промисловості НАН України

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Становлення нового українського регіоналізму вимагає пошуку нових інституціональних та управлінських чинників, які спроможні подолати численні виклики, забезпечити сталий розвиток регіональних систем та національної економіки.

Численні дослідження сучасних українських науковців-фахівців, зокрема Інституту економіки промисловості НАНУ, а саме, О. Амоші, Ю. Залозної, В. Ляшенка, Ю. Харазішвілі, Н.Осадчої, І. Підричевої, О. Вишневського [1–3] тощо, підтверджують, що зацікавленість даною тематикою є нагальною у сучасній практиці державотворення, коли формується багаторівнева структура національної економіки, а сучасні виклики є новими та специфічними для актуальних умов розвитку економіки України.

Основний матеріал. Специфічні умови реструктуризації економіки України потребують адекватного нормативного реагування, доречними є нестандартні, але необхідні рішення. Так, передача майна до комунальної власності територіальних громад практично завершена. За даними Міністерства розвитку громад та територій, 95,5% об'єктів спільної власності громад району перейшли до комунальної власності громад (рис. 1).

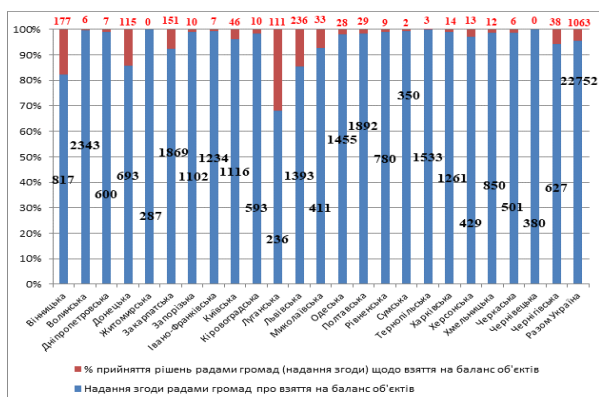

Рис. 1. Передача майна до комунальної власності територіальних громад [4]

Субрегіональний рівень нових районів для України є структурно необхідним, навіть за умов їх, можливо, проміжного терміну існування. В

той же час, постають питання оптимальної збалансованої та такої, що не суперечить нормативно-законодавчій базі взаємодії районів, громад та міст обласного значення, які входять до району, оптимального розподілу бюджетних коштів між суб'єктами бюджетного процесу всередині району.

У новій структурованій системі районування, коли сам район стає складною та багаторівневою структурою, районні державні адміністрації мають бути трансформовані у координаційні та наглядові ради. Префектури де-факто відповідатимуть за взаємодію центральних органів виконавчої влади на території нових районів і стежитимуть за дотриманням законності. Для розмежування повноважень між рівнями громад та районних рад потрібно розробити систему показників, ранжування їх по рівнях, виходячи з принципів ефективності, законності та збалансованості. Така парадигма розподілу бюджетних коштів всередині нового району дозволить продемонструвати партнерський характер стосунків між районними радами та територіальними громадами. Варто сформулювати фактори можливості для районних рад виконання функції балансування обласних рад у забезпеченні інтересів мешканців громад. Зазначена проблематика впродовж останнього часу стала епіцентром реалізації державницьких зусиль в Україні. Безумовно, вищезначені процеси побудови багаторівневої моделі національної економіки з гармонічною імплементацією нового субрегіонального рівня супроводжуються певною низкою викликів.

Перший етап реформи децентралізації – утворення спроможних територіальних громад і нових районів, – має за наслідки ситуацію, при якій поряд із здобутками є низка проблем, внаслідок відсутності координації дій на національному рівні у відповідності до Концепції реформи, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України №333-р від 01.04.2014 року [5].

Перший етап реформування розділяється на дві складові: добровільне об'єднання територіальних громад, внаслідок якого утворено 1000 ОТГ, та об'єднання адміністративним шляхом, за рішенням уряду, після якого створено 1470 територіальних громадах з однаковими повноваженнями. Слід зазначити, що при завершенні процесу формування спроможних територіальних громад по всій території України наявними є декілька викликів, яких можна було уникнути.

Перший з них: адміністративне об'єднання у багатьох випадках нівелювало сутність самої громади як сукупності жителів певної території, яким властива спорідненість інтересів, тяжіння до центру і безпосередній вплив на формування органів місцевого самоврядування. Так, на даний час утворено цілі низки громад, які охоплюють територію в 1500–2500 кв. км. Тобто констатувати тут територіальну ідентичність і доступність населення до якісних публічних послуг складно. Географічно, переважно

це громади, які розташовані на межі кордонів України з РФ, що означає складнощі з організацією публічної влади на великих прикордонних просторах, посилює загрози для української просторової стабільності.

Другий виклик: периферійні поселення у надмірно великих громадах можуть стати позбавленими представництва в органах місцевого самоврядування територіальної громади. Адже минулорічні вибори призвели до того, що тотальна більшість обраних депутатів є мешканцями адміністративного центру громади, а старости, які у минулому обиралися жителями периферійних поселень і були членами виконкому, перестали обиратися на виборах і втратили можливість бути членами виконкомів. Кількість старост на такі великі території зараз є досить незначною.

Нарешті, третій виклик: фактично, після реформування, районні ради втратили усі свої повноваження, через позбавлення їх змінами до Бюджетного кодексу України фінансових ресурсів. Райрадам на даний час відіграють роль органу, який має передати майно у територіальні громади.

Але, Україна – має урбаністичну особливість, яка полягає в тому, що поряд із великими містами є значні сільські території із слабкою інфраструктурою та низькою економічною спроможністю територіальних громад (тут низька чисельність населення, невелика зайнятість, від’ємна демографія). В той же час, районне майно цих територій також відійшло, відповідно до законодавства, до територіальних громад, для багатьох з яких його утримання є нереальним, а кількість – непотрібною. Отже, розпочався процес закриття установ, що обслуговували колишній район, а тепер відійшли у конкретну громаду, яка не може собі дозволити утримувати їх в інтересах не лише себе, а й сусідів. Є громади, де це абсолютно правильно, але у багатьох випадках це удар по послугах для населення. Такі чинники не є поодинокими, але можна очікувати ще більш системної помилки – неврегульованого, а відтоді й неефективного місцевого самоврядування на основі нової редакції Закону «Про місцеве самоврядування в Україні».

Соціально-психологічні чинники лежать в основі слабкої спроможності територіальних громад до розвитку та зумовлюють інші соціально-економічні, демографічні та духовно-культурні проблеми місцевого розвитку. без появи й утвердження нової позитивної ідентичності територіальної громади як основного суб’єкта (єдиного соціального організму), зацікавленого та спроможного взяти відповідальність за власний розвиток, успіх децентралізації, всі зусилля зовнішніх акторів у цьому напрямі – держави та її установ, інститутів громадянського суспільства – будуть малоефективними та недостатніми.

Відповідальна та спроможна територіальна громада – це не просто певний загал мешканців, які проживають у поселенні – селі, селищі, місті чи в декількох селах. Це насамперед певна суспільна і психологічна

сутність, що відповідно характеризує місце, де разом проживають люди, самих цих людей, їх цінності та взаємовідносини між ними.

Список використаних джерел:

1. Інноваційне Придніпров'я: гра на випередження: монографія / О.І. Амоша, Ю.С. Залознова, С.В. Іванов, В.І. Ляшенко, І.Ю. Підоричева та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка (заг. ред.) / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, Дніпро, 2021. 286 с.
2. Інституціональна модель інноваційної економіки: колективна монографія / за ред. В. І. Ляшенка, О. В. Прокопенка, В. А. Омеляненка. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2019. 327 с.
3. Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління: монографія / О.І. Амоша, Ю.М. Харазішвілі, В.І. Ляшенко та ін. / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 300 с.
4. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/690/10.02.2021.pdf>
5. Розпорядження КМУ від 01.04.2014 №333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR140333.html

ЕФЕКТИВНІСТЬ АГРОБІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

*Бурим М. І., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня агрономічного факультету,
Лавренко С. О., к. с.-г. н., доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

Щорічне зростання світового попиту на сільськогосподарську продукцію з нашої країни вимагає суттєвих змін в сільськогосподарському виробництві, зокрема суттєвого оновлення машинно-тракторного парку та обладнання, незалежно від форм власності та матеріальних ресурсів господарств. Не зважаючи на те, що Україна має найбільші запаси чорнозему у світі, найбільші за площею зрошувані землі та є лідером з вирощування багатьох сільськогосподарських культур, ступінь механізації та її оснащення новітніми засобами є не належному рівні. Більшість фермерських господарств використовує застарілу техніку, резерв яких давно закінчився. Це не дає можливості розвиватися господарствам, застосовувати новітні технології та її використання вимагає щорічних значних капіталовкладень.

Одним з головних чинників, який обмежує розвиток сільського господарства, на нашу думку, є доступ до дешевих (доступних) кредитів і оборотних коштів. Внутрішні кредити дорого обходяться виробникам, а складний діловий клімат в Україні не сприяє місцевим підприємствам залучати більш дешеве міжнародне фінансування. Тому, конкуренція між постачальниками сільгосптехніки в Україні полягає не тільки в якості, але і в фінансових умовах постачальника [1]. Згідно статистичним даним майже половина орних земель України використовується для вирощування зернових культур, а саме пшениці, ячменю, вівса, жита та рису.

У 2019 році вирощування зерна досягло свого максимуму за останні 20 років та склало більше ніж 15 млн га (13,6 млн га у 2000 році). З 2000 по 2020 рік урожайність основних культур зросла майже втричі – з 24,4 до понад 75 млн т. Також значно збільшилися посівні площі під технічними культурами (соняшник, соя, ріпак) (майже у 2,5 рази), особливо соняшника валовий збір якого збільшився з 3,4 до 15,2 млн т, а цукрових буряків зменшилася. Кормові культури скоротилися внаслідок значного зменшення поголів'я худоби [2].

За останні два десятиріччя врожай основних сільськогосподарських культур суттєво збільшився, але відносно світових показників є все ще досить низький. Однією з причин такого становища є недостатній рівень

оснащення господарств різних форм власності сільськогосподарською технікою порівняно з реальними потребами та потенціалом первинного сектору. На даний час загальна кількість тракторів в Україні складає в межах 130 тисяч одиниць та 28 тисяч зернозбиральних комбайнів, 65 тисяч причепів та 70 тисяч посівних та розсадних машин [3].

Вчені зазначають [3], що цього обладнання недостатньо для стійкого товаровиробництва. Також за останні десятиріччя (з 2000 по 2020 рік) відбулося різке скорочення кількості тракторів. За цей період часу було втрачено 190 тисяч тракторів з 319, а кількість комбайнів скоротилася більш ніж удвічі (з 65 до 26,5 тисяч). За оцінками експертів, сучасне становище машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств задовольняє не більше 50% їх фактичних технологічних потреб. Моральна та технологічна застарілість механічного обладнання є ще одним чинником слабкості сільського господарства країни. Майже кожную четверту машину необхідно замінити через значний знос. Порівняно з іншими країнами Європи ринок сільськогосподарської техніки в Україні в 6 разів менший [3]. Тобто на даний час потенціал українського ринку сільськогосподарської техніки в 10 разів перевищує поточний рівень. Згідно даних Міністерства аграрної політики та продовольства України, щорічна потреба складає 40 тисяч тракторів та 5 тисяч зернозбиральних комбайнів на загальну вартість 1,5 млрд доларів (з вираховуванням також інших машин) [4].

Для задоволення потреб власних потреб у сучасній сільськогосподарській техніці та устаткуванні країні доводиться покладатися на імпорт. У 2019 році імпорт нової та вживаної техніки склав більше 500 мільйонів доларів порівняно з минулим роком. Основними статтями витрат були комбайни, сівалки та запасні частини [5]. Виходячи з вищесказаного для оновлення матеріально-технічного стану аграрних підприємств України необхідний повноцінний ринок лізингових послуг, який відповідав би світовим тенденціям його функціонування. Товаровиробникам необхідно чітко усвідомлення оптимальної кількості тракторів в господарстві, їх потужності для оптимізації усіх технологічних процесів при вирощуванні сільськогосподарських культур.

Список використаних джерел:

1. Борщевський В.В., Притула Х.М., Крупін В.Є., Куліш І.М. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь [НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2011. 60 с.

2. Особливості збирання та зберігання врожаю ранніх зернових і технічних культур в умовах 2020 року. *Науково-практичні рекомендації* / Інститут сільського господарства Степу НААН. Кропивницький, 2020. 40 с.
3. Грицаєнко Г.І., Грицаєнко І.М. Технічне оснащення як пріоритетний напрям інвестування аграрного виробництва. *Економіка і суспільство*. Вип. 9. 2017. С. 193-199.
4. Козяр Н.О. Інвестиційний потенціал аграрного виробництва в умовах глобалізації: *дис. на здобуття наук. ступеня. к.е.н.* Вінниця: Вінницький національний аграрний університет: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. 2021. 282 с.
5. У 2019 році імпорт сільгосптехніки до України зменшився на 17%. *Дніпропетровське інвестиційне агентство*. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Опубліковано 04.05.2020. URL: <http://dia.dp.gov.ua/u-2019-roci-import-silgosptexniki-do-ukra%D1%97ni-zmenshivsya-na-17/>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ КАРАНТИНУ

*Бут Т. В., к. е. н., доцент,
Шкуринська А. С., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня спеціальності «Туризм»,
Національного університету «Запорізька політехніка»*

Постановка проблеми. Цього літа на тлі карантинних обмежень у світі українці подорожують своєю країною значно більше, ніж торік. Це визнають і експерти, і туристичні оператори, і навіть компанії мобільного зв'язку, які фіксують аномально велику кількість абонентів на українських курортах. Втім, фахівці визнають, що ця ситуація триватиме лише до кінця обмежень на закордонні мандрівки, оскільки український туризм здебільшого не витримує конкуренції з найпопулярнішими закордонними напрямками для подорожей. Тому актуальним є дослідження перспектив розвитку туристичної галузі України під час та після карантину.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню перспектив розвитку туристичної галузі України приділяється достатньо уваги такими вітчизняними науковцями, як: Чаркіна Т.Ю., Марценюк Л.В., Задоя В.О., Пікуліна О.В. [1], Балацька Н.Ю. [2], Чириченко Ю.В., Корнєєв М.В., Сабіров О.В. [3]. Однак залишаються багато невивчених та недосліджених питань щодо розвитку туристичної галузі в умовах кризи.

Метою дослідження є визначення перспектив розвитку туристичної галузі України під час та після карантинного періоду.

Виклад основного матеріалу. Через пандемію COVID-19 українці дуже обмежені у виборі літнього відпочинку. Так, за даними туроператорів вважається популярними напрямками літнього відпочинку за кордоном передовсім це Туреччина, Єгипет, Туніс, Албанія та Хорватія. Втім, близько 6 млн. працівників туристичної галузі ЄС вже втратили роботу через пандемію COVID-19. Відновлення туристичної галузі має важливе значення як для економіки Європейського Союзу в цілому, так і кожної окремої країни ЄС. Заходи, запроваджені в рамках ЄС, для підтримки туристичної галузі можна розділити на три основні категорії:

- 1) забезпечення справедливого балансу між захистом туристів та інтересами працівників туристичної галузі;
- 2) забезпечення умов для виживання бізнесу з особливою увагою на МСП;
- 3) зосередження уваги на механізмах координації дій для підтримки та відновлення туристичного сектору.

Уряди держав-членів ЄС вживають безпрецедентні кроки для реагування на кризу за допомогою загальних пакетів стимулів для економіки. Також затверджуються пакети економічної допомоги в сфері

туризму з креативними рішеннями для підтримки бізнесу та працівників, відновлення впевненості та захищеності мандрівників. Крім дотацій до заробітної плати, позик і гарантій для працівників вони включають мораторій на сплату податків і продовження строків перерахування внесків у систему соціального забезпечення. Український туризм не отримав швидкого системного реагування з боку уряду у вигляді впровадження можливих заходів на підтримку туристичної галузі, якщо порівнювати із середнім реагуванням і типами заходів, запроваджених урядами сусідніх країн і країн-членів ЄС. Це ще більше ускладнює положення малого та середнього бізнесу, який працює у сфері гостинності, туризму та відпочинку.

У 2020 році в бюджеті країни на розвиток туризму було закладено 240 мільйонів гривень. Ці кошти передбачалися, зокрема, на реалізацію заходів з просування туристичного потенціалу України за кордоном і всередині країни та пілотні проекти щодо розвитку. Через карантин бюджет переглянули і фінансування забрали повністю.

Туризм історично вважався відносно малим сектором в українській економіці, і тому не отримав жодних конкретних і відчутних заходів для мінімізації наслідків пандемії COVID-19. Лише 16 червня 2020 р. Верховна Рада ухвалила закон про державну підтримку сфери культури, креативних індустрій і туризму у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням Covid-19.

Інформаційне агентство *Interfax* Україна, прогнозує збільшення поїздок у міжсезоння і за незвичайними туристичними маршрутами. Туристи частіше почнуть подорожувати поїздом і велосипедом. Кількість авіарейсів при цьому скоротиться, а вартість такого перевезення в довгостроковій перспективі зросте [4]. Очікують у туристичному бізнесі необхідність створення нових туристичних продуктів та відпрацювання якості сервісу, щоб увійти в завтрашній день конкурентоспроможними. Експерт вважають, можна використати період пандемії COVID-19 для внесення змін до «Закону України» про туризм, затвердивши єдині стандарти якості для надання туристичних послуг та регламентувавши систему фінансового забезпечення туристичних операторів. Так, наприклад, Херсонщина, Миколаївщина та Одещина, об'єднавшись, можуть запропонувати туристу чудові спільні туристичні продукти для внутрішнього відпочинку. Відхід від орієнтації на морський відпочинок, упровадження маршрутів за різними видами туризму – медичним, оздоровчим, дегустаційним – дасть можливість зацікавити потенційного відвідувача та втримати його. Разом з тим, туристичний бізнес чекає на прийняття пільг, адже йому треба фізично та економічно вижити.

Висновки та пропозиції. Пандемія COVID-19 спричинила безпрецедентну кризу в туристичному секторі. Туристична галузь ЄС втрачає

близько 1 млрд. євро доходів на місяць в результаті карантинних заходів. В Україні відсутня якісна туристична статистика, й туризм не прийнято вважати важливою галуззю економіки на відміну від багатьох інших країн. Отже, потрібно переосмислити що відбувається в галузі, й розробити стратегічний підхід на наступні роки з орієнтиром на вихід з карантину з послідовністю: локальний-регіональний-національний та міжнародний рівні. Усе це можливо лише за колаборації учасників туристичного ринку.

При розробці антикризового плану з подолання наслідків впливу COVID-19 на туристичний сектор в Україні необхідно врахувати рекомендації Глобального кризового комітету з туризму, які розподілені за трьома основними напрямками [5]:

1. Управління кризою та пом'якшення наслідків: збереження робочих місць; підтримки самозайнятих працівників; забезпечення ліквідності; сприяння розвитку навичок та перегляду податків, зборів та норм, що стосуються подорожей та туризму.

2. Забезпечення стимулу та прискорення відновлення, зокрема надання фінансових стимулів, включаючи сприятливу податкову політику; скасування обмежень на поїздки, як тільки це дозволить ситуація; сприяння спрощенню оформлення віз; підвищення довіри споживачів.

3. Підготовка до майбутнього: приділяти більше уваги ролі туристичного сектору в економіці країни та досягненні цілей сталого розвитку; розробляти плани готовності до викликів майбутнього та використовувати цю можливість для переходу до циркулярної економіки.

Список використаних джерел:

1. Чаркіна Т.Ю., Марценюк Л.В., Задоя В.О., Пікуліна О.В. Стратегічні напрями управління готельно-ресторанним бізнесом в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 19–23. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2021/5.pdf
2. Балацька Н.Ю. Ресторанний бізнес в умовах пандемії коронавірусу: проблеми та напрями трансформації моделей розвитку. *Електронний науково-практичний журнал "Інфраструктура ринку"*. 2020. № 42. С. 117–122. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/22.pdf
3. Чириченко Ю.В., Корнеєв М.В., Сабіров О.В. Окремі аспекти глобального генезису готельно-ресторанного бізнесу. *Економічний простір Збірник наукових праць*. 2019. № 141. С. 127–136.
4. Туризм стане більш якісним і екологічним після пандемії COVID-2019. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/665693.html>.
5. COVID-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та український реалії. URL: <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/COVID-19-TA-SOTSIALNIY-DIALOG-V-TURISTICHNIY-GALUZI-PRAKTIKA-YES-TA-UKRAYINSKI-REALIYI.pdf>

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЗГУРТОВАНOSTІ МЕШКАНЦІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Гудзь П. В., д. е. н., професор,

Гудзь М. В., д. е. н., професор,

Національний університет «Запорізька політехніка»

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Сучасна інтерпретація складових системи публічного управління та адміністрування охоплює як державне управління та місцеве самоврядування, так і громадянський сектор врядування, представлений громадськими організаціями та органами самоорганізації населення, зусилля яких спрямовано на місцевий та регіональний розвиток. Така практика публічного управління є притаманною демократичним спільнотам, залишається базовим концептом розбудови демократичного суспільства, процесів децентралізації та демократизації суспільного життя. Водночас, вітчизняний досвід вказує на початкову фазу розвитку громадянського суспільства, громадянських компетентностей та становлення громадських організацій як повноцінних учасників розвитку територій, як то органи державної влади чи органи місцевого самоврядування.

Теоретичні та методологічні аспекти соціальної згуртованості та безпеки, зокрема зміст Індексу соціальної згуртованості та примирення (SCORE) розглядають зарубіжні дослідники Christopher Louise, Maria Ioannou, Alexandros Lordos, Giorgos Filippou, Nicolas Jarraud [1], та вітчизняні науковці й практики у сфері соціальних відносин, місцевого самоврядування Е.Лібанова, В. Кирилюк [2], А.Ткачук [3]. З 2021 р. ООН здійснює фінансову підтримку проекту із започаткування діяльності мережі робочих груп з громадської безпеки та соціальної згуртованості у громадах-партнерах Запорізької області [4]. Стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року також передбачено розвиток та єдність, орієнтовані на людину – гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні [5]. Тому метою роботи є аналіз форм і способів впливу громадських організацій, що представляють неурядовий сектор серед інституційних суб'єктів розвитку громад і територій, стосовно формування згуртованості територіальних громад.

Основний матеріал. Соціальна згуртованість у публічному управлінні – це солідарність та взаємозв'язок мешканців територіальної громади, що базується на їх місцевій ідентичності, проявляється у різних формах громадянських активностей та спрямована на зростання місцевого та регіонального розвитку. Поняття соціальної згуртованості має складну систему зв'язків і взаємодій, які можна віднести як до горизонтальних відносин між різними суспільними групами, так і до

вертикальних відносин між громадянами та владою, тобто згуртованість відноситься до якості співіснування людей у їхній власній групі та з інститутами, які їх оточують.

Згуртованість не виникає сама по собі, а формується на основі складових локальної ідентичності мешканця територіальної громади. На основі аналізу літератури, кращих практик місцевого самоврядування можна виділити наступні види локальної ідентичності мешканця громади:

- 1) сім'я, родина, приналежність до роду;
- 2) спільна територія проживання, унікальні природні пам'ятки – ідентифікація із географічним, просторовим, природним середовищем малої батьківщини;
- 3) видатні односельці, що улавили край; 4) свята, звичаї, народні традиції;
- 5) місцеві страви, їжа як чинник національно-культурної, побутової ідентичності;
- 6) успішна спортивна команда, культурно-мистецькі колективи;
- 7) місцеві промисли, домогосподарства;
- 8) спільне бачення майбутнього.

Індексу соціальної згуртованості та примирення SCORE враховує понад 70 показників, що охоплюють сфери суспільної поведінки, міжгрупових відносин, безпеки та доступу до послуг у вісім груп [6, 7]:

1. Довіра до інституцій: вимірюється, наскільки люди довіряють важливості таких установ, як судова система, парламент та поліція.
2. Відчуття адекватного представництва інституцій: виміряно, наскільки люди вважали, що їхні проблеми представляють такі інституції, як парламент, політиків і що вони були частиною процесу прийняття рішень.
3. Безпека людини: вимірюється, наскільки люди почуваються безпечно у своєму повсякденному житті, з точки зору особистої безпеки (відчуття безпеки від насильства), економічної безпеки (володіння базовою базою безпеки, доходу, здатності покривати свої потреби) та політичної безпеки (здатність асоціюватися вільно і висловлювати власні погляди).
4. Задоволеність громадянським життям: розмірене задоволення різними елементами громадськості життя, таких як здійснення правосуддя, стан економіки та безконфліктне співіснування.
5. Свобода від корупції: вимірюється, наскільки люди сприймають суспільне життя, щоб бути вільним від корупції.
6. Задоволеність особистим життям: розмірене задоволення від життя загалом (наприклад, особисте життя, професійне життя, якість здоров'я).
7. Ідентифікація етнічної групи: вимірюється важливість членства в особливій групі до ідентичності особи.

8. Громадянська залученість: вимірний рівень участі у громадському житті (наприклад, участь у політичному протесті, членство в політичній партії чи інших організаціях) [1].

Відповідно збираються дані для регіонального й субрегіонального рівнів, а також рівня міста з розбивкою по різних демографічних групах. На основі численних наукових джерел та кращих практик діяльності громадських організацій можна ідентифікувати наступні форми впливу неурядових громадських організацій на згуртованість громад як акселератор їх розвитку: соціальна інклюзія, організація публічних просторів, просвітницька та освітня діяльність, молодіжна інклюзія та креативні індустрії, інноваційні технології управління, міжнародна співпраця тощо.

Соціальна інклюзія – залученість до розвитку, ідентифікація себе як мешканця малої батьківщини. За дослідженнями Ч. Лендрі, англійського соціолога та економіста, у громаді достатньо дієвості 1 % активних громадян аби відчувти зміни на краще [8]. Організація публічних просторів спрямована на благоустрій, екопроекти, прибудинкові території тощо. Позитивними прикладами є створення першої в Україні пожежної охорони у новостворених ОТГ – у смт Веселе, першої громадівської аптеки – у Гуляйпільській громаді.

Просвітницька діяльність є слаборозвиненою, оскільки переважає відсутність у новостворених ОТГ дієвих інструментів співпраці та комунікації на місцевому рівні, зокрема між центром громади та старостинськими округами; недостатня обізнаність як громадських активістів, так і посадовців ОМС про способи залучення мешканців до процесів розвитку громади та прийняття місцевих рішень; низька громадянська грамотність і поінформованість місцевих мешканців про наявні можливості участі в житті громади. Інструментом розв’язання є освітня діяльність громадських організацій – навчання інструментам е-демократії, практикам стратегічного планування та ефективного розвитку територіальних громад, створення на сільських територіях зон громадського спілкування з доступом до wi-fi, центри громадянської освіти – подібний проект реалізується в 6 районів Запорізької області.

ГО «Освітньо-аналітичний центр розвитку громад» у Новосільській територіальній громаді (Підволочиський район, Тернопільська область) з населенням 3,5 тис., що об’єднує 8 сіл, реалізує дворічний проект "Ефективний розвиток об’єднаних громад" з низкою заходів:

- просвітницькі освітні заходи з різними верстами населення (органи місцевого самоврядування, молодь, бібліотекарі тощо),
- напрацювання стратегії розвитку, розробка Статуту ТГ,
- правила благоустрою території,
- написання проектів до Фонду регіонального розвитку та інші

донорські організації для залучення ресурсів,

проекти розвитку громад старостинських округів.

Молодіжна інклюзія та креативні індустрії передбачають створення ГО молодіжних рад, молодіжних хабів, Академій молодіжних лідерів територіальної громади, розвиток молодіжного та соціального підприємництва.

Інноваційні технології управління громадою – система управління якістю ISO 9001:2015, управління змінами, цифровізація публічного управління, наприклад, *проект «Зміцнення демократичного врядування» впроваджується Запорізькою міською молодіжною громадською організацією «СТЕП» у Запорізькій області і поширюється на 11 громад, 650 мешканців, що має синергійний ефект горизонтальної взаємодії громад в межах проекту.*

Міжнародна співпраця та пошук партнерів для громад, долучення до іноземних донорських організацій. До слова, у Веселівській ОТГ завдяки проактивній політиці керівництва утворено та діють 25 громадських організацій, реалізовано за вісім років 62 проекти з партнерами із 12 країн, що вказує на потребу мати «власного міністра іноземних справ» на рівні окремої громади.

Висновки та пропозиції. Вплив громадських організацій та формувань і їхня взаємодія з ОМС в питаннях згуртованості задля розвитку територій і громади:

- активізація та залучення критичної маси активних мешканців громади;
- підвищення ефективності й результативності згуртованості громад на засадах збереження і розвитку місцевої ідентичності громади;
- налагодження колаборації та співпраці в єдиній команді на основі проектного менеджменту;
- створення інформаційних подій та комунікаційних майданчиків;
- перехід від конкуренції та неприйняття один одного до спільного пошуку рішень через діяльність;
- партнерство ОМС та громадського активу.

У якості рекомендації, насамперед, до органів та керівних осіб місцевого самоврядування можна запропонувати урізноманітнення форм і методів підтримки громадянського сектора, неурядових організацій, намагання побачити у ній партнера влади, уміти їх не тільки слухати, але й чути та допомагати.

Список використаних джерел:

1. Predicting Peace The Social Cohesion and Reconciliation Index as a Tool for Conflict Transformation 2nd Edition. United Nations Development Programme. 2015. 181

2. Кирилюк В. Соціальне виключення та включення: їх вплив на соціальну згуртованість суспільства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Вип.6. Ч. 4. 2014. С.128-132.
3. Ткачук А. Децентралізація: від патерналізму до відповідального розвитку. Prometheus. Тема. 6. Місцева ідентичність. URL: https://courses.Prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+DC101+2019_T3/about?fbclid=IwAR3xsT05cVzmMKpNzxmdlTXet6kRA_pX_PtrdWX3w0R_ZcrWdZHAxnRC5qg
4. ООН оголошує грантовий конкурс для підтримки діяльності мережі робочих груп з громадської безпеки та соціальної згуртованості у громадах-партнерах Запорізької області. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/recovery-and-peacebuilding/grant-opportunities-UNRPP/UN-RPP-grants-to-support-working-groups.html>
5. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Офіційний вісник України. 2020, № 67, ст. 315, ст. 2155.
6. Манал Фоуані. Об'єднання громад через соціальну згуртованість. <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/blog/2020/connecting-communities-through-social-cohesion.html>
7. SCORE. URL: <https://scoreforpeace.org/en/about>
8. Лендрі Ч. Креативне містотворення. Його сила і можливості. Фоліо, 2020.

FEATURES OF PUBLIC MANAGEMENT OF THE TERRITORIAL ECOLOGICAL SYSTEM

*Datsii Nadiia, Doctor of Public Administration, Professor,
Polissia National University*

Formulation of the problem. Nowadays, in the market conditions for the government, it is not expedient to use directive methods of public management of economic entities, which are related to the implementation of environmental goals, and therefore, there is a need for cooperation between state and local authorities to ensure optimal impact on environmental situation of the territory through the use of mechanisms of motivation and stimulation of environmental activities.

Analysis of recent research. In recent years, theoretical problems of reforming the system of ecological management of the territory and the formation of state mechanisms for regulating the use of nature at the level of territories have been considered in the works of M. Bilynska, T. Ivanova, V. Martynenko, O. Savchenko and others.

The main material. In our opinion, there are two problems in the field of environmental protection. First, it is a problem of finding the most efficient way to use natural resources by the economy of the territory, and secondly, it is a problem of finding and justifying the most appropriate methods to prevent and eliminate damage from environmental pollution. These problems must be solved on the basis of the laws of the natural-historical process, the formation of a new system of values against the background of modern economic problems.

Management is a set of measures to regulate the state of the system in order to maintain its sustainability [1]. Thus, the purpose of public management of the ecological system of the territory, in our opinion, is to ensure the development of the ecological system of the territory. The nature of public management of the ecological system of the territory is determined primarily by the goal and depends to some extent on the features and specific characteristics of the territory.

The system of public management of the ecological system of the territory is determined by management methods, which are determined on the basis of information and regulatory support of the process of public management. In our opinion, the organization of the system of public management of the ecological system of the territory includes:

- formation of a rational territorial ecological strategy;

- outlining the goals, objectives and priorities of the territorial environmental strategy;
- selecting methods of public administration;
- formation of information and normative-legal support of the process of public management of the territorial system;
- creation of institutional infrastructure.

A special component of the system of public management of the ecological system of the territory, in our opinion, is the territorial ecological strategy, namely the strategy in relation to the environment.

In the hierarchical structure of the environmental strategy there are 4 main levels [2, p.89]: international-global environmental strategy; regional (macroregional) environmental strategy; national (state) environmental strategy; local environmental strategy.

In order to realize the main goal of the public environmental strategy, it is necessary to specify its main directions. Thus, the main directions of public environmental strategy are [3]:

1. Ensuring sustainable use of nature. The main tasks of this area are the inexhaustible exploitation of renewable and rational use of non-renewable natural resources.

2. Reduction of environmental pollution and resource conservation. The main task in these areas is to try to reduce environmental pollution by emissions and waste, as well as the specific energy and resource intensity of products and services.

3. Protection and restoration of the natural environment. The main tasks in this area are the protection and restoration of organic and biological diversity, which will be sufficient to support natural systems to self-regulation and compensation for human activities.

We emphasize the priority areas of environmental strategy [4]:

- creation of ecological protection of potentially dangerous kinds of activity and rehabilitation of the territory and water area which have suffered during technogenic influence on the natural environment;
- improving the quality of human life and health, increasing life expectancy while reducing the negative impact of environmental factors and improving environmental performance;
- identification and reduction of environmental risks to the environment and human health, which are associated with the emergence of exceptional situations of natural and man-made nature;
- prevention of terrorist acts that may cause and worsen environmental conditions and destroy the natural environment;

- creation of control over import, use and distribution on the territory of our country of alien species and genetically modified organisms.

On the basis of the main and priority directions of the public ecological strategy the mechanisms of their realization and tools of ecological strategy are revealed. There are more than forty different tools of environmental strategy. These instruments are divided into fiscal and non-fiscal. Non-fiscal instruments include, for example, legal support for environmental protection, environmental regulation, education and others. Fiscal instruments are divided into 2 types: revenues related to government (licensing of nature, taxes); spending related to government (environmental targeted investments, governmental support for environmental areas, governmental funding for environmental measures, environmental programs, etc.).

Today, among the main mechanisms for implementing the environmental strategy should be noted: legal mechanism, administrative, economic, and informational.

There are three types of mechanisms for implementing the environmental strategy [5, p.194]: direct regulation, which is associated with state intervention (regulatory, administrative and control measures); economic stimulation, which is associated with the development of market mechanisms; mixed mechanisms.

Currently, the mechanism of public management of the ecological system uses the following types of tools [4, p.19]: administrative and control tools of public management of the ecological system; economic tools of public management of the ecological system; tools of moral and ethical influence and persuasion.

Administrative and control tools for managing the ecological system are [5, p. 65]: 1. Environmental and environmental legislation. 2. Ecological monitoring. 3. Environmental standards and regulations. 4. Licensing of economic activities: related to the impact on the environment and human health; provides environmental monitoring and control. 5. Ecological certification (labeling). 6. Environmental impact assessment and ecological expertise of projects. 7. Environmental and resource target programs. 8. Environmental audit.

Conclusions and suggestions. Thus, environmental monitoring is a comprehensive system of monitoring, evaluation, control, forecasting of the environment and natural resources, which prevents anthropogenic and natural changes in the environment that can cause environmental damage to human society, as a result of which rational management decisions can be adopted. In our opinion, particularly this system monitoring, necessary for monitoring, evaluation, control and forecast of changes in the environment at all levels,

helps to approve rational management decisions to achieve a sustainable and balanced state of the environment.

References:

1. Bakumenko, V.D., (2000), Formation of public administration decisions: problems of theory, methodology, practice: a monograph. Kyiv: UADU Publishing House. 328 p..
2. Bystryakov, I.K. (2015), Ecological imperative of the region. Chamber. vol. № 6. pp. 86-93.
3. Bilynska, M.M., (2017), Cross-sectoral cooperation as a basis for assessing the impact of policy decisions on the environment in Ukraine. Public administration – theory and practice. vol.1. URL: [http: //www.academy.gov.ua.linska.htm](http://www.academy.gov.ua.linska.htm). (appeal date: September 12, 2021).
4. Veklych, O.O. (2013), Economic mechanism of ecological regulation in Ukraine. Kyiv: Ukrainian Institute for Environmental Research and Resources, 88 p.
5. Galushkina, T.P., Granovskaya, L.M. (2016), Ecologically balanced priorities of territorial development: conceptual principles and organizational mechanism: monograph. NASU, Institute of Market Problems and Economic and Ecological Research, Rice Institute UAAS. Odessa, 372 p.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ДОБРОБУТУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ, ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ КРАЇНИ

*Дзядук Г. О., к. держ. упр., ст. викладач,
Український державний університет залізничного транспорту*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. У сучасних умовах розвитку економіки зростає роль держави як принципово важливого чинника в досягненні економічного зростання та підвищення соціальної стабільності в країні. З огляду на роль сільського господарства в соціально-економічній системі країни, специфіку його функціонування галузь потребує регулювання і підтримки з боку держави більшою мірою, ніж багато інших галузей народного господарства, що об'єктивно обумовлено існуючим рівнем розвитку галузі, її низькою інвестиційною привабливістю, ризикованим характером ведення підприємницької діяльності.

Основний матеріал. Доцільність підтримки аграрного сектору в Україні визнана на законодавчому. рівні та визначена в законах України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р.; «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 30 грудня 2015 р.; «Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018 – 2020 роки» від 13 вересня 2017 р. [2].

Розвиток аграрного потенціалу країни – запорука стійкого економічного зростання. Загалом, як свідчить міжнародний досвід, на сьогоднішній день необхідним є перехід від централізованої аграрної політики, сконцентрованої на аграрному секторі, до більш інтегрованої політики розвитку сільської місцевості, що передбачає наявність зв'язку між економічними, екологічними, соціальними та територіальними аспектами життєдіяльності сільських територій [4].

На сьогодні обґрунтування концепції та стратегічних напрямів розвитку державної підтримки сільського господарства України орієнтоване на досвід розвинених країн світу. Так, цінова підтримка сільського господарства в ЄС сягає 91 % від усієї суми бюджетного фінансування, у США – 48 %, Канаді – 53 %. На Заході істотна частка доходу фермера формується за рахунок державних джерел: у країнах Європейської спільноти – 3 %, Фінляндії – 72 %, Японії – 72 %, в США – 27 – 40 %. Державна підтримка аграріїв у країнах ЄС у 2013 р. становила від 175 до 1 343 євро на 1 га сільськогосподарських угідь, зокрема в Нідерландах – 500 євро/га, Бельгії – 508 євро/га, Польщі – 345 євро/га, Німеччині – 396 євро/га. Фінансова підтримка сільського господарства в

Україні (переважно непряма – за рахунок зазначеного спецрежиму) ледь сягає 40 євро/га [1].

Пріоритетність розвитку аграрного сектору та сільських територій в Україні зумовлюється винятковою значущістю виробництва продукції сільського господарства та продовольства в життєдіяльності людини, потребою відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури. Найгострішими проблемами на селі залишаються відсутність мотивації до праці, безробіття, бідність та трудова міграція, занепад соціальної інфраструктури. Підтримка розвитку соціальної сфери села і сільських територій ототожнюється з державною підтримкою розвитку аграрного сектору. Аграрний сектор, особливо сільське господарство, до цього часу не виведені з кризової ситуації. Низька ефективність сільськогосподарського виробництва не забезпечує навіть простого відтворення [3].

У 2020 році, в межах державної програми підтримки індивідуального житлового будівництва на селі, 1388 родин з сільської місцевості отримали довготермінові пільгові позики на будівництво, добудову, купівлю житла та його інженерне забезпечення. Для цього зі спецфонду Держбюджету було виділено 32,7 млн грн. Цього року програма продовжується, і родини можуть отримати кредит під 3% річних. Наразі ця програма чи не єдина в Україні, яка дає можливість мешканцям сільської місцевості отримати пільгові кредити на будівництво житла та його благоустрій. Загалом, з 1999 року, відколи вона почала діяти, свої житлово-побутові умови поліпшили понад 91 тис. родин.

Як свідчить досвід реалізації програми, попит на такі пільгові кредити значно перевищує пропозицію. Отже, такий підхід до підтримки та розвитку регіонів є дієвим. Люди, а особливо молодь, отримують стимул не виїжджати із сіл, а залишитися та розвивати їх. Програма підтримки індивідуального житлового будівництва на селі допомагає сільським жителям у вирішенні їх житлово-побутових умов на вигідних умовах. Адже кожен мешканець села чи селища, який хоче збудувати або придбати житловий будинок, може взяти кредит під 3% річних на 20 років, але не більш як до досягнення пенсійного віку. Для молодих сімей (до 35 років) – термін кредитування до 30 років. На реалізацію заходів зазначеної програми у 2020 році Мінрегіону було передбачено у спецфонді держбюджету 39,1 млн гривень, з яких надано кредитів на 32,7 млн грн. На 2021 рік у спецфонді Держбюджету на бюджетну програму передбачено 34,64 млн гривень. Вважаємо такий крок уряду доцільним, необхідним та своєчасним задля створення передумов закріплення молоді на селі.

Висновки та пропозиції. Для подальшої підтримки інфраструктури села та запобігання масового виїзду молоді з сільських громад, необхідно постійно запроваджувати та удосконалювати програми із підтримки

сільськогосподарських товаровиробників та добробуту сільських територій.

Список використаних джерел:

1. European Union. – Access mode : <https://europa.eu/european-union/index>.
2. Дзядук Г. О. Сучасний стан державного регулювання аграрного сектора економіки України. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. Вип. 4 (39).
3. Застрожнікова І.В. Державна підтримка інфраструктури села як передумова сталого розвитку сільського господарства країни. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*; за ред. М. Ф. Кропивка. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2016. № 1. С. 148–152.
4. Застрожнікова І.В. Інституціональні основи формування аграрної політики. *Інвестиції : практика та досвід*. 2010. № 9. С. 96–99.

НОВАЦІЇ ПРОЦЕСУ РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

*Дурман М. О., д. держ. упр., доцент,
Горбунова А. А., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський національний технічний університет*

Постановка проблеми. Питання місцевого розвитку та реформування відносин «органи державної влади – органи місцевого самоврядування – територіальні громади» набувають все більшого значення для громад. Завдяки бюджетній децентралізації органи місцевого самоврядування отримали більше ресурсів та більше повноважень ними розпоряджатися. Адже забезпечити для мешканців належні послуги, робочі місця, соціальну допомогу, благоустрій та хороші дороги зможуть економічно розвинені спроможні громади. Проте економічний розвиток часто неможливий або утруднений через застарілий адміністративно-територіальний устрій, коли міста «беруться в кільце» сільськими громадами і не мають вільних територій для розвитку. При цьому жителі цих сіл часто користуються всією інфраструктурою міст та забезпечені там робочими місцями. Тому стоїть проблема одночасного удосконалення адміністративно-територіального устрою України та забезпечення місцевого економічного розвитку на засадах сталості.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченням проблематики реформування та удосконалення адміністративно-територіального устрою України свого часу займалися українські вчені, такі як: А. Береза, В. Лісовський, О. Лимаренко, А. Мелкумов, Н. Нижник, М. Орзіх, В. Погорілко, І. Прімишев, М. Пухтинський, С. Телешун та інші.

Виклад основного матеріалу. Станом на початок 2014 року (на початку реформи децентралізації) тільки 6 регіонів в Україні були самодостатніми, що викликало значну регіональну диспропорцію, а відповідно – впливало на якість життя та послуг, що отримували українці. Ці виклики вимагали проведення кардинальних реформ в частині державного управління, місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1]. На сьогодні реформа децентралізації – одна з найважливіших реформ владних відносин в Україні, яка стосується адміністративно-територіального устрою та територіальної організації влади.

Децентралізація дозволила сформувати, відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування, значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ). За 7 років реформи (з 2014 по 2020 рік) утворено 1469 ОТГ, з яких добровільно об'єдналися 1070 громад. Відповідно до прийнятого Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та

адміністративних центрів територіальних громад» [2], Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких 2020 року вже проведені місцеві вибори на новій територіальній основі. На основі зазначеного, 17 липня 2020 року Верховна Рада України, реалізуювши виключні конституційні повноваження, прийняла Постанову №807-IX «Про утворення та ліквідацію районів», чим реорганізувала адміністративно-територіальний устрій субрегіонального рівня та утворила 136 укрупнених районів, які стали основою для організації і діяльності органів державної влади на місцях. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади одним з перших завдань визначає внесення змін до Конституції України. Такі правові норми мають стати фундаментом для вдосконалення відповідної нормативно-правової бази децентралізації [3].

В Україні вже декілька разів невдало пробували запровадити підходи розмежування повноважень, у результаті яких: по-перше – було б утворено три рівні незалежного самоврядування з чітким поділом повноважень та незалежними бюджетами; по-друге – органи місцевого самоврядування отримали б реальне право здійснювати управління у територіальних громадах, розпоряджатися власними матеріальними та фінансовими ресурсами, надавати певні публічні послуги та займатися соціально-економічним розвитком території.

Представники органів місцевого самоврядування обласного та районного рівнів також наполягають на внесенні змін до Конституції України в частині децентралізації. На їхню думку, ці зміни допоможуть закріпити формат адміністративно-територіального устрою в Україні у вигляді «громада – район – область» (за аналогією з польським «гміна – повіт – воєводство»), розмежувати повноваження в системі органів місцевого самоврядування та їхніх виконавчих органів різних рівнів та органів державної влади й місцевого самоврядування за принципом субсидіарності. Органам місцевого самоврядування у ході децентралізації передаються повноваження і ресурси, підкріплені можливістю ухвалення відповідних рішень. Проте в ході адаптації нашого законодавства до європейського були втрачені певні механізми та інструменти контролю за законністю рішень ОМС.

До недавнього часу повноваження щодо державного нагляду за законністю рішень ОМС та відповідного зупинення таких рішень певним чином здійснювали органи прокуратури. З моменту позбавлення органів прокуратури такої функції виникла ситуація безконтрольності з боку держави за законністю рішень ОМС. Однак потреба в цьому залишилася. Тому функцію загального нагляду за законністю рішень ОМС було передано до функцій, що їх повинні були виконувати префекти районного чи обласного рівнів [4]. Нагляд – це передусім некаральна функція, а елемент захисту жителів громад, в тому числі, від помилок посадових осіб

ОМС чи колегіальних органів ОМС, та захист єдиного правового простору держави. Саме задля цього Кабінет Міністрів 19 квітня 2017 р. запропонував внести до Верховної Ради України власний законопроект «Про здійснення державного контролю за відповідністю рішень органів місцевого самоврядування Конституції та законам України», яким передбачалося що законність усіх актів органів місцевого самоврядування має перевірятися органом державної влади [5].

Хоча законопроект повністю відповідав принципам Європейської Хартії місцевого самоврядування після певних дискусій та консультацій з експертним середовищем та громадськими організаціями, він був відкликаний суб'єктом подання (Кабінетом Міністрів України) на вимогу Асоціації міст України, оскільки, на їх думку, його прийняття призвело б до невідповідного втручання місцевих держадміністрацій у роботу місцевого самоврядування [6]. Більше цей документ на розгляд Верховної Ради України не подавався. Тому у 2020 році було розроблено новий щодо внесення змін до Закону України "Про місцеві державні адміністрації" та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні [7]. Метою прийняття законопроекту є створення правових передумов та основ для функціонування місцевих державних адміністрацій префектурного типу до внесення відповідних змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) та приведення законодавства про місцеві державні адміністрації у відповідність із сучасними викликами, які постають перед посадовими особами обласних та районних державних адміністрацій під час виконання конституційних повноважень у межах відповідних районів та областей, а також реалізація конституційних положень щодо функціонування системи забезпечення законності під час здійснення органами та посадовими особами місцевого самоврядування своєї діяльності з метою збалансування системи стримування і противаг у частині дотримання Конституції України та законів України усіма суб'єктами публічної влади в державі.

Ціллю прийняття законопроекту є створення правових основ для діяльності реорганізованих районних державних адміністрацій та обласних державних адміністрацій відповідно до сучасних суспільно-політичних та фінансово-економічних реалій, а також відновлення функціонування системи із забезпечення законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні, встановленої частиною 2 статті 144 Основного Закону України. Після ухвалення закону голова РДА буде координувати органи місцевого самоврядування, контролюватиме виконання державної політики на місцях і зможе оскаржити рішення місцевої громади в суді. Проте, на думку представників територіальних громад, громадських об'єднань та асоціацій (у тому числі й Асоціації міст України), надання нових функцій головам районних та обласних державних адміністрацій без

внесення відповідних змін до Конституції буде становити ризик порушення балансу влади, може негативно позначитися на процесі реформування адміністративно-територіального устрою, а також спричинить ризик надмірного нагляду за місцевим самоврядуванням.

Висновки. Таким чином, усі сторони реформи з децентралізації влади та місцевого самоврядування підтримують зміни до Конституції України. Їхні позиції узгоджено в таких питаннях, як закріплення формату адміністративно-територіального устрою «громада – район – область», а також щодо розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування і їхніх виконавчих органів різних рівнів та органів державної влади й місцевого самоврядування за принципом субсидіарності, а також в частині запровадження державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування для забезпечення збалансованої системи децентралізованого управління в державі

Список використаних джерел:

1. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад: Закон України від 16 квітня 2020 року № 562-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text>
3. Пальчук В. Конституційні зміни в частині децентралізації влади в Україні. Україна: події, факти, коментарі. 2019. № 23. С. 54–62. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2019/ukr23.pdf>.
4. Про префектів / Законопроект від 16.11.2015 р. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/prefekti-16.11.pdf>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення державного контролю за відповідністю рішень органів місцевого самоврядування Конституції та законам України» (2017): проект Закону України: офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку та розвитку територій. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/04/Proekt_ZU_Pro_derg_kontrol.pdf
6. АМУ висловила зауваження до законопроекту про державний контроль за рішеннями органів місцевого самоврядування. Сайт «Асоціація міст України». URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/amu-vyslovyla-zauvazhennya-do-zakonoproektu-pro-derzhavnyy-kontrol-za-rishennyamy-organiv>
7. Про внесення змін до Закону України "Про місцеві державні адміністрації" та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні: законопроект від 30.10.2020 №4298. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70293

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ООН В СТРАТЕГІЯХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*Дурман О. Л., к. держ. упр., доцент,
Малуха А. І. студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Херсонський національний технічний університет*

В ході децентралізації та реформування відносин між владними структурами та органами місцевого самоврядування суттєво видозмінюються функції, що реалізуються під час планувального процесу. Така активізація планувальної діяльності є намаганням регіонів знайти адекватні інструменти, які б допомагали відповісти на виклики сучасного глобалізованого світу [1].

Допомогою у запровадженні методологічної бази для розробки стратегій сталого місцевого розвитку є міжнародні проекти технічної допомоги для України, в тому числі й Програма розвитку ООН [2]. Цілі сталого розвитку (ЦСР) ООН, які ще називають «Глобальними цілями сталого розвитку» є інклюзивним порядком денним. «Підтримка Порядку денного до 2030 року є одним із головних пріоритетів ПРООН» [3].

Проаналізуємо деякі стратегії розвитку територіальних громад України та покажемо, якими заходами в них реалізується досягнення 17-ти Цілей сталого розвитку ООН. В Стратегії розвитку Широківської сільської територіальної громади (Миколаївська область) для реалізації першої Цілі «Подолання бідності у всіх формах і всюди» передбачено завдання 1.1.1. «Створення конкурентного середовища, в якому забезпечено рівні можливості для всіх учасників ринку». Реалізація цього завдання дасть змогу розвинути мережі спеціально облаштованих територій та місць ведення підприємницької діяльності, а також створення малих підприємств з надання побутових послуг населенню.

В Стратегії розвитку Станично-Луганської селищної територіальної громади (Луганська область) для реалізації Цілі № 2 «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» передбачається два завдання: 2.1.1. «Створено умови для розвитку власних переробних підприємств у аграрній сфері» та 2.1.2. «Створено механізм кооперації між місцевими виробниками», що повинно дати поштовх як для розвитку індивідуальних підсобних господарств, так і поліпшення харчування мешканців через доступність до більш якісних (місцевих) продуктів переробки сільськогосподарської сировини.

В Стратегії розвитку Кременської територіальної громади (Луганська область) для реалізації третьої Цілі «Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку» передбачається два завдання:

4.4.1. «Оснащення медичних закладів сучасним обладнанням із застосуванням нових технологій діагностики та лікування» та 4.4.2. «Створення комфортних умов для роботи медичних працівників і перебування пацієнтів». Це дозволить не тільки підвищити якість надання медичних послуг, але й призведе до збільшення їх кількості.

Ціль 4. «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» гарантує отримання безкоштовної початкової та середньої освіти всіма дівчатками і хлопчиками до 2030 року. В Стратегії розвитку Воскресенської територіальної громади (Миколаївська область) для реалізації цієї цілі передбачає два завдання: 2.3.1. «Забезпечення якості та комфортних умов ведення навчально – виховного процесу» та 2.3.2. «Модернізація закладів освіти та дошкільних установ, в т.ч. з інноваційним обладнанням».

Ціль 5. «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток» в Стратегії розвитку Марківської територіальної громади (Луганська область) передбачає завдання 2.1.2. «Сформовано умови для розвитку системи надання соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей, модернізації наявних та запровадження нових видів соціальних послуг, забезпечення розвитку якісних і доступних послуг з догляду», що дасть змогу забезпечити покращення соціальної ситуації, а також завдання 3.2.2. «Сформовано сприятливе середовище для розвитку підприємництва з увагою до потреб жінок, молоді, внутрішньо переміщених осіб і людей з інвалідністю», що дасть змогу започаткувати власну справу та зменшить кількість мешканців у цих групах населення, що мають низькі доходи.

Оскільки захист і відновлення водних екосистем, таких як ліси, гори, болота і річки, має важливе значення для пом'якшення дефіциту води, то багато громад визначають в своїх стратегіях як пріоритетні заходи для поновлення таких екосистем. Так в Стратегії розвитку Широківської територіальної громади (Запорізька область) Цілі № 6. «Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами та санітарією» присвячено два завдання 2.1.1. «Забезпечити безперебійне надання послуг з водопостачання та водовідведення згідно з встановленими нормативами і стандартами» та 2.1.4. «Збільшити використання відновлювальних джерел енергії, підвищити екологічну безпечність та енергоефективність об'єктів комунальної інфраструктури».

Щодо Цілі 7. «Забезпечення доступу всіх людей до прийнятних за ціною, надійних, сталих і сучасних джерел енергії», то одним із завдань Стратегічного плану розвитку м. Славутич (Київська область) є його перетворення у професійний центр в галузі проведення інжинірингових та

консалтингових послуг з енергозбереження та енергогенерації, а також у виробництві продукції, пов'язаної з цією галуззю.

Ціль 8. «Сприяння безперервному, всеохоплюючому і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх» є в Стратегії розвитку будь-якої територіальної громади. А в Стратегії розвитку Тростянецької міської територіальної громади (Сумська область) цьому присвячено цілий напрямок (комплекс цілей) Серед завдань – створення довкола великого бізнесу (шоколадна фабрика KraftFoods) промислового кластеру; підтримка малого бізнесу (реконструкція ринків); створення комунальних підприємств у перспективних напрямках; брендування території та розвиток фестивального руху; створення атракцій для туризму та відпочинку; пошук партнерів для розвитку громади та пошук сторонніх джерел фінансування проєктів (гранти).

Завдання 1.1.2. «Впровадження інвестиційних проєктів у пріоритетних галузях економіки» Цілі 9. «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям» було одним із завдань в Стратегії розвитку Миколаївської області. Так, одним із проєктів, направлених на реалізацію цього завдання, став проєкт RInnoHub, який отримав фінансування з коштів секторальної підтримки ЄС. Результатами реалізації проєкту вже стали нові інноваційні підприємства з високотехнологічними місцями.

Для подолання проблем, описаних в Цілі 10. «Скорочення нерівності всередині країн і між ними» в громадах передбачається ряд заходів в Стратегії розвитку Радсадівської територіальної громади (Миколаївська область) передбачена операційна ціль «Всебічний розвиток туризму з використанням місцевого потенціалу громади», складовою частиною якої стала розробка комбінованого (VELO-, авто- та річкового) маршруту в межах проєкту Радсад VeloSkif.

В більшості громад в Стратегіях прописують заходи, направлені на покращення життєстійкості громад та покращення екологічного стану. Одним із заходів Цілі 11. «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів» є проведення енергоаудиту комунальних закладів та зменшення їх енергоспоживання шляхом проведення енергомодернізації та термосанації таких будівель.

Метою Цілі 12. «Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва» – є симбіоз відповідального споживання та турботи про екологію. Саме тому в Стратегію розвитку Воскресенської громади (Миколаївська область) було включено завдання 2.1.1. «Впровадження ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами» та 2.1.2. «Підвищення екологічної культури та рівня екологічної свідомості

мешканців та мешканок громади». Як результат – ухвалене рішення селищної ради про заборону продажу та розповсюдження виробів ритуального характеру з пластику (квіти, вінки тощо).

В Стратегіях багатьох громад прописуються заходи, направлені на недопущення стану пов'язаним із Цілю 13. «Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками». Так, в Статуті Боратинської сільської територіальної громади (Волинська область) вказується, що одним із принципів її сталого розвитку є стабілізація і покращення екологічної ситуації. Тому в громаді вже не спалюють опале листя, а компостують його.

Розширення заходів щодо природозбереження і раціональне використання морських ресурсів зазвичай прописується в стратегіях громад, які мають вихід до моря. Саме такою є Коблівська територіальна громада (Миколаївська область). В її Стратегії розвитку прописано декілька завдань, пов'язаних з Цілю 14. «Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку», наприклад, 1.1.3 «Нове будівництво комплексу берегоукріплюючих споруд для благоустрою узбережжя» або 1.2.3 «Створення марікультурних господарств із штучного розведення та товарного вирощування морських водоростей, безхребетних і риб».

Ціль 15. «Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття» спрямована на збереження і відновлення використання до 2030 р. наземних екосистем, таких як ліси, водно-болотні угіддя, посушливі землі та гори. Озеленення та заліснення є одним з пріоритетів громад. Так, в Стратегії розвитку м. Біла Церква (Київська область) цей пріоритет міститься в стратегічній цілі «Якість життя» і передбачає забезпечення благополуччя, збереження довкілля, безпечності та комфорту життя в місті (well-being) відповідно до міжнародних стандартів.

У Великоновосілківській громаді в Стратегії буде сформовано окрему операційну ціль «Безпека в громаді», яка відноситься до Цілі 16. «Сприяння розбудові миролюбного і всеохоплюючого суспільства задля сталого розвитку, забезпечення всім доступу до правосуддя», серед завдань якої є створення центру денної присутності для осіб, що потерпають від насильства, і обладнання інфраструктури соціальної допомоги, а також розроблення системи поводження з безпритульними тваринами, що створюють небезпеку, особливо для жінок та дітей.

Задля досягнення останньої 17-ої Цілі «Сприяння розбудові миролюбного і всеохоплюючого суспільства, створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях на умовах

партнерської співпраці» в Стратегії розвитку Новопсковської територіальної громади (Луганська область) передбачається декілька завдань, а саме: А.1.3. «Розробка та підтримка системи бізнес-інформації», А.1.4. «Створення активної діалогової платформи із підприємництвом, встановлення нових партнерств» та В.1.5. «Розширення каналів інформування населення про події та виклики ТГ».

Отже, сімнадцять Цілей сталого розвитку демонструють масштабність і амбітність цього нового всезагального Порядку денного. Вони орієнтовані на розвиток здобутків, досягнутих у рамках Цілей сталого розвитку, і на завершення реалізації завдань, які не вдалося виконати.

Список використаних джерел:

1. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні. DESPRO. К. ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.
2. Планування місцевого сталого розвитку: Посібник з формулювання стратегії місцевого сталого розвитку. К. ПРООН, Муніципальна програма сталого розвитку, 2005. 67 с.
3. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 року № 1359. Офіційний вісник України. 2000. № 1. Ст. 6.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФАКТОР ЗБАЛАНСОВАНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

*Євченко В. В., к. е. н., доцент,
Харківський торговельно-економічний інститут УІПА*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Соціальна сфера більшості країн, включаючи Україну, є однією з найбільш вразливих точок соціально-економічного розвитку держави. постійно зростаючий попит населення на доступні і якісні послуги соціальної сфери, необхідність більш ефективного використання ресурсів (найчастіше при відсутності у державного сектора необхідних фінансових, технологічних та інноваційних можливостей) послужили стимулом до пошуку нових шляхів досягнення цих цілей і усвідомлення значущості для соціальної сфери партнерських відносин між різними акторами. У середовищі вчених, політиків і практиків вже сформувалося розуміння того, що партнерство, засноване на взаємодії держави, бізнесу і громадянського суспільства, може ефективно брати участь у вирішенні складних соціальних проблем і внести значимий позитивний внесок в системні зміни в суспільстві. Було очевидно, що жоден з учасників тріади «влада – бізнес – суспільство» не володіє монополією на інформацію, ресурси і знання, необхідні для вирішального впливу на процеси державної соціальної політики. Соціальне партнерство стало розглядатися як ефективний механізм соціально-економічного розвитку і саморозвитку територіальних систем.

Основний матеріал. Збалансоване, соціально орієнтований розвиток держави в даний час неможливо уявити без формування територіальних систем регіонального та місцевого рівня, що розвиваються самостійно. При цьому підвищення ролі інституту саморозвитку в практиці регіонального і місцевого управління надає значний вплив на просторовий розвиток країни в цілому.

Основними системоутворюючими умовами формування територіальних соціально-економічних систем, які розвиваються самостійно, є внутрішня самодостатність і сприятливі умови зовнішньої середовища, при цьому в якості базисної підстави внутрішньої самодостатності в першу чергу розглядаються самоідентифікація території і можливість розвитку спільноти за допомогою якісних перетворень в економічній і соціальній сферах.

Найважливіший джерело відтворення в соціально-економічній системі, яка розвивається самостійно є людський капітал, а основним ресурсом успішного саморозвитку території є людина, соціально і економічно зацікавлена в своїй діяльності, професійна, здорова, активна. Ці якісні характеристики населення є основоположною детермінантою, визначальною можливістю і перспективи саморозвитку регіону або місцевої громади.

Отже, критерієм саморозвитку території, нарівні з економічним зростанням, є високі показники якості життя населення, один з яких – рівень розвитку соціальної сфери. Таким чином сама соціальна сфера виступає фактором саморозвитку території, оскільки від рівня її розвитку та ефективності функціонування безпосередньо залежить можливість підвищення основних якісних характеристик населення – рівня освіти, здоров'я, культурного забезпечення тощо, спрямованих на формування і розвиток людського капіталу [1]. Саме такі якісні перетворення і є основною метою партнерства в соціальній сфері.

Багатосторонні партнерства, що нарошують свій потенціал за рахунок розробки нових ідей і залучення ресурсів учасників з різних секторів суспільства, стали популярним підходом у вирішенні складних соціальних питань і проблем. Айєлет Берман так визначила три основні причини, що сприяють розвитку і росту поширеності партнерств в соціальній сфері:

а) невдачі державного сектора при вирішенні складних соціальних проблем;

б) велика ефективність приватного сектора (компаній, некомерційних організацій (НКО), громадянського суспільства) в розробці нових рішень і наявність ресурсів, досвіду і знань, необхідних для зміцнення управлінського потенціалу та вирішення проблем соціальної політики;

с) вплив включення в державне управління різних зацікавлених сторін на підвищення демократичної легітимності політичного процесу.

Незважаючи на вже досить тривалий розвиток соціального партнерства в світовому просторі, до теперішнього часу в науковому і політичному дискурсах так і не склалося єдиного розуміння терміна «партнерство» і, на думку Рональда МакКвейд, «Безліч його значень варіює в нескінченному спектрі».

Ідеальний тип співпраці, який визначається А. Фаулером як «справжнє партнерство », включає в себе довіру і синергію між двома і більше зацікавленими сторонами, що об'єднують різні ресурси з метою досягнення загальних цілей, і формується не з метою отримання матеріальної вигоди, а виходячи з почуття необхідності досягнення спільної цілі. Такі партнерства реалізуються на основі взаємного і добровільного обміну цінностями і ресурсами [2].

У контексті державного управління партнерство ґрунтується на різних точках зору, але переважають, як правило, дві. Перший підхід розглядає партнерство як форму участі, будь то спільна участь акторів (держави, бізнесу, спільноти) або участь у громадському житті, другий – партнерство як інструмент управління розвитком (розглядається як явище хвили «нового державного управління» і підтримуване теоретичними рамками цієї концепції).

Науковий дискурс щодо розвитку соціальних партнерств в соціальній сфері включає також скептичні і негативні оцінки реалізації таких практик, проте в більшості випадків дані дослідження розглядають ініціативи такої інтеграції не з точки зору їх повного виключення, а як можливість запобігання майбутніх помилок. З точки зору держави є подвійність положення, що визначається необхідністю досягнення балансу між обов'язками забезпечення сталого розвитку і збереження державного контролю в соціальній сфері. Однак, щоб задовольнити зростаючий попит населення на якісні та доступні соціальні послуги, державний сектор спирається на партнерства і на практиці показує зацікавленість в присутності цієї фінансової інституції в соціальній сфері.

З точки зору бізнесу, враховуючи, що жодна державна структура або організація не в силах самотійно задовольнити величезні вимоги щодо державної соціальної політики, він реалізує свій потенціал і компетенції в партнерство, відкриваючи можливості зростання і розвитку соціальної сфери, підтверджуючи тезу про те, що «приватний сектор забезпечує більш ефективну роботу в соціальній сфері, ніж традиційне надання державних послуг». Через участь в партнерських відносинах бізнес стає не тільки драйвером саморозвитку соціально-економічних систем місцевих громад, а й приносить реальну користь суспільству, отримуючи від нього підтримку і соціальну ліцензію на діяльність, тим самим відкриваючи нові можливості для власного розвитку. Нарешті, з точки зору громадянського суспільства, що є, з одного боку, основним одержувачем вигод і переваг соціального партнерства, а з іншого боку, імплементує отримані вигоди (через зростання людського капіталу) в розвиток місцевої громади, бізнесу і держави, розширення його участі в соціальних партнерствах і вплив на розвиток цього інституту (що підтверджується значним зростанням в останні роки обсягу соціальних послуг, реалізованих НКО, волонтерами, соціальними підприємствами і підприємцями і т. і.), сприяють визначенню найважливіших напрямків і реалізації конкретних ініціатив в соціальній сфері на умовах партнерства.

Розвиваючись як інститут співпраці, соціальне партнерство мобілізує державний і приватний сектори, об'єднуючи їх ресурси і знання в єдиний процес державної соціальної політики, розвиваючи тим самим ієрархічні відносини між ними і створюючи спільний механізм вирішення складних соціальних проблем. Однак, саме проблема поділу влади між державним та приватним партнерами до сих пір залишається найбільш складною як в науковому і політичному дискурсах, так і в практиці партнерства. Дійсно, соціальна інтеграція держави, бізнесу і громадянського суспільства буде вигравним варіантом для всіх сторін, але лише в випадку довіри між усіма сторонами-учасниками, вибору оптимальних юридичних і організаційних механізмів реалізації партнерств і фактичного виконання взятих

зобов'язань в рамках реалізації тієї чи іншої ініціативи, а також, як слушно зауважує А. Н. Чернишов, якщо «соціальне партнерство буде реалізовуватися не ситуативно, що не епізодично, а системно, з урахуванням всіх зовнішніх і внутрішніх факторів».

Висновки та пропозиції. Будучи динамічним, але керованим процесом, соціальне партнерство включає не тільки різні інструменти, використовувані суб'єктами в тому чи іншому місцевому співтоваристві, а й різних діючих акторів такого партнерства. В цілому ж держава в такій співпраці є партнером, що має і що представляє пул потенціалів і ресурсів, а приватний сектор, НКО і суспільство – акторами, здатними примножити і ефективно реалізувати цінності ресурсів соціальної сфери.

Співробітництво в соціальній сфері, засноване на партнерстві, відноситься до безлічі різних учасників з усіх секторів суспільства (державного, приватного, некомерційного), рухоме загальними інтересами і цінностями і які об'єднують різноманітні ресурси, знання і досвід для досягнення загальних цілей. В той час як уряд продовжують нести основну відповідальність за реалізацію соціальної політики, співробітництво, партнерські відносини та інтеграція різних зацікавлених сторін в соціальній сфері, сприяють створенню та реалізації ефективних стратегій, які забезпечують кращу результативність держави у вирішенні соціальних проблем, в сфері підвищення якості життя і суспільного добробуту.

Соціальне участь місцевої громади в таких партнерства розглядається не тільки як одне з основних демократичних прав людини, але і як важлива детермінанта підвищення ефективності партнерських відносин і досягнення суспільно значимих цілей. Участь громадянського суспільства в якості актора соціального співробітництва сприяє зведенню до мінімуму конфліктів між різними учасниками, їх цілями і цінностями, приносячи значиму користь і спільноті, і бізнесу, і державі в цілому.

Однак незалежно від рівня, на якому відбувається соціальна інтеграція, головними факторами успіху такої співпраці є наявність чітких і досяжних цілей, забезпечення участі в структурі управління всіх зацікавлених сторін, міцний зв'язок між стратегією і тактикою реалізації ініціативи.

Список використаних джерел:

1. Лисенко В.В., Приходько І.А. Вплив функцій та технологій самоменеджменту на розвиток персоналу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 19. С. 251–256. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/19_2018_ukr/43.pdf.
2. Лисенко В.В., Кондратюк Н.В., Худалаєв Є. Г. Керівництво та лідерство як суб'єктивний феномен в системі управління підприємством. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 32. С. 143-148

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ В ГЛОБАЛЬНІЙ РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

*Єршова Н. Ю., д. е. н., професор,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

В глобальній економіці конкурентні переваги підприємству, території, державі забезпечує реалізація концепції сталого розвитку. Так, за даними зарубіжних досліджень (The Boston Consulting Group і MIT Sloan Management Review) не менше 50 % компаній, що змінили свою бізнес-модель в сторону екологічності, змогли збільшити прибуток. Екологічний аудит є вкрай важливою процедурою для будь-якого суб'єкта господарської діяльності. Особливо це стосується промислових підприємств, діяльність яких пов'язана з викидом небезпечних відходів в навколишнє середовище. Екологічний аудит також проводиться для сертифікації компаній, які впроваджують системи екологічного менеджменту (EMS) – ISO 14001. Розвитку системи контролю екологічної діяльності економічних суб'єктів приділяють увагу міжнародні професійні організації бухгалтерів: Міжнародна федерація бухгалтерів; Асоціація дипломованих присяжних бухгалтерів та ін. Теретичним та практичним аспектам екологічного аудиту присвячені наукові праці Мех Я., Кулик Р. [1], О. Петрик [2], Н. Єршової [3], О. Портної [4] та ін. Вирішенню проблеми застосування процедури екологічного аудиту для управління присвячені наукові дослідження вітчизняної і зарубіжної практики ризик-аналізу [6, 7]. Потребують подальшого розвитку дослідження, присвячені проблемам формування ефективних інструментів екологічного управління, до яких належить і екологічний аудит.

В Україні екологічний аудит є одним із головних інструментів реалізації державної екологічної політики [8]. Спрямованість державної політики на вдосконалення екологічного стану визначається Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (від 28.08.2019 р.). Першопричинами екологічних проблем в Україні визначені:

- низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля й переваг сталого розвитку,
- недосконалість системи екологічної освіти;
- незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства й незабезпечення невідворотності відповідальності за його порушення.

Головними цілями екологічного аудиту підприємства є:

- контроль за дотриманням підприємством норм і приписів щодо охорони навколишнього середовища,

- оцінка ефективності функціонування системи управління навколишнім середовищем,
- оцінка екологічних зобов'язань підприємства та контроль повноти їх відображення в звітності,
- вироблення рекомендацій щодо природоохоронних заходів,
- вартісна оцінка витрат, пов'язаних з природокористуванням.

Одним зі напрямків екологічного аудиту є поведження з відходами. Досвід екологічного аудиту доводить, що його ефективність залежить від трьох основних факторів (рис. 1).

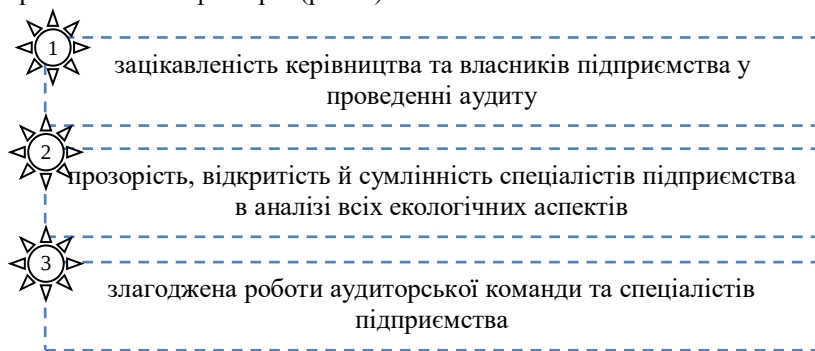

Рис. 1. Фактори, які визначають ефективність екологічного аудиту

Впровадження нових технологій, введення в експлуатацію нових виробничих потужностей неминує призводити до зростання екологічних ризиків, пов'язаних з впливом негативних факторів на навколишнє середовище. У цих умовах на основі процедури екологічного аудиту менеджмент підприємств ще на стадії прийняття рішення зможе виявити слабкі ланки певного проекту і рекомендувати заходи, які мінімізують природоохоронні ризики. За результатами екологічного аудиту формулюється висновок про ступінь впливу екологічних факторів на фінансову звітність суб'єкта господарювання і про необхідність виконання додаткових спеціальних процедур. При цьому слід керуватися рекомендаціями Міжнародних стандартів аудиту (МСА) 1010 «Розгляд питань, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, при аудиторській перевірці фінансової звітності».

Таким чином, концепція глобалізації економіки визначає необхідність врахування інтересів зацікавлених осіб в області політики і різній економічної діяльності, які впливають на навколишнє середовище. Екологічний аудит сприяє розробці коригувальних дій щодо усунення порушень, формування довгострокових і середньострокових програм по зниженню негативного впливу на навколишнє середовище. Перевагами проведення екологічного аудиту є такі:

- зниження відповідальності і зменшення потенційних екологічних штрафів,
- забезпечення відповідності до законодавства,
- зниження витрат на поводження з відходами,
- зниження витрат на водопостачання та енергію,
- покращення взаємодії зі стейкхолдерами (у разі публікації результатів аудиту).

Формування ефективної системи екологічного менеджменту дозволяє виробити практичні механізми управління сталим розвитком, ефективним інструментом яких є екологічний аудит.

Список використаних джерел:

1. Мех Я., Кулик Р. Екологічний аудит: сутність і проблеми становлення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 2. С. 45–48.
2. Петрик О. А. Екологічний аудит в Україні: проблеми методики та організації. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2004. № 8. С. 51–56.
3. Єршова Н. Ю. Шляхи вдосконалення системи внутрішнього контролю на підприємстві. *Вісник ДДФА: Економічні науки*. Дніпропетровськ: ДДФА. 2013. С. 171–176.
4. Portna O., Iershova N. Eco-management of organizations within the green economy system. *ACTA innovations*. June. 2020. PP.
5. Екологічне управління: підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. Київ: Либідь, 2004. С. 432.
6. Линник О. І., Єршова Н. Ю. Проблеми функціонування та розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу сфери послуг в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. 2(29). С. 74–80.
7. Iershova N. Analytical research of the competitive environment of the company. III International Science Conference SER 2020 September 17th – 19th, 2020 Igalo (Herceg Novi), Montenegro "New trends and best practices in socioeconomic research".
8. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 45.

ВПЛИВ СТАНУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

*Заблодська І. В., д. е. н., професор,
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
ім. В.К. Мамутова НАН України», Луганська філія,
Серєбряк К. І., д. е. н., професор,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Інфраструктура займає вирішальне місце у розвитку економіки, оскільки її функціонування пов'язано зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, безпосередньо виступає джерелом підвищення якості життя населення. Якість життя населення є багатогранною соціально-економічною категорією, яка має чітку територіальну прив'язку. Більше того – вона не просто її має, а й формується завдяки певній територіальній ідентичності. Так, європейська якість життя – це орієнтація на стандарти і рівень життя як у країнах Європи.

Намагаючись запровадити європейські стандарти якості життя Україна має дуже сильний стримуючий фактор – агресія Росії. Через військові дії на сході в Україні та руйнування інфраструктури з'явилися проблемні території, а саме – Луганська і Донецька області. Саме на цих територіях суттєво знизився рівень якості життя населення. Ці проблемні регіони потребують особливої уваги з боку науковців задля вирішення проблем становлення нової якості життя. Не зважаючи на достатню кількість публікацій за цією темою [1-4] питання підвищення якості життя населення, через розбудову інфраструктури, залишаються актуальними.

Основний матеріал. Зазвичай, якість життя населення оцінюється безпосередньо через систему розроблених індикаторів та індексів, що спрямовані на вивчення окремих сторін життя людини на конкретній території. З метою забезпечення адекватної оцінки якості життя слід використовувати національну матрицю індикаторів, максимально адаптованої до державної статистики, таблиця 1. Розглядаючи виклики щодо забезпечення якості життя на проблемних територіях сходу України важливе значення набувають дослідження впливу інфраструктури на життєдіяльності населення Луганської області

За результатами аналізу стану житлово-комунальної, соціальної, промислової, сільськогосподарської, енергетичної і транспортної інфраструктури Луганської області було встановлено, що загальний ступінь зносу основних фондів доже високий (від 50% до 70%), а ближче до лінії розмежування інфраструктуру взагалі зруйновано. Регіональна стратегія розвитку Луганської області містить завдання, які передбачають покращення того

чи іншого виду інфраструктури або можуть бути виконані тільки за умов якісного функціонування видів інфраструктури.

Таблиця 1

Національна матриця індикаторів якості життя населення України

Національний магістрат підтримує розвиток життєвих ресурсів громадян			
Середовище	Блоки		
	Об'єктивна оцінка		Суб'єктивна оцінка
	Стан	Поточна ситуація	
Природне середовище			
Екологія	Природне середовище	Екологічна ситуація	Оцінка екологічної ситуації
Соціальне середовище			
Здоров'я	Система охорони здоров'я	Здоров'я населення	Оцінка системи охорони здоров'я та власного здоров'я
Освіта	Система освіти	Освіта населення	Оцінка системи освіти та власної освіти
Безпека	Криміногенне середовище	Криміногенна ситуація	Оцінка особистої безпеки
Культура, мистецтво, відпочинок	Сфера культури, мистецтва, туризму	Активність населення у сфері культури, мистецтва, туризму	Ставлення до культури, мистецтва, туризму
Житло	Ринок житла	Житлові умови	Оцінка благоустрою та умов проживання
Транспорт	Транспортна інфраструктура	Безпека на транспорті	Оцінка роботи транспорту
Економічне середовище			
Економіка	Стан економіки	Добробут	Оцінка матеріального становища
Зайнятість	Ринок праці	Зайнятість та умови праці	Оцінка ситуації щодо зайнятості
Суспільно-політичне середовище			
Громадянська активність	Розвиток громадянського суспільства	Суспільно-політична ситуація	Оцінка суспільно-політичної ситуації
Суспільне середовище	Стан суспільного середовища	Соціальне вособлення	Соціальне самопочуття

Джерело: [5, с. 34].

Щодо резервів та можливостей розбудови інфраструктури Луганської області слід зауважити, що більшість інфраструктурних об'єктів соціальної, житлово-комунальної, сільськогосподарської і транспортної (місцеві дороги) можуть бути модернізовані за кошти територіальних громад. Проте, більшість об'єктів промислової, енергетичної і транспортної (залізнична мережа, автошляхи) інфраструктури мають загальнонаціональне значення та потребують державної підтримки або інвестицій від європейських партнерів. Тільки активне залучення інвестицій зможуть надати поштовх економічному розвитку цієї території.

Проведені дослідження сучасного стану інфраструктури (житлово-комунальної, промислової, сільськогосподарської, енергетичної, транспортної і соціальної) Луганської області довели, що вона не здатна забезпечувати гідну якість життя населенню. Використовуючи отримані результати аналізу стану інфраструктури Луганської області побудовано матрицю оцінки впливу поточного стану інфраструктури на якість життя населення Луганської області (таблиця 2), в якій:

непрямий вплив – V ;

позитивний вплив – P ;

позитивно/негативний вплив – P/N ;

негативний вплив – N .

Таблиці 2

**Матриця оцінки впливу поточного стану інфраструктури
Луганської області на якість життя населення**

Індикатори якості життя населення	Інфраструктура					
	житлово- комунальна	промислова	сільсько- господарська	енергетична	транспортна	соціальна
Екологічна ситуація	P/N	N	N	N	N	V
Здоров'я населення	P/N	N	N	N	P/N	P/N
Освіта населення	P/N	P/N	P/N	P/N	P/N	N
Житлові умови	N	V	V	N	V	P/N
Безпека на транспорті	V	V	V	N	N	V
Зайнятість та умови праці	P/N	N	N	N	P/N	P/N
Активність населення у сфері культури, мистецтва, туризму	P/N	P/N	P/N	P/N	P/N	P/N
Суспільно- політична ситуація	N	P/N	P/N	P/N	P/N	P/N
Соціальне уособлення	N	P/N	P/N	P/N	P/N	P/N
Криміногенна ситуація	N	N	N	N	N	N
Добробут	P/N	P/N	P/N	P/N	P/N	P/N

Руйнування інфраструктури, через військові дії, суттєво вплинуло на зниження якості життя населення, тому майже всі види інфраструктури негативно або негативно/позитивно, тобто частково, впливають на якість життя населення. Це все обумовлює необхідність наукового обґрунтування розробки рекомендацій щодо підвищення якості життя населення на підконтрольній території Луганської області у когерентності з положеннями

Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року [6].

Висновки та пропозиції. За результатами аналізу можна зробити висновки, що майже всі індикатори якості життя населення мають бути покращені через наявність відповідних заходів в Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей. А індикатор «Добробут населення», як комплексний показник, буде покращено через створення в регіоні середовища, сприятливого для економічного зростання та підвищення добробуту мешканців, відновлення територіальної цілісності країни та безпечна реінтеграція тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Проте Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей не містить заходів щодо покращення криміногенної ситуації в Луганській області. Тому першочерговою рекомендацією щодо підвищення якості життя населення Луганської області у когерентності з положеннями Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей є необхідність розробки цільових заходів щодо поліпшення криміногенної ситуації в регіоні. Оскільки цей аспект якості життя населення є головним саме на територіях, що наближені до зони конфлікту. Беручи до уваги, що Стратегія розвитку Луганської області на 2021–2027 роки містить стратегічне завдання – створення безпечних умов для проживання та пересування територією області, то розробка додаткових цільових заходів має відбуватися на державному або субрегіональному рівні.

Список використаних джерел:

1. Атамас О.П. Теоретичне обґрунтування і практика застосування в економічних дослідженнях терміна «інфраструктура» / О.П. Атамас // Європейський вектор економічного розвитку. 2012. № 1(12). С. 24-31.
2. Заблудська І.В. Інфраструктурне забезпечення підтримки розвитку малого бізнесу на сході України. Економіка і право. 2015. № 3(42). С. 27-32.
3. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження// ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд ім. Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108 с
4. Кириченко С.О. Класифікація соціальної інфраструктури в регіонах за функціонально-спеціалізованим підходом / С.О. Кириченко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2015. – № 53. – С. 53-58.
5. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь, Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. К.: 2013. 50 с.
6. Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-strategiyu-ekonomichnogo-rozvitku-donechchini-ta-luganshchini>

ІКОННИЙ МАРКЕТИНГ ЯК СПОСІБ РИНКОВОГО ПРОСУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ

*Задоя А. О., д. е. н., професор,
Університет імені Альфреда Нобеля*

Наповнюваність бюджету, рівень життя населення, інвестиційна привабливість та інші перспективні характеристики тих чи інших територій багато в чому залежать від здатності органів управління (чи то на державному, чи то на місцевому рівні) використовувати ринкові механізми для формування відповідного іміджу серед стейкхолдерів. Розширення самостійності регіонів, реформа децентралізації значно підвищує увагу до питань територіального маркетингу як з точки зору його теорії, так і з позицій практичного використання основних інструментів.

Питання територіального маркетингу активно досліджуються закордонними та вітчизняними науковцями. Серед них слід виділити таких, як І. Буднікевич, І. Гавриш, О. Дейнега, Н. Котов, А. Старостіна, О. Трегубов, В. Щелкунов та ін. В останні роки активно досліджуються проблеми використання можливостей територіального маркетингу для розвитку системи надання послуг у регіонах [1], створення нових інфраструктурних об'єктів на основі державно-приватного партнерства [2], формування та підвищення привабливості регіонів [3]. Є цілий ряд цікавих досліджень, які спрямовані на з'ясування нових можливостей, які відкриває перед територіальним маркетингом цифрова економіка [4-5]. Разом з тим, на наш погляд, зовсім недостатньо уваги приділяє сучасна наука та практика територіального управління окремим інструментам та прийомам територіального маркетингу, зокрема іконному маркетингу.

Метою нашого дослідження є з'ясування можливої сфери використання іконного маркетингу для формування належного іміджу території та підвищення її привабливості для потенційних стейкхолдерів.

Важливість як територіального маркетингу взагалі, так і його окремих складових, зокрема, у сучасних умовах зростає як наслідок кількох причин. По-перше, реформа децентралізації, яка досить успішно реалізується в країні, передбачає, з одного боку, розширення самостійності територій, а з іншого – підвищення відповідальності за усе, що на ній відбувається. Тому й досягнення бажаних для громади результатів передбачає використання усіх ринкових механізмів взаємодії стейкхолдерів, зокрема й маркетингу. По-друге, зростаюча мобільність як громадян, так і бізнесу та капіталу підвищує важливість привабливості території для визначення місця проживання чи активності. Підвищення ж привабливості території і є одним з завдань територіального маркетингу. По-третє, цифровізація та розвиток засобів комунікації значно прискорює

темпи поширення інформації (як позитивної, так і негативної). Тому змісту цієї інформації потрібно завжди надавати особливе значення.

Успішне використання принципів територіального маркетингу передбачає кваліфіковане володіння усіма його інструментами. Більшість з них є досить капіталомісткими. Наприклад, створення сучасної інфраструктури потребує значних коштів. Однак навіть їх наявність та інвестування не гарантує успіху, оскільки на поведінку економічних суб'єктів чинить суттєвий вплив їх загальне уявлення про відповідний регіон. Тому маркетингові дії повинні бути комплексними та охоплювати найрізноманітніші аспекти, що характеризують територію та впливають на поведінку стейкхолдерів.

Особливе місце серед інструментів формування іміджу території є іконний маркетинг. У найзагальніших рисах його суть полягає у просуванні території на основі її ідентифікації з певними історичними особистостями чи відомими людьми сучасності. Використання іконного маркетингу дозволяє:

- донести інформацію про ті чи інші привабливі об'єкти на території громади;
- виправити негативний імідж території, який сформувався у попередній період;
- створити образ пізнаванності території, що є важливим етапом на шляху формування відповідного іміджу;
- підвищити ефективність використання інших інструментів маркетингу, що досягається через комплексність їх використання.

На наш погляд, в реалізації іконного маркетингу можна виділити наступні етапи.

1. Визначення цілей та цільової аудиторії іконного маркетингу. Це стартовий етап, який багато у чому може визначити зміст усіх наступних етапів. Цілями іконного маркетингу може бути поліпшення іміджу території серед місцевих жителів та формування відчуття її перспективності для зменшення відтоку населення; поліпшення інвестиційної привабливості регіону з метою притоку капіталу як від місцевого бізнесу, так і від зовнішніх інвесторів; збільшення притоку туристів до регіону; формування позитивного сприйняття продукції, яка виробляється на певній території, тощо. Відповідно до цих цілей будуть виділятися і ті сегменти стейкхолдерів, на яких орієнтується іконний маркетинг. Зокрема, ними можуть бути:

- місцеві жителі;
- відвідувачі (туристи, студенти, потенційні жителі, тощо);
- місцевий та зовнішній бізнес;
- потенційні вітчизняні та закордонні інвестори;
- споживачі продукції місцевого виробництва, тощо.

2. **Обрання обличчя «ікони».** Це досить не просте завдання. Його вирішення багато в чому залежить від цілей та цільової аудиторії. Варіантами таких облич можуть бути:

- **відомі історичні особи, які причетні до певної території (місце їх народження, діяльності чи поховання).** У цьому випадку місцеві громади, як правило, створюють садиби-музеї чи інші якісь об'єкти, що залучають туристів. Наприклад, для Чигирин та с. Суботів (Черкаської області) такою історичною особою є Богдан Хмельницький. Туристично привабливими стають місцеві об'єкти (як ті, що збереглися, так і відбудовані заново), пов'язані з цим іменем. Для с. Мельники, яке було столицею Холодноярської республіки (1919-1922 рр.) іконним обличчям є Василь Чучупака як головний отаман цієї республіки. Зростаючий інтерес до української історії того періоду збільшує інтерес і до відповідного регіону.

Використання історичних постатей має як свої переваги, так і недоліки. Головна перевага у тому, що цю «ікону» можна використовувати досить тривалий час і вона не втрачає свої актуальності. З іншого боку, образи цих ікон уже не можуть впливати на нинішню ситуацію, тому їх вплив на таку цільову аудиторію, як бізнес чи споживачі місцевої продукції, досить обмежений;

- **відомі люди сучасності, які наділені певними владними повноваженнями.** Цей образ може мати більш суттєвий вплив міжрегіональну міграцію населення, на інвестиційні процеси, активність місцевого бізнесу, тощо. Коли у стейкхолдерів формується досить позитивне уявлення, скажімо, про лідера місцевої громади, то це позначається на їх діях, які можуть бути пов'язані зі значними фінансовими потоками. Разом з тим, при такому варіанті іконного маркетингу існує загроза нетривалості його дії, оскільки у демократичному суспільстві втратити владні повноваження можна уже на чергових виборах і тоді усі зусилля по «розкручуванню» попередньої ікони будуть марними;

- **певні узагальнені образи місцевих жителів.** У цьому випадку у якості образу «ікони» обирають якийсь вимислений (неперсоніфікований) образ, який наділяють рисами, найбільш характерними для жителів певної території (наприклад, гостинність, особливе почуття гумору, працьовитість, володіння особливими ремеслами тощо). Наприклад, с. Голоківка (Чигиринського району Черкаської області) завжди славилася як картопляний край. Тому місцева громада використовує узагальнений образ картопляря як людини, яка знає усе про картоплю та уміло вирощує цей чи не найпопулярніший продукт споживання в Україні. Такий підхід дозволив як збільшити обсяги реалізації картоплі місцевими жителями, так і отримати додатковий притік туристів, які відвідують місцеву Академію картоплі.

3. **Обрання каналів пропаганди територіальної «ікони».** На наш погляд, усі канали можна поділити на: витратні, безкоштовні та доходні.

Витратні канали пов'язані з різноманітними видами реклами. Вони мають свої переваги, оскільки замовник визначає зміст рекламного повідомлення і у разі вдалого рішення може розраховувати, що фактичний результат буде відповідати очікуваному. Однак такий варіант, як правило, досить дорогий і найчастіше місцеві громади не мають коштів для його реалізації.

О безкоштовних каналів може відноситися, наприклад, демонстрація тих чи інших сюжетів у стрічках нових на телевізійних каналах. Якщо ж це стосується історичних постатей, то безкоштовним просуванням територіальної «ікони» можуть бути твори мистецтва. Так, уже згадуване ім'я Василя Чучупаки, як головного отамана Холодноярської республіки, стало широко відомим після отримання Шевченківської премії автором роману «Чорний ворон» Василем Шклярем та виходом на екрани однойменного фільму. Як результат, підвищення інтересу до місця, де відбувалися описані події та основних дійових осіб. Вдало знайдені способи поширення іконного образу можуть на ранніх етапах потребувати певних витрат, які досить скоро повертаються з віддачею. Прикладами можуть служити добре відомі Сорочинські ярмарки чи мистецький фестиваль «Кругтий заміс» у Холодному яру.

Таким чином, проведений аналіз суті іконного маркетингу та практики його використанні українськими громадами показує наявність значного потенціалу щодо просування території, який закладений у цьому маркетинговому прийомі. Вдале його застосування може принести значний ефект у формуванні іміджу відповідних територій, що має зростаюче значення в умовах розширення їх самостійності.

Список використаних джерел:

1. Дейнега О.В., Дейнега І.О. Маркетинг як інструмент розвитку потенціалу послугової діяльності територіальних громад // *International scientific e-journal «Логос. ONLINE»*. – 2020. – №12. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.12.03.html>
2. Круглов В.В. Територіальний маркетинг як інструмент розвитку державно-приватного партнерства. *Право та державне управління*. – 2018. – №1 (30), – Т.2. – С.86-91.
3. Буднікевич І.М., Гавриш І.І. Концепція територіального маркетингу як основа формування та підвищення привабливості регіонів. *Регіональна економіка*. – 2016. – №3. – С.76-85.
4. Курочкіна І.Г. Особливості розвитку маркетингу територій в умовах цифрової економіки. *Бізнесінформ*. – 2018. – №8. – С. 258-263.
5. Ярмолук О.Я., Клівода Д.С. Використання інструментів електронного маркетингу в маркетингу територій. *Економіка та управління підприємствами*. – 2018. – Випуск 15. – С.137-141.

ПЛАНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПРИАЗОВСЬКОГО РЕГІОНУ

*Застрожнікова І. В., д. е. н., доцент,
Бердянський державний педагогічний університет*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Наразі в Україні активно триває процес децентралізації влади, в результаті якого створено 1469 територіальних громад. Реформа здійснюється задля розвитку територіальних громад. Даний розвиток має передбачати як економічне зростання, так і системне покращення послуг і умов проживання жителів у кожній громаді. Кожна територіальна громада має розвивати наявний у неї потенціал. Основою розвитку громад Південного Приазов'я України є туризм. Сприятливе територіальне розташування, близькість моря та чудовий степовий клімат створюють усі необхідні передумови для розвитку туристичної галузі. Процес децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад відкриває нові можливості диверсифікації економічної орієнтації регіону; максимального використання її історико-культурних та природно-рекреаційних багатств. Виникає потреба у новому погляді на туристичний потенціал області і його всебічному розкриттю задля підвищення якості життя членів громад.

Основний матеріал. Напевно, найбільшим та наймоднішим трендом сучасного світу є туристичні подорожі. У «докарантинні» часи найбільш популярними туристичними напрямками серед Українців були Туреччина, Єгипет, а також Чорноморське та Азовське узбережжя. З приходом пандемії коронавірусу українські курорти через цілком об'єктивні причини набули ще більшої популярності. Проте, стратегічне планування розвитку туризму має бути спрямованим на стійке закріплення цього тренду та подальшого зростання популярності приазовських курортів серед українців та іноземців. Завдяки децентралізації громади можуть покращувати інфраструктуру, створюючи туристично привабливі місця та отримуючи від цього додаткові кошти.

Яскравим прикладом є Вилкове – «українська Венеція». Місто каналів і човнів, про яке багато хто чув, але мало хто бував. І винна в цьому насамперед слабо розвинена інфраструктура. До травня цього року до мальовничого містечка було вкрай складно дістатись. Останні дорожні роботи у напрямку Вилкового відбувалися понад 7 років тому, і загальний стан дорожнього покриття залишав бажати кращого. Лише навесні цього року була побудована та відкрита нова дорога «Спаське-Вилкове», що

забезпечує зв'язок міста з основною транспортною магістраллю півдня Одеської області. Варто зазначити, що будівництво стало можливим завдяки експериментальним заходам, які можна вважати підготовчою стадією дорожньої децентралізації. Кошти на ремонт дороги було виділено за рахунок надпланових доходів Одеської митниці. Повноцінна ж передача доріг в управління громад має відбутися з 2018 року.

На наш погляд, основою цього має стати подальший розвиток сільського зеленого туризму в регіоні. Розвиток сільського зеленого туризму сприятиме створенню нових робочих місць та покращенню рівня життя сільського населення. Наразі в Україні зареєстровано близько 1600 садиб, які надають послуги зеленого туризму. Універсальних моделей не існує, тому туристичний розвиток будь-якого регіону повинен опиратися на внутрішній потенціал кожного села чи містечка. Таким чином, громаді потрібно знайти свою «родзинку» та сформувати унікальну пропозицію для туристів. Так, на Гуцульщині роблять акцент на свою унікальну гастрономічну складову, адже саме там збереглися технології домашнього виробництва карпатських сирів – будзи, бринзи, вурди. «Родзинкою» для розвитку зеленого туризму громад півдня Запорізької області, зокрема Приморської та Бердянської ОТГ можуть стати організація ловлі креветки, ловлі та сушіння риби, приготування традиційних та оригінальних рибних страв.

Планування туристичного розвитку територіальних громад має бути науково обґрунтованим. На першому етапі необхідним є проведення «аудиту» ресурсів громади, створити або ж удосконалити сайти, які будуть якнайкраще розповідати про туристичну привабливість. Цікавим досвідом є проведення онлайн-голосування «10 цінностей громади», де учасники обиратимуть культурні, природні, архітектурні пам'ятки громади. Це стане основою для розвитку туристичного потенціалу громади. Не зайвим також буде просування ідей для екскурсів та турів вихідного дня, будівництво партнерства з туристичними операторами та з агентами, навчальними закладами, що готують фахівців для індустрії туризму, журналістами та блогерами.

Висновки та пропозиції. Завдяки обґрунтованому стратегічному плануванню розвитку туристичної галузі територіальних громад півдня Запорізької області можна очікувати значного збільшення доходів громад у сфері гостинності, туризму та торгівлі; створення нових робочих місць у сфері туризму та супутніх сферах діяльності, зокрема торгівлі; підвищення туристичної, курортної, національно-культурної та бізнесової привабливості регіону завдяки розповсюдженню інформації на туристичних ресур-

сах та поширенню бренда серед інвесторів і туристів; підвищення рівня життя міських і сільських територіальних громад, а також вирішення супутніх інфраструктурних проблем регіону, зокрема будівництва доріг.

Список використаних джерел:

1. Вахитова З.Т. Развитие сельского туризма. *JSRP*. 2014. №14 (18). с. 10-15.
2. Застрожнікова І. В. Диверсифікація аграрного сектора туристичним підприємництвом в умовах діджиталізації. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 3. С. 346-353.

ALGORITHM FOR EVALUATION OF SHARE PACKAGES

*Assoc. Prof. Svetoslav Iliychevski, Ph.D.,
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, Bulgaria*

Introduction. In the theory and practice of the valuation activity the issues related to the need for corrections of the value of blocks of shares depending on the degree of control and liquidity acquire special significance. The importance stems from the fact that, based on the assessment, the management of the enterprise should, for example, make management and investment decisions related to the acquisition or not of the acquisition of a share in a particular enterprise.

Any company whose shares are freely traded can have multiple owners. The purpose of these economic agents is to gain access to the stock market, to the listing of securities on the stock exchange. Therefore, they strive for the activity to be as transparent and public as possible. The advantages for such enterprises is the increase of free-float, the increase of liquidity and the potential for their development. But along with these advantages arise a number of problems – the possibility of passing a stake in competitors and conflict between different owners. Majority and minority shareholders differ in the number of securities held by one owner. The former usually include those who can independently influence the decisions of the general meeting. Minorities usually have small shares and their influence is limited.

Results and its discussion. In the theory and practice of the valuation activity the issues related to the need for adjustments of the value of blocks of shares depending on the degree of control and liquidity acquire special importance. The importance arises from the fact that on the basis of the assessment the management of the enterprise should, for example, make management and investment decisions related to the acquisition or not of the acquisition of a share in a particular enterprise.

The purpose of the valuation of a block of shares may be:

- determining the market value, deriving trends for its change, forecasting the value and determining the range of its change for the purpose of buying and or selling in the future;
- determining the level of undervaluation and overvaluation of various securities. For this purpose, the actual value of the shares is determined. Such a value is also called theoretically correct or fundamental. Given that the value of the shares of the block is significantly higher than the actual value, such a price can be considered inflated and the potential investor should refrain from acquiring it. Otherwise, if the current value of the block of shares is lower than the actual, then market expectations are lower and stocks are undervalued. Such stocks are often considered growth stocks.

These two goals in the valuation of a block of shares are especially important for any investor who wants to make a successful choice for investment and return on investment. The valuation of a package of shares / units is necessary in the following situations: purchase and sale; mergers and

divisions of enterprises; bet; bankruptcy of the enterprise; transfer of trust management; debt-for-equity swap.

The analysis of the theoretical and practical aspects related to the valuation of blocks of shares, units, allows us to conclude that to address the issues related to determining their value, it is necessary to use a comprehensive approach. Thus, the minimum that can be achieved is to avoid double counting of factors influencing the value of property shares. Fundamental tools used by analysts and valuers are premiums and discounts, which increase or decrease the value, ie. to determine: the control premium; the discount for limited control; the discount for insufficient liquidity [4, p. 245].

The algorithm for determining the size of the adjustments (for control and liquidity) can go through the following: analysis of the size of the evaluated package and selection of approaches for evaluation; analysis of the factors influencing the degree of control; determination of the control premium; determination of the discount for insufficient control; analysis of the factors influencing the degree of liquidity; determination of the liquidity discount.

An important issue that needs to be resolved is what is the necessary share in the capital that allows effective control over the activity. In principle, this depends on many factors and circumstances, in particular on the capital structure and the position of the company. Most of the valuation approaches (methods) allow the determination of the degree of control, and hence the magnitude of the adjustments that increase or decrease the value of the block of shares (Table 1).

Table 1

Approaches and methods for evaluation of control and minority package

<i>Degree of control</i>	<i>Assessment approaches and methods</i>	<i>Justification</i>
<i>Evaluation of the control package</i>	<i>Cost approach</i> <i>Net asset value method</i> <i>Liquidation value method</i>	The application of the cost approach methods implies the determination of the value of the majority stake, as only its owner can determine the policy regarding the assets – acquisition, operation, sale or liquidation.
	<i>Revenue approach</i> <i>Discounted cash flow method</i> <i>Income capitalization method</i>	Applying the revenue approach involves calculating the value of a controlling stake, as a potential investor would buy an object if he owned, disposed of and used the goods created by him. This is practically possible with a control package
	<i>Market approach</i> <i>Transaction method</i>	The transaction method determines the value of a controlling interest, as the method is based on an analysis of share prices for similar purposes or a block of shares in companies.
<i>Evaluation of an uncontrolled package</i>	<i>Market approach</i> <i>Capital market method</i>	In the capital market method, the value of the uncontrolled package is determined directly on the basis of comparisons with similar, analogous packages traded on the stock market.

In addition to the benefits of owning a controlling stake, the valuer needs to consider factors that limit ownership and reduce the value of the stake. These include [3, pp. 226-228], [2, p. 283]: voting regime; effect of ownership distribution; contractual restrictions; financial conditions [7, pp. 20-27], [1, pp. 820-827], [8, pp. 289-312]; regulatory restrictions.

Summarizing what has been said about the factors influencing the level of control, it can be argued that in determining the value of a block of shares, the valuer should take into account many factors, as well as their role in favoring this control. On the one hand, given that the minority stake has elements of control, this circumstance is sufficient for the appraiser to increase its value. On the other hand, if one or another element of control proves unavailable for valuation, the valuer should adjust the value of the package in a downward direction in proportion to the property owned.

The premium to control the reporting of the value of expressive advantages, refer to the ownership of the control package of actions. This reflects the additional opportunities for control over the company. The owner of the majority stake is entitled to [5, p. 188]: share of the profit generated during the operation of the company in the form of a dividend; participation in property management by voting in the general meeting; participation in the management bodies or through the management of the corporate property itself; transfer of its ownership to third parties.

The basis for the premium is due to: the influence of the owner of the controlling stake on the dividend policy of the enterprise; the opportunity to participate in the management of the enterprise; the impact on the level of remuneration of managers and their privileges; the choice of the strategy for development of the enterprise; the influence on the decision to issue a new issue of securities; the impact on the decision to sell assets and liquidate the enterprise. In international practice, the control premium is published in an annual statistical survey on company mergers [6, p. 263].

The information for determining the control premium can also be obtained from the transactions with control packages carried out on the organized market. The premium can also be determined by its metricification, expressed in the following formula:

$$P_k = \frac{V_1 - P_1}{P_1}$$

where:

P_k – is the control premium;

V_1 – the value of one share in the block of shares;

P_1 – stock quote.

The discount for the lack or limitation of the control is a quantity, which reduces the value of the evaluated package. The evaluation of the minority stake can be carried out through the following approaches: "Top-down approach"; approach: "Horizontal"; approach: "Bottom up".

For closed companies, the lack of liquidity must also be taken into account by increasing the discount rate.

The discount for limited control is derived from the control premium. It can be calculated by the following formula:

$$D_{nk} = 1 - \frac{1}{1 + pk}$$

where:

D_{nk} – is the discount for limited control;

pk – control premium.

The next important point in the valuation of ownership in a block of shares is the degree of liquidity, ie. the possibility of the package to be sold or not, how fast and at what price. In this regard, it is necessary to pay significant attention to the analysis of the possibilities for placement of cases /block of shares – to check for the existence of similar transactions, to assess the potential attractiveness of cases, the transparency of corporate governance and the risk of non-receipt. of income. Based on the results of the analysis, the variables for the specific case of the discounts from the package price are determined – first for control, then for insufficient liquidity.

For the purposes of valuation, a block of shares under liquidity means the ability to realize it in a certain time. In this regard, it should be borne in mind that the rapid implementation of the ownership package increases the value of the company, and insufficient liquidity reduces it. The more difficult it is to liquidate, the slower the block of shares is realized, the lower the rating would be for it.

Conclusions. Determining the final value in the process of valuation of an enterprise, depending on the size of the acquired block of shares and its liquidity, requires the valuer to take into account: the control premium, the discount for limited control and the liquidity discount. In order to make adjustments to the value of the package, the appraiser must first have, have the necessary information and secondly – must know very well the factors that affect the degree of control and liquidity. It should be borne in mind that the significance of each factor is different for each enterprise.

References:

1. Crawford, D. (1996). Takeover Premiums and Anticipated Merger Gains in the US Market for Corporate Control. *Journal of Business*, 23.
2. Fishman, D. (2002). *Business Valuation Guide*. Moscow: Quinto-Consulting.
3. Gryaznova, A. (2002). *Business evaluation*. Moscow: Finance and Statistics.
4. Ilychovski, S. (2011). *Property management*. Svishtov: AP „Tsenov“.
5. Ilychovski, S., & Perkov, V. (2016). *Business evaluation*. Svishtov: AP „Tsenov“.
6. Mercer, C. (2004). *Valuing Enterprise and Shareholder Cash Flows: The Integrated Theory of Business Valuation*. Peabody Publishing.
7. Rhoads, S. (1987). Determinants of Premiums Paid in Bank Acquisitions. *Atlanta Economic Journal*.
8. Rose, P. (1987). The Impact of Mergers in Banking. *Journal of Economics and Business*, 39.

TRENDS IN THE EDUCATIONAL STRUCTURE OF EMPLOYED PERSONS IN COMMERCIAL ENTERPRISES

*Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, Ph.D.,
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, Bulgaria*

Introduction. Under the modern conditions of complex socio-economic transformations and new challenges as a result of the rapidly changing market conditions, the successful operation and development of commercial enterprises is largely determined by the education level and structure of their employed persons. Employed persons with certain key knowledge, skills and attitudes are one of the most important imperatives that commercial enterprises need to consider and adhere to when developing and implementing long-term and short-term strategies and policies. They are the source of generating a number of economic benefits and effects, as well as the means for action and implementation of the desired end states that every commercial enterprise strives to achieve.

Results and its discussion. Employed persons in commercial enterprises have diverse and specific knowledge, skills and attitudes to perform specific work tasks. They constantly raise and improve their abilities and level of performance through self-organization and self-training, develop additional abilities through “on-the-job” training, in its varieties of professional (for the acquisition of knowledge and skills in the field of professional activity) or special (aimed at acquiring special skills) training. They reorientate themselves from “learning for life” to “lifelong learning”, from “learning” to “action learning” [4, p. 255].

The fact is that maintaining and developing the education level of employed persons and the formation of adequate behavioural skills will allow the generating of a number of financial, economic and social benefits. It is namely the better education that has an impact on the overall work process of employed persons and contributes to the formation of certain attitudes, expectations and relations, manifested in behaviours with different content and purpose dimensions [6, p. 430].

The understanding that education is a driving tool with a significant economic impact is based on arguments laid down in the theory of human capital, in particular [1, 3, 7]:

☑ a person possessing key educational and qualification characteristics has a more productive workforce;

☒ the income from paid work is a function of the respective educational and professional qualification level;

☒ people can increase their opportunities for better employment and a higher standard of living by investing in knowledge, qualifications and work experience;

☒ people strive to acquire knowledge and habits of economic value;

☒ it is intrinsic to people to accrue and transfer knowledge, experience and skills, which accumulate over time and bring added value;

☒ people's investment in education, increasing their professional work life productivity in the long run, is an investment the rate of return of which is expressed in higher employment opportunities;

☒ the general and special knowledge, skills and abilities acquired and embodied in the human personality underlie the increase of labour productivity, respectively of economic growth.

Undoubtedly the education level of employed persons is a determining factor for the economic prosperity of the commercial enterprises under the conditions of the dynamically changing economic reality.

This raises the need for an objective analysis of the change and structure of the education level of the persons employed in commercial enterprises for the period 2008-2020. The choice of this period is determined by the membership of the Republic of Bulgaria in the European Union. For the statistical analysis this paper uses official data from the "Labour Force Survey" of the National Statistical Institute and according to the Classification of Economic Activities (NACE.BG-2008) commercial enterprises involve enterprises from sector G "Trade; repair of motor vehicles and motorcycles".

The data on the educational structure of employed persons in commercial enterprises for the study period show good indications (see Fig. 1). The persons with upper secondary education (between 69.10% and 71.42%) constitute the largest share, with between 48.45% and 60.67% having acquired professional qualification, the persons with higher education (between 21.39% and 25.94%) rank second and the employed persons with lower secondary education and less have a significantly low share (between 4.75% and 8.02%).

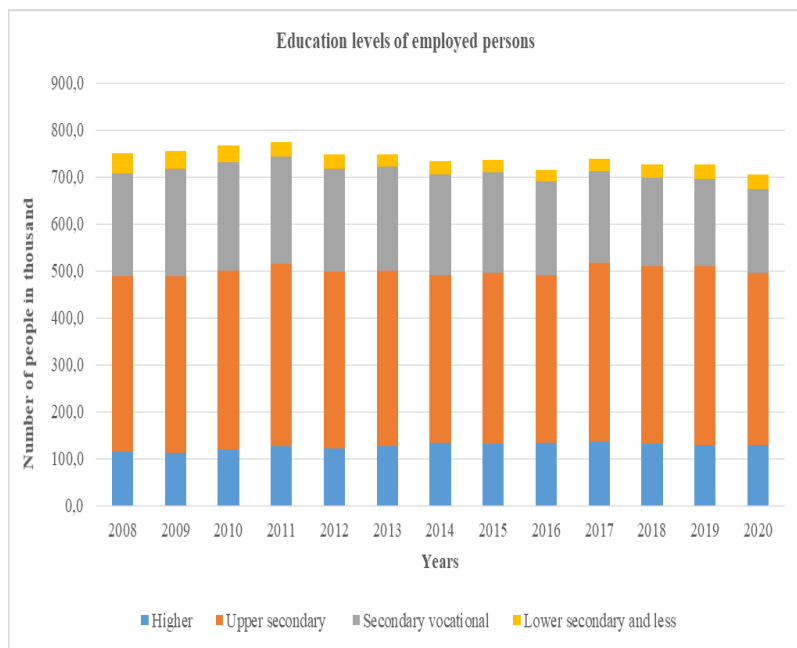

Fig 1. Educational structure of employed persons in the enterprises of sector G “Trade; repair of motor vehicles and motorcycles” for the period 2008–2020

Source: NSI [2] and author’s own calculations.

The dynamics of the employed persons with the three levels of completed education is favourable (see Table 1). A positive trend is observed among the employed persons with higher education, the increase at the end of the analyzed period is by 12.41% compared to the beginning. The average annual increase is by 1.2 thousand persons or by 0.98 percentage points. The highest growth rate was in 2011 (6.91%) and the lowest – in 2012 (-4.42%). As a result of the analysis, it was found that there is certain cyclicity – after a two-year period of increase in the number of employed persons with higher education, there is a negative change. With regard to employed persons with upper secondary education, a negative value of the average annual growth (-0.11%) was recorded. Throughout the whole period there were small fluctuations within +1.76% and -3.66%, except in 2017 when there was an increase of 6.43% compared to the previous year. There is a clearly expressed tendency to a decrease in the number of employed persons with lower secondary education and less. This reduction is especially significant at the end of the period by 29.18% compared to the beginning. On average, annually the number of

employed persons with the lowest level of education decreases by 1 thousand people or by 2.83%. The positive trend is preserved until 2016, after which there is an increase over the next three years (2017 – by 7.76%, 2018 – by 8.71% and 2019 – by 6.27%) and again, albeit slightly, in 2020 there is a decrease of 1.31%.

Table 1

Change in the education level of employed persons in enterprises in sector G “Trade; repair of motor vehicles and motorcycles” for the period 2008–2020

Years	Education levels of employed persons					
	Higher	Growth rate (on a chain basis) (%)	Upper secondary	Growth rate (on a chain basis) (%)	Lower secondary and less	Growth rate (on a chain basis) (%)
2008	114.4	-	373.1	-	42.5	-
2009	112.9	98.69	375.5	100.64	39.4	92.71
2010	118.6	105.05	382.1	101.76	36.6	92.89
2011	126.8	106.91	387.2	101.33	30.4	83.06
2012	121.2	95.58	376.3	97.18	29.4	96.71
2013	127.3	105.03	371.9	98.83	26.2	89.12
2014	133.4	104.79	358.3	96.34	26.8	102.29
2015	132.1	99.03	362.4	101.14	25.5	95.15
2016	133.8	101.29	357.5	98.65	24.5	96.08
2017	135.6	101.35	380.5	106.43	26.4	107.76
2018	132.3	97.57	377.7	99.26	28.7	108.71
2019	128.0	96.75	381.4	100.98	30.5	106.27
2020	128.6	100.47	368.2	96.54	30.1	98.69

Source: NSI [2] and author's own calculations.

The good educational and qualification characteristics of the employed persons provide an opportunity for the implementation of high quality and effective work activity. Raising the level of education has a positive effect in terms of introducing higher standards of work and better use of employed persons in commercial enterprises [5, p. 171].

Conclusions. Therefore, in order to achieve efficiency not only in terms of operation but also in the long run, commercial enterprises must focus on:

First. Performing work tasks by employed persons with a higher degree of complexity and level of responsibility through: using the knowledge, experience and abilities to achieve the best possible performance, which helps to multiply the effects and create sustainability of the results of the activity of commercial enterprises.

Second. Applying an individual approach to employed persons through: financing certain educational and qualification programmes; selecting and combining the most appropriate forms of training and employment preferences.

Third. Improving the skills and suitability of employed persons and providing opportunities for lifelong learning, with an emphasis on: creating conditions for higher quality and efficiency of training by increasing its duration; directing to appropriate training and application of modern, flexible and effective forms and methods of training for acquiring professional skills and competencies in accordance with the new requirements of employers and for improving their job performance; increasing the funding for training.

Fourth. Improving the qualification and re-qualification of the employed persons through: organizing and conducting various courses for raising the professional qualification and re-qualification; strengthening the innovative approach and implementing specific initiatives, through which the acquired skills and competencies are improved and new ones are accumulated.

References:

1. Becker, G. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education. Third edition.* Chicago and London: The University of Chicago Press.
2. Infostat. (n.d.). Zaeti litsa po ikonomicheski deynosti i stepeni na obrazovanie. https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/query.jsf?x_2=926.
3. Kazakov, A. (2010). Choveshkiyat kapital: kontseptualna ramka i funktsionalna metodologiya. *Nauchni trudove. Tom 1*, pp. 7-52.
4. Morgunov, E. B. (2001), Modeli i metody upravleniya personalom. Rossiysko-britanskoye uchebnoye posobiye. Moscow: Intel-sintez.
5. Panteleeva, I. & Ivanova, Z. (2012). Investirane v obuchenieto na choveshkite resursi. *Sbornik dokladi ot Nauchno-metodicheska konferentsiya "Finansovoto obrazovanie i nauchnite izsledvaniya vav visshite uchilishta v Bulgariya – strategiya "Evropa 2020". Tom 2.* (pp. 166-173). Svishtov: AI Tsenov.
6. Panteleeva, I., Nikolov, E. & Ivanova, Z. (2017). *Upravlennie na choveshkite resursi.* V. Tarnovo: Faber.
7. Schultz, T. (1990). *Restoring Economic Equilibrium: Human Capital in the Modernizing Economy.* Basic Blackwell.

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*Казьмір Л. П., к. е. н.,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долишнього НАН України»,
Казьмір П. Г., к. е. н., професор,
ВСП «Рівненський коледж НУБіП України»*

У роботі розглянуто роль регіональних програм підтримки (сприяння) розвитку сільських територій та визначено напрями вдосконалення таких програм. Запропоновано матричну структуру формування програмних завдань розвитку сільських територій регіону. Це дозволить скоординувати діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, наукових та освітніх установ, бізнесу, громадських організацій для підтримки заходів, що сприяють активізації сільського розвитку в регіоні.

Нагальна потреба ефективного вирішення низки проблем, безпосередньо пов'язаних з активізацією розвитку сільських територій в Україні, суттєво актуалізує дослідження теоретичних засад і прикладних аспектів модернізації системи управління сільським розвитком на всіх рівнях (національному, регіональному, субрегіональному та локальному). При цьому на особливу увагу заслуговують питання координації діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, наукових та освітніх установ, бізнесу, громадських організацій для підтримки заходів, що сприяють активізації сільського розвитку.

Аналіз сучасного теоретичного забезпечення та кращих зразків практичної діяльності органів управління щодо підтримки розвитку сільських територій у країнах ЄС засвідчив формування в них нової моделі управління, що базується на пріоритеті людини, стратегічній орієнтації на розвиток місцевого самоврядування та інноваційному підході до розвитку підприємництва [1]. Одним із ключових елементів політики сільського розвитку в країнах ЄС є ідея організації багаторівневого управління на основі принципів субсидіарності, партисипативності та співвідповідальності [2]. Крім того, західні фахівці все частіше наголошують на потребі формування «нової сільської економіки», яка б базувалась на диверсифікації економічної діяльності в сільській місцевості, та «нової парадигми сільського розвитку» загалом [2; 3].

В Україні за два останні десятиліття суттєво зросла кількість наукових праць, присвячених висвітленню проблем модернізації системи управління розвитком сільських територій. Однак у переважній більшості публікацій виокремлена проблематика досліджується на національному та локальному рівнях, а регіональному та субрегіональному (районному)

рівням приділяється значно менше уваги, хоча на думку деяких вчених чимало недоліків у сфері сільського розвитку можна подолати за рахунок диверсифікації напрямів економічної діяльності в сільській місцевості на основі формування регіонально орієнтованих економічних циклів [1; 3]. Тому мета цього дослідження – аналіз ролі регіональних програм підтримки (сприяння) розвитку сільських територій та визначення напрямів удосконалення таких програм.

На наш погляд, важливим прямим регулятором соціально-економічних процесів у сільській місцевості та ефективним засобом підвищення відповідальності регіональних органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування у подоланні диспропорцій сільського розвитку можуть і повинні стати відповідні регіональні програми. При цьому в таких програмах повинні знайти своє відображення не лише економічні та соціально-культурні, а й середовищні, інфраструктурні та просторові аспекти сільського розвитку (див. табл. 1).

Таблиця 1

Визначальні напрями сільського розвитку

Напрями (виміри) розвитку	Ключові індикатори
Економічний	Економічна база, суспільні блага, присутність на локальних і регіональних ринках, конкурентоспроможність
Соціально-культурний	Людський та соціальний капітал, суспільні інституції
Середовищний	Стан природного середовища та екологічної інфраструктури; рівень екологічної свідомості місцевого населення
Інфраструктурний	Стан технічної інфраструктури та інфраструктурні інвестиції
Просторовий	Просторова організація (впорядкованість), просторово-функціональна структура, просторова доступність

Джерело: складено авторами.

Регіональні програми підтримки (сприяння) розвитку сільських територій повинні містити не лише окремі аналітичні розділи, які б характеризували стан розвитку конкретних територій і визначали їх «сильні» і «слабкі» сторони, ризики та переваги, стратегічні напрями розвитку в регіональному контексті, а й передбачати імплементацію спеціальних управлінських інновацій на конкретних етапах реалізації програм. Зокрема, при плануванні окремих заходів щодо активізації розвитку сільських територій слід ширше використовувати досягнення загальної теорії управління проектами й можливості залучення ефективних управлінських методик з інших сфер діяльності.

Наприклад, ми вважаємо, що використання технології форсайту на регіональному рівні дозволить не тільки будувати середньо- і довгострокові перспективи сільського розвитку в регіоні, а й сприятиме формуванню нової культури планування майбутнього шляхом залучення відкритих («прозорих») механізмів прийняття рішень. Адже методика

форсайту передбачає тісну співпрацю органів влади, бізнесу та громадськості (в тому числі і наукової) у виробленні спільного бачення перспектив впровадження конкретних програм і проектів [4].

Таблиця 2

Матриця структури програмних завдань підтримки розвитку сільських територій регіону

Виконавчий блок		Функціональний блок (завдання і заходи)								
		А. Регулювання зовнішнього інституційного середовища			В. Ресурсне забезпечення			С. Заходи щодо активізації розвитку сільських територій		
		A 1	A 2	...	B 1	B 2	...	C 1	C 2	...
1. Органи державного управління	1.1									
	1.2									
	...									
2. Органи місцевого самоврядування	2.1									
	2.2									
	...									
3. Наукові та освітні заклади	3.1									
	3.2									
	...									
4. Неурядові (громадські) організації	4.1									
	4.2									
	...									
5. Інші організації та установи	5.1									
	5.2									
	...									
6. Фінансові органи	6.1									
	6.2									
	...									

Джерело: складено на основі [5].

Тому важливим блоком відповідних регіональних програм, на наш погляд, повинна стати матриця структури програмних завдань підтримки розвитку сільських територій (табл. 2), що дозволить скоординувати діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, наукових та освітніх установ, бізнесу, громадських організацій (які формують «виконавчий» блок програми) для підтримки заходів, що сприяють активізації сільського розвитку в регіоні та адсорбції інновацій у сільській місцевості («функціональний» блок програми).

Важливо також зазначити, що нові підходи до управління сільським розвитком повинні передбачати широке впровадження нового організаційно-економічного інструментарію регіонального та локального менеджментів, а це, в свою чергу, вимагає ретельного відбору і постійного підвищення кваліфікації управлінського персоналу. Тому сучасна організаційна структура управління розвитком сільських територій повинна не тільки

забезпечувати ефективну реалізацію відповідних стратегій і програм, а й бути здатною адаптуватися до змін зовнішніх умов (як політичних, так і соціально-економічних), використовуючи при цьому нові технології управління.

Список використаних джерел:

1. Чепурних Н.В., Новоселов А.Л., Мерзлов А.В. Региональное развитие: сельская местность. М.: Наука, 2006. 384 с.
2. OECD Rural Policy Reviews. The New Rural Paradigm: Policies and Governance. Paris, 2006. 130 p.
3. Drabenstott M., Henderson J. A New Rural Economy: A new role for public policy. *Management Quarterly*. 2006. Vol. 47. No 4. P. 4-18.
4. Georghiou L., Keenan M. Evaluation of national foresight activities: Assessing rationale, process and impact. *Technological Forecasting and Social Change*. 2006. No 73. P. 761-777.
5. Миронова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону: навчальний посібник. К.: Центр навч. літератури, 2006. 328 с.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

*Квятко Т. М., к. е. н., доцент,
Державний біотехнологічний університет*

За сучасних умов економічного розвитку аграрний бізнес прийшов до висновку, що результативність його діяльності залежить не лише від наявності необхідних ресурсів, а й від інноваційної складової. Адже саме інноваційна політика суб'єкта господарювання дає йому змогу своєчасно пристосовуватись до динамічних умов розвитку ринку. В аграрному секторі необхідність в науково-технічних розробках активізується в результаті зростання обсягу попиту на високоякісну продукцію. Однак досягти останнього без модернізації бізнес-середовища в аграрній сфері сьогодні не можливо.

Аграрний сектор відіграє ключову роль у формуванні продовольчої безпеки держави, впливає на стан розвитку національної економіки та забезпечує лідируючі позиції України на певних сегментах міжнародного ринку продовольства. Враховуючи ці особливості наразі державна політика нашої країни повинна бути також спрямована і на формування та реалізацію заходів, що сприяють активізації інноваційного процесу в аграрній сфері. А тому актуальність обраної теми дослідження, на нашу думку, не викликає жодних сумнівів.

Теоретичними аспектами дослідження інноваційної діяльності в економічній науці займалися Ардашкіна Н.С., Грачова М.М., Єрохіна Д.В., Квасницька Р.С., Куликова Н.М., Місюк М.В., Мушеник І.М. та інші.

Проблеми впровадження інновацій в процес діяльності аграрних підприємств в своїх працях порушували такі вітчизняні вчені як Бурлаков С.О., Власенко І.Г., Гирич С.В., Дацій О.І., Ревенко М.В., Романчук М.О., Супрун О.М., Тивончук С.В., Тивончук С.О., Ульяновченко О.В., Шпикуляк О.Г та інші. Однак враховуючи значні внески, які зробили науковці в процесі проведення досліджень вважаємо, що динамічні процеси, які відбуваються на ринку сьогодні змушують, як вчених так і фахівців-практиків продовжувати свої дослідження, вивчаючи різні аспекти інноваційної діяльності аграрного сектору економіки.

За сучасних умов економічного розвитку саме діяльність у сфері розробки та впровадження новітніх технологій є однією з найбільш перспективних. Адже саме ефективне функціонування механізму інноваційного процесу спроможне забезпечити суб'єктам економічних

відносин, незалежно від виду їхньої діяльності, лідируючі позиції на певному сегменті цільового ринку, не є виключенням в цьому питанні і аграрний сектор.

Однак, державна політика, що проваджувалася впродовж останніх років в сільському господарстві призвела до його відставання порівняно з іншими галузями вітчизняного господарства [1]. Сьогодні національні товаровиробники аграрної продукції не мають достатніх фінансових можливостей для оновлення матеріально-технічної бази, у галузі жорсткий дисбаланс цін, практично відсутня державна підтримка виробників сільськогосподарської продукції або ж змогу отримати підтримку з боку держави мають можливість лише крупні підприємства [2]. Крім того, не працює механізм кредитування сільгоспвиробників та актуальним є питання щодо формування ринку землі. Вирішити ці нагальні питання в аграрному секторі економіки України сьогодні можливо лише в результаті переходу до нового інноваційного типу розвитку економічної системи. Необхідність такого переходу визначається дією, як зовнішніх так і внутрішніх чинників впливу:

- посилення глобальної конкуренції в агропродовольчому секторі;
- нерациональне використання факторів виробництва;
- потреба в кваліфікованих фахівцях;
- низька продуктивності праці;
- невирішеність соціально-економічних питань на селі;
- неурегульованість питань відносно ринку землі тощо.

Сьогодні Україна повинна досить активно впроваджувати на селі світові прогресивні надбання для розвитку різних форм ведення аграрного бізнесу з метою збереження та нарощення одного із головних напрямків отримання доходів на міжнародному ринку. У нашій країні фіксується тенденція до відтоку сільських жителів у міста, в країнах інноваційного типу розвитку ситуація кардинально інша: в селах розвивається агробізнес, концентруються високотехнологічні виробництва, підвищується рівень доходів сільських мешканців, збільшується чисельність населення, нарощується людський капітал.

Вважаємо, що в процесі впровадження науково-технічного прогресу на селі основними ініціаторами повинні стати суб'єкти малого бізнесу. Так, наприклад, розвитком інноваційної діяльності у аграрному виробництві США займається більше 50% саме дрібних суб'єктів господарювання. Така ситуація пояснюється тим, що такі виробники є значно мобільнішими, ефективніше генерують нові ідеї та доводять їх до логічного завершення. Як свідчить практика, на початкових стадіях

розвитку інноваційної діяльності роль суб'єктів дрібного та середнього бізнесу є досить вагомою [3].

Ефективність реалізації механізму інноваційного процесу визначається рівнем інтеграції всіх його етапів. Беручи до уваги особливості розвитку національного агробізнесу та своєрідність діяльності аграрних наукових установ, виникає питання чіткого формування концепції розробки та функціонування структур, які займалися б саме новачками в сфері аграрного сектору економіки. Організаційно-управлінський чинник повноцінно функціонує лише за умови інтегрування підприємства з університетами, науковими інститутами, об'єднаннями, тощо, у результаті чого формуються нові інтеграційні форми, які гарантують ефективність інноваційної діяльності. В аграрному секторі економіки України більше 10% крупних сільськогосподарських товаровиробників застосовують новачки у процесі своєї діяльності і відносяться до п'ятого технологічного укладу. Як правило, це господарства, що працюють в галузі птахівництва та свиначства, а також овочів закритого ґрунту. До третього-четвертого технологічного укладу належать різноманітні аграрні організаційні об'єднання та великі селянські господарства. Особисті селянські господарства та дрібні фермерські господарства в Україні відносяться до другого технологічного укладу.

Впровадження та подальше використання новачок сьогодні стає ключовим фактором підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та зайнятості населення на селі. Наукова спільнота зауважує, що саме інновації виступають значним резервом підвищення якості аграрної продукції, зниження собівартості виробництва, зростання продуктивності праці, забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та їх продукції, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках [4].

Впровадження інновацій сьогодні є необхідною складовою у процесі ефективного розвитку агробізнесу, інструментом, що дає змогу розв'язати соціально-економічні питання в аграрному секторі, що пов'язані з пошуком напрямків поліпшення показників, які характеризують економічну ефективність діяльності суб'єктів господарювання та забезпечення споживачів якісною продукцією. Запорукою успіху впровадження механізму інноваційного процесу в аграрному виробництві може бути:

- забезпечення доступу українських сільськогосподарських виробників до європейських ринків;
- низький рівень оплати праці порівняно з європейськими країнами;
- відповідність виробленої продукції європейським стандартам якості.

Однак, вирішити ці питання без орієнтації державної політики на стимулювання розвитку інноваційного процесу в аграрному секторі неможливо.

Список використаних джерел:

1. Бабко Н.М. Особливості формування доходів сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету: економічні науки*. 2012. № 2 (18). С.14-20.
2. Красноруцкий А.А. Проблемы обеспечения конкурентоспособности участников рынка сельскохозяйственной продукции. *Управление в социальных и экономических системах*: материалы XIX Междунар. науч.-практ. конф. 2010. Т. 18. С. 27-29.
3. Король Н.І. Інноваційний розвиток агробізнесу в умовах глобалізації світової економіки. *Агросвіт*. 2015. № 3-4. С. 71-74.
4. Місюк М.В., Мушеник І.М. Вплив інноваційної діяльності на розвиток ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Інноваційна економіка*. 2018. № 7-8 [76]. С. 50-54.

ATTRACTING DEPOSIT FLOWS AS THE MAIN RESOURCE OF INVESTMENT IN THE COUNTRY'S ECONOMY

*Korniienko T. O., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

It is well known that the most important source of banking resources are deposits. Each commercial bank must develop its own policy in relations with its customers, including private depositors. One of the most important factors in taking a decent competitive position in the banking market is the bank's policy on deposits of individuals.

Such scientists as M. Kondratiev, V. Nelep, N. Kostina, I. Blankom, V. Borisova, O. Kneisler, N. Spasov, O. Nipialidi, V. Kostetsky, Yu. Melnychuk, V. Oparin, O. Orlov, M. Bocharov, R. Brayley, I. Brigham, J. Van Horn, J. Vakhovich, W. King, J. Siegel, A. Taylor, J. Finnerty, J. Shima and others.

Our citizens, despite everything that happens to their financial well-being, despite the reduction of rates (including foreign currency deposits), carry money to the banks. Commercial banks remain the main financial institution for citizens, where they place money [1].

Attracting funds from private investors will remain the fastest growing business segment of commercial banks. Of course, the amount of funds raised by the population will be determined by such factors as the real income of citizens and their frugal behavior.

Despite the fact that in recent years the licenses remain mainly small and medium-sized banks. But the revocation of the license does not cause serious concern to depositors, as the practice of the system of compulsory deposit insurance has shown that the system operates stably [2].

The volume of deposits of the population is significantly affected by the level of the NBU rate. The sharp rise in interest rates provokes an automatic rise in interest rates on bank loans, and also encourages banks to lend less and attract more funds from customers – and repay debts.

In addition to private depositors, banks, of course, should not forget about how to retain their corporate customers and attract new businesses and organizations [3].

The main content of the new stage in the development of the banking sector should be to improve the quality of banking, which includes expanding the composition of banking products and services and improving their delivery, ensuring long-term efficiency and sustainability of credit institutions, thereby increasing the resource base of banks.

The achievements of modern information technologies, which are the basis for the modernization of banking, should be used more and more actively. The process of consolidation in the banking sector, based on the economic interests of market participants, will receive additional impetus.

The activities of commercial banks, aimed at attracting depositors, are carried out taking into account the staffing, information and financial capabilities of the credit institution, as well as in accordance with the client, including deposit policy. Sometimes it is much more difficult for a bank to keep an old customer than to attract a new one. But it is necessary to combine both, despite the difference in cost and labor costs for these processes. If you do not attract new depositors, the bank may lose both profits and its own image.

Thus, to withstand the difficult macroeconomic conditions and withstand the competition of each bank can allow careful elaboration of its deposit policy. The proposed ways to solve problems related to the formation of the resource base and the implementation of the deposit policy will help the bank to increase the efficiency of its activities.

For the bank, the tendency to reduce the amount of household deposits and deposits of enterprises and organizations is the most acute problem, forcing it to revise its deposit policy.

References:

1. Melnychuk Yu. M. Application of systematic approaches to assessing the effectiveness of the bank in conditions of financial independence of the region. *Economies' Horizons*. 2019. № 1(8), P. 36–43.
2. Melnychuk Yu. M., Shkolenko O. B., Gumeniuk A. V., Melnik V. V. Bank deposit as a direction of investment activity's activation of insurers in life insurance. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. Vol. 4(27). P. 41–48.
3. Melnychuk Yu. M., Shkolenko O. B., Vinnytska O. A., Korniienko T. O. Features of the assessment of the financial condition of life insurance companies in an independent region: priorities for insurance business and clients. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Том 1. № 32. С. 147–157.

THE ROLE OF CROSS-BORDER COOPERATION OF REGIONS IN THE BALANCED DEVELOPMENT OF TERRITORIES

*Korolchuk L., PhD, Associate Professor,
Lutsk National Technical University, Ukraine*

Problem statement and analysis of recent research. In the current conditions of the globalized world, when the liberalization of the economy becomes a defining characteristic of the interaction of the subjects of international relations, integration processes are actively developing not only at the national but also at the regional level. Border regions are becoming active participants in international interregional cooperation, primarily due to their proximity to state borders.

Due to the great importance of cross-border cooperation (CBC) of regions and its relevance in the deepening of economic integration of Ukraine with the EU, the study of this phenomenon is devoted to many scientific works of foreign and domestic scientists, such as M. Perkman [1], I. Nagy [2], A. Badulescu [3], D. Badulescu [3], G. Chudi [4], M. Dolishny [5], V. Pyly [6], O. Chmyr [6], N. Mikuly [7], Z. Gerasymchuk [8], L. Korolchuk [8] and others.

The main material. The significance of the CBC is defined by the purpose of this type of international interregional cooperation, which follows from the very essence of this phenomenon and the constituent documents governing it.

Thus, the preamble of the European Framework Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities states that the aim of the Council of Europe, whose member states are signatories to this Convention, is to achieve greater unity between its members and develop cooperation between them [9].

Article 2 of the Law of Ukraine “On Cross-Border Cooperation” of 2004 states that: “The purpose of cross-border cooperation is to form good neighborly relations and deepen cooperation between entities and participants in cross-border cooperation, which contributes to joint solutions of local and regional development...”[10].

The Cross-Border Cooperation Program of the European Neighborhood Instrument Poland-Belarus-Ukraine 2014-2020 defines the following objectives of the CBC for cross-border activities [11]: “promoting economic and social development of regions on both sides of the common border; address common issues related to the environment, the health of residents and the protection and fight against crime; to promote better conditions and tools to ensure the mobility of people, goods and capital.”

As you can see, the purpose of CBC, defined in the above sources, differs slightly in its breadth, due to the presence of different levels of implementation of CBC [5, p. 438; 8, p. 33]:

1. Pan-European: CBC is implemented by EU institutions through the conclusion of international legal instruments, the establishment of international bodies to regulate the development of CBC in Europe, the use of special financial instruments of the neighborhood, etc.

2. State: CBC is implemented by the central state authorities of neighboring countries through the state policy of CBC development.

3. Regional: CBC is implemented by regional authorities of border regions through the regional policy of CBC development.

4. Local: CBC is implemented by local authorities in border regions through participation in joint cross-border projects.

At each level of CBC implementation, there is a unique level of interests, the satisfaction of which as a result of cross-border cooperation of the regions can be identified as CBC objectives. The results of this study are shown in Figure 1.

pan-European level	•satisfaction of common European geoeconomic interests by intensifying the processes of integration and socio-economic convergence with the EU's neighboring states
state level	•satisfying the interests of the CBC member states by intensifying international interregional cooperation, international cooperation, increasing the volume of international trade, establishing friendly interstate relations, etc.
regional level	•satisfaction of the interests of the regions through the implementation of CBC development programs and cross-border projects, as well as consolidated actions to address common problems
local level	•meeting the interests of local communities through the implementation of cross-border projects

Fig. 1. The goals of CBC at different levels of its implementation
Compiled by the author for: [5; 8]

As can be seen from Figure 1, at the local level of CBC implementation, local authorities ensure the interests of local communities through the implementation of cross-border projects under CBC development programs, the European Neighborhood Instrument, etc. In this case, the problems of the region-participant of the CBC are solved point by point, but stable friendly relations are established between the communities of the border regions of neighboring countries.

Instead, at the regional level of CBC implementation, a comprehensive approach to solving the region's problems is envisaged by developing a joint CBC development program within the framework of socio-economic development strategies of cooperating regions and national legislation of neighboring countries.

In turn, at the state level, the implementation of CBC pursues economic and political goals of neighboring countries by gaining economic benefits from the intensification of international interregional cooperation, as well as establishing friendly interstate relations, stable economic ties and social communication, which opens prospects for future economic integration.

At the pan-European level, the EU's geoeconomic objectives for its further expansion on the European continent are being met. In this sense, the CBC is not in vain called the "testing ground" of integration processes that allow training in the convergence of economies of neighboring countries at the regional level.

Conclusions and suggestions. It should be noted that the multilevel implementation of CBC is an important aspect that should be taken into account when assessing the effectiveness of cross-border cooperation with the border regions of Ukraine in accordance with the objectives pursued at each level.

References:

1. Perkmann M. Cross-border regions in Europe significance and drivers of regional cross-border co-operation. *European Urban and Regional Studies*. 10(2): 153-171. Available at: <https://spiral.imperial.ac.uk/bitstream/10044/1/1407/1/Perkmann%20european%20urban%20regional%20studies%202003%20cross-border%20regions.pdf>. [in English].
2. Nagy I. Cross-border cooperation on the external borders of the EU and the impact of the received EU CBC funds on AP Vojvodina/Serbia. *Open Edition journals*. 2020. V.2, Available at: <https://journals.openedition.org/belgeo/38732>. [in English].
3. Badulescu A., Badulescu D. Assessing the Effectiveness of Cross-Border Cooperation in Joint Provision of Public Services. June, 2013. Conference: the 13th European conference on government at: Univ Insubria, Dept Theoret & Appl Sci, Como, ITALY Volume: 1. Available at: https://www.researchgate.net/publication/261878018_Assessing_the_Effectiveness_of_Cross-Border_Cooperation_in_Joint_Provision_of_Public_Services. [in English].
4. Tschudi H-M. Promoting transfrontier cooperation: an important factor of democratic stability in Europe. Strasbourg. 4-6 June 2002. [in English].
5. Dolishnij M. Socialno-ekonomichni doslidgennja v perehidnyj period. Problemy europeiskoi integracii I transkordonnoi spivpraci. Vyp. XXIX. 2 p. / NAN Ukrainy. In-t regionalnyh doslidgen. Lviv-Lutsk: "Vega", 2001. Vol. 2. 470 p. [in Ukrainian].

6. Pyla V., Chmyr O. Dejaki aspekty uchasti Ukrainy v rozvytku transkordonnogo spivrobitnytstva ta dijalnosti euroregioniv. *Regionalni perspektyvy*. 2002. №2. P. 28-32. [in Ukrainian].
7. Mikula N. Migterytorialne ta transkordonne spivrobitnytstvo: monographija. Lviv: IRD NAN Ukrainy, 2004. 395 p. [in Ukrainian].
8. Gerasumchuk Z., Korolchuk L. Transkordonne spivrobitnytstvo regioniv: metodyka ocinky ta sljahy aktyvizacii: monographija. Lutsk: Nadstyrja, 2009. 184 p. [in Ukrainian].
9. European Framework Convention on cross – border cooperation between territorial communities or authorities. Madrid, 1980. №995_106. Redakcia vid 16.11.2009. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_10_6#Text. [in Ukrainian].
10. “Pro transkordonne spivrobitnytstvo”: Zakon Ukrainy vid 2004 roku. Document 1861-IV/ Verhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>. [in Ukrainian].
11. Programa transkordonnogo spivrobitnytstva Polscha-Bilorus-Ukraina 2014-2020. Available at: https://www.pbu2020.eu/en/pdfviewer?url=../files/uploads/JOP/JOP_PBU14-20_v.02.12.2020_UA_4th%20revision.pdf#book/11. [in Ukrainian].

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

*Лінькова О. Ю., к. е. н., доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», Україна*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. За сучасних умов інформаційні технології стають основою системи управління регіональним розвитком з мінімізацією витрат і проведенням швидких змін. Електронні комунікації об'єднують технології, які дозволяють:

- ❖ перевести інформацію в цифрову форму,
- ❖ спільно використовувати ділову інформацію,
- ❖ комп'ютеризувати діловодство,
- ❖ побудувати зручну інфраструктуру,
- ❖ організувати індивідуальний підхід за своєчасними запитами жителів регіону (електронний обмін даними; електронна пошта; електронні платежі; Інтернет).

Дослідженням питання діджиталізації та регіонального розвитку займаються вчені: Грибіненко О. визначає особливості діджиталізації економіки [1, с. 36]. Гудзь О., Федюнін С. Щербина В., Лазоренко Т., Лігоненко Л., Хріпко А., Доманський А. аналізують переваги діджиталізації на рівні підприємства [2, с. 19; 9, с.50; 10, с. 22]. Гуренко А. Гашутіна О. вивчають напрями удосконалення системи управління за умов діджиталізації [3, с. 742]. Гусева О., Легомінова С., Лазебник Л. проводять оптимізацію бізнес-процесів за рахунок діджиталізації [4, с. 35; 8, с. 70]. При цьому залишається відкритим питання оптимізації регіонального розвитку за рахунок діджиталізації. За умов діджиталізації економіки змінюється:

- характер соціальних відносин,
- сутність процесу праці.

Можливості діджиталізації економіки [складено на основі систематизації 5, с. 3, 6, с.27]:

- спрощення роботи з базами даних;
- автоматизація різних видів діяльності;
- підвищення продуктивності праці;
- покращення комунікацій і взаємодії із жителями регіону;
- поширення різних форм господарювання;
- оптимізація процесів;
- скорочення витрат всіх видів ресурсів;
- зміна моделі управління регіональним розвитком та позитивний вплив на імідж державного управління;
- використання звітів і елементів Big Data, deep machine learning використання штучного інтелекту (IoT);
- забезпечення прозорості правил гри учасників бізнесу на ринку;

- покращення інфраструктури та інвестиційної привабливості регіону;
- підвищення мотивації працівників через постійний зворотній зв'язок;
- додаткові види бізнес-діяльності.

Обмеження діджиталізації економіки:

- ✓ висока вартість впровадження;
- ✓ моральне старіння технологій;
- ✓ опір з боку працівників;
- ✓ розмежування особистого і робочого інформаційного простору;
- ✓ непередбачуваний вплив віку працівника на інформаційні навички.

Основний матеріал. Англійське слово digitalization перекладається як оцифровування (процес перенесення інформації у цифрову форму, який передбачає складові: збирання, аналіз, оптимізацію пошуку, обробку, застосування штучного інтелекту). Основні етапи діджиталізації: аналіз стратегічних можливостей (оцінка ефективності процесів, комунікацій і ризиків); реалізація діджитал-рішень; аналіз їх ефективності. Найпоширенішими рішеннями, які сприяють діджиталізації в країні є інфраструктури: інтернету речей, ідентифікації та довіри (citizen ID, bank ID, Mobile ID), відкритих даних, державних послуг та е-урядування, е-комерції та е-бізнесу, транзакційно-процесингова (онлайн-платежі, інструменти cashless, сервіси fintech), життєзабезпечення (цифрові медичні, освітні, безпекові, транспортні, логістичні послуги), геоінформаційна та просторова, промислові цифрові (Індустрія 4.0, кіберсистеми та кібербезпека). Також сприяють прискоренню діджиталізації нові запити споживачів: економія часу; придбання товарів та послуг за чіткими характеристиками; нові цінності товарів і послуг [7, с. 300].

Складові регіонального соціально-економічного розвитку:

- оптимізація головних цілей регіонального розвитку за рахунок цільового фінансування (підвищення конкурентоспроможності регіону за рахунок гармонізації сільського господарства, промисловості, сфери послуг і наукових досліджень та рівня зайнятості населення, покращення інфраструктури між сільськогосподарськими регіонами, встановлення довгострокових коопераційних зв'язків між регіонами, залучення інвестицій);
- реалізація державної політики (економічний розвиток, інновації, програмне забезпечення моніторингу і контролю, залучення недержавних структур, об'єкти соціального призначення);
- координація інструментів регіональної політики (інвестиційні стимули, заохочувальні заходи, прямий контроль використання засобів);
- управління ресурсами (земельними, фінансовими).

Актуальні напрямки діджиталізації для трансформації регіонального розвитку:

- застосування інтегрованих мобільних додатків й автоматизація процесів регіонального розвитку;
- цифрова інтеграція з хмарними системами;
- аналітика та Big Data (дані великого обсягу, набір інструментів та методів обробки даних);
- застосування VR-технологій при реалізації регіональних проєктів (віртуальна реальність – це ілюзія дійсності, яка створюється за допомогою комп’ютерних систем, які забезпечують зорові, звукові та інші відчуття);
- штучний інтелект у системі аналізу даних та прийняття надскладних інтелектуальних рішень (здатність інженерної системи здобувати, обробляти та застосовувати знання та вміння).

Висновки та пропозиції. Основною умовою успішності регіонального розвитку за умов діджиталізації економіки стає пропозиція цінності, яка задовольняє попит жителів регіону. В сфері регіонального управління відбуваються глобальні зміни (перерозподіл функціонального навантаження між людиною і технологіями), якими необхідно управляти за основними аспектами:

- технологічним;
- економічним;
- соціальним.

Процес управління змінами для урахування ринкових тенденцій потребує посилення зв’язків управлінців державних та регіональних департаментів, керівництва регіональних підприємств, жителів регіону. Діджиталізація, як процес систематизації інформації у цифровому форматі, призводить до зниження інформаційних витрат, що впливає на методи професійної діяльності, співпраці та проведення змін у всіх сферах діяльності.

Регіональному розвитку сприяє:

- ❖ зростання життєвого рівня населення;
- ❖ міжнародна торгівля;
- ❖ науково-технічний прогрес;
- ❖ зростання конкуренції;
- ❖ поширення інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Грибінєнко О. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*, 2018. № 16. С. 35-37. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3523
2. Гудзь О., Федюнін С. Щербина В. Діджиталізація, як конкурентна перевага підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 3 (29), С.18-24. URL: <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2215>

3. Гуренко А. Гашутіна О. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. // *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск №19. С.739-745.
4. Гусева О. Ю. Легомінова С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1. С. 33–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есmebi_2018_1_7
5. Длігач А. О. Цифрова трансформація як ліфт у майбутнє URL: <https://tqm.com.ua/ua/likbez/ua-articles/cyfrova-transformaciya-yak-lift-u-majbutnye>.
6. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. Випуск № 3 (19), С.21-32.
7. Клаус Шваб Четверта промислова революція. Київ: Клуб сімейного дозвілля, 2020. 416 с.
8. Лазебник Л. Діджиталізація економічних відносин як фактор удосконалення бізнес-процесів підприємства. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2018. Випуск №2. С.69-74.
9. Лазоренко Т. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу // Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2020. Випуск №1. С.50-51 URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201186>
10. Лігоненко Л. Хріпко А., Доманський А. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Економічні науки*. 2018. Випуск № 22 (62), 2 т., С. 21-24.

ENVIRONMENTAL FUNDAMENTALS FOR THE INVESTMENT SUPPORT OF THE AGRIBUSINESS

*Marekha I. S., PhD in Economics,
Bondarenko S. I., student,
Sumy State University*

Problem statement and literature review. A strategic role of the Ukrainian agribusiness in the global system of food security requires prudent and long-term actions to be taken to ensure its development on the competitive and sustainable grounds. Solving the problem of environmentally balanced agribusiness as well is of crucial importance nowadays. It becomes obvious that non-rational agri-management generates specific ecological risks which are major constraints to the investment inflows. The investors' desire to minimize risks and environment-related costs reveals in the necessity to optimize the quality of agri-investments. This topical question explains the importance of including environmental issues into consideration when making investment decisions in agribusiness.

As literature review shows, agricultural production in Ukraine is a subject to analysis from the investment attractiveness standpoint [1, 2, 3]. From the global perspective, the social and environmental factors were investigated as being integrated into investment decisions in agricultural production [4]. Despite of the above mentioned undertaken researches, the problem of environmental impact on investment attractiveness of agri-management system is still open to question.

Key findings. For the investors, the challenge begins with allocating their capital resources. To do that, they need a way to assess possible risks in monetary terms. With such assessment, their decisions will be more effective and drive toward meeting the industry's needs in investments to enable responsible growth. Doing so needs modelling.

In our model, environment-related damage and its impact on investment risks can be positioned as follows:

- a reduction in crop yields due to the high soil pH (case 1);
- a reduction in sales price due to the deterioration of the ecological properties of crops (case 2);
- extra lime-associated costs (case 3).

The quantitative assessment of the above mentioned damages forms the basis for their minimization. Thus, there is a need to build optimal investment portfolios using H. Markowitz approach. In our model, this approach will be

substantially modified and applied to the real investment practice. We assume that capital must be invested in ecologically friendly elite seeds which are the basis for ensuring food security in the region.

In our model, optimal investment structure is shaped according to the distribution of capital among the following investment alternatives:

- ecologically friendly elite seeds of wheat (alternative 1);
- ecologically friendly elite seeds of barley (alternative 2);
- ecologically friendly elite seeds of corn (alternative 3);
- ecologically friendly elite seeds of sunflower (alternative 4).

Individual investors acting within a regional agri-management system are motivated differently. These motives vary from ensuring food security to making profit. In our model, this difference is taking into account as follows:

- public investor is motivated to ensure food security in a region (investor 1);
- bank investor is motivated to make profit (investor 2);
- self-investor is motivated to reduce costs (investor 3);
- foreign investor is motivated for exporting (investor 4).

The fragment of the integral matrix with the obtained results is shown below (Table 1).

Table 1

Modelling the investment support of the agribusiness (case 1)

	Alternative 1	Alternative 2	Alternative 3	Alternative 4
	<i>Optimal capital structure, %</i>			
Investor 1	19	28	39	14
Investor 2	22	20	17	41
Investor 3	28	24	46	2
Investor 4	21	33	38	8
	<i>Environment-related risk of the investor's portfolio, UAH/ha</i>			
Investor 1	79,62			
Investor 2	174,10			
Investor 3	9,15			
Investor 4	37,80			
	<i>Yield of the investor's portfolio, UAH/ha</i>			
Investor 1	1019,6			
Investor 2	1409,5			
Investor 3	1312,77			
Investor 4	1675,10			

Conclusions and recommendations. Agribusiness depends on environmental factors and is susceptible to non-rational land use. Unsustainable

farming practices have lead to soil degradation which disrupt crop yields and, therefore, decrease the expected income of the investors. This makes agricultural production less attractive for the investments due to relatively high risks compared to the rest of economic sectors. To encourage investments, the “risk-return” ratio should be optimized.

References

1. Мацибора Т.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України: регіональний аспект. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 49–55.
2. Михайлов А. М. Методичні підходи та система показників визначення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2016. № 12. С. 76–82.
3. Спаський Г. В. Інвестиційна діяльність в агропромисловому комплексі Закарпатської області. *Економіка АПК*. 2012. № 12. С. 61–66.
4. Understanding Impact Performance: Agriculture Investments: *Report*. Global Impact Investing network. 2020. 66 p.

STRATEGIC LEADERSHIP AND VALUE CREATION OF THE COMMERCIAL ENTERPRISE

Head Assist. Prof. Ivan Marinov, Ph.D.,
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, Bulgaria

Introduction. The mission and vision of the modern commercial enterprise are aimed at informing and motivating. Company leaders use mission and vision to define the direction of business. The leader can also be defined as a balancer between the long-term and short-term strategic requirements of the organization. The high rate of change of the working environment in the commercial organization requires an accurate assessment of the qualities and experience of the leaders, inspiring others who are nearby. In this regard, changing companies can only be driven by effective leadership.

Results and its discussion. Strategic leadership is an area of research with a wide variety of definitions. According to some authors, it can be defined as *"a practice in which the leaders of the organization, through various management styles, develop its vision, allowing it to adapt and compete in an ever-changing economic and technological climate"* [8]. According to other researchers in the field of *"strategic leadership is a dynamic and collective phenomenon with an emphasis on leaders, as the role of leaders and influence on them extends beyond the boundaries of any organization"* [3, p. 5].

Strategic leadership can also be defined as a kind of leadership style or as leadership at the highest levels in the company [9]. Similar are the arguments of other authors who defend the idea that strategic leadership focuses only on the people who are at the top of an organization [13, p. 223-224]. In support of this claim, as early as 2001, Hambrick and Pettigrew noted that the theory of strategic leadership studies the top management of companies [4]. It is clear from Bass's research who exactly are the people who fall into the studied group of leaders. It includes in this category the CEOs, who define the policies for acquiring and integrating the company's resources [1].

According to the educational portal MSG, *"strategic leadership is associated with the managerial potential to express the strategic vision of part or all of the organization, as well as the leader's ability to motivate and persuade others to support this vision"* [7].

From a psychological point of view, *"the leader differs from the other members of the group by one parameter, which can be described as follows: enhanced (outstanding) personal presence and purposeful behavior, pronounced commitment (usually demonstrated) about the fate of the group, noticeable autonomy in the processes of self-regulation and communication"* [12, p. 225].

In the conditions of complex and dynamic economic reality, effective strategic leadership is considered an important component in the successful performance of any organization. For several decades, individual leadership styles have evolved, transforming and adapting to the demands of society and

business. Depending on the necessary changes in the strategic plan, the leaders of the organizations must have specific skills with which to solve the problems and the set tasks [6]. Other authors believe that strategic leadership depends not only on the unique abilities of leaders, but primarily on their ability to adapt to the external environment. Adaptation to external conditions gives leaders a tactical advantage when it is necessary to make adjustments in the work of the organization [10]. Table 1 summarizes the key statements of leadership theories [2].

Table 1

Key aspects in leadership theories

LEADERSHIP THEORIES	AUTORS	CONCLUSIONS
Trait theory (19 th century)	Thomas Carlyle	This theory originated from the ideas of the doctrine of the Great Man (1840). According to her, leaders are born, not created afterwards. Those who are born with leadership qualities, they will also become leaders.
Transactional leadership theory (20 th century)	James M. Burns	In the late 1970s, exchange (transactional) theories defended the understanding that good leaders always found the right way to reward, resp. to punish their followers. The effectiveness of the actions of this type of leaders is rooted in their ability to synchronize personal and organizational goals.
New theories of leadership		
Transformational leadership theory (Bass's Theory of Transformational leadership theory, the end of the 20 th century) (Charismatic Leadership Theory, the end of the 70s and 80s of the 20 th century) (Visionary leadership, the end of the 80s of the 20 th century)	James V. Downton, James M. Burns, Bernard M. Bass, Jay A. Conger, Rabindra N. Kanungo, Robert House, Warren Bennis, Burt Nanus Daniel Goleman	Transformational leadership is a theory that emphasizes morals and values in leadership. The focus of the research of the representatives of the theory are the leaders at the higher levels. Charismatic leaders communicate with followers on a deep, emotional level. Charismatic style includes a clear business vision of leaders and their ability to engage a lot in their cause. As a follow-up to Bass's transformational leadership ideas, visionary leadership explores in depth the emotional intelligence of leaders who support their team's creativity and stimulate the thinking of the people within it. The visionary style of leadership is the basis for the emergence of other new ideologies.

The ideas of strategic leaders are strongly linked to the future development of organizations. However, the application of a specific leadership style and strategy of modern commercial enterprises faces some serious challenges such as [11]:

- In 56% of the organizations there is no inheritance of leadership;
- In 77% of the organizations there are no programs for training and development of leaders;
- According to a PwC survey, only 16% of 700 managers receive the desired assessment of the effectiveness or implementation of the strategy, and only 8% of them fall into both categories;
- 70% of leaders use only a day of the month to review the implemented strategy;
- 30% of companies believe that the failure of their strategies is rooted in poor coordination between business units.

Not a small part of the research on the effect of strategic leadership on the development of commercial enterprises does not provide definite conclusions about the real role it has on the final business results. Due to the lack of empirical research on the issue, it is not clear whether strategic leadership can achieve high achievements in organizational terms without the intervention of other processes. Therefore, some researchers are committed to the difficult task of proving the indirect link between strategic leadership and organizational performance, as the relationship between the two is strongly influenced by the external environment and organizational change [5, p. 124-149].

Conclusions. The main challenge in the formation of corporate values is to build a balance between the differentiated interests of stakeholders in the dynamics of the external environment. Achieving balance is a task of managers, who in their role of leaders must make corporate social responsibility an integral part of the strategy and operational activities of the enterprise.

References:

1. Bass, B. (2007). Executive and Strategic Leadership. *International Journal of Business*, 12.
2. Cocks, A., & Scheuerlein, J. (2019). The Theory of Effective Leadership: What It Is and Why We Need It. Retrieved from Questback: <https://www.questback.com/blog/the-theory-of-effective-leadership/>
3. Denis, J.-L., Lamothe, L., & Langley, A. (2001). The Dynamics of Collective Leadership and Strategic Change in Pluralistic Contexts. *Academy of Management Journal*, 44(4).
4. Hambrick, D., & Pettigrew, A. (2001). Upper Echelons: Donald Hambrick on Executives and Strategy. *The Academy of Management Executive*, 15(3), pp. 36-44.

5. Jaleha, A., & Machuki, V. N. (2018). Strategic Leadership and Organizational Performance: A Critical Review of Literature. *European Scientific Journal*, 18(35), pp. 124-149. doi:10.19044/esj.2018.v14n35p124.
6. Kostova, S. (2009). *Strategicheski menigmant na targovskata firma*. Sofia: UI Stopanstvo.
7. MSG. (n.d.). Strategic Leadership – Definition and Qualities of a Strategic Leader. <https://www.managementstudyguide.com/strategic-leadership.htm>.
8. Sales, F., & Holak, B. (2018). Strategic Leadership. Retrieved 9 august, 2021, from TechTarget: <https://searchcio.techtarget.com/definition/strategic-leadership>.
9. Samimi, M., Cortes, A. F., Anderson, M. H., & Herrmann, P. (2020). What is strategic leadership? Developing a framework for future research. *The Leadership Quarterly*.
10. Schoemaker, P., Krupp, S., & Howland, S. (2013). *Strategic Leadership: The Essential Skills*. Harvard Buisiness. Retrieved August 17, 2021, from <https://hbr.org/2013/01/strategic-leadership-the-esssential-skills>
11. status.net. (n.d.). What is Strategic Leadership? (Pros and Cons). Retrieved August 16, 2021, from: <https://status.net/articles/strategic-leadership/>.
12. Vasilev, V., Vasilev, B. (2016). *Motivaciata za liderstvo – specifika I niva*. Sofia: UI Sv. Kliment Ohridski, pp. 224-231.
13. Vera, D., & Crossan, M. (2004). Strategic leadership and organizational learning. *The Academy of Management Review*.

ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ – ВЕКТОР ЗБАЛАНСОВАНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

*Мартинівич Н. О., к. е. н., доцент,
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
ім. В. К. Мамутова» НАН України*

Постановка проблеми. Глобальний економічний прогрес сприяв формуванню ряду негативних тенденцій, які з часом стали загрозою для всього людства. В результаті людської життєдіяльності природа стала втрачати здатність до відтворення, загострилася боротьба за ресурси, збільшився розрив у доходах населення, зросла чисельність бідних, що спричинило появу диспропорцій у регіональному розвитку. У цьому зв'язку запобігання бідності стає одним з ключових інструментів збалансованого регіонального розвитку в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень. Не одне покоління учених філософів, економістів, соціологів, практиків, направляли свої зусилля на вивчення сутності, природи та наслідків бідності. Ще з часів давньої Греції в роботах Платона, Сократа, Аристотеля, Демокрита, зустрічаються роздуми на предмет нерівності та її впливу на формування соціально-політичного та територіального устрою. Серед робіт епохи середньовіччя та відродження, в яких підіймалися питання бідності, можна виділити рукописи Т. Гоббса, Ж.Ж. Руссо, І. Канта, П. Буастра, Г. Гегеля.

XVIII-XIX століття характеризується появою фундаментальних положень природи бідності, на засадах яких будуються сучасні наукові розробки, до яких належать «Дослідження про природу і причини багатства народів» А. Смита, «Досвід закону народонаселення» Т. Мальтуса, «Капітал. Критика політичної економії» К. Маркса, «Бідність. Дослідження життя міста» Ч. Буга і С. Раунтрі.

Дослідження XX століття, будувалися зокрема на розміркуваннях і розведенні таких категорій як «бідність» та «нерівність». Серед представників того періоду значний вклад в теорію бідності було зроблено К. Девісом, У. Муром (1940-ві); М. Оршанські, С. Кузнецем (1950-ті); О. Льюисом (1960-ті); К. Джозефером, П. Таунсендом (1970-ті); Р. Чемберсом, А. Сеном (1980-ті), Дж. Бертолі, Т. Персоном, Дж. Табеліні, Р. Бенабу, Н. Тихоною, Л. Овчаровою, С. Ярошенко, Л. Гордоном, М. Можиною, Л. Ржаницькою, А. Шевяковою (1990-ті) та іншими.

Не зважаючи на значний внесок та фундаментальність досліджень, природа бідності залишається актуальною як з наукової так і прикладної

точок зору. Оскільки «бідність» знаходиться в постійній динаміці, а її прояви трансформуються, набираючи більш глобальних обертів та швидко пристосовуються до нових реалій, що спонукає людство приділяти цьому феномену увагу.

Основний матеріал. В результаті огляду наукового доробку, встановлено, що бідність розглядають як індикатор якості життя, як показник економічного розвитку, як соціальний феномен який гостро сприймається індивідом і впливає на його моральний стан.

Аналіз зарубіжних публікацій, різних авторів, та періодів, дозволив встановити, що боротьба із бідністю, має глобальний характер. Ще А. Сміт у своїх дослідженнях природи бідності, відмічав «доки буде існувати людина, доти буде нерівність та бідність» [1]. Серед дослідників теорії бідності є ті, які протиставлять «бідність» та «багатство» і вбачають в бідності прояви позитиву. Так в книзі французького лексикографа, філософа П'єра Буастра (XVIII ст. 1798 р.) «Енциклопедія розуму», (або словник обраних думок), можна знайти різні висловлювання, присвячені бідності. Зокрема він зазначав, що «... бідняк більше насолоджується трояндою на своєму вікні, ніж багач своїми великими садами...», або «...багатії бувають пересичені, але не насичені...» [2]. Все це доводить багатогранність феномену бідність та дає підстави стверджувати про її глобальність і актуальність.

В сучасних теоретико-методичних розробках та практичних інструментах прогнозування, ідентифікації, запобігання бідності, пропонуються різні, принципово нові підходи. Зокрема, на світових теренах останні десятиріччя все активніше обговорюється «нова» концепція існування майбутніх поколінь, яка отримала назву «концепція сталого розвитку», реалізація якої передбачає «задоволення потреб нинішнього покоління без «ущерба» задля можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» та покладається на виконання 17 цілей, серед яких Ціль № 1 спрямована на ліквідацію бідності [3]. Декларовані ООН цілі сталого розвитку все активніше впроваджуються в стратегії збалансованого соціально-економічного розвитку різних країн, в тому числі і в Україні. Варто відмітити, що питанню бідності та інструментам її подолання приділяється увага багатьох міжнародних організацій, серед яких ООН, Світовий банк девіз якого – «Наша мета – світ без бідності», Міжнародний комітет Червоного хреста за підтримкою компаній Microsoft Corp., Google і Amazon Web Services (AWS). Даний факт дозволяє стверджувати, що подолання бідності є вектором збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів

Принципово нове бачення вирішення проблеми бідності запропоновано Нобелівськими лауреатами в області економіки М. Кремером з Гарварду і подружжям Е. Дюфло і А. Банерджі з Массачусетського технологічного інституту, які розбили глобальну проблему на багато маленьких питань і довели, що кращий спосіб знайти відповіді на них – це польові експерименти [4].

У 2020 році Академіком Е. Лібановою, висвітлено сутність української бідності, яку авторка розглядає як комплексне соціально-економічне явище. Досліджено специфіку та різноманітні прояви бідності в українському соціумі. Закцентувано увагу на ризиках та висвітлено вплив «нової загрози» пандемії Covid-19 на поведінку і рівень життя населення України [5].

Для більш переконливої аргументації ствердження що «подолання бідності – вектор збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів», представимо графічну візуалізацію (рис. 1).

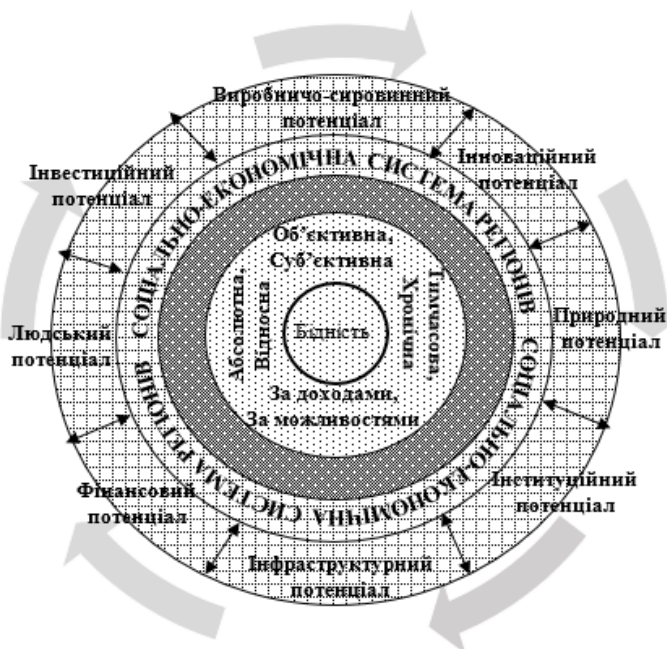

Рис. 1. Візуалізація ствердження «подолання бідності – вектор збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів»

Джерело: складено автором за даними [6]

Зазначимо, щоб під збалансованим соціально-економічним розвитком регіонів автор розуміє процес, який спрямований на забезпечення економічного, соціального та екологічного добробуту території шляхом ефективного використання всього наявного регіонального потенціалу (складено автором).

Візуалізація, що представлена на (рис. 1), свідчить про те, що між всіма елементами соціально-економічної системи регіону та між різними видами бідності постійно відбувається взаємодія, як по горизонталі « », так і по вертикалі « », результати якої в будь-якому випадку відбиваються на кожному з елементів регіональної системи, так само як і бідність набуває різних проявів. Зокрема, за прогнозними даними ООН, за період 2020-2021 рр. в бідності можуть опинитися 130 млн осіб, а згідно прогнозу Світового банку – 150 млн, причому 82% з них будуть з країн із середнім доходом, до яких належить Україна [7].

За прогнозами ЮНІСЕФ на 2020 рік, рівень бідності в Україні виросте до 43,6%. Експерти відзначають, що за межею бідності можуть опинитися більше 6 млн громадян [8]. Основна причина збільшення рівня бідності за останні два роки, як в Україні, так в світі, є пандемія Covid-19, яка призвела до різкого зростання безробіття та неповної зайнятості, зниження трудових доходів і погіршення якості робочих місць.

Зазначені тенденції негативно вплинули на людській та фінансовий потенціал. Зростання рівня бідності негативно позначилося на інвестиційному потенціалі, який згідно доповіді про світові інвестиції 2020 року, підготовленої в рамках Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку ЮНКТАД, 19% проектів із залученням прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Європі скасовані, ще 25% заморожені, половина інвесторів збиралися скоротити заплановані на 2020 рік обсяги інвестицій на 10–15% [9].

Висновки та пропозиції. Таким чином, з появою нових викликів, бідність та її прояви постійно трансформуються, одні зникають, інші з'являються, але сама бідність нікуди не зникає. Вплив проявів бідності на розвиток регіональних систем є очевидним, отже подолання бідності справедливо вважати вектором збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів.

Список використаних джерел:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Соцэкгиз, 1962. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks (21.08.2021).

2. Пьер Клод Виктор Буаст Мудрые мысли URL: http://www.epwr.ru/quotation/txt_366_17.php (21.08.2021).
3. UN "Agenda for the XXI century", 1992, URL: <https://documents-ddsny.un.org/doc/ UNDOC / GEN / N92 / 836/55 / PDF / N9283655. pdf> (19.06.2021).
4. A pill for poverty. For which they gave the Nobel in Economics – in 100 and 500 words. URL: <https://www.bbc.com/america/news-50039458>
5. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Умань: Видавець "Сочінський М.М.", 2020. 456 с.
6. Руководство по измерению бедности. ЕЭК ООН. Нью-Йорк-Женева, 2017. URL: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/ publications/2018/ECECESSTAT20174_ru.pdf (04.09.2021).
7. UN The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/> (10.09.2021).
8. ЮНІСЕФ Україна. Моніторинговий звіт "Цілі сталого розвитку. Україна, 2020". URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/sustainable-development-goals-ukraine-2020-monitoring-report> (18.09.2021).
9. UN World Investment Report, 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_overview_ru.pdf (26.08.2021).

DEPOSIT STRATEGIES AS INVESTMENT DIRECTIONS OF ECONOMIC DEVELOPMENT

*Melnychuk Yu. M., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Pavlo Tychyina Uman State Pedagogical University, Ukraine*

Currently, each bank needs to develop and continuously improve its business policy and practical management strategy.

Raising funds and their subsequent placement are the main forms of activity of a commercial bank. The resources involved are the foundation on which banks develop and succeed. Deposit operations are a special item in the bank's balance sheet. The ability to raise a significant amount of funds shows the professionalism of management and high confidence in the bank from the client's side. Most of the bank's resources (80% – 90%) are borrowed funds, and the bulk of borrowed funds – deposits.

In this regard, the development of a commercial bank cannot be ensured without an effective deposit policy. The quality of the resource base of the bank, which is the result of the deposit policy, depends on the end result of the bank – profit or loss [1].

Such scientists as L. Kantorovich, M. Kondratiev, V. Nelep, N. Kostina, I. Blankom, V. Borisova, O. Kneisler, N. Spasov, O. Nipialidi, V. Kostetsky dealt with the issue of deposit development in commercial banks., Yu. Melnychuk, V. Oparin, O. Orlov, M. Bocharov, R. Brayley, I. Brigham, J. Van Horn, J. Vakhovich, W. King, J. Siegel, A. Taylor, J. Finnerty, J. Shima and others.

As the living conditions of banking organizations are constantly changing, the relevance of the study of the banking sector remains high.

Thus, the main purpose of the deposit policy of a commercial bank is to attract the optimal amount of cash resources needed to carry out the bank's activities. The principles on which the deposit policy of a commercial bank is based, can be divided into general and specific [2]. The general principles are the same both for the policy pursued by the state, in particular, the implementation of monetary policy, and for the policy pursued by any other bank. Specific features, as a rule, reflect the internal banking principles, which include security, reliability.

Among the basic tasks of the deposit policy of a commercial bank are the following:

- formation of a sufficient amount of resources for active operations of the bank;
- providing liquidity;
- the ratio of price, volume and structure of resources involved (sufficient quantity at the optimal price).

In general, each commercial bank, as a subject of the deposit market, tries to realize its interests by implementing an individual deposit policy, taking into

account the impact of monetary regulation by the NBU and based on specific conditions of the deposit market.

The foundation of the bank's functioning as an investor is its resource potential, which is objectively perceived by the financial system and the economy as a whole. In other words, the necessary active element of banking is the resource base of the bank and the factors that determine it. To carry out their activities, commercial banks must have certain resources that play a key role in the process of their creation and operation [3].

Therefore, strengthening the deposit base is very important for banks. By increasing the total volume of deposits and expanding the range of individual depositors, it is possible to improve the volume of deposit operations and the system of incentives to attract deposits. This can be achieved by expanding the deposit accounts of individuals to demand, which will fully meet customer needs, improve service, as well as increase interest in placing funds in banks. Consequently, new investment flows are emerging to develop and strengthen the state's economy.

References:

1. Melnychuk Yu. M., Shkolenko O. B., Gumeniuk A. V., Melnik V. V. Bank deposit as a direction of investment activity's activation of insurers in life insurance. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. Vol. 4(27). P. 41–48.
2. Tkachuk, I., Melnychuk, Y., Tkachuk, Yu., Solodzhuk T., Kyryliuk I. Economic Mechanism for Managing the Strategic Development of Territorial Communities. *Tem Journal*. 2020. Vol.9, No.4, p. 1606-1613.
3. Melnychuk Yu. M. Application of systematic approaches to assessing the effectiveness of the bank in conditions of financial independence of the region. *Economies' Horizons*. 2019. № 1(8), P. 36–43.

ПРОГРАМНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНУ АГРАРНУ ПОЛІТИКУ

Молдаван Л. В., д. е. н., професор,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

З'ясовано передумови виділення в структурі Спільної аграрної політики ЄС окремого блоку з підтримки сільського розвитку, розкрито сутність основних напрямів здійснення цієї підтримки; доведено переваги програмного підходу до розвитку сільських територій у взаємозв'язку з сільськогосподарською діяльністю та необхідність і доцільність імплементації даного підходу у вітчизняну практику.

Постановка проблеми. З 70х-80х років минулого століття у світовій аграрній практиці по мірі поглиблення індустріалізації, інтенсифікації сільського господарства, широкого застосування мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин, високого рівня механізації вирощування окремих видів сільськогосподарських культур і переходом, у цьому зв'язку, на виробництво найменш трудомістких видів продукції, поширилися процеси погіршення екологічного стану навколишнього середовища, деградації і зниження родючості ґрунтів, руйнування місцевих агроландшафтів, витіснення із сівозмін низки важливих для життєдіяльності людей трудомістких видів виробництв і зменшення, відповідно, зайнятості сільського населення, його міграція, знелюднення сільської місцевості й інші негативні явища. Намітилися зворотні процеси негативного впливу деградації сільської місцевості та її природних ресурсів на розвиток сільського господарства.

Наразі зазначені процеси охопили аграрний сектор України, що потребує звернення до досвіду країн, які зуміли призупинити деградаційні економіко-соціо-екологічні процеси у цій сфері і здійснювати політику, спрямовану на упередження їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам сільського розвитку в широкому аспекті і, зокрема, сільських територій присвячені роботи О. Бородіної, Т. Зінчук, Ю. Губені, Т. Гоголя, М. Маліка, І. Прокопи й інших науковців, аналізу зарубіжного досвіду – Ю. Малько, О. Попової, Н. Хомюк.

Мета роботи – на основі узагальнення розробок вітчизняних вчених, власних досліджень зарубіжного досвіду висвітлити сутність і обґрунтувати значимість для України програмного підходу до вирішення проблем розвитку сільських територій у взаємозв'язку із сільськогосподарською діяльністю.

Виклад основного матеріалу. Модель Спільної аграрної політики ЄС (САП) з виділенням широкого кола проблем сільського розвитку в окремий блок (за термінологією ЄС – окремий стовп (Pillar)) сформувалася в межах аграрної реформи "Agenda 2000" як протидія зазначеним вище негативним процесам.

З реалізацією політики "Agenda 2000" намітився перехід від підтримки чисто галузевого до галузево-територіального розвитку аграрного сектора. Відповідно кошти почали розподілятися на Pillar I – стабілізацію доходів фермерських господарств і ринкові заходи, та Pillar II – на сільський розвиток – заходи, спрямовані на інтереси людини, покращення середовища її проживання та діяльності, сприяння її прагненню до саморозвитку і суспільного визнання. Основні напрями (тематичні осі) цих заходів:

- підвищення конкурентоспроможності сільських і лісових господарств через передачу зайнятим у них людям знань, досвіду і освоєння інновацій, спрямованих на підвищення якості продукції;

- поліпшення стану навколишнього середовища і управління земельними ресурсами шляхом збереження наявних і наросування нових природних ресурсів і систем культурних ландшафтів;

- забезпечення якості життя у сільській місцевості стимулюванням диверсифікації сільської економіки, розвитку локальної інфраструктури, організації переробки аграрної продукції і місцевої сировини, створення додаткових робочих місць;

- створення можливостей для інноваційного розвитку на локальному рівні за принципом "знизу-вгору" в межах ініціативи LEADER.

Для кожної тематичної осі встановлюється нижній відсоток з коштів, які виділяються з бюджету САП. Пропорції поділу фінансових ресурсів за програмами визначаються урядами окремих країн-членів ЄС залежно від національних проблем і потреб.

Програми сільського розвитку фінансуються Європейським аграрним фондом сільського розвитку (European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)), створеним відповідно до Закону ЄС "Про підтримку сільського розвитку" [1].

Упродовж 2014 -2020 рр. у рамках САП діяло 118 національних та регіональних Програм розвитку сільських територій.

Програми розраховані на 7 років. До коштів, виділених EAFRD, кожна держава може додати з національного бюджету, а також перерозподілити частину коштів з Pillar I на Pillar II залежно від відмінностей у рівнях і умовах сільського життя, зайнятості та безробіття у сільській місцевості країни тощо. Програма розвитку сільських територій Польщі на 2014-2020 рр. – це 6 пріоритетних напрямів здійснення комплексу заходів для досягнення визначених цілей, по кожному з яких передбачена мета,

визначено бенефіціара, вимоги, яким він повинен відповідати, та сума підтримки і умови її виплати.

Таблиця 1

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПОЛЬЩІ НА 2014 -2020 РР.**

ПРІОРИТЕТИ	ЗАХОДИ	ФІНАНСУВАННЯ МЛН. ЄВРО
I. Розвиток господарств	реструктуризація і модернізація фермерських господарств; премії для молодих фермерів; інвестиції в господарства, розміщені на території Natura-2000 та OSN; відновлення потенціалу сільськогосподарського виробництва; створення груп та організацій товаровиробників для спільного збуту продукції.	5050
II. Посилення підприємництва	премій на початок несільськогосподарської діяльності; розвиток сільськогосподарських послуг; переробка та маркетинг сільськогосподарської продукції.	132
III. Територіальний розвиток	відновлення територій сіл; будова або модернізація місцевих доріг; покращення стану сільського пейзажу, об'єктів культурної спадщини села; LEADER; консолідація земель.	1948
IV. Передача знань й інновацій, інформаційна діяльність	консультаційні послуги; підтримка професійної підготовки та навчання консультантів; підтримка інноваційних проєктів.	193
V. Підтримка якості продукції	підтримка нових учасників системи якості продуктів харчування та сільськогосподарської продукції.	1184
VI. Охорона екосистеми і управління природними ресурсами	агроекологічно-кліматична діяльність; екологічне сільське господарство; виплати для гірських, низинних та специфічних територій; заліснення та створення лісових масивів.	4351
Технічна допомога		768
Всього:		13514

Джерело: Складено автором за [2]

На програму виділено з бюджету ЄС 8,6 млрд. €, з бюджету Польщі – 4,9 млрд. €.

Сільські території – це переважно сільськогосподарські угіддя. Відповідальність фермерів за охорону земельних й інших природних ресурсів забезпечується введенням екологічних правил (вимог), інституалізованих актами ЄС, які у сукупності формують Crosse Compliance – систему “взаємної згоди”, сутність якої полягає в узгодженні діяльності фермерських господарств із встановленими у відповідності з суспільними інтересами конкретними вимогами щодо збереження сільськогосподарських територій і навколишнього середовища у доброму стані, забезпечення здоров'я і благополуччя тварин, виробництво екологічно безпечної продукції [3].

Збереження родючості сільськогосподарських земель, наприклад, за Crosse Compliance Німеччини, передбачає [4]:

а) заходи із захисту угідь від водної і вітрової ерозії (заборона оранки з оборотом пласта під просапани культури з шириною міжрядь 45 см і більше; мінімальний обробіток ґрунту поперек схилів; терасування схилів;

"зелені полоси" шириною 2,5 м на відстані одна від одної не менше 100 м; польові насадження "перпендикулярно основному напрямку вітрів");

б) збереження органічної речовини в ґрунті як чинника захисту її структури (проведення через кожні 6 років аналізу стану гумусного складу ґрунту; збереження балансу гумусу на рівні, що не перевищує мінус 75 кг гумусу на 1 га в рік; у сівозміні повинно бути не менше 3-х культур різних біологічних родин, кожна з яких має займати не більше 15% орних земель; заборона спалювання стерні;

в) захист поверхні ґрунту ("озелення" орних земель покривними посівами (сидератами); мульчування поверхні рослинними рештками);

г) збереження постійних пасовищ (постійні пасовища не повинні оратися упродовж 5 років.

Цілий комплекс вимог містять регламенти, що стосуються збереження біорізноманіття, агроландшафтів і історико-природних пам'яток; застосування добрив, хімічних засобів захисту рослин, гормональних й інших добавок у відгодівлі тварин; захисту боліт, перелісків, водних ресурсів тощо.

Дотримання встановлених правил пов'язане з виплатами фермерам прямих платежів, які здійснюються за Pillar II. Наслідки порушень оцінюються контрольними органами за такими критеріями, як:

- частота порушення: санкції наступають і збільшуються за повторного невиконання попереджень щодо порушення правил;
- обсяги порушення (кількість, вага): площа угідь, охоплена порушенням; обсяги неправильно проведеної технологічної операції;
- серйозність (важкість) порушення: рівень втрат, понесених внаслідок порушення встановленого правила;
- період дії наслідків допущеного порушення: термін відновлення вмісту втраченого гумусу; період очищення від шкідливого забруднення.

Розміри санкцій залежно від оцінки за наведеними критеріями коливаються від 1 до 100% загальних сум належних платежів.

У новому програмному періоді 2021-2027 рр. основні тематичні осі політики сільського розвитку зберігаються. Водночас передбачено посилення орієнтації на дії з пом'якшення впливу змін клімату, 30% коштів, що плануються на Pillar II, спрямовуються на природоохоронні заходи. Державам-членам ЄС дозволено до 15% фінансування перерозподілити між прямими платежами і сільським розвитком. Всього на цілі сільського розвитку з бюджету САП ЄС виділяється 78,8 млрд. €, що становить 21,6% загальних витрат бюджету ЄС на САП [5]. Державам-членам ЄС надається право більшого маневрування при плануванні і фінансуванні заходів з підтримки розвитку сільських територій з урахуванням місцевих реалій.

Згідно з Угодою про асоціацію з ЄС Україна зобов'язана забезпечувати поступове зближення національної аграрної політики зі

Спільною аграрною політикою ЄС (Глава 17 "Сільське господарство і розвиток сільських територій" Розділу V "Економічне і галузеве співробітництво"). Виокремлення в аграрній політиці програм довгострокового розвитку сільських територій у взаємозв'язку з сільськогосподарською діяльністю – невідкладне завдання законодавчих і виконавчих органів з огляду на масштаби деградації сільського розвитку та погіршення умов життя сільського населення.

Висновок. Виокремлення в рамках САП довгострокових, як правило, 7-ми річних Програм сільського розвитку довело ефективність такого підходу. Через Pillar I і Pillar II реалізується концепція сталого розвитку аграрного сектору, покращується добробут сільського населення, зменшується різниця в рівнях життя міських і сільських жителів.

Список використаних джерел:

1. Regulation (eu) no 1305/2013 of the European Parliament and of the Council. 17 December 2013. On support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1305> [29.09.2021]
2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020) Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi URL: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/-program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2014-2020-prow-2014-2020> [21.04.2021]
3. Cross-compliance. Linking income support to respect for European Union rules. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/cross-compliance_en [29.09.2021]
4. Informationsbroschüre über die einzuhaltenden anderweitigen Verpflichtungen – Crosse Compliance. URL: https://www.km-bw.de/pb/site/pbs-bw-new/get/documents/MLR.LEL/PB5Documents/lel_themenpakete/pdf/m/mlr_CC-Info_brosch%C3%BCre_2012.pdf [15.04.2021]
5. Reform of the Common Agricultural Policy. URL: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2019/02/Concept-Note_Reform-of-the-Common-Agricultural-Policy.pdf [20.04.2020]

УПРАВЛІННЯ ГІДРОЕКОЛОГІЧНИМ СТАНОМ ШОЛОХОВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА

*Незгода О. К., к. е. н., доцент,
Університет ім. Альфреда Нобеля*

На сьогоднішній день питання пов'язані з управлінням водними ресурсами набувають все більшої актуальності, оскільки стан водних ресурсів в аспекті їх кількості, якості та гідроекологічного стану потребують значної уваги. Відповідно до ст.2 Водного Кодексу України (далі--ВКУ) водні відносини в Україні регулюються ВКУ, Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" та іншими актами законодавства [1]. Водний фонд України утворюють поверхневі води, підземні води та джерела, внутрішні морські води та територіальне море.

Дослідженням питань пов'язаних з управлінням якістю водних ресурсів займалися О.Г.Васенко[3], В.В. Гребінь [4], М.Р. Забокрицька, Р.Л. Кравчинський, В.К. Хільчевський [2], С.О. Федулова [5] тощо.

Згідно зі ст.3 ВКУ штучні водойми (водосховища, ставки) і канали входять до групи поверхневих вод. В світі експлуатується понад 60 тис. водосховищ, на території Дніпропетровської області налічується 101 об'єкт. Основною метою створення водосховищ було регулювання стоку та господарське використання.

Шолоховське водосховище на річці Базавлущі, в межах Апостоловського та Нікопольського районів Дніпропетровської області було споруджено в 1959 року. З кожним роком під антропогенним впливом прослідковується підвищення мінералізації води, що призводить до погіршення якості води. Оскільки вода Шолоховського водосховища використовується для зрошування, технічного і питного водопостачання все більшої актуальності набуває її гідроекологічний стан та заходи пов'язані зі зменшенням токсичності.

Система нормування показників якості води для зрошення земель сільського господарства враховує екологічні, технічні та агрономічні критерії в контексті особливостей клімату притаманній тій чи іншій локації. Ситуація, що склалася з функціонуванням Шолоховського водосховища, характеризується наступними проблемами: помірне заростання, що призводить до цвітіння води; підвищення рівня токсичності, за рахунок, забруднення водосховища органічними речовинами, нафтопродуктами, сполуками азоту, застосування застарілих підходів до управління об'єктом, зносу наявного обладнання та втрата інвестиційної привабливості об'єкта.

Відповідно до результатів хімічного аналізу 2020 р. у воді Шолоховського водосховища було виявлено HCO_3^- 280,6 мг/дм³ Cl^- 904,05 мг/дм³ SO_4^{2-} 1843,93 мг/дм³ суміш аніонів 2 961,48 мг/дм³. При

оцінці якості води для рослини дана вода має високу ступінь засолення, токсичний вплив та осолонцюватості. Окрім цього, вода забруднюється органічними речовинами, нафтопродуктами, сполуками азоту тощо.

Тож, причиною різкого зменшення поливних площ, прилеглих ділянок а саме: 1980р. – 2892 га, 1990р. – 2545 га, 2000р. – 2423 га, а на сьогоднішній день, її повної відсутності 2021р. – 0 га став токсичний стан води у водосховищі.

Досить ефективним способом вирішення проблеми є: покращення продуктивності води, застосування інноваційних підходів в управлінні об'єктами водовикористання та налагодження зв'язків з фермерами, які, на сьогоднішній день, є основними споживачами води Шолоховського водосховища. З метою підвищення економічної ефективності водовикористання гідротехнічної споруди Шолоховського водосховища важливого значення набувають:

- впровадження інструментів міжнародного управління водними ресурсами (International Water Management), а саме аналіз попиту та пропозиції води, збір даних про гідрологічний цикл, оцінка водних ресурсів, моніторинг якості води та оцінка водної політики. Оцінка в управлінні водними ресурсами допомагає зрозуміти зв'язок між водними ресурсами та їх користувачами, а також розрахувати вплив невизначених подій або політичних заходів на ресурс та його користувачів.

- застосування методів очистки засоленості води в водосховищі, що є економічно доцільним для підприємства. До таких методів пропонується віднести: механічну очистку від домішків, застосування різноманітних фільтрів, використання хімічних реагентів, електродеіонізацію.

- вдосконалення гідроекологічного стану водосховища та зрошувальних земель сільськогосподарського призначення.

- покращення фінансово-економічного стану Шолоховського водосховища через ефективне управління водними ресурсами. До таких заходів відноситься діяльність спрямована на покращення процесів управління попитом та пропозицією за рахунок підвищення ефективності водопостачання.

- пропонується оптимізувати іригацію в контексті розвитку інших інвестицій, враховуючи картину витрат та доходів, включаючи соціальні, економічні та екологічні аспекти.

- створити умови для впровадження інтегрованих підходів до управління водою; створити механізм стимулів для споживання води з водосховища

Кількісними показниками, які характеризуватимуть наслідки від реалізованих заходів стане: щодо якості хімічного складу води: передбачається зменшення рівня токсичності води для сільськогосподарських рослин на 20%; враховуючи середні норми поливу для зернових

культур на рівні 100 м³ на 1 га (50-300 м³/га), при покращенні якості води Шолоховське водосховище може принести дохід на рівні 2 млн 820 тис. грн., за умови, якщо поливна площа в наступному році повернеться хоча б до рівня 2018 року і становитиме 1200 га; площа зрошувальних земель зможе збільшитись у 2022 р. на 100 % у порівнянні з 2021 р. У сукупному значенні з впровадженням запропонованих заходів збільшаться щомісячні накопичення протягом весняно-літнього поливного періоду від діяльності водосховища

Таким чином, серед пріоритетних цілей державної політики у сфері водовикористання, охорони та відтворення водних ресурсів питання пов'язані з водогосподарсько-екологічними проблемами в Україні повинні стати пріоритетними для країни та здійснюватися за такими напрямками: безпечне використання водних ресурсів; охорона поверхневих і підземних вод від забруднення, заходи з протидії шкідливої дії вод; відродження та підтримання сприятливого гідрологічного стану річок та водосховищ; удосконалення системи управління охороною вод та використанням водних ресурсів, а також зменшення впливу радіоактивного забруднення.

Застосування інноваційних технологій в області управління гідротехнічними спорудами, зможе зменшити витрати на утримання таких об'єктів і підвищити інвестиційну привабливість на локальному та регіональному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Водний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 28.09.2021).
2. Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона: навч. посібник / В. К. Хільчевський, М. Р. Забокрицька, Р. Л. Кравчинський, О. В. Чунарьов; за ред. В. К. Хільчевського. К.: ВПЦ "Київський університет", 2015. 172 с.
3. Васенко О. Г., Верніченко Г. А. Комплексне планування та управління водними ресурсами: монограф. К.: Ін-т географії НАН України, 2001. 367 с.
4. Методики гідрографічного та водогосподарського районування території України відповідно до вимог Водної рамкової директиви Європейського Союзу / В. В. Гребінь, В. Б. Мокін, В. К. Хільчевський та ін. К.: Інтерпрес, 2013. – 55 с.
5. Федулова С.О. Економіка підприємств водопостачання та водовідведення: навч. посіб. / за ред. проф. О.А. Півоварова; Укр. держ. хім.-тех. універ-т. Дніпро: ДВНЗ УДХТУ, 2017. 300 с. ISBN 978-617-7478-04-0

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ УПРАВЛІННІ СІЛЬСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

*Пласкальна Є. І., здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня агрономічного факультету;*

*Лавренко С. О., к. с.-г., н., доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

Розвиток сільських територій нерозривно пов'язаний з розвитком насаперед сільського господарства. В умовах двадцять першого століття з оглядом на науково-технічний прогрес та пришвидшений темп життя усі сфери діяльності людини стикнулися з необхідністю використання у виробництві сучасного інструментарію, який надає можливість зменшити матеріальні витрати та збільшити ефективність виробництва.

Наразі сучасна агрономічна наука переживає період діджиталізації більшості процесів, пов'язаних з вирощуванням продукції рослинництва, що дозволяє керувати усіма складовими процесів ведення сільського господарства дистанційно [1-4]. Так, наприклад, високоефективні технології компанії «Precision Planting» дозволяють модернізувати сівалки точного висіву [5, 7], а використання супутникового спостереження (зондування) – оцінити стан рослин, ґрунту та води та спрогнозувати їх розвиток. Ефективне користування системами зондування у агроконсультації є доказом того, що діджиталізація є одним з найважливіших здобутків сучасної аграрної науки.

Застосування на виробництві безпілотних літальних апаратів наразі нікого не здивує, але на жаль їх розповсюдженість не досить велика. Перешкодою їх поширення є досить велика ціна та необхідність навчання роботи з ним, і особливо, аналізу, отриманих за його допомоги, даних. Це твердження також стосується використанню у виробництві супутникових знімків. Застосування цього інструментарію дозволяє ефективно використовувати землю, техніку, людські ресурси; попередити негативні наслідки в умовах глобальних кліматичних змін; прогнозувати розвиток територій тощо.

Сучасні ГІС-технології із оцінки стану земель дозволяють використовуватися для цілої низки ґрунтових досліджень, стає можливим моделювання й прогнозування продуктивності ґрунтів, ризику виникнення ерозії, зміни ландшафту завдяки високому розширенню отриманого зображення [6]. Вони надають можливість окреслити геометричні контури поля на аерокосмічному знімку, зберегти вказану територію у обліковому записі, обрати культури, які вирощуються на ділянці, тип ґрунтів, вказати інформацію про сівозміну, визначити індекси зволоження, неоднорідності рослин (NDVI), вегетаційні індекси та багато інших показників. Додаткові опції надають визначити показник «Hydro stress risk». Завдяки цьому

аграрій має змогу розробити точний та ефективний режим поливу.

У світі новітніх технологій, що стрімко й безупинно розвивається, та у зв'язку з соціально-економічними проблемами й відсутністю можливості вільного переміщення між районами та областями через епідемічну ситуацію, пов'язану з поширенням коронавірусної інфекції, використання програм дистанційного моніторингу та управління процесами сільського господарства є найбільш актуальним з усіх аспектів сучасного ведення натурального господарства. Застосування сучасних цифрових технологій при розвитку сільських територій мають стати важливим інструментом для ведення сучасного сільського господарства, прогнозування його розвитку, ефективності використання.

Список використаних джерел:

1. Liu Y., Lu Y. Research on digital agriculture's development strategy in Hebei Province. *Proceedings of the 2007 international conference on agriculture engineering*, 2007. China: Orient Acad Forum, NSW, Australia. P. 507-512.
2. Birner R., Daum T. Who drives the digital revolution in agriculture? A review of supply-side trends, players and challenges. *Applied economic perspectives and policy*. 2021. 1–26. <https://doi.org/10.1002/aep.13145>
3. Romanov V., Galelyuka I., Antonova H., Kovyrova O., Hrusha V., Voronenko O. Application of Wireless Sensor Networks for Digital Agriculture. *10th IEEE International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (IDAACS)*. 2019. P. 340-344.
4. Fertu C., Dobrota L.M., Stanciu S. Precision Agriculture Versus Digital Agriculture. National and European Issues. *34th International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) Conference*. Madrid, SPAIN. 2019. <https://ibima.org/accepted-paper/precision-agriculture-versus-digital-agriculture-national-and-european-issues/>
5. Огляд технологій Precision planting. <https://www.smartfarming.ua/ohlyad-tekhnohiiy-precision-planting/>
6. Ямелинець Т.С. Теоретичні основи і практика інформаційного ґрунтознавства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню д. географ. наук: 11.00.05 – біогеографія і географія ґрунтів. Львів, 2021. 40 с.
7. Навіщо мені ваш дрон?! Редакція Agroexpert. 13.12.2018. <https://agroexpert.ua/nashcho-meni-vash-dron/>

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент,

Булуй О. Г., к. е. н., доцент,

Пантус П., Табалує В. С., здобувачі вищої освіти

другого (магістерського) рівня,

Поліський національний університет

Підтримана на рівні ООН стратегія сучасності визнала на глобальному рівні цілі сталого розвитку. Наразі стійкість визначаємо як гармонію – поєднання життя людини та Природи як частини та цілого. Гармонізація відносин, досягнення балансу життєдіяльності та господарювання (наприклад, у форматі публічного управління, пермакультурного дизайну, обслуговуючої кооперації тощо), пов'язана як із мистецтвом ведення переговорів; формування партнерських відносин. Об'єктом дослідження були обґрунтування позицій учасників суспільних відносин у аспекті реалізації принципу сталості. Метою дослідження стало розкриття специфіки та логічних співвідношень механізмів реалізації суспільних переконань.

Вказаний підхід ілюструє позицію обох сторін, що спілкуються в ході переговорів, які намагаються переконати одна одну в справедливості своїх поглядів, позицій. Для цього вони використовують різні інструменти, починаючи від логічних діаграм і закінчуючи закликами. Навіть Аристотель нав'язував словесні та невербальні переконання. Основними факторами словесного переконання він вважав логотип і пафос. Невербальне переконання Аристотель називав підкупом, катуванням та іншими фізичними знущаннями, заснованими на техніках переконання. Аристотель стверджував, що ми схильні більше довіряти оратору, який є «мудрим, чесним і добрим серцем», який має здоровий глузд, хороший характер, добру волю, компетентність. Адресат повинен бути не лише Людиною, але й добре розбиратися в предметі, про який він говорить чи пише. Тому під час написання аргументованого тексту необхідно керуватися а) вибором тону та стилу, дискурсивною манерою, придатною для верхівки нашого суспільства; б) демонстрацією чудового розуміння теми. Оцінка контакту з точки зору аудиторії небезпечна, оскільки вона може легко стати жертвою маніпуляцій: адже рішення часто не базуються на раціональних міркуваннях – найсильнішому впливові на людські рішення, які, на думку Аристотеля, є протидією гніву, жалю та страхів.

При цьому, докази є особливим, ідеалізованим типом міркування та аргументації. Натомість міркування є суб'єктивним, оскільки важливо переконати, а навчання вимагає точності, відкритої або гіпотетичної аудиторії (учасників, які є компетентними розглянути питання) для підтримки. У

цьому і полягає досвід спікера (тобто є індивідуальним: ілюструє певний вибір, який здійснено серед аргументів та претензій), а також специфіка аудиторії. Якщо лінія аргумента обумовлена лише наданням інформації (новими знаннями) вона може бути сприйнято неправильно. Аргументація у бізнес-плануванні та переговорах – це спроба з певними доказами переконати співрозмовника змінити свою позицію або переконання (під аргументацією ми розуміємо словесну або письмову форму твердження, спрямовану на інтерв'юера з метою забезпечення його прийняття або пожвавлення комунікації). Цілеспрямований характер діяльності, стійкість опонента, його переконання – це умови соціальної діяльності, які стосуються іншої особи (або інших людей). Вона є зосередженою на діалозі та активізує іншу сторону на відповідь, гіпотетично припускаючи схильність опонента до раціональної поведінки. У процесі обґрунтування власної позиції часто можна виявити раніше сформовані думки суперника, наявні проблеми спілкування, подивитися з позиції іншої сторони переговорів. На цьому етапі перемовин особи можуть намагатися змінити вже сформовану думку (позицію), щоб зміцнити вже сформовану абсорбуючу власну думку (позицію), критично оцінювати припущення іншої сторони. Базовими концепціями, при цьому, є «продемонструвати та переконати» (ідеальний варіант).

Управління діловими перемовинами передбачає оптимальне використання наявних ресурсів, врахування думки співрозмовника та власних цілей, що забезпечується за рахунок моделювання процесу, відмовою від можливих невідповідностей та нелогічних дій; чітким, логічним формулюванням висновків, забезпеченням форми зв'язку із опонентом та риторикою. У переговорах з риторичними методами прагнуть впливати на співрозмовники засобами розуму, волі, почуття, емоції, змушуючи вірити в те, по що йдеться, застосовуючи особисті якості – інтелект, мислення, думку експертів, професіоналізм, компетенцію, етику, темперамент, естетичний вигляд та ін., будуючи свою доповідь на основі аргументів, доказів, фактах, перспективах та документах, звертаючись до гідності, честі, совісті, моралі, не обмежуючи волі, свободи думки та базових підходів до розуміння справедливості.

Представлені переконання можуть бути пов'язані з факторами психологічного впливу (ораторського, стилістичного та ін., мати раціональний логічний вплив на людську думку, а також почуття та емоції. Подекуди застосовується метод маніпуляції (використання обмежень опонента, у першу чергу інформаційних чи пов'язаних із браком інших ресурсів), у тому числі за рахунок ілюстрації ризиків та внесення грошових пропозицій, використовуючи мову тіла. Однак, це ніколи не має бути відверта брехня, що вводить в оману, хоча може поєднуватися із гіпнотизмом (натхненний вплив на співрозмовника, «інфікування» його своїми емоціями, запалом та

ентузіазмом), у тому числі пов'язаний із психомоторним сприйняттям, особливо з відчуттям, сприйняттям, оцінкою. Недостатньо сильна людина у такій ситуації втрачає незалежність, є незахищеною. Враховуючи зазначене важливим є позитивне мислення.

Переговірник у процесі переговорів усвідомлює подальші функції: ритуальні (зберігання нормативних відносин, канонічно-обумовлені заходи, церемонії, виконання алгоритму експерименту); когнітивні (отримання інформації від опонента); передачі інформації; тлумачення (вибір отриманої інформації та оцінки з позицій за цінностями, ставленням); пропозиції (думка, дію, почуття, у словесній або невербальній формі, докази); вираження (вираження внутрішніх емоційних станів та процесів); співпереживання (здатність співпереживати в ситуацію опонента, його емоційний стан, свої почуття); прагматичні (переговори проводять як механізм розвитку бізнесу та досягнення конкретних цілей) та ін.

Список використаних джерел:

1. Ходаківський Є. І., Мосієнко О. В., Плотнікова М. Ф. Гештальти гудвілу в корпоративному управлінні підприємств. *Інтелект XXI*. 2017. №6. С. 168–171.
2. Ходаківський Є. І., Ратошнюк Т. М., Капітула Л., Герасимчук Л. Л. Синергетично-гештальтний підхід до удосконалення кооперативно-інтеграційних форм аграрного підприємництва. *Агропромислове виробництво Полісся*. 2016. №9. С. 103–106.
3. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Плотнікова М. Ф. Публічне управління у процесі децентралізації. *Наукові горизонти*. 2018. №6. С. 28–35.
4. Ходаківський Є. І., Кравчук В. І. Розробка моделі алгоритму процесу антикризового управління сільськогосподарськими підприємствами. *Молодий вчений*. 2018. №10(1). С. 402–406.
5. Ходаківський Є. І., Плотнікова М. Ф., Вольська В. В. Синтелектична парадигма ноосферного розвитку економіки. *Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Житомир: ЖНАЕУ, 2016. С. 31–39.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙ ПРОЄКТ-МЕНЕДЖМЕНТУ

*Присяжнюк О. Ф., к. е. н., доцент,
Поліський національний університет*

Постановка проблеми. Розвиток сільських територій залежить від формування дієвого механізму адміністрування, що базується на ефективній, раціональній взаємодії об'єктів та суб'єктів управління з урахуванням процесного підходу та можливостей оперативного реагування на вплив різних явищ на процес управління. Останнє може бути забезпечене за допомогою використання інструментів проєкт-менеджменту на інноваційній основі.

Результати дослідження. Забезпечення сільського розвитку – один із пріоритетних векторів державної політики, про що свідчать зафіксовані стратегічні напрями економічного розвитку України до 2030 року. Серед них: акцент на питання забезпечення добробуту сільських територій та їх мешканців, зокрема, через розвиток бізнесу та соціальне забезпечення сільського населення [3, с. 121]. Ці питання актуальні також у контексті реалізації Угоди про асоціацію України з ЄС, в якій значна увага приділена питанням обміну практичним досвідом, знаннями, допомозі формування політики у сфері розвитку сільських територій та сільського господарства [4].

З метою визначення ролі проєктного підходу у процесі адміністрування, нагадаємо: «адміністрування – стиль управління, за якого діяльність фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень» [1, с. 27]. «Адміністрування також можна трактувати як: 1) управління, завідування; 2) формальне, бюро: критичне управління, здійснюване лише шляхом наказів і розпоряджень» [2, с. 15]. Механізмом управління вважають ті важелі, що забезпечують розвиток системи. Відповідно до словника з державного управління – «це об'єкти, процеси, явища, які забезпечують процес управління» [1, с. 424]. Вважаємо, що одним із таких важелів можна вважати проєкти. Зокрема, сучасні об'єднані територіальні громади активізують проєктний підхід з метою ефективної реалізації Стратегій та планів соціально-економічного розвитку.

Зважаючи на євроінтеграційні процеси та прагнення забезпечення розвитку сільських територій на інноваційній основі, проєкти, як окремі цільові види діяльності, мають бути впроваджені та реалізовані з максимально ефективними результатами. Таких результатів можна

досягти за допомогою запровадження інновацій у проєктній діяльності. Як приклад, можна навести переваги гнучкого управління проєктами та використання його інструментів.

Аналізуючи проєктну діяльність сучасних об'єднаних територіальних громад, слід відзначити наявність потреби у дорадництві, консультуванні місцевого керівництва у питаннях активізації проєктного підходу в управлінні. Переважно проєкти реалізують за допомогою залучення зовнішніх експертів. Такий підхід, як відомо, супроводжується додатковими витратами, що формуються завдяки потребі оплачувати послуги фахівців. Вважаємо, що в контексті високої динаміки та значного рівня невизначеності зовнішнього середовища (через пандемію COVID-19, нестабільний економічний стан, нестійкі погодні умови тощо), проєкти розвитку сільських територій та сільського господарства мають реалізуватися завдяки ефективному управлінню місцевими керівниками. Саме місцеве керівництво глибоко володіє інформацією про проблеми розвитку певної місцевості, відношення до них місцевих жителів тощо. Ці важливі знання можуть бути використані в управлінні окремими проєктами з метою максимально ефективного, оптимального використання наявних ресурсів для досягнення поставлених цілей. Наприклад, до соціально-економічних проєктів, ефект від реалізації яких є важливим місцевим жителям, можна залучати місцевих активістів, що дозволить зменшити потребу у фінансуванні та посилити ефекти проєктів.

Одним із важливих завдань, що має вирішити керівництво об'єднаних територіальних громад для забезпечення управління проєктами на інноваційній основі – це створення умов для навчання потенційних та фактичних керівників проєктів. Таке навчання не обов'язково передбачає додаткові фінансові витрати. Воно може відбуватися у формах участі у безкоштовних курсах, тренінгах, лекціях, семінарах, конференціях, форумах що проводяться за підтримки та співпраці з європейськими партнерами або громадськими організаціями. У процесі навчання та формування вмінь застосування інновацій в управлінні проєктами потрібно відзначити особливу роль самонавчання та формування внутрішньої мотивації, прагнення до нових знань. Саморозвиток можна забезпечити переглядом новинок літератури з проєкт-менеджменту, відеороликів, виступів на цікаві тематики в засобах масової інформації тощо.

Висновки. В умовах пандемії та впливу інших факторів, що формують мінливість зовнішнього середовища та в період адаптації загальнодержавної політики у цій сфері з політикою Європейського Союзу, забезпечення сільського розвитку та розвитку сільських територій

можливе завдяки активізації проєктної діяльності. Перевагами такої діяльності є насамперед її цільова спрямованість на результат, а недоліком в умовах діяльності об'єднаних територіальних громад – відсутність фахівців у сфері управління проєктами та потреба формування мотивації до навчання та самонавчання проєкт-менеджменту. Запозичення досвіду впровадження інновацій в управлінні проєктами, спрямованими на розвиток сільських територій та сільського розвитку дозволить удосконалити механізм адміністрування у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
2. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 251 с.
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова КМУ від 3 березня 2021 р. № 179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.09.2021).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 28.09.2021).

RELATIVITY BETWEEN ASSORTMENT SUPPLY AND OMNICHANNEL RETAILING

*Assoc. Prof. Simeonka Petrova, Ph.D.,
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, Bulgaria*

Introduction. Modern retailers apply creative economic models for business integration in supply chains. Consumer perceptions and demand determine the variability of levels of channel integration. The main purpose of this report is to interpret the relativity "level of omnichannel integration – assortment supply" and on this basis to derive appropriate summaries, giving theoretical and empirical statements from the study area.

Omnichannel requires changes in the supply chain. Determining this dependence highlights the challenges facing modern retailers. The summary of the most important findings of the study presupposes to determine how the integration of the channels influences the behavior of the end users. In this context, regardless of the channel through which consumers will make a purchase, assortment supply must provide the desired satisfaction.

Results and its discussion. The evolution of the channel environment involves the construction of innovative vertical integration systems for distribution or arrangements for the distribution of goods or services between producers and retailers. Manufacturers or retailers operating in fully integrated systems, called secure distribution systems, or in controlled distribution systems based on contracts, are among the increasingly common market participants. In both types of vertical systems, manufacturers or retailers can exercise power over distribution channels and over the entire supply chain [10, p. 98–107].

Figure 1 presents and illustrates the motives and goals of manufacturers or retailers implementing vertical integration systems. Among the very important motives are the long-term protection of the distribution channel and the increase in sales. When producers or retailers apply vertical integration, this means that they control interdependent stages or steps of the production process, trade or the entire value chain. As the world-renowned market competition expert Michael Porter confirms, the value chain is a chain of activities through which goods pass sequentially, increasing their value after each activity. The creation and maintenance of competitive advantages require a good understanding of both the structure of the value chain of the company itself and the position of the company in the overall value chain [8, p. 6–71].

Sometimes this takes place in more than one value chain, for example the production of certain goods is the result of the use of different intermediate goods, which implies a parallel transformation. In this sense, there are different

possibilities for vertical integration. These possibilities determine the following three types of vertical integration [9, p. 27–39]:

- backward or upward integration;
- "forward" or "down" integration;
- "side" integration.

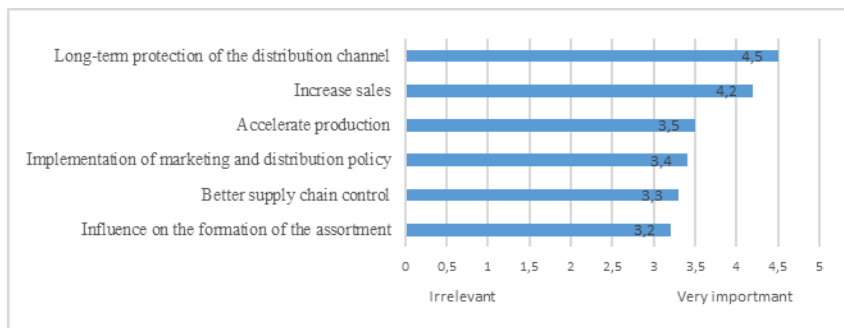

Fig. 1. Motives and goals of implementing manufacturers or retailers vertical integration systems

Source: Zentes, J., Neidhart, M., Scheer, L. Handels Monitor Spezial: Vertikalisierung – Die Industrie als Händler. Frankfurt. 2006. p. 27–39.

In economic practice, the view is expressed that it is sometimes difficult to distinguish lateral integration from backward integration. Most research focuses only on "forward" and "backward" integration. For this reason, it is assumed that the lateral, ie. sideways, integration is often considered "backward" integration. For example, a manufacturer-manufacturer in backward integration begins to produce what it previously bought from suppliers, and in forward integration, it produces what its customers have previously bought.

From the application of vertical integration "forward" or "downwards" by producers who have traditionally operated with wholesalers and/or retailers (independent) in independent systems, other approaches can be moved. In this direction, those defined as vertical retailers are, in essence, traditional retailers who modify the architecture of their value chain in the direction of integration or verticalization "upwards" in order to create and maintain competitive advantages. For example, in a secure distribution system, also defined as a fully integrated system, the manufacturer/retailer performs all distribution and distribution functions. Along with traditional direct sales, new types of secure distribution systems are being developed, including e-sales – online retail, and own stores. In essence, the evolution and transition to such an "all-channel" or "omnichannel" distribution system changes both the levels of business

integration and the models for assortment supply, corresponding to the demands and expectations of end users.

In this context, as confirmed by a group of researchers including H. Schramm-Klein, G. Wagner, F. Neus, B. Swoboda T. and Foscht, omnichannel trade is defined as a set of activities for the sale of goods and services through all possible channels, where the user can initiate full channel interaction, and the trader fully controls the channel integration [9, p. 20–21]. In this business model, the various channels and contact points are used continuously, interchangeably, simultaneously and in parallel by consumers and commercial enterprises to ensure adequate customer satisfaction.

Omnichannel trading not only expands the range of channels, but also focuses on the interaction between consumers, retailers and brands. Omnichannel trading is the highest level of channel integration, ie. includes full comprehensive channel integration. Users can shop in all channels in parallel, as the omnichannel system is designed as a complete holistic object, ideally with every touch to a point on every available sales channel. Therefore, consumers can combine channels that they prefer, depending on their specific needs, to certain items in the range under a particular brand. For example, they can use an app to shop on their smartphone while shopping in a physical store and collecting information via the mobile Internet.

In this context, the relativity "level of omnichannel integration – assortment supply" is determined by the strength of the influence of a number of factors, among which stand out [4, p. 3]:

- expanding market presence and reaching new markets, such as new target consumer groups, new geographical areas and others;
- establishing strategic advantages over single-channel competitors, which are limited to the specifics of a particular channel for the sale of certain assortments of goods or services;
- use of skills and assets to increase revenue and profits, for example from well-recognized brands, established relationships with suppliers, established supply chains, formed databases for consumers;
- overcoming the limitations of existing commercial formats, such as store size, pricing flexibility, merchandising of the range;
- increase customer satisfaction and loyalty, especially the percentage of total purchases per customer made in a store of a particular retailer, offering different points of contact that are used or combined depending on specific consumer requirements.

Dealing with multiple retail channels, formats and points of contact of users in addition to the application of omnichannel integration significantly increases the complexity of the implemented processes. In its entirety, the

integrated retail channels form the image of the retail brand and have a certain strength of influence on its development and the size of the range. Therefore, a complete "omni" or "all-channel" distribution system presupposes sales of assortment items through different types of channels: independent retailers, online stores or retail chains and other channel variations. The main reasons why retailers design and construct portfolios of sales channels for goods and services as a strategic measure are to seek, create and maintain competitive advantages.

In this context, the decisions of modern consumers to buy are strongly influenced by many information sources, creating the opportunity to consult before buying a product, including the collection of information about specific attributes of a particular item – color, brand, price, etc. Online sources information, such as manufacturers' or retailers' websites, search engines or price comparison websites, are becoming increasingly relevant and useful to consumers. According to a study by Forrester Research, online sales are following an increasing pace of development and their relative share is gradually increasing globally [12]. Online and web-influenced offline sales, such as shopping in a physical retail store after online price comparisons, are an increasingly growing combined shopping option and will continue to grow at a steady annual growth rate.

Observing the results of a study of the markets in the European Community allows us to establish that 93% of total sales revenue is generated in real stores [11]. The forecasts are that in the coming years their share will exceed 80%. The average annual growth of sales in physical stores globally is expected to exceed 5%, and that of online commerce – 15%. This study determines a total of three types of users – those who are informed from the Internet and buy in physical stores (63%), online users who receive information in the store (13%) and users with a mixed profile (24%) who inform and buy both from the Internet and from real physical stores [11]. The average annual costs of consumers who shop both online and offline are nearly twice as high as those of consumers who shop only in physical stores.

Retail practice allows an effective example to be given to promote omnichannel integration. A trend among retailers is to offer the option to select and order items online and to receive them from consumers offline. This capability is defined as an approach to contactless "Click & Collect" deliveries [4, p. 3]. The receipt process can be done through a physical store or point where consumers receive goods purchased online. A number of household or electronics retailers use similar strategies. The strength of the influence of the factor conditions related to the opportunities for sale through separate channels should be taken into account [2, p. 73–74], [1, p. 14–17], [5, p. 26–37]. Trading

companies are changing their business model to create higher customer satisfaction [7, p. 18–33], [6, p. 103–107], [3, p. 108–117].

Conclusions. Retail integration of different channels is a strategic business model for market presence, as well as a way to flexibly adapt to changing consumer behavior. The perception of the possibilities for the application of channel integration, including omnichannel integration, means controlling and monitoring on interdependent stages or steps of the production process, trade or the entire value chain. The construction of omnichannel is a key factor for future changes in the supply chain.

References:

1. Filipova, T. (2009). Trade intermediation in receivables transactions (economic and managerial aspects, fragmentary approbation). Svishtov: Acad. publ. "Tsenov".
2. Ilychovski, S. (2008). Trade crediting (economic and managerial aspects). Acad. publ. "Price". Svishtov.
3. Ivanova, Z. (2020). The role of flexible strategies in organizing employment in commercial enterprises. Infrastructure & Communications, Sofia.
4. Ladd, B. (2020). Is Virtual Shopping The Future of Retail?, s.l.: s.n.
5. Midova, P. (2007). Management of commercial sites. Svishtov: Acad. publ. "Tsenov".
6. Marinov, I. (2020). Electronic exchange of data and documents in commercial processes – implementation and results. Infrastructure & Communications, Sofia.
7. Perkov, V. (2018). Commercial modeling (application of mathematical methods and models in commercial activity). Gabrovo: University Publishing House "V. Aprilov".
8. Porter, M. (2004). The competitive advantage of nations. Sofia: "Classics and Style" Ltd.
9. Schramm-Klein, H. etc. (2014). Evolution des Mehrkanalhandels: Von Multi-Channel-über Cross-Channel-zu Omni-Channel-Retailing. Frankfurt: Deutscher Fachverlag.
10. Zentes, J., Neidhart, M. & Scheer, L. (2006). HandelsMonitor Spezial: Vertikalisierung – Die Industrie als Händler. Frankfurt: Deutscher Fachverlag.
11. <https://www.regal.bg/novini/tendencii/2015/>
12. <https://www.forrester.com/report/Forrester+Research+WebInfluence>

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

*Пошивалова О. В., к. фіз-мат. н., доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

В умовах розвитку ринкових відносин агробізнес з доступом до світового ринку забезпечує високу ефективність виробництва, якість продукції, високу культура обслуговування. Все це можливо лише через глибоке знання законів ринкової економіки, особливості реалізації в сільському господарстві. Поряд з цим розвиток українського агробізнесу стикається з багатьма проблемами. як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами. По-перше, це відсутність стратегії розвитку аграрного бізнесу, неадекватна та суперечлива правова база, відсутність ринкової інфраструктури, доступність кредитів та фінансування агробізнес-суб'єктів, відсутність інформаційно-консультацій та маркетингової підтримки, низький рівень професійних знань та навичок працівників.

Виробництво рослинництва є пріоритетним сектором агропромислового комплексу України. Розвиток цього сектору є важливим з багатьох факторів. По-перше, це забезпечення продуктової безпеки як складової національної безпеки. По-друге, збільшення імпорту сільськогосподарської продукції – це значний грошовий потік, що дозволяє запроваджувати на агропідприємствах новітні технології. По-третє, первинне виробництво рослинництва є фундаментом інших галузей: тваринництва, хімічної, текстильної, медичної тощо.

Україна є топовим гравцем на світовому ринку імпорту сільськогосподарської продукції. Згідно зі звітом Єврокомісії про стан торгівлі агропродукцією, з листопада 2018 року по жовтень 2019 року імпорт сільгосппродукції Євросоюзом зі США вартував 12,3 млрд євро, з Бразилії – 11,7 млрд євро, з України – 7,3 млрд євро [1]. Зазначається, що за рік найбільш стрімким було зростання імпорту до ЄС з України – 41%, або 2,1 млрд євро в грошовому вираженні [1]. На другому місці, для порівняння, Канада зі зростанням лише в 3%. На розвиток сектору виробництва рослинництва впливають різноманітні фактори, насамперед, природньо-кліматичні. Україна має розгалужені кліматичні зони: Степ, Лісостеп, Полісся. Кожні з цих агрокліматичних зон має свою специфіку виробництва рослинництва. Це потребує глибинного дослідження впливу кліматичних умов на виробництво рослинництва.

Прокопенко К.О. та Удова Л.О. у своєму дослідженні побудували кліматичні сценарії [2]. Зокрема, найближчі 10-20 років будуть сприятливі для виробництва озимої пшениці через можливе зміщення строків сівби на 20-40 днів та більш ефективне використання умов осінньої вегетації, що може зумовити збільшення загальної продуктивності посівів на 20-40%

[2]. Нечипоренко О.М. висвітлив важливість нетрадиційних напрямів раціонального використання водних ресурсів в умовах потепління клімату на основі розрахунку водосмостності валової продукції сільського господарства [3]. Макаренко Н.А. та Подзерей Р.В. здійснили інтегральну оцінку придатності сільськогосподарських угідь Черкаської області для отримання зерна пшениці 1 класу якості за ґрунтово-кліматичними показниками [4]. Але виникає сумнів щодо здійснення нормалізації показників при інтегральній оцінці, і, як наслідок, всі 20 районів Черкаської області увійшли у 1 клас якості.

Польовий В., Лукашук Л. та Лук'яник М. констатують, що з глобальними змінами клімату теплозабезпеченість Західного Лісостепу і Західного Полісся істотно поліпшилася, завдяки чому у структурі посівних площ регіону стали домінувати теплолюбні культури (кукурудза, соя, соняшник), а в комплексі із впровадженням сучасних технологій вирощування стрімко зросла врожайність усіх сільськогосподарських культур [5].

Здійснений контент-аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновки, що більшість українських вчених вважають позитивною тенденцією зміни у кліматичних зонах України для виробництва рослинництва. Але необхідно зазначити, що збільшення теплозабезпеченості виробництва рослинництва на фоні значного зменшення середньорічних опадів, значно погіршує розміри посівних і зібраних площ, валових зборів й урожайності основних сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень.

Степова зона Херсонщини – центр виробництва зерна пшениці озимої. Здійснимо аналіз показників виробництва рослинництва за період 1990-2019 рр. На рис. 1 розглянута динаміка зміни виробництва (валового збору) культур зернових і зернобобових у Херсонській області за період 1990-2019 рр. Виробництво (валовий збір) сільськогосподарських культур – загальний розмір продукції однорічних і дворічних культур, зібраної з основних, повторних і міжрядних посівів.

Виробництво зернових і зернобобових культур і соняшнику наведено у масі. У 2015 р. обсяг виробництва зерна досяг свого пікового значення, що привело до росту насиченості зернового ринку і, як наслідок, до збільшення залишків на кінець року. Така обставина привела до зниження попиту на зерно й, відповідно, падінню цін з наступною їхньою стабілізацією. На період 2015-2016 рр. довелося збільшення попиту на зерно з боку ряду країн, зниження внутрішнього виробництва в яких призвело до росту потреб в імпорті. Тому у 2015р. відбувся «пік» зміни площі, з якої зібрано культури зернові та зернобобові, у Херсонській області, з подальшим зменшенням. У 2019 році знову відбулося зростання площі. У зв'язку з тим, що чисельність населення Херсонській області за період 1990-2019 рр. змінювалася несуттєво – максимальне значення зміни

у 2004 році (-1,01%), мінімальне значення – 2012 (-0,44)%, то показник виробництва культур зернових і зернобобових на одну особу найбільший вплив здійснило збільшення обсягу виробництва (валового збору) продукції рослинництва.

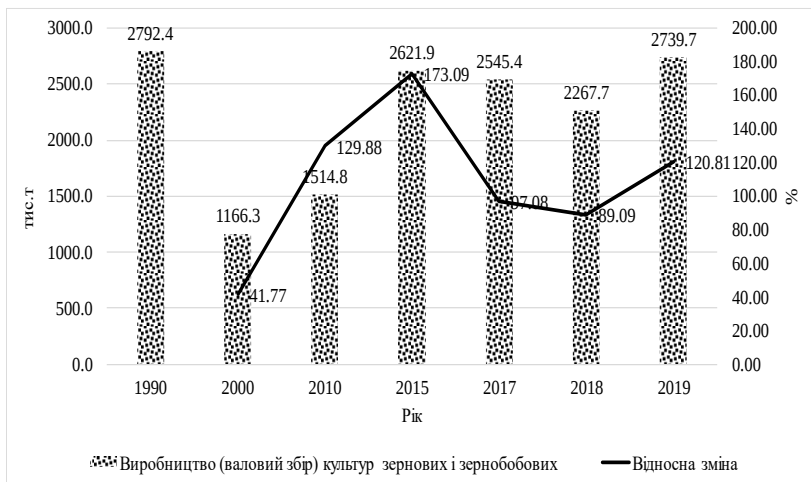

Рис. 1 Динаміка зміни виробництва (валового збору) культур зернових і зернобобових у Херсонській області за період 1990-2019 рр.

Джерело: розраховано на основі [6].

За результатами аналізу, можна зробити висновок, що на динаміку зміни статистичних показників виробництва рослинництва, впливає зміна площі посіву. Але найважливішими природними ресурсами в регіоні Сухого Степу Херсонщини є показники клімату – атмосферні опади, температура повітря, відносна вологість, дефіцит вологості тощо.

Необхідно відмітити, що у вегетативні періоди структура водності років забезпеченістю атмосферними опадами у Херсонській області наступні: сухі – 41,3%, середні – 23,91%, вологі – 34,8%. Як показало підтвердження першої гіпотези дослідження, на зміну статистичних показників виробництва рослинництва більше всього впливає зміна площі посіву. Друга гіпотеза – вплив зміну урожайності озимої пшениці від зміни атмосферних опадів.

Аналіз отриманих результатів моделювання підтвердив високу значущість фактору впливу на формування врожаю пшениці озимої. Множинний коефіцієнт кореляції регресійної моделі вказує на тісний зв'язок між урожайністю та досліджуваними факторами – сухий рік, середній рік, – вологий рік.

Відповідно до побудованої статистичної моделі доведено, що на вплив урожайності пшениці озимої впливають такі фактори: площа посіву та середньорічні атмосферні опади. Якщо використовувати інструменти моделювання, можна здійснити прогноз врожайності пшениці озимої та спланувати посівну площу, що забезпечить необхідне (розрахункове) значення валового збору. Особливого значення це набуває для Сухой Степової зони, де відокремлюють три різні за рівнем водності періоди: сухий, середній, вологий.

Сучасні засоби діджиталізації здатні здійснити цифрову трансформацію у галузі виробництва рослинництва. Системи контролю висіву та внесення добрив, програмне забезпечення, різноманітні сенсори, GPS-обладнання, автопілоти й системи паралельного водіння машин, літальні дрони дозволять забезпечити умови «чистої» екологічної агропродукції, підвищити валовий збір, забезпечити умови ресурсозбереження, можливості обробці Big Data.

Список використаних джерел:

1. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf
2. Прокопенко К.О., Удова Л.О. Сільське господарство України: виклики і шляхи розвитку в умовах зміни клімату. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 1. С. 92–107.
3. Нечипоренко О.М. Стан та перспективи адаптації аграрного сектору економіки України до глобальних змін клімату. *Економіст*. 2016. № 11. С. 10–14.
4. Макаренко Н.А., Подзерей Р.В. Оцінка ґрунтово-кліматичних умов Черкаської області для виробництва органічної продукції рослинництва стандартизованої якості. *Збалансоване природокористування*. 2016. № 2. С. 156–162.
5. Польовий В., Лукашук Л., Лук'яник М. Вплив змін клімату на розвиток рослинництва в умовах Західного регіону. *Вісник аграрної науки*. 2019. № 97(9). С. 29–34.
6. Рослинництво в Україні – 2019. Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СЕРЕД РЕГІОНАЛЬНИХ І МІСЦЕВИХ ГРОМАД В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Редзюк Є. В., к. е. н., доцент, с. н. с.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Використання концепції сталого розвитку серед регіональних і місцевих громад, як показує практика, формує довгострокові конкурентні переваги у тих країн світу, що використовують їх, а також допомагає долати кризові явища в 2020-2021 рр. більш якісно і швидше. В цьому аспекті узагальнення сучасних концепцій сталого розвитку, ролі держави та стратегічного планування у забезпеченні стабільного зростання є актуальним і необхідним для подальшого вдосконалення антикризового та стабільного соціально-економічного розвитку, як країн світу, так і України.

Аналізом розбудови сталої економіки в умовах глобалізації займалися наступні вітчизняні й зарубіжні вчені: О. Білорус, Т. Богдан, О. Борзенко, В. Вернадський, В. Гесць, С. Кораблін, Я. Міркін, Н. Рубіні, В. Сіденко, Дж. Стігліц, А. Філіпенко та ін. Враховуючи їх досягнення, відзначимо, що існуючі виклики кліматичних змін та напруження в соціально-економічних процесах у глобалізованому світі вимагають оновлення інструментів протидії дестабілізації і пошуку нових шляхів щодо подолання кліматичних, екологічних та соціально-економічних загроз.

Основний матеріал. Нова парадигма розвитку суспільства, що отримала назву «сталий розвиток» (sustainable development), була розроблена за результатами аналізу причин катастрофічної деградації оточуючого природного середовища в масштабах біосфери та пошуку шляхів подолання загроз довкіллю та здоров'ю людини. Сталий розвиток визначається як форма взаємодії суспільства і природи, при якій забезпечується виживання людства та збереження навколишнього середовища, нинішні покоління забезпечують свої життєві потреби, не позбавляючи майбутні покоління можливості також задовольняти власні потреби. По суті сучасний глобалізований сталий розвиток формується на основі врахування екологічних, соціальних і економічних аспектів розвитку людства.

Відзначимо, що перше визначення поняття «сталий розвиток» було запропоновано Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку ООН (комісія Брундтланд): «Сталий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольнити свої особисті потреби» [1]. Підходи до розуміння сутності сталого розвитку були засновані на так званому принципі «конкуруючих цілей», при якому досягнення сталості передбачалося переважно для одного з напрямків –

збереження навколишнього середовища і природних ресурсів, економічного зростання або задоволення потреб людини.

На сучасному етапі розвитку соціально-економічної системи світу наявні визначення сталого розвитку відрізняються один від одного різною спрямованістю акцентів на найбільш пріоритетних проблемах: характері економічного зростання, якості життя, захисті навколишнього середовища, взаєминах розвинених країн і тих, що розвиваються, необхідності управління світовими процесами, раціональному використанні ресурсів, збалансованості [2].

Сталий розвиток вже є основою формування політик країн ЄС та багатьох інших країн світу, у тому числі пострадянських, таких як Республіка Білорусь, Киргизстан, Узбекистан, Казахстан та інших, де прийняті національні стратегії сталого розвитку, впроваджуються механізми зеленої економіки. Україна також стоїть перед викликами побудови більш ефективної і екологічної соціально-економічної системи. Намагання впровадити сталий розвиток в Україні відбувалось через запропоновані проекти Концепції, що відображені у таких офіційних документах:

1. Проект Закону про Концепцію сталого розвитку України (№3234 від 25.04.2001), заслухано на засіданні Верховної Ради України 07.03.2002 р. та не прийнято.

2. Проект Закону про Концепцію переходу України до сталого розвитку (№3234-1 від 19.12.2001), заслухано на засіданні Верховної Ради України 07.03.2002 р. та не прийнято.

3. Проект Постанови про Концепцію переходу України до сталого розвитку (№5749 від 02.07.2004), питання розглянуто на засіданні Верховної Ради України, проект не підтримано (06.10.2005)

Крім того, є проекти концепцій, котрі не дійшли до стадії проекту закону. Серед них слід відмітити ще один «Проект Концепції переходу України до сталого розвитку», який був розроблений НАН України та направлений до Кабінету Міністрів України у 2012 році.

З перерахованих і запропонованих проектів, абсолютна більшість проектів носила формально-загальний характер, без конкретних оцінок спроможності, без чітких заходів, без проміжних і кінцевих результатів. Тому для подальшого й більш дієвого реформування основними питаннями, на які необхідно звернути увагу при розробці і реалізації концепції сталого розвитку, є:

- обґрунтування передумов та етапів переходу України до сталого розвитку, а також першочергових завдань для успішного подолання першого етапу переходу;
- визначення пріоритетів, мети та принципів сталого розвитку України окремо на державному та регіональному рівнях;

- впровадження індикаторів сталого розвитку – доступних для обрахування показників соціального, екологічного та економічного стану держави або її конкретного регіону, які дають змогу оцінити поступ до сталого розвитку;

- досягнення відповідності між стратегічними цілями національної безпеки України та шляхами впровадження сталого розвитку [3].

На наш погляд, відсутність законодавчо та інституційно закріплених механізмів та інструментів перетворення України на державу з чіткою концепцією сталого розвитку суттєво знизило її потенціал реагування на фінансово-економічні кризи (2009 р., 2014-2015 рр.) та кризи пандемії COVID-19 (2020-2021 рр.). Так, впровадження збалансованої вітчизняної економіки, заснованої на нових технологіях і екологічних запобіжниках, обумовило б меншу залежність від постачання енергоресурсів з Російської Федерації та сформувало б якіснішу, стабільнішу, конкурентнішу й в цілому стійкішу до різних викликів соціально-економічну систему в Україні. Крім того, пересічні українці були б соціально більш захищені й заможні (при системному впровадженні енергоощадних і екологічних технологій в енергетиці, комунальній сфері, будівництві, ділових відносинах тощо).

Відзначимо, що на світовому рівні також існують суттєві проблеми для широкого впровадження економіки сталого розвитку. Більшість вчених і дослідників даної тематики прийшли до висновку, що перехід до сталого розвитку в глобальному масштабі можливий лише при обов'язковій умові узгодженості всіх об'єктів і суб'єктів даного процесу, який носить системний характер і пов'язує в єдине ціле всі рівні соціально-економічної системи (глобальний, національний, регіональний, локальний) і різні сфери його функціонування (економічну, соціальну, екологічну). На жаль, в існуючій парадигмі розвитку глобалізованих соціально-економічних відносин поки домінують цінності збагачення «за любых можливих обставин», а тому проявляється корпоративний, державний, регіональний і локальний егоїзм; шантаж; деструктивність, які навпаки ще більше знищують екологію, виснажують ресурси, дефрагментують суспільні групи і країни щодо пошуків консенсусу ноосферного і сталого розвитку.

В значній мірі пригальмувало перехід до концепції сталого розвитку світової економіки і поява пандемії COVID-19. Так, з початку 2020 року швидко проявились обмеження в міжнародних торгівельно-економічних відносинах, а надання додаткової ліквідності в фінансово-інвестиційну сферу і призупинений реальний сектор світової економіки сформував нові виклики – нестача певних видів ресурсів, збій системи постачання товарів і послуг разом з додатковими фінансовими впливаннями, як наслідок,

привели до аномально високих цін на низку товарів, поширили кризові й стагфляційні процеси в значній кількості країн світу.

Враховуючи специфіку проявів сталого розвитку на глобальному рівні та на рівні держави України, вважаємо, що починати потрібно з правильно організованої соціально-економічної статистики моніторингу стану регіонів країни. Чітко оформлена і проведена статистика допомагатиме реалізовувати Україні стратегію сталого розвитку. Ведення статистики важливе в першу чергу для сталого регіонального розвитку. На наш погляд, у цьому контексті мають бути провідними такі показники, як: кількість створених екологічних фірм і фермерських господарств у певному регіоні; кількість створених інноваційних фірм у певному регіоні; кількість впроваджених інновацій, що покращують екологію і соціальну атмосферу в певному регіоні; кількість створених молодих сімей у певному регіоні; кількість створених соціально активних груп, що проживають в екологічно нейтральних умовах у певному регіоні; кількість заліснених за рік регіонів; кількість відновлених водойм і водних ресурсів у певному регіоні; кількість відтвореного біорізноманіття в певному регіоні; кількість повернутого громаді соціального простору навколо водойм і рік у певному регіоні; кількість шкідливих речовин у питній воді та атмосфері у певному регіоні тощо.

Також потрібно врахувати низьку заможність і відсталість за економічними параметрами населення України. На наш погляд, необхідно покращити заходи з підвищення продуктивності праці та енерговитратності вітчизняної економіки (за цим показником України в аутсайдерах і серед країн ЄС і серед країн пострадянського простору), як вже зазначалось оптимізувати фінансово-кредитне забезпечення економічних і соціальних процесів, сфокусувати інвестиції в екологію та найбільш високотехнологічні сектори економіки. При відповідних трансформаціях до 2030 року наша держава тоді може вийти на якісно інший рівень та частково досягти поставлених в програмі завдань.

Висновки та пропозиції. На глобальному рівні для сталого розвитку світової економіки та конвергенції між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються необхідно врахувати великий розрив в потенціалі економік і рівні життя окремих регіонів світу та неможливості більшості країн світу стимулювати відновлення соціально-економічних процесів на рівні країн G7. Крім того, наддержавні структури не забезпечені повноцінними міжнародними нормами, які ефективно і всеосяжно процедурно імплементовані у внутрішнє право (крім інститутів ЄС); спостерігається відсутність прямої дії, рекомендаційно-консультаційний характер, що не сприяє гармонізації соціально-економічному розвитку у світі.

На даний момент часу для сталого розвитку регіонів України необхідні структурні зрушення. Вітчизняна економіка стоїть перед значним викли-

ком, який їй потрібно подолати – суттєве нарощування економіки на якісно новій, більш продуктивній та екологічній основі й таким чином перейти на шлях зберігання нашої планети та її ресурсів. Як показує досвід, країн, що мають відповідні стратегічні плани і тактично розписані заходи їх реалізації – вони мають і більш стабільне соціально-економічне середовище. Тому Україні також необхідно згідно із запропонованими новими індикаторами регіонального розвитку переходити до реалістичного і прагматичного стратегічного планування з чітким розписом завдань і проєктів. Їх досягнення в цілому необхідні, щоб сприяти побудові більш конкурентоспроможної вітчизняної економіки, системно реагувати на кліматичні зрушення та покращити регіональний збалансований розвиток, соціальний стан населення України, екологію [4;5].

Список використаних джерел:

1. Наше общее будущее: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию. URL: <http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>
2. Хаустова В.Є., Омаров Ш.А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). с.265-273
3. Мартюшева О.О. "Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування". Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень / 16.06.2014 /URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/proekti-konceptcii-stalogo-rozvitku-ukraini-mozhливист-ikh>
4. Редзюк Є.В. Економічна євроінтеграція: оцінка й моделювання поверхневих та прихованих чинників дивергенції між Україною та ЄС / *Міжнародна економічна політика*. Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. 2021. Випуск №1 (34). – с.95-118
5. Редзюк Є.В. Механізми ефективного державного стимулювання і пріоритети при інвестуванні в економіку України. *Економіка України*. 2021. № 8 (717). С.68-80

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСЕРЕДКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

*Рибалка В. В., д. психол. н., професор, почесний академік НАПН України,
провідний науковий співробітник відділу психології праці,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
ім. Івана Зязюна НАПН України,
головний науковий співробітник лабораторії прикладних проблем освіти,
Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної
роботи НАПН України*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. В процесі реформи децентралізації влади та створення територіальних громад і центрів по всій Україні постає як стратегічна проблема побудови громадянського суспільства як інституту прямої демократії і підготовка громадян до цієї роботи. На вирішення цієї проблеми спрямована Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (2018), в якій враховані відповідні положення Закону України «Про освіту» та Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». При цьому слід враховувати ту обставину, що ще на початку XX століття американський філософ і педагог Джон Д'юї показав, що одним із найважливіших проявів демократичної діяльності громади є проєкт розвитку, який створюється нею на шляху покращення життя суспільства і країни [2]. Саме тому цей спеціаліст був запрошений 1928 року тодішнім керівництвом країни в якості радника Наркомпросу з питань запровадження методу проєкту у систему освіти. Одним з тих, хто відгукнувся на цю ініціативу, став А. С. Макаренко, який поклав в основу своєї всесвітньо відомої педагогічної системи проєкт виховання культурного працівника, а в поточній роботі своєї колонії та комуни використовував цей метод як головний у роботі учнівського колективу [4].

В Україні існують відомі історичні приклади функціонування прототипів громадянського суспільства, що виявлялися раніше у різних формах – від народного віча, козацьких рад, сільських і міських громад до майданів і сучасних територіальних громад тощо. Рух до демократичного громадянського суспільства України пов'язаний з діями її духовної еліти, зокрема таких мислителів, як Г. С. Сковорода, Т. Г. Шевченко, М. П. Драгоманов, Л. Українка, І. Я. Франко, В. І. Вернадський, Г. Г. Ващенко, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, О. Т. Гончар, О. А. Захаренко, Ф. Т. Моргун, І. А. Зязюн, а також В. П. Андрущенко, Н. Г. Джинчарадзе, М. А. Ожеван, А. В. Толстоухов, А. Ф. Ткачук та ін.

Мета статті полягає у визначенні сучасних засобів організації проєктної діяльності територіальної громади як форми становлення громадянського суспільства на базі закладів освіти в умовах реформи децентралізації влади, що сприяє розвитку територій.

В останні роки все краще розуміється та обстає, що розвиток громадянського суспільства в Україні відбуватиметься ефективніше, якщо до цього процесу залучиться система освіти, коли школа або інший заклад освіти виступатиме центром інтеграції територіальної громади, що створюється в межах міського масиву, селища міського типу або об'єднання сіл. Ця ідея активно обговорюється і втілюється зараз спеціалістами як перспективний і актуальний варіант вирішення даної проблеми.

Основний матеріал. В умовах реформи децентралізації влади школа дійсно виступає в територіальній громаді в якості природного центру формування і функціонування осередку громадянського суспільства, особливо у сільській місцевості. Цьому сприяє зосередження в ній значного культурного, виховного, кадрового, організаційного та громадянського потенціалу, на основі чого такий осередок може ефективно виконувати функції демократизації усього суспільства. Слід враховувати також наявність в школі практичного психолога, соціального педагога, викладачів гуманітарних дисциплін – української мови та літератури, історії, основ громадянського виховання тощо. До того ж заклади освіти концентрують в собі громадянський потенціал старшокласників і студентів, які вже мають паспорти громадян України, викладачів і батьків як членів територіальної громади. Саме в закладах освіти під час виборів зазвичай працюють виборчі дільниці, завдяки чому вони стають причетними до виборів як важливої процедури демократії. Директори закладів освіти часто обираються депутатами місцевих рад, що ставить їх фактично в центр територіальної громади і робить джерелом демократичного розвитку держави і суспільства.

Узагальнюючи дані щодо діяльності громадянського суспільства у демократично розвинутих країнах світу, зокрема у Швейцарії, США та ін., враховуючи власний досвід роботи у цьому напрямку, нами була розроблена загальна схема роботи освітянського осередку територіальної громади і сформований проєктно орієнтований алгоритм проведення зборів громадянського суспільства [4; 5]. Він включає наступні етапи роботи.

1. Збір членів громади, самоорганізація та правова підготовка осередку громадянського суспільства.
2. Висування членами осередку громадянського суспільства нагальних ініціатив, проблем, обговорення пропозицій, ресурсів щодо їх розв'язання та затвердження їх пріоритетності шляхом голосування.

3. Формування осередком громадянського суспільства проєктів вирішення пріоритетних проблем та їх прийняття референдумом як необхідних та обов'язкових для виконання.

4. Мобілізація суспільних, державних, кадрових, фінансових ресурсів на виконання прийнятих проєктів, контроль та відповідальність виконавців.

5. Втілення результатів виконання проєктів у життя, забезпечення досконалості, наступності та неперервності роботи осередку громадянського суспільства.

Вказаний алгоритм і побудована на його основі технологія роботи реалізуються через послідовність дій осередку громадянського суспільства, що відповідає специфіці та графіку роботи територіальної громади і осередку громадянського суспільства. В такому разі алгоритм може бути розподіленим у часі і здійснюватися впродовж тижнів, місяців і років. Разом з цим, нами відпрацьовується також і згорнутий у часі, компактний варіант реалізації цього алгоритму у вигляді проведення спеціального соціально-психологічного тренінгу демократичної діяльності. Він був апробований у ході психолого-педагогічних експедицій впродовж 2018 і 2019 років в низці закладів освіти Волинської, Полтавської та Дніпропетровської областей [5]. В ході експедицій такі тренінги поєднувалися з відповідними науково-методичними семінарами. Вказаний алгоритм діяльності осередку громадянського суспільства поступово адаптувався до умов різних закладів освіти – загальноосвітніх шкіл, педагогічних коледжів, технікумів тощо.

Технологія алгоритму створення і діяльності освітянського осередку громадянського суспільства має базуватися на розумінні сутності громадянського суспільства як інституту прямої демократії, визнанні і дотриманні принципів і процедур демократії та врахуванні особливостей формування територіальних громад в Україні [3; 6–8]. Про це слід особливо наголосити, оскільки в реальних територіальних громадах все ще спостерігається певний бюрократизм, «громадські» рішення приймаються одноосібно або вузькими колами деяких членів громади, вони затверджуються зборами формально, через що зникає сам творчий ефект прямої демократії, а демократичні процедури фактично підмінюються авторитарними методами.

Громадянське суспільство є відносно самостійним соціальним утворенням як за формою, так і за змістом виконуваних функцій. Це недержавна частина усього суспільства, яка базується на автономії індивідів (сім'я, школа, добровільні організації та союзи, духовним виразником інтересів яких є суспільна думка). Громадянське суспільство поєднує економічні, соціальні, культурні, духовні, родинно-побутові відносини та інститути, а також передбачає певні свободи, права та

обов'язки особистості як необхідні умови її самоствердження та самореалізації у громадському житті [1, с. 38].

Вищою цінністю громадянського суспільства визнаються особистість, її права та свободи. Розвиток громадянського суспільства зумовлює зростання самосвідомості особистості, розширення сфери її соціально значимих ініціатив і водночас – гарантує її вільну самореалізацію. До цінностей громадянського суспільства відносяться громадянські, політичні та соціально-політичні права. Це також цінності родини, суспільних та релігійних рухів, недержавних засобів масової інформації, органів громадського самоврядування, що утворюють механізм формування та вияву суспільної думки, розв'язання суспільних конфліктів тощо. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина представлені у розділі 2 Конституції України [3].

Створення територіальних громад вважається першим і необхідним етапом реформи децентралізації влади, що активно здійснюється з 2014 року [6]. В цих умовах, в центрі уваги постає так звана спроможна територіальна громада, створена на основі територіальних центрів у містах та громад у селах (селищах міського типу), що добровільно об'єднуються, здатна самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту та житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [6, с. 10–11].

Розглянемо технологію проведення проєктно орієнтованого тренінгу на прикладі роботи конкретного освітянського осередку, що складався з 13 учасників – директорів, заступників директорів, методистів та викладачів загальноосвітніх шкіл Глобинського району Полтавської області, що були запрошені на проведення відповідного тренінгу у Пирогівській ЗОШ І–ІІІ ступенів Глобинського району (тренінг проводився автором статті, якому асистував доктор педагогічних наук, професор Самодрин А.П.). Учасники тренінгу ініціативно і послідовно висували й обговорювали актуальні проблеми розвитку територіальної громади, які фіксувалися у протоколі. Далі вони по чергову презентувалися осередку і проходило голосування усіх учасників осередку для визначення їх пріоритетності. Та проблема, яка набирала більшість голосів, ставала основою для розробки проєкту. Розроблений проєкт ставився на референдум осередку і після набору більшості голосів розглядався як обов'язковий для виконання відповідними державними установами та громадянським суспільством територіальної громади. В тому випадку, якщо цей проєкт не набрав в ході референдуму більшості голосів і відхилявся, то проводився повторний розгляд проголосованих раніше

проблем і розроблявся наступний проєкт по проблемі, що набрала найбільше голосів.

На першому етапі роботи здійснюється збір членів громади, її самоорганізація та правова підготовка як громадянського суспільства. Самоорганізація осередку громадянського суспільства передбачає утворення власне «демосу» і координаційної ради. Стосовно демосу, то це представники педагогічного колективу Пирогівської сільської школи як ЗОШ I–III ступенів в особі її директора та деяких вчителів, освітянські працівники з найближчих сільських шкіл та навчальних закладів районного центру – міста Глобине Полтавської області, представник сільської влади, староста села – всього 13 осіб.

Формується координаційна рада – в особі ведучого тренінгу, професора Рибалки Валентина Васильовича, та його заступника, Самодрини Анатолія Петровича, який виконував функції помічника ведучого, зокрема допомагав редагувати висловлювання виступаючих з метою кращого розуміння їх сутності присутніми. З числа членів зборів обирався протоколіст, який стисло фіксував у протоколі основні моменти обговорення по пунктам роботи, та обліковець голосів при голосуваннях та референдумі, який водночас слідкував за дотриманням регламенту виступів учасників – не більше 1–2 хвилин. Проводилося голосування щодо запропонованої організації зборів на шляху перетворення їх на ефективно діючий первинний освітянський осередок громадянського суспільства як інституту прямої демократії.

Правовою основою діяльності осередку громадянського суспільства безумовно виступає Конституція України, зокрема її розділи: I. Загальні засади; II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина; III. Вибори. Референдум та XI. Місцеве самоврядування [3].

Наступним є визначення ступеня представництва присутніми інтересів, проблем членів їх сімей, родичів, друзів, колег по роботі, сусідів по дому, вулиці, добрих знайомих тощо. Завдяки такому опосередкованому представництву може бути охоплено 100–200 осіб.

На другому етапі роботи осередку відбувається висування членами громадянського суспільства нагальних проблем, обговорення пропозицій щодо їх вирішення, з врахуванням необхідних ресурсів та затвердженням їх пріоритетності шляхом голосування.

При цьому враховуються думки з представницького кола кожного присутнього в різнобічному за масштабами оточуючому середовищі – особистому, сімейному, професійному, місцевому, районному, обласному, державному, міжнародному, світовому. Можуть і мають висуватися, чітко, зрозуміло для присутніх бути сформульованими різноманітні проблеми, питання – соціальні, правові, економічні, психологічні, педагогічні тощо. Слід враховувати компетентність присутніх, перспективи покращення

життя при вирішенні цих проблем, ресурси для їх розв'язання, можливість складання далі реальних проєктів на їх основі тощо. Нижче наводимо зведені дані про висунуті на даному етапі проблеми та їх авторів. В кінці фіксуються результати голосування щодо актуальності, нагальності цих проблем, визначення їх пріоритетності серед інших. У круглих дужках наводиться порядок першочерговості їх подальшого розгляду як основи проєктів, що ставляться на референдум і номер прийнятого для розробки проєкту, приміром, А. Якщо у дужках після номера пріоритетності стоїть мінус, то ця проблема не розглядається як така, що набрала меншість голосів, але враховується при обговоренні тих проблем, що набрали більшість голосів.

1. Еколого-психологічна проблема утилізації сміття на території села. Т.О. +10/11; 1); А
2. Проблема збереження культурної спадщини. Т.О. +8/11; 3);
3. Проблема засилля російської мови. Т.О. +5/11; 6–);
4. Проблема бездуховності населення країни. Л. Л. – заступник директора Бабичевського Навчально-виробничого комплексу Глобинського району. +3/11; 9–);
5. Проблема виховання дітей у грі на демократичних засадах. І.Є. – вихователь групи ЗОШ села Пирого. +2/11; 10–);
6. Роль сільської школи у становленні громадянського суспільства країни. К.В. +7/11; 4);
7. Проблема відповідальності сім'ї за навчання і виховання дітей. О.В. – соціальний педагог ЗОШ села Пирого. +10/11; 2); Б
8. Проблема використання нетрадиційних джерел енергії у сільській школі з метою збереження навколишнього середовища. О.В. – вчитель інформатики ЗОШ села Пирого. +6/11; 5);
9. Проблема ефективної профорієнтації в умовах Полтавського регіону. Л.Л. – вчитель фізики ЗОШ села Пирого. +5/11; 7–)
10. Проблема суперечливості концепції Нової української школи. В.М. +4/11; 8–)

На третьому етапі роботи відбулося визначення і складання первинним педагогічним осередком громадянського суспільства проєкту вирішення пріоритетної проблеми та його прийняття референдумом як необхідного та обов'язкового для виконання.

В якості пріоритетного проєкту на цьому етапі тренінгу був визначений за найбільш проголосованою проблемою №1 (10/11) проєкт А з наступними конкретними параметрами:

Назва проєкту (вона децю відрізняється від формули проблеми своєю конструктивністю та технологічністю): Створення ефективної системи утилізації сміття в селі, в тому числі і навколо школи.

Мета проєкту (який конкретний результат мається на увазі): Формування цивілізованого підходу до збереження довкілля життя населення села та навчання школярів.

Методи виконання проєкту: розробка конкретного поетапного плану виконання проєкту, складання графіку проведення масових заходів, таких як: суботники; спеціальні рейди та пости; пропаганда екологічної культури через сільську газету, проведення щоквартальних конкурсів чистоти і порядку, оформлення шкільних та сільських екологічних стендів, дошок, об'яв, підготовка серії передач сільського радіовузла, проведення оперативних зборів громади, педрад у критичних випадках тощо.

Виконавці: співробітники технічних служб сільської ради; члени об'єднаної територіальної громади; учні школи; члени депутатської комісії сільради; волонтери з числа учнів та молоді села; батьки разом з дітьми; представники третього віку – пенсіонери; члени екологічних дружин тощо.

Час виконання: впродовж року неперервно і поетапно за графіком чергувань екологічних дружин і постів, визначення дат наступних засідань координаційної ради осередку громадянського суспільства з уточнення плану роботи.

Простір, територія виконання проєкту: продумані екологічної стежки на території села та довкілля, місця громадських зборів та скупчення людей, обладнані екологічні пости, транспортні зупинки, державні та громадські приміщення, хати і господарчі приміщення селян, садочки та городи, в'їзди та виїзди з села, ставок, паркова зона, приміщення школи, магазину, територія біля пам'ятників, кладовище тощо.

Економічні ресурси: виділені на територіальну громаду бюджетні гроші відповідно до необхідного кошторису витрат.

Контроль і відповідальність: громадська рада і технічна комісія при сільській рад, що проводить контрольні збори щомісяця.

Очікуваний ефект: підтримання території села в порядку та чистоті у зразковому стані, формування у селян та молоді елементів естетичної та екологічної культури.

Подальший порядок та удосконалення роботи координаційної ради громадянського суспільства у взаємодії з сільською радою: проводити засідання з контролю виконання проєкту кожного кварталу; вивчати дорадчі матеріали з організації проведення засідання сільського осередку громадянського суспільства; вивчати офіційні документи; заслуховувати звіти відповідних комісій щодо ефективності виконання проєкту тощо.

Останні три пункти проєкту фактично реалізують четвертий і п'ятий етапи роботи тренінгу сільського педагогічного осередку громадянського суспільства. Слід відмітити, що внаслідок серйозного та ділового ставлення учасників тренінг фактично перетворився у реальне

засідання сільського осередку громадянського суспільства. Починаючи з третього етапу, тренінг поступився своїм навчальним статусом і перетворився на ділове, виробниче засідання громади і сільради. Староста села прийняла проєкт як програму спільної роботи сільської ради та територіальної громади.

Після завершення тренінгу члени осередку обговорюють питання технічного та економічного оформлення прийнятого проєкту та його подальшого інноваційного просування. В даному випадку проєкт був переданий також в Кременчуцьке міське управління освіти і науки, яке запланувало включити його у план роботи методологічного семінару керівників загальноосвітніх закладів освіти. В інших випадках (а всього у 2018-2019 рр. в ході психопедагогічних експедицій у закладах освіти трьох областей України було проведено 8 тренінгів і розроблено 6 проєктів) до доробки і конкретизації проєктів запрошувалися юристи, економісти, представники влади, керівники місцевих підприємств, які разом з членами осередку доводили робочі варіанти проєкту осередку громадянського суспільства до відповідності формальним вимогам, визначають порядок його виконання, кошторис, графік громадянського контролю та супроводу й інстанції технологічного проходження проєкту. Проєкт може бути затверджений і профінансований за рекомендацією територіальної громади районною або обласною радою і навіть просунутий на більш високий загальнодержавний рівень виконання. Але він має залишитися передовсім на рівні територіальної громади, тобто втілюватися, реалізуватися на місцевому рівні. Виконавцями можуть стати волонтери з числа учнів, педагогів закладів освіти, батьків, мешканців територіальної громади.

Таким чином, описана вище технологія здійснення демократичної роботи освітянського осередку громадянського суспільства на базі закладів освіти як його інтегративного центру дозволяє виявляти прихований творчий потенціал громади. Старшокласникам, студентам, спеціалістам різних професій і громадянам, які хочуть самостійно опанувати основи демократичної поведінки в умовах громадянського суспільства, слід засвоїти різноманітні демократичні методи роботи, зокрема такі, як проведення зборів, дискусії та дебати, мозкова атака, алгоритм роботи осередків громадянського суспільства за швейцарською моделлю, американська технологія деліберації, техніка голосування та референдуму, проєктування, прийоми контролю та шляхи накладання відповідальності за виконання прийнятих рішень. Вони мають оволодіти демократією як певною філософією суспільного життя, наукою, мистецтвом, світоглядом тощо. В цьому їм допоможуть практичні психологи і соціальні педагоги закладів освіти територій.

Висновки та пропозиції. Отже, узагальнюючи наявні дані з позицій сучасної психології та педагогіки, автор, спираючись також на власний

досвід участі у громадянських подіях останніх років, у психологічних експедиціях, семінарах і тренінгах у навчальних закладах як центрів територіальних громад, пропонує певне бачення проблеми демократизації і створення громадянського суспільства в Україні, що виявилося, зокрема в розробці проєктно орієнтованої технології розвитку і функціонування його освітянського осередку. Ця технологія конкретизується, концентрується, зокрема в алгоритмі його роботи, у сценарії тренінгу побудови і функціонування такого осередку на демократичних засадах. Звичайно, що представлені у роботі пропозиції потребують додаткового обговорення, експертизи компетентними читачами, доповнення та удосконалення самими членами територіальних громад. В перспективі пропонується доопрацювання запропонованої технології проєктної діяльності територіальних громад з урахуванням умов пандемії COVID-19, карантину і запровадження дистанційних форм роботи.

Список використаних джерел

1. Джинчарадзе Н.Г., Ожеван М.А., Толстоухов А.В. та ін. Основи громадянського суспільства: Словник: Для студ. вищ. навч. закл. Київ: Знання України, 2006. 232 с.
2. Д'юї Дж. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996). Київ: Феміна, 1996. 64 с.
4. Рибалка В.В. Самонавчання демократії юної та дорослої особистості: Методичний посібник. Київ: Талком, 2019. 208 с.
5. Рибалка В.В., Самодрин А.П., Моргун В.Ф. Психопедагогічні експедиції шляхами демократизації життя особистості, освіти та громадянського суспільства: Методичний посібник. Київ: Талком, 2019. 280 с.
6. Ткачук А.Ф. Децентралізація для всіх: від загальної інформації до конкретних порад. Київ: ІКЦ «Легальний статус». 2016. 52 с.
7. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. (2018). Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 року № 710-р. Ред. від 26.02.2020. Підстава – 176-2020-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p#Text>.
8. Указ Президента України №68/2016: «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 року. «Стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні». (2016). Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>.

ОРГАНІЧНИЙ БАРВНИК З ПАПРИКИ – ПРИКЛАД РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

*Різак М. Ю., здобувач першого (бакалаврського) рівня навчання,
Лавренко С. О., к. с.-г. н., доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

Більшість розвинених країн вважають, що найкращою моделлю розвитку сільських територій є мілкий та середній бізнес, це зокрема фермерство. Саме ці структурні одиниці здатні забезпечити не тільки сільськогосподарською продукцією населення, а також забезпечити його зайнятість. На відміну від них, великі агрохолдинги зменшують витрати праці на одиницю продукції, тим самим зменшуючи зайнятість сільського населення. Тому люди прагнуть знайти роботу мігрують в інші країни. Вирощування нетрадиційних культур на особистих земельних наділах, які мають великий попит та значну ціну дають можливість зупини цей процес, а об'єднання їх в кооперативи – створити міцне сільськогосподарське підприємство, яке може конкурувати з великими компаніями. Однією з таких культур є паприка яка вирощується для отримання органічного порошку-барвника.

Перець солодкий на території України вирощується виключно в харчових цілях (у смаженому, свіжому, тушкованому, консервованому вигляді тощо). Проте на сьогоднішній день є можливим також використання перцю у технічних цілях для створення органічного порошку-барвника. Органічний порошок-барвник виготовляється із технічно стиглих плодів перцю.

Дослідження щодо застосування барвника з паприки проводилися за основними органолептичними показниками. Так, визначення кольору барвника проводились візуально за допомогою шкали ASTA (*American Spice Trade Association*), на білому фоні. Основна кольорова гамма за показниками якості порошку-барвника коливається в межах 40-180 ASTA, тому її порівнювали зі шкалою, щоб знайти відповідність. Дослідним шляхом було встановлено, що колір, а отже і якість, барвника залежать від розміру частинок (помолу), наявності насіння, хвостиків та мембранних перегородок. Якщо барвник крупного помолу, має насіння або хвостики, то колір такого барвника буде помітно світліший, якість гірша, і буде коливатися в межах 120-140 ASTA. Дослідження кольору порошку за шкалою ASTA показали, що за інтенсивністю забарвлення показник перевищує 140 ASTA. Порошок якісний, має рівномірно-пофарбований яскраво-червоний колір, однорідний помол і крихкість.

В свою чергу дослідження запаху проводилось за ISO 7540-2008 «Паприка молота порошкоподібна. Темничні умови». Згідно проведеного дослідіу було встановлено, що запах у барвника приємний, специфічний

паприці, сторонніх і неприємних запахів не має.

В порівнянні з класичними органолептичними методами, метод «Заварювання чаю» (контроль якості та рівномірності забарвлення порошку в рідині та виявлення сміття і сторонніх домішок в ньому) у виробництві використовується рідко. За допомогою цієї методики якість визначається, як за над осадовою рідиною, так і за осадом. В результаті, проба з барвником забарвила рідину в яскравий червоно-помаранчевий, однорідний, без зеленуватих відтінків колір. Осад випав відразу, на поверхні рідини не було сміття, паличок та ін. Аромат пряний, без пекучості.

Згідно ГОСТ 875-92 та ТУ У 46.22.077-97 «Макаронні вироби Екстра» було проведено дослідження органолептичних показників якості макаронних виробів за додавання органічного порошку-барвника. Для проведення досліду було виготовлено 5 зразків локшини з різною концентрацією в них паприки та одна проба ячної локшини у якості контролю. Через різний вміст барвнику зразки відповідно мали різну ступень насиченості кольору. Проте всі зразки були забарвленні рівномірно, а колір проб варіювався від світло-помаранчевого до насичено-червоного. Поверхня всіх зразків гладенька, без жорсткуватості. Форма притаманна локшині, має вигини, що також відповідає якісним показникам. Смак приємний, притаманний даній продукції, з легким ароматом паприки. Відсутні сторонні запахи та присмаки. Стан виробів після варіння в залежності від концентрації барвника відрізнявся. Кожна із 5 проб и контролю в процесі варіння та після приготування зберегли свою форму, не утворювали грудки, не склеювалися між собою. Проте проби з найбільшою концентрацією барвника мали кращий вигляд та смак, менше набухали під впливом води, тощо. Під впливом кип'ятіння барвник стійко утримувався у кожному зразку, не змився і не втратив свою яскравість.

Таким чином, вирощування паприки солодкої для виготовлення барвника в умовах Південного Степу України є досить доцільним й високоефективним. Якість виготовленого барвника висока і задовольняє норми, як вітчизняного, так і закордонного виробника. Продукти, виготовленні за допомогою такого барвника здатні приваблювати людей своїм незвичним яскравим кольором.

МАРКЕТИНГ-МЕНЕДЖМЕНТ: ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

*Садченко О. В., д. е. н., професор,
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова*

Традиційні форми природокористування є важливим елементом механізму реалізації концепції сталого розвитку на локальному та регіональному рівнях. У зв'язку з цим пріоритетним завданням є визначення конкретних видів і географічних локалізацій цієї діяльності, які економічно життєздатні (тобто є потенційно які самопідтримуються) і, в той же час, здатні сприяти збереженню біорізноманіття та раціонального використання природних ресурсів.

Модернізація традиційних суспільств і перехід до індустріального типу розвитку призвели до висунення на перший план економічних інструментів його регулювання та ведення, але разом з тим породили і вузькоутилітарний підхід до природних ресурсів [1].

- Чотири основних історичних типи природокористування, що представляють основні макроекономічні стадії, які розрізняються за характером і масштабами взаємодії людського суспільства із середовищем свого проживання – доаграрний, аграрний, індустріальний і постіндустріальний.

- Доіндустріальні типи природокористування формувалися в рамках так званих традиційних суспільств. В останніх природокористування здійснюється за допомогою певних соціальних інститутів, закріплюється традицією, освячується звичаями, ритуалами, обрядами, табу тощо. В епоху доіндустріальної аграрної економіки провідну роль в дотриманні раціонального природокористування, як правило, грає сільська громада.

- Модернізація традиційних суспільств і перехід до індустріального типу розвитку привели до переосмислення принципів природокористування, висунення на перший план економічних інструментів його регулювання та ведення, але разом з тим породили і вузькоутилітарний підхід до природних ресурсів.

- Стратегія сталого розвитку природокористування не може ґрунтуватися на одних технократичних підходах, так само як не може будуватися на базі лише історичного досвіду Західної цивілізації, при всій колосальній цінності і значущості такого. Екофільні традиції Сходу, досвід природокористування носіїв інших культур мають не меншу цінність.

Аналіз існуючого досвіду в цій області дає підставу говорити про те, що проблема розвитку основ традиційного природокористування та впровадження маркетинг-менеджменту в просуванні екологічно збалансованого бізнесу і його реалізації на міжнародних і внутрішніх ринках практично не розроблена в нашій країні.

Головним невирішеним завданням в області традиційного природокористування є система організаційно-оформлених дій, пов'язаних з відносно довгостроково існуючим явищем: створення основ маркетинг-менеджменту які розглядаються не тільки у взаємозв'язку з завданнями в рамках процесу маркетингу, а й з завданнями по керівництву людьми і колективом, відповідальними за досягнення цілей традиційного природокористування [1]. Одна з основних цілей стратегії розвитку економіки традиційного природокористування – формування ефективної інвестиційної екологічної політики та підтримка конкурентоспроможних екологічних товарів, послуг і умов.

Організаційно-економічні відносини в керуванні маркетинг-менеджментом повинні будуватися і розвиватися на основі раціонального сполучення галузевого та територіального принципів керування. Сполучення галузевих і територіальних інтересів щодо маркетинг-менеджменту має свої особливості на державному, регіональному та місцевому рівнях [2, 3].

На державному рівні маркетинг-менеджмент покликаний забезпечувати просування екологічно сумісних видів виробничо-господарської діяльності в галузевому розрізі (у рамках окремих галузей народного господарства). Для цього необхідно розробити спеціальні галузеві програми маркетинг-менеджменту, які повинні реалізовуватися під контролем і керуванням відповідних галузевих міністерств і відомств у державному секторі економіки, а також загальнодержавну програму підтримки та стимулювання маркетингу в малому і середньому бізнесі (у приватному секторі економіки).

Інший аспект маркетинг-менеджменту традиційного природокористування на державному рівні – просування України на світовий ринок, що активно формується для екологічних товарів і послуг. Тут необхідно розробити спеціальну програму маркетинг-менеджменту традиційного природокористування для міністерств і відомств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Для цих цілей необхідно провести комплексну оцінку екологічних ресурсів і потенціалів України (наприклад, можливостей по розвитку органічного сільського господарства з орієнтацією на експорт екологічно чистої продукції, по розміщенню на території країни філій

закордонних підприємств і фірм із підвищеними екологічними вимогами до умов розміщення, по розвитку екологічного туризму).

Для того, щоб не завдати шкоди біорізноманіттю потрібні соціально-економічні стимули, що сприяють просуванню традиційних форм природокористування на умовах дотримання екологічних норм і правил природокористування. Це може привести до небажаного збільшення капітальних і поточних виробничих витрат, а отже і до зниження прибутку. Ефективність заходів по збереженню і підтримці біорізноманіття, інновацій та традицій місцевих громад може бути забезпечена тільки за умови загальнодержавного підходу до цієї проблеми.

Виходячи як з інтересів суспільства в цілому, так і кожного члена територіальної громади, який культивує традиційні форми природокористування, потрібне застосування нових форм організації виробництва, бізнесу та праці, вдосконалення структури виробничо-господарської діяльності з урахуванням етнонаціональних особливостей традиційного природокористування. Ці проблеми неможливо вирішити без розгляду соціально-економічних та еколого-економічних механізмів раціонального природокористування.

Особливий статус територій традиційних форм природокористування дозволить розробити такі економіко-екологічні заходи, які будуть стимулювати виробничо-господарську діяльність підприємств і діяльність людей при традиційному природокористуванні, піклуватися про охорону природи і будуть йому вигідні. Господарський механізм традиційних форм природокористування можна представити у вигляді основних блоків:

- 1) податковий блок;
- 2) фінансовий блок (отримання фінансового кредиту на комерційно-договірних умовах, однеканальна система розрахунків з бюджетом, податкові пільги);
- 3) умови докладання іноземного капіталу;
- 4) експортно-імпортні операції, тобто створення особливого зовнішньоекономічного механізму (скасування квот, ліцензій, митних зборів на експорт);
- 5) валютне звернення (в тому числі введення безготівкового валютного обігу в зоні у взаєморозрахунках між підприємствами, право на виплату грошової зарплати працівникам зони);
- 6) соціальна політика;
- 7) економіко-екологічна політика, спрямована на збереження і розвиток природно-ресурсного потенціалу територій традиційних форм природокористування, оздоровлення навколишнього природного середовища

(зниження викидів і скидів забруднюючих речовин у природні об'єкти, пом'якшення наслідків забруднення);

8) організації управління територіями традиційних форм природокористування.

Слід зазначити, що оцінка традиційних видів діяльності може бути здійснена на основі їх зіставлення з іншими видами діяльності в даному природно – географічному районі. В цьому випадку для економічних розрахунків потрібні як дані про кількість та якість природних ресурсів, їх вартісні показники, дані за витратами на їх використання (видобуток, транспортування і застосування), так і розрахунок збитку, що завдається нерациональним використанням та забрудненням навколишнього середовища (або витрат, необхідних для ліквідації їх наслідків). Багато видів соціального збитку не можуть бути безпосередньо виражені економічними, вартісними показниками або можуть бути виражені ними лише частково.

Конкурентноздатність екотовара – його ринкова характеристика, сукупність його переваг на ринку, реалізованих шляхом надання споживачам великих екологічних благ (пропозиції високоякісних екологічно чистих і екологічно безпечних продуктів (товарів) з набором необхідних послуг). При цьому ціни можуть бути і більш високими, але в той же час – екологічно виправданими, сприятливими для успішної реалізації в умовах конкуренції [4, 5].

Вивчення конкурентів здійснюється по наступним напрямкам:

- виявлення основних конкурентів, що володіють найбільшою часткою ринку і найбільше динамічно розвиваюча свою діяльність на цьому ринку;
- екологічні особливості товарів конкурентів, за якими ним надають перевагу споживачі;
- цінова економіко-екологічна політика;
- НДДКР: основні напрямки, обсяги витрат, результати досліджень і т. д.;
- упровадження маловідхідних, екологічно чистих технологій;
- попередні оголошення про нові екологічно чисті товари, послуги і технології.

Ефективність планування діяльності традиційного природокористування повинна бути забезпечена створенням відповідного механізму економічного стимулювання виконання природоохоронних заходів, а це можливо тільки при наявності величезної кількості інформації. Відсутність інформаційного забезпечення по питанням традиційного природокористу-

вання не дозволяє маркетологам провести екомаркетингові дослідження. Система інформації дозволяє окреслити основні результати виробничо-господарської діяльності, які дадуть керуючому по маркетингу можливість приймати більше зважені еколого безпечні рішення по питанням традиційного природокористування.

Список використаних джерел:

1. Гардашук Т. В. Наностика: великі виклики світу малих величин / Т. В. Гардашук. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Гуманітарні студії*. 2015. Вип. 228. С. 48–57.
2. Попова М.А., Садченко Е. В. Динамічні процеси в природоохоронній діяльності: сучасні маркетингові тенденції: монографія / НАН України, Ін-т пробл. ринку і екон.-екол. досл. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2020.180 с.
3. Садченко О.В. Принципи і концепції екологічного маркетингу: Монографія. Одеса: Астропринт, 2002. 400 с.
4. Садченко О.В. Соціально-економічні аспекти впровадження традиційних форм природокористування в Україні. *Збереження біорозмаїття: традиції та сучасність* / Відпов. ред. Т. В. Гардашук. Київ: Хімджест, 2003. С. 25-42.
5. Садченко Е.В., Барчан М.Н. Економіко-екологічні ризики в господарській діяльності: монографія; НАН України, Ін-т пробл. ринку і екон.-екол.досл. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2016. 222 с.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАДХОДЖЕНЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Сисоєнко І. А., к. е. н., доцент,

Гузик С. І., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Херсонський національний технічний університет

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. В Україні механізм справляння та адміністрування податку на доходи фізичних осіб передбачено Податковим кодексом України. Механізм перерозподілу податку на доходи фізичних осіб за ланками бюджетної системи передбачено Бюджетним кодексом України. В умовах бюджетної децентралізації органи місцевого самоврядування, отримавши фінансову автономію, самі контролюють надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджетів територіальних громад. А тому органи місцевого самоврядування зацікавлені в зростанні надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів.

Основний матеріал. Розглянемо надходження податку на доходи фізичних осіб на прикладі Головного управління ДПС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі. Проаналізуємо надходження податку на доходи фізичних осіб до Головного управління ДПС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі (табл. 1), [1].

Таблиця 1

Надходження податку на доходи фізичних осіб до Головного управління ДПС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі за 2018–2020 роки

Рік	Надходження податку на доходи фізичних осіб, млн. грн.		Темп приросту, %	Виконання плану, %
	Факт	План		
2018	2657,8	2681,0	-	100,9
2019	3134,5	3100,4	17,9	98,9
2020	3441,9	3165,0	9,8	92,0

Отже, як бачимо з даних таблиці, планові показники надходження податку на доходи фізичних осіб виконувались майже стовідсотково. Відповідно і приріст надходжень з податку був відповідний: 17,9% – у 2019 році та 9,8% – у 2020 році.

Здійснено динамічний аналіз надходжень податку на доходи фізичних осіб у районному розрізі Херсонської області (табл. 2). Як бачимо, за аналізовані періоди надходження з податку були стабільними. В більшості районів Херсонської області спостерігається збільшення надходжень з податку на доходи фізичних осіб.

Таблиця 2

Динамічний аналіз надходжень податку на доходи фізичних осіб у районному розрізі Херсонської області

Найменування ДПІ	Податок на доходи фізичних осіб			
	Темп росту до факту 2019 року		Темп росту до факту 2018 року	
	%	(+/-)	%	(+/-)
м. Нова Каховка	118,5	47 623,7	118,9	5783,5
м. Херсон	110,1	137 863,7	113,6	20293,9
Білозерський район	107,9	11 715,9	133,4	4876,3
Бериславський район	99,1	-940,0	102,9	382,1
Великоолександрівський район	109,3	5 529,3	111,8	1069,2
Великопететиський район	112,3	5 763,0	119,7	1185,9
Верхньорогачицький район	112,2	2 554,4	105,9	183,4
Високопільський район	114,0	4 579,3	114,5	675,2
Генічеський район	108,5	10 700,0	107,4	1315,1
Голопристанський район	110,2	12 216,9	121,7	3338,6
Горностаївський район	103,0	1 230,7	85,9	-1240,1
Іванівський район	111,7	4 443,6	100,9	56,9
Каланчацький район	114,1	8 038,1	131,2	2117,3
Каховський район	106,0	14 410,9	116,1	5386,1
Нижньосірогоський район	107,7	3 029,0	82,7	-1298,8
Нововоронцовський район	104,6	1 698,5	116,9	865,1
Новотроїцький район	107,0	6 619,5	109,3	1508,7
Скадовський район	100,3	237,9	88,8	-1600,4
Олешківський район	109,7	12 654,7	123,2	4208,3
Чаплинський район	119,3	17 407,9	102,1	299,9

Висновки та пропозиції. Проведений аналіз свідчить, що основним джерелом наповнення бюджетів Херсонської області є податок на доходи фізичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Головного управління ДПС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі. URL: <https://kherson.tax.gov.ua/dfs-u-regioni/golov-upr/>. (дата звернення: 17.09.2021).

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*Слобожан О. В., к. держ. упр.,
Асоціація міст України, виконавчий директор*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Децентралізація та адміністративно-територіальна реформа, як її складова, створили нові організаційно-правові передумови для сталого місцевого розвитку. Головною з них стала нова територіальна основа місцевого самоврядування, яка дозволила утворити 1469 спроможні територіальні громади замість 11624 (у 2015 році), переважна більшість з яких не володіли ресурсною базою, необхідною для виконання визначених законодавством завдань та повноважень щодо соціально-економічного та культурного розвитку територій. Водночас в ході децентралізації виникають і нові виклики, що вимагають застосування нових інструментів управління розвитком територій громад, нових підходів для формування його ефективного інституційного забезпечення.

Дослідженню проблематики інституційного забезпечення управління розвитком територій присвячені праці вчених, які працюють у галузях державного управління, адміністративного та муніципального права, менеджменту тощо. Серед них, наприклад, І.М. Архипенко, М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, О.В. Євдокімов, І.В. Козюра, В.В. Кравченко, В.С. Кравців, А.О. Краснейчук, В.А. Негода, І.З. Сторонянська та ін. Основна увага дослідників, при цьому, зосереджувалася на питаннях регіонального розвитку, в той час, як проблеми інституційного розвитку територіальних громад не отримали, на наш погляд, достатньо повного аналізу.

Основний матеріал. Метою розвитку громади є досягнення таких позитивних змін, які б дозволили створити в межах відповідної території соціально-економічні та культурні умови життя для жителів всіх населених пунктів громади на рівні сучасних європейських стандартів. Для досягнення цієї мети необхідно розробити таку гнучку комплексну модель управління територіальним розвитком, яку можна було б легко адаптувати стосовно окремих територіальних громад з урахуванням їх географічних, демографічних та інших особливостей. Важливою складовою такої моделі має стати сучасна система інституційного забезпечення, яка дозволить розробити стратегію розвитку громади та реалізувати її незалежно від політичних та інших факторів, пов'язаних зі змінами у складі органів місцевого самоврядування. Враховуючи досвід інших країн та положення базових європейських документів з питань місцевої демократії можна зробити висновок про доцільність формування системи інституційного забезпечення розвитку громад шляхом включення до неї як владних структур, так і інститутів громадянського суспільства.

Такий підхід цілком відповідає Основним принципам політики демократичної участі на місцевому рівні, декларованих в Рекомендації (Рес 2001)19 Кабінету Міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті» [1], а також в Додатковому протоколі до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади [2].

Зазначене вище набуває особливого значення в умовах сільських, селищних, міських територіальних громад, які мають значну територію та включають велику кількість населених пунктів. Так, в процесі децентралізації було утворено 80 нових територіальних громад шляхом об'єднання 20 та більше сільських, селищних, міських рад, які, в свою чергу, мали складну територіальну структуру. Наприклад, до складу Рогатинської територіальної громади Івано-Франківської області сьогодні входить 70 населених пунктів, які раніше перебували у складі 36 рад [3]. Подібна картина спостерігається й у сотнях інших територіальних громад, що може негативно впливати на розвиток сіл, селищ, які не є адміністративними центрами громад. Зазначений просторовий фактор суттєво впливає на можливості ефективного стратегічного управління розвитком всієї громади шляхом використання інституційних можливостей лише адміністративного центру громади та потребує певної децентралізації управління. Така децентралізація сприятиме більш повному урахуванню інтересів жителів окремих населених пунктів громади на всіх етапах розробки та реалізації стратегії розвитку громади.

Частково цю проблему було вирішено шляхом запровадження інституту старост, особливо після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо розвитку інституту старост» [4], згідно з яким дещо розширюються можливості участі в управлінні розвитком території відповідного старостинського округу старости села, селища (може виконувати окремі завдання адміністратора центру надання адміністративних послуг, має право брати участь у підготовці пропозицій до проекту місцевого бюджету тощо). Однак повністю питання децентралізації управління розвитком громади запровадження інституту старости не вирішує оскільки він є співробітником центральних органів управління громадою (працює на постійній основі в апараті відповідної ради та її виконавчого комітету [5; ст. 54-1].

На нашу думку, сучасна демократична модель інституційного забезпечення сталого розвитку територіальної громади має передбачати формування мережі органів самоорганізації населення, які утворюються в межах кожного старостинського округу та виражають інтереси його жителів на всіх етапах стратегічного планування і реалізації стратегічних планів, конкретних проектів чи програм розвитку, що стосуються як громади в цілому, так і населення відповідного старостинського округу. Утворення органів самоорганізації населення на територіальному рівні старостинських

округів дозволить частково децентралізувати управління розвитком громади на субмуніципальний рівень, що продемонструвало свою ефективність в інших країнах, наприклад солецтво в Польщі [6] чи санюнія в Литві [7], а також сприятиме тісній співпраці комітетів старостинських округів зі старостами. Цей висновок ґрунтується на таких положеннях:

По-перше, утворення органів самоорганізації населення повністю узгоджується з вимогами відповідних європейських документів. Так, Європейська хартія місцевого самоврядування закріплює принцип, відповідно до якого місцеве самоврядування може здійснюватися шляхом використання *«будь-яких форм прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом»* [6; ст. 2]. Зазначені положення Хартії отримали розвиток в Додатковому протоколі до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади, де таке право визначається як *«право вживати рішучих заходів для визначення або впливу на здійснення повноважень та обов'язків місцевого органу влади»*, а до таких заходів Додатковий протокол відносить *«процедури залучення людей, які можуть включати консультаційні процеси, місцеві референдуми й звернення та, у випадках, коли на території органу місцевого самоврядування є багато жителів та (або) коли орган місцевого самоврядування охоплює великий географічний регіон, заходи із залучення людей на рівні, найближчому до них»* [2; ст. 2]. Ще більш конкретні положення стосовно органів самоорганізації населення передбачені в Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи про участь громадян у місцевому публічному житті Rec (2001)19 (Додаток II), в якій міститься перелік кроків й заходів, спрямованих на заохочення громадян до участі в місцевому публічному житті та на зростання такої участі, зокрема, пропонується: *«розвивати – як у найбільш населених містах, так і в сільських регіонах – так звану форму об'єднання сусідів, щоб дати громадянам можливість більше впливати на їхнє місцеве середовище й діяльність місцевих рад у різних сферах життя»* [1].

По-друге, органи самоорганізації населення Конституція України визначає як елемент системи місцевого самоврядування [7; ст. 140], а Закон України «Про органи самоорганізації населення» [8] закріплює правовий статус, систему, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення. Чинне законодавство передбачає можливість участі органів самоорганізації населення в процесі стратегічного планування, наділяючи їх правом вносити у встановленому порядку пропозиції до проєктів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та проєктів місцевих бюджетів, а також брати участь у реалізації затверджених радою проєктів та програм [8; ст. 14]. Зазначене свідчить про наявність певних правових передумов для віднесення органів

самоорганізації населення до системи інституційного забезпечення розвитку територіальних громад.

Слід зазначити, що чинне законодавство України про органи самоорганізації населення не дозволяє повністю розкрити їх потенціал як субмуніципального рівня управління розвитком громади та не відповідає вимогам сучасного етапу реформування системи територіальної організації влади на засадах децентралізації. В ньому передбачена досить складна процедура утворення цих органів, а їх повноваження визначаються в досить загальному вигляді. Було здійснено спробу адаптувати законодавство про органи самоорганізації населення до потреб сьогодення шляхом внесення до Верховної Ради України 24.03.2015 р. проекту нової редакції Закону «Про органи самоорганізації населення» [9]. Однак 29.08.2019 р. законопроект було відкликано оскільки він не отримав належної підтримки з боку експертів Ради Європи та вітчизняних інституцій оскільки містить низку спірних положень.

Висновки та пропозиції. Система інституційного забезпечення управління розвитком громади мусить мати децентралізований характер, опиратися на участь громадськості в управлінському процесі, що може бути реалізовано шляхом включення до неї органів самоорганізації населення. Таким чином можна більш повно врахувати інтереси жителів всіх населених пунктів громади як на етапах стратегічного планування, так і в процесі реалізації планів і програм розвитку. Для цього необхідно суттєво оновити законодавство про органи самоорганізації населення, передбачивши в ньому, зокрема, такі новації:

1. Закріпити таку територіальну основу органів самоорганізації населення як старостинський округ. При цьому доцільно встановити обов'язковий характер утворення комітетів старостинських округів та їх статус як юридичних осіб. Зазначене не виключає утворення органів самоорганізації населення на іншій територіальній основі, але вже без статусу юридичної особи, а фінансове, матеріальне, інформаційне забезпечення їх діяльності доцільно покласти на комітети старостинських округів.

2. Встановити законодавчі основи взаємовідносин комітетів старостинських округів зі старостами, поклавши на останніх обов'язки щодо організації виконання рішень цих комітетів і контролю за їх діяльністю.

3. Наділити комітети старостинських округів таким обсягом власних повноважень який надав би їм можливість брати реальну участь в управлінні розвитком громади з урахуванням інтересів населення округів. При цьому необхідно дотримуватися принципу, згідно з яким повноваження комітетів не можуть зменшувати спроможність органів місцевого самоврядування громади визначати та здійснювати управління розвитком громади в інтересах всіх членів громади.

Формуванню субмуніципального рівня управління розвитком територіальної громади сприяло б також прийняття Типового положення

про комітети старостинських округів, який би орієнтував місцеві ради на визначення переліку делегованих повноважень комітетів та встановлення організаційних засад їх взаємовідносин з органами місцевого самоврядування громади та їхніми посадовими особами.

Список використаних джерел:

1. Рекомендація (Рес 2001)19 Кабінету Міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті». Документ 994_739, поточна редакція – Прийняття від 06.12.2001. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_739.
2. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади». Документ 994_b49, чинний, поточна редакція – Ратифікація від 02.09.2014, підстава – 1664-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b49#Text.
3. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada>.
4. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо розвитку інституту старост від 14.07.2021 р. № 1638-IX, поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1638-20#Text>.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відомості Верховної Ради України: від 21.05.1997 № 280/97-ВР, редакція від 29.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Крат М., Софій О. Управління спроможними територіальними громадами. Досвід Польщі. Інформаційно-аналітичне видання. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/90/upravlinnja-spromozhnymy-terytorialnymy-hromadamy.-dosvid-polshchi.pdf>
7. Прокопенко Л.Л. Реформування територіальної організації влади в Литві у процесі вступу в Європейський союз. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11pllves.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11pllves.pdf).
8. Конституція України: ухвалена на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Закон України Про органи самоорганізації населення// Відомості Верховної Ради України: від 11.07.2001 № 2625-III, редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>.
10. Проект Закону про органи самоорганізації населення. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54538.
11. Європейська хартія місцевого самоврядування» // Відомості Верховної Ради України: від 15.10.1985, редакція від 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

ОЦІНКА ДІЯНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

*Сухоставець А. І., к. е. н., доцент,
Сумський національний аграрний університет*

Проблематика молодіжного підприємництва та самозайнятості осіб є однією із найменш вивчених у сфері молодіжної політики. Одна із причин цьому – відсутність належної уваги з боку держави, інша причина, як видається – обмаль, а точніше – практична відсутність первинної соціальної інформації щодо функціонування цього соціального сегменту. Висновки такого характеру мають довготривалу історію формування на підставі умовиводів, думок фахівців, окремих обстежень інших носіїв інформації з цієї проблематики, зокрема суб'єктів молодіжного підприємництва в оцінюванні їхніх проблем у веденні бізнесу та оцінки різних видів допомоги цьому сегменту з боку влади. Необхідно завернути увагу й та розуміння місця місцевих органів влади в вищезазначеному питанні, шляхом вивчення думки різних вікових верств населення та вплив органів місцевого самоврядування на становлення та розвиток підприємництва у нових умовах децентралізації в останні роки. Це в першу чергу пов'язано з виникненням питань щодо впливу діяльності органів влади на загальний стан територіальних громад їх роллю у стимулюванні соціально-економічного розвитку України та вирішенні різноманітних проблеми, в тому числі падіння рівня безробіття серед молоді, що може реалізуватися завдяки стимулюванню самозайнятості молодих людей, в тому числі через стимулювання молодіжного підприємництва.

Розвитку молодіжного підприємництва, його впливу на розвиток територіальних громад присвятили праці такі вчені як: Сірий Є.В., Капліна А. І., Острікова Т., Думанська І.Ю., Левченко А.О., Янішевська А.В., Алещенко Л. О., Аналіз літератури з теми дослідження показує, що науковці на даний момент не мають цілісного визначення такого поняття як молодіжне підприємництво. Однак його, на думку Левченко А.О. та Янішевської А.В., можна впевнено охарактеризувати як такий вид економічної діяльності молоді, який спрямований на досягнення певних економічних інтересів, творчий розвиток та самореалізацію молодих людей. [4, с. 53].

Спеціальних досліджень з проблем впливу на розвиток територіальної громади молодіжного підприємництва в нашій науковій сфері дуже мало. У цьому дослідженні ми говоримо про можливість вивчення поточного рівня процесів, які відбуваються в громаді, та об'єкта аналізу, а саме молодого підприємця вирішувати проблеми, які виникають у системі:

«молодь – підприємництво – територіальна громада – суспільство» [1, с. 67].

На думку Грея Є.В., існують суперечності в рівні інформаційного забезпечення молодіжного підприємництва, зокрема в частині відсутніх відповідних статистичних та соціологічних показників, інструментів для вимірювання, моніторингу та контролю впливу молодіжного підприємництва на розвиток громади на навпаки та системного підходу до вирішення проблеми.

Наведені вище результати опитування можуть допомогти зрозуміти реальний стан даної проблеми, що дозволить знайти ефективні інструменти та розробити дієвий механізм сприяння підприємництву молодих людей. На основі результатів сучасних тематичних досліджень українського молодіжного підприємництва, діагностування наявних довготермінових потреб та поточних проблем, вітчизняні та зарубіжні експерти одностайні в своїх думках, що в Україні немає сприятливих умов для відкриття та продовження бізнесу, особливо молоддю. Спираючись на власні дослідження та узагальнюючи думки інших науковців, Сірій Є.В. вважає, що розвиток підприємництва серед молоді в Україні відбувається досить повільно через адміністративні, організаційні, юридичні та фінансові проблеми, особливо через відсутність всебічного фінансового та кредитного забезпечення, методологічних та інформаційних, інвестицій, підтримка освіти та системний аналіз та підтримка на місцевому, регіональному та державному рівнях [1].

Досвід розвитку молодіжного підприємництва за кордоном показує, що воно збільшує рівень зайнятості населення, створює робочі місця, покращує добробут мешканців та держави в цілому [2].

В соціологічному розумінні сучасна глобальна проблема – це не визнання талантів і здібностей людини. Багато молодих людей у всьому світі вважають себе талановитими. Можна часто чути, як вони говорять: «це звичайна людина». Коли молода людина досягає своєї першої мети як молодий підприємець, вона починає поважати себе. Острікова Т. вбачає креативну економіку як перспективну сферу для відкриття власного бізнесу. Термін «творча економіка» був вперше введений Джоном Хокінсом в однойменній книзі в 2001 році і стосувався насамперед набору економічних систем, головною цінністю яких були творчість та оригінальні інтелектуальні досягнення, а не традиційні ресурси, такі як праця, земля та капітал [5].

Розвиток молодіжного підприємництва на думку Капліна А. І. неодмінно стануть майданчиком для соціально-економічного розвитку регіонів та країни. Основною функцією якого є створення бізнес-середовища, яке задовольняє та вирішує основні соціальні та економічні проблеми; гарантія стабільності та демократичного розвитку [2].

На погляд О. О. Алещенка молодіжне підприємство як особливий сегмент підприємницьких навичок, має свої специфічні характеристики, сильні та слабкі сторони. До сильних сторін автор відносить:

- здатність молодих людей творчо мислити;
- здатність значної мобільності, енергії, взаємодії вивчати нові ринки;
- високий рівень здатності регулярно оновлювати свої знання та навички власного бізнесу;
- потенційна працездатність молодих людей та їх схильність до значних нервів та стресів, властивих підприємництву;
- готовність молодих людей ризикувати.

До слабких сторін підприємницької майстерності молодих людей належать:

- обмежений соціальний досвід;
- відсутність ділової репутації;
- незначна практична здатність користуватися економічними законами та елементами;
- проблеми з пошуком насінневого капіталу;
- недостатність індивідуальних контактів у сфері бізнесу та в державних структурах;
- невизначеність через вплив забюрократизованих структур.

Такі показники класифікують молодіжне підприємництво та визначають основні питання підтримки: покращення сильних сторін та зменшення слабких місць [6].

Основні труднощі, які заважають молодим підприємцям розпочати власний бізнес, можна поділити на такі: 1. Близько 50% молодих людей не мають стартового капіталу; 2. 15-20% з них не мають необхідного досвіду роботи на ринку праці; 3. Близько 10-15% з них не мають належної освіти. Вивчивши більш детально питання, що стримують активний розвиток молодіжного підприємництва, розглянемо наступне: – Соціальний настрій. Наразі молодь надає перевагу перспективам самореалізації у великих корпораціях чи уряді. – Соціальне сприйняття ділових людей. У молодіжному суспільстві підприємництво сприймається в контексті подолання проблем, а не досягнення успіху. – Виховна складова. На жаль, більшість навчальних закладів надають лише теоретичні знання, але не створюють достатніх стимулів та поведінкових компетентностей для ефективного та успішного підприємництва. – державна допомога. Заходи державних та регіональних установ щодо підтримки молодіжного підприємництва наразі не мають відчутного впливу. Адміністративні, правові та економічні бар'єри для реалізації молоді у бізнесі залишаються важкими для подолання [6].

Висновки та пропозиції. Малий бізнес-запорука добробуту держави, тому українському уряду необхідно створити умови для підвищення

ефективності своєї діяльності. Для того щоб цього досягти, необхідно відстежувати економічну ситуацію та вживати відповідних заходів, надавати інформацію про функціонування бізнесу та зменшувати податкове навантаження на підприємства у цьому секторі, а також умови кредитування комерційних банків. покращився. Зменшення впливу обмежень на діяльність малого бізнесу у розвитку ринкових відносин. За нашими дослідженнями багато молодих людей цікавляться підприємництвом, але оскільки в цій сфері немає реального механізму підтримки, більшість підприємців незабаром звертають свою діяльність. Молоді люди потребують не лише теоретичної підготовки, а й розвитку практичних навичок. Суспільство, з іншого боку, потребує розширення молодіжного підприємництва, тому що воно створить більше робочих місць, приведе до розвитку інфраструктури, економічного зростання в регіонах та в країні в цілому. Для розвитку підприємництва необхідно:

- організувати спеціальне навчання;
- встановлення та розповсюдження заходів щодо масового залучення молоді до підприємництва;
- збільшення попиту на підприємництво серед молодого покоління;
- масове розповсюдження інформації про державну підтримку розвитку молодіжного підприємництва;
- надання можливості набувати професійного стажування у сфері бізнесу у вищих навчальних закладах за рахунок держави.

Список використаних джерел:

1. Сірий Є.В. Сучасне становище молодіжного підприємництва: статистичний та соціологічний вимір. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 1 (39). С. 63-78.
2. Капліна А. І. Молодіжне підприємництво – перспективний шанс для молоді. *Агросвіт*. 2020. №19-20. С. 47-50.
3. Думанська І.Ю. Молодіжне інноваційне підприємництво як національна доктрина модернізації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 4. Т. 2. С. 194-200.
4. Левченко А.О., Янішевська А.В. Молодіжне підприємництво – перспективний шанс для молодих спеціалістів. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. 2009. № 15. С. 52-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2009_&15_10 (дата звернення 01.09.2021).
5. Острікова Т. Креативна економіка: що це таке та чому саме вона може врятувати Україну. URL: https://24tv.ua/kreativna_ekonomika_shho_t&se_ta_ke_ta_chomu_same_vona_mozhe_vryatuvati_&ukrayinu_n1024780 (дата звернення 01.09.2021).
6. Алещенко Л. О. Молодіжне підприємництво як фундамент розвиненої економічної інфраструктури. *Ефективна економіка*. 2020. №20. С.

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ АУДИТУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ГАРАНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Шавурська О. В., к. е. н.

ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж КНТЕУ»

Актуальність теми дослідження. Нестача фінансових ресурсів у місцевих бюджетах призводить до гальмування економічного розвитку регіонів. Впровадження бюджетної децентралізації дозволило місцевим органам сформувати власні бюджети, проте ще залишається залежати від державного бюджету. В таких умовах ефективного витрачання коштів місцевих бюджетів є основним завданням менеджменту установ, підприємств та організацій.

Аналіз останніх досліджень. Теоретично-організаційні положення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів розкриті у наукових працях таких вітчизняних вчених, як: М. Білухи, Н.Г. Виговської, О.В. Жадан, Х.І. Іваськевич, О.І. Петрика, В.Ф. Піхоцького, І.В. Пилипенка, Н.І. Дорош, В.Г. Мельничука, І.Б. Стефанюка, Т.В. Федченко, О.Д. Шевчука. Проте подальшого обґрунтування потребують питання організації державного фінансового аудиту місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Відсутність ефективного контрольного механізму – одна з основних причин зменшення фінансової безпеки регіонів і зниження ефективності розподілу і використання фінансових ресурсів між місцевими бюджетами. Такі форми контролю як ревізії та перевірки дозволяють виявити та констатувати вже здійснені порушення в попередніх періодах.

В умовах активізації процесів децентралізації державної влади, зростає необхідність формування ефективного контролю на місцевому рівні. Адже місцеві бюджети набувають дедалі більшої самостійності в сфері акумулювання та використання фінансових ресурсів. Ефективне використання бюджетних коштів є однією з важливих проблем виконання місцевого бюджету. Фінансовою основою функціонування органів місцевого самоврядування є місцеві податки та збори, міжбюджетні трансферти, кредити, добровільні пожертвування, тощо. Децентралізація передбачає здійснення управління місцевими органами влади в межах їх компетенції в інтересах громадян.

Для забезпечення фінансової безпеки регіону необхідно збалансувати бюджетну, грошово-кредитну, валютну системи та встановити стійкість на фінансових ринках. Головною умовою розвитку регіонів є наявність фінансових ресурсів для забезпечення потреб місцевих органів влади та фінансування соціально-економічних програм розвитку регіону. Ефективність використання коштів місцевого бюджету характеризує рівень якості життя громадян. Нині місцеві бюджети не можуть в повному обсязі виконувати свої економічну та соціальну функції, формувати

сприятливий інвестиційний клімат на рівні регіонів через відсутність повного матеріального та фінансового забезпечення. Для забезпечення фінансової безпеки регіону місцеві бюджети мають характеризуватися такими ознаками як: самостійність, фінансова незалежність, збалансованість бюджету, розмежування функцій та повноважень між державними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування.

Відсутність ефективного контрольного механізму – одна з основних причин зменшення фінансової безпеки регіонів і зниження ефективності розподілу і використання фінансових ресурсів між місцевими бюджетами. Такі форми контролю як ревізії та перевірки дозволяють виявити та констатувати вже здійснені порушення в попередніх періодах.

Державний аудит місцевих бюджетів є інструментом державного управління, що дозволяє проконтролювати виконання місцевого бюджету. Державний фінансовий аудит є формою контролю, яка спрямована на попередження фінансових порушень і шахрайств, а також оперативного реагування на них у випадку їх вчинення.

Проблеми ефективності використання бюджетних коштів і здійснення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів актуальні для України. Оскільки ефективність управління державними фінансовими ресурсами є базисом для забезпечення стабільності економіки, економічного зростання й високого рівня суспільного добробуту, а також дотримання інтересів національної безпеки держави.

Державний контроль є інструментом держави, за допомогою якого органи влади управляють суспільними фінансами, натомість державний аудит – інструмент суспільства, за допомогою якого воно бере участь в управлінні суспільними ресурсами.

В державному секторі поняття аудит почало використовуватися з прийняттям Бюджетного кодексу [1]. Аудит розглядається як форма державного контролю. В останні роки в Україні відбувається процес реформування органів контролю. Так нормативно-правових актах почали застосовувати поняття «аудит» і «аудитор», що визначають функції та структуру, порядок діяльності аудиторських підрозділів органів державного фінансового контролю (ДФС України, ДКРС України, банківська система тощо).

Державний аудит місцевих бюджетів, що проводиться Державною аудиторською службою, та є формою внутрішнього державного фінансового контролю. Тобто місцеві бюджети України знаходяться поза межами незалежного зовнішнього контролю. Однак сьогодні суспільству потрібна незалежна, неупереджена оцінка законності та ефективності виконання місцевих бюджетів.

На нашу погляд, державний фінансовий аудит доцільно вважати формою державного фінансового контролю, а його різновидами – державний фінансовий аудит виконання місцевих бюджетів, державний фінансовий аудит бюджетних програм (аудит ефективності), державний фінансовий аудит суб'єктів господарювання, державний фінансовий аудит бюджетних установ.

Використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів перебуває під контролем в наступних формах: фінансовий контроль (ревізії та перевірки) та державний фінансовий аудит. Фінансовий контроль місцевих бюджетів передбачає перевірку використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів у попередніх періодах, тобто лише виявляє і фіксує вже здійсненні господарські операції та виявляє порушення. Державний фінансовий аудит місцевих бюджетів передбачає не лише виявлення відхилень від кошторисів, планів і формування об'єктивної та незалежної оцінки щодо використання бюджетних коштів на місцях для інформування громадян про ефективність і повноту виконання бюджетів. Результати проведення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів у формі висновку оприлюднюються та мають відображати економічний стан розвитку певного місцевого бюджету.

В практичній діяльності органів місцевого самоврядування найчастіше застосовується такий метод контролю як ревізія. Однак, цей метод дає змогу виявити кошти, використані не за призначенням, повернути які до місцевого бюджету не завжди можливо. А застосування різних форм попереднього контролю дає змогу не тільки констатувати негативні явища, але й попередити їх виникнення. Ревізії та перевірки не забезпечують повною мірою бажаний стан фінансової дисципліни, оскільки вони спрямовані в минуле, на дослідження фінансово-господарських операцій і порушень, що мали місце в діяльності підконтрольного суб'єкта в попередніх періодах.

Більшість наукових статей за 2012-2020 роки була присвячена економічній сутності державного фінансового аудиту та організаційним аспектам його здійснення. У цих наукових статтях досліджується сутність поняття «державний фінансовий аудит», встановлення нормативного регулювання, суб'єкт проведення цієї форми державного фінансового контролю. Актуальність цих питань викликана необхідністю реформування вітчизняної системи державного фінансового контролю відповідно до міжнародних стандартів державного фінансового аудиту. В достатній мірі висвітлені питання значення аудиту місцевих бюджетів для забезпечення стабільного розвитку регіонів. За результатами опрацьованих наукових статей щодо теоретично-методичних основ державного аудиту виділено проблемні питання (рис. 1).

Рис. 1. Проблемні питання щодо державного фінансового аудиту місцевих бюджетів науковій літературі

Джерело: узагальнено автором на основі 1–5.

Проаналізувавши законодавчі акти та наукові статі виявлено наступні проблеми, що перешкоджають розвитку державного фінансового аудиту місцевих бюджетів:

1) Проблеми юридичного характеру пов'язані з наявністю спірних питань у законодавстві, що неузгоджені та суперечать один одному. Зокрема, існують термінологічна неузгодженість дефініція поняття «державного фінансового аудиту». Так у базовому законі з регулювання міжбюджетних відносин, Бюджетному кодексі, відсутня дефініція поняття «державного фінансового аудиту». Проте вказано, що однією з форм контролю за місцевими бюджетами є фінансовий аудит. Визначення поняття «державний фінансовий аудит» наведено в Законі «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». За яким під цим поняттям розуміється вид фінансового контролю, який передбачає перевірку та діагностику формування, розподілу використання фінансових ресурсів місцевого бюджету, перевірку відповідності ведення обліку державним стандартам бухгалтерського обліку, достовірність фінансової звітності; раціональне використання та збереження бюджетних ресурсів шляхом проведення коригуючих заходів.

2) Проблеми організаційного характеру. Обов'язок здійснення державного аудиту належить Державній аудиторській службі. Проте цей контролюючий орган тільки здійснює перевірку використання бюджетних коштів. Таким чином, здійснюється не зовнішній аудит місцевих бюджетів, а

внутрішній А це суперечить сутності аудиту, оскільки це незалежна перевірка, тобто її мають здійснювати особи, що можуть надати незалежну, неупереджену оцінку законності та ефективності виконання місцевих бюджетів. Тому необхідного нормативних актах чітко розмежувати права, обов'язки та функції кожного з контролюючих органів.

3) Проблеми методичного забезпечення. Відсутні ґрунтовні методики проведення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів. Для вирішення цієї проблеми необхідно вивчати передовий досвід закордонних країн з метою адаптації діючих методик проведення державного аудиту місцевих бюджетів до вітчизняних реалій.

4) Проблеми технічного характеру. Відсутні програмні продукти для здійснення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів та узагальнення його результатів.

Підсумовуючи, слід відмітити, що державний фінансовий аудит є однією з основних форм контролю за фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, який направлений на перевірку достовірності формування та використання коштів місцевих бюджетів і встановлення причин, котрі перешкоджають ефективному формуванню та виконанню цих бюджетів. При здійсненні державного фінансового аудиту перевіряється використання коштів і майна місцевих органів влади, прозорість сформованої фінансової звітності.

Враховуючи інтеграційні процеси в національній економіці України, необхідним є реформування державного сектору економіки. Тому постає питання розробки нормативно-правового забезпечення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів.

Висновки і пропозиції. У сучасних умовах актуальним є формування концептуальних засад державного фінансового аудиту місцевих бюджетів. Недостатній рівень розробленості методичного забезпечення державного фінансового аудиту на місцевому рівні обумовлює низький рівень надійності та достовірності результатів контролю. Окреслено три групи проблемних питань щодо державного фінансового аудиту в сфері місцевих фінансів, зокрема: проблеми юридичного характеру, проблеми організаційно-методичного та технічного забезпечення. Для подолання зазначених проблем необхідно адаптувати закордонні методики в частині визначення етапів, методів перевірки та порядку аналітичних процедур в процесі здійснення заходів контролю.

Розвиток державного фінансового аудиту на рівні місцевих бюджетів гальмують теоретико-методичні проблемні питання, зокрема: відсутність закону України «Про державний фінансовий аудит», який чітко визначив би об'єкти, завдання перевірки, форми та методів цього контролю, відсутність чіткого розмежування повноважень між суб'єктами контрольної діяльності (Рахункова палата та Державна служба фінансового моніторингу, Державна фінансова інспекція, Державна

фіскальна служба, Державна казначейська служба) та недосконалість діючих методик проведення цієї форми контролю.

Список використаних джерел:

1. Виговська Н.Г. Розвиток системи фінансового контролю як результат інтеграції її суб'єктів. Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни: зб. матер. І Міжнародного форуму / Держ. фіск. служб. України, Університет ДФС України. Ірпінь, 2019. 244 с. С. 27-31.
2. Владімірова Н. Напрями реформування державного фінансового контролю задля забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 16. С. 46–52.
3. Горбунов О.В. Місцеві фінанси як об'єкт державного фінансового контролю. Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни: зб. матер. І Міжнародного форуму / Держ. фіск. служб. України, Університет ДФС України. Ірпінь, 2019. 244 с. С. 31-34.
4. Данчевська І.Р. Перспективи розвитку державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів. Науково-економічний журнал «Інтелект ХХІ». 2017. № 5. С. 107-110.
5. Клімова С.М. Удосконалення процедур державного фінансового контролю. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». 2018. № 24. С. 83-86.
6. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету міністрів України від 03.02.2016 № 43. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF>

ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДМІННОСТЕЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПАРАДИГМИ «НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ»

*Шевченко О. В., д. е. н., доцент,
Київський національний економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, м. Київ*

Постановка проблеми та аналіз досліджень. Соціально-економічний розвиток регіонів України тривалий час характеризується нерівномірністю, що має дестимулюючі наслідки для розкриття внутрішнього потенціалу регіонів та зміцнення міжрегіональних зв'язків. Постає питання щодо раціонального оцінювання відмінностей з метою надання їм здатності бути врегульованими, і при цьому доцільно вжити парадигму дослідження регіонів «новий регіоналізм», яка, зокрема, передбачає широку участь різних суб'єктів у регулюванні нерівномірності розвитку регіонів.

Нерівномірність показників розвитку регіонів, як і будь-яка інша їхня властивість, може бути регульованою задля її зменшення чи використання. Формування засад побудови системи регулювання відмінностей у розвитку регіонів має відбутися за результатами ретельного аналізу сутності, причин, наслідків таких відмінностей. Систему регулювання відмінностей у розвитку регіонів доцільно вкласти у механізм прогнозування рівня та динаміки показників, що стане основою для формування критеріїв і рамок регулювання відмінностей. Цим і обумовлена необхідність розроблення нових підходів до оцінювання нерівномірності та їх систематизації з метою подальшого регулювання.

Система регулювання відмінностей насамперед будується на оцінюванні ефективності інструментів державного регулювання. Стратегічному регулюванню відмінностей має передувати стратегічне планування розвитку території. Погодимось з ідеями фахівців: «стратегічне планування включає аналіз поточного стану об'єкту, формування стратегічних цілей і завдань, розробку стратегії, встановлення відповідності результатів із цілями стратегічного регулювання» [1]. На думку інших дослідників, з метою регулювання відмінностей доцільно вжити низку заходів щодо активізації внутрішнього потенціалу: «забезпечення ефективного використання регіонального потенціалу на основі реальної його оцінки, що дозволить нейтралізувати слабкі сторони соціально-економічного розвитку та активізувати сильні» [2].

Додамо, що розроблення новітніх засад регулювання відмінностей має будуватися, відповідно до парадигми «нового регіоналізму», на змінений ролі держави та самих регіонів у регулюванні. Модифікована роль держа-

ви пов'язана з послабленням її регулюючої функції та формуванням нею лише інституційних рамок регулювання. А зміна ролі регіонів зумовлена поточними процесами децентралізації, за яких значну частину прав, повноважень і ресурсів передано на рівень громад, відповідно, низка економічних інструментів може бути з більшою успішністю застосовувана лише на рівні громад. Значення і функції регіонів як соціально-економічних структур поступово реалізуються у напрямку забезпечення балансу інтересів, дотримання умов економічної діяльності, забезпечення міжрегіональної паритетності при використанні традиційних інструментів регулювання розвитку регіонів – бюджетних, інвестиційних. Згідно з парадигмою «нового регіоналізму», значно зростає роль недержавних інституцій та організацій громадянського суспільства у вирішенні питань розвитку регіонів та громад, що і вкладається у процеси децентралізації влади в Україні. За дотримання таких умов і тенденцій формується система регулювання відмінностей соціально-економічного розвитку регіонів.

Основні результати. Засади регулювання відмінностей у розвитку регіонів, відповідно до парадигми «нового регіоналізму», базуються на синергетично-діяльнісному підході. Він уособлює поєднання кількісної оцінки відмінностей, їх інтерпретації і отримання синергетичного ефекту від застосування різними суб'єктами регіональної політики заходів з регулювання відмінностей для прогнозування їх динаміки.

Основами регулювання відмінностей соціально-економічного розвитку регіонів у межах синергетично-діяльнісного підходу є такі.

1. Використання відмінності у темпах розвитку регіонів у динаміці, тобто на основі статистичного оцінювання погіршення показників: у яких регіонах швидше змінюються показники – у слаборозвинених чи сильнорозвинених та в яких напрямках.

Згладжуванню регіональної нерівномірності сприяють більш високі темпи покращення показників регіонів із низьким початковим рівнем економічного розвитку, тобто проблемних регіонів. Це веде до абсолютного скорочення нерівномірності між слаборозвиненими і більш розвиненими регіонами. Для вирішення проблеми регіональної нерівномірності та забезпечення розвитку регіонів державою використовуються різні інструменти, зокрема, розподіл повноважень між гілками влади. Значення адекватного розподілу повноважень зростає нині в Україні при проведенні децентралізації. Органи державної влади на регіональному рівні повинні здійснювати: оцінювання місцевих територіальних умов, визначення регіонів, що потребують державної підтримки, розроблення програм для окремих територій.

2. Вимірювання, наскільки позитивні та негативні риси відмінностей

впливають на стратегію їх регулювання та застосування методів регулювання. Позитивним у відмінностях є той факт, що диференціація соціально-економічної структури регіонів забезпечує міцність і подальший розвиток складної економічної системи країни, сприяє вільному переливу ресурсів. Різні ступені розвитку регіонів часто є тими важелями, які координують економіку регіонів і тримають її як єдину високоорганізовану систему, забезпечуючи вільний перелив ресурсів. Негативними аспектами відмінностей є такі: поступове знелюднення територій, зменшення кількості населення працездатного віку, нерациональне використання природного потенціалу, скорочення обсягів виробничої діяльності.

3. Оцінювання можливостей використання різних методів, форм і засобів регіональної політики, спрямованих на регулювання відмінностей, та визначення кола суб'єктів такого регулювання.

Основами регіонального розвитку на сучасному етапі виступають: зміщення акцентів на індикативне середньострокове планування, децентралізація повноважень, фінансова децентралізація, пошук внутрішніх джерел інвестування регіонального розвитку. Такі механізми мають бути задіяні в комплексі, оскільки лише їх поєднання здатне дати синергетичний ефект для регіонального розвитку. Важливість врахування відмінності у розробленні регіональної політики, система запропонованих дослідниками заходів із регулювання відмінностей дозволяють говорити про різну ступінь участі органів влади і самоврядування в системі впливу на нерівномірність. Це свідчить про різну спроможність впливати на відмінності, а також вкладається у парадигму «нового регіоналізму» в аспекті забезпечення багатосуб'єктності процесів регулювання. Для побудови засад регулювання відмінностей розвитку регіонів доцільно використати сформовані теорією види державного регулювання – директивне, індирективне, регулятивне, індикативне. Ефективність регулювання нерівномірності залежить не стільки від виду регулювання, скільки від правильності його застосування до регулювання тих чи інших показників.

Формуючи інструменти регіональної політики, які регулюють відмінності, доцільно визначити, якою має бути регіональна політика держави – адаптивною або креативною [3]. Адаптивна політика передбачає прискорення процесу без зміни його напрямку; у контексті регулювання відмінностей це означає стимулювання економічного зростання слаборозвинених регіонів. Вкажемо, що стимулювання економічного зростання є ефективним тоді, коли воно відповідає вже визначеним напрямкам розвитку, для яких є відповідні природно-ресурсні умови. Наприклад, розміщення нових виробництв певного профілю сприяє розвитку інших сфер діяльності при стимулюванні з боку органів влади і

самоврядування. І навпаки, відсутність економічного ефекту, що проявляється у поширенні ареалів зростання чи створенні нових умов для зайнятості, навіть при підтримці з боку держави може виявитися безрезультатним у довгостроковій перспективі. Креативна політика передбачає різку зміну специфікації виробництва, що може бути не вигідним і надмірно ресурсозатратним на певному етапі розвитку країни та не відповідати стратегічним цілям регіону.

Наголос на застосуванні адаптивної політики регулювання відмінностей транслюється у тезу, що, оскільки регіональна економіка має високу здатність до саморегулювання, то ефективними заходами адаптивної політики можуть стати: створення пільгових умов при перенесенні виробництва, стимулювання конкуренції, створення інформаційних центрів щодо об'єктів інвестування та підготовки проектної документації, проведення аудиту проектів, розробка паспортів інвестування. Такі заходи підвищують мобільність ресурсів, що є важливою умовою урівноваження регіональної нерівномірності. Під час децентралізації, що нині проходить в Україні, регулювання відмінностей в межах різних регіонів має різнитися, що обумовлює відмінність стратегій для кожного регіону. Тому, за адаптивною моделлю політики, цілями державного регулювання регіонального розвитку є: більш досконале розміщення підприємств, вплив на економіку проблемних регіонів, що удосконалює структуру господарства регіону через зростання обсягів виробництва. Засоби регулювання діляться на одночасні, які пом'якшують негативні наслідки дії ринкових сил, і упереджувальні, які дозволяють покращити ситуацію у довгостроковій перспективі. Необхідним є проведення вибіркового регулювання різних галузей господарства в залежності від економічної кон'юнктури.

Активне перетворення нині недоцільно застосовувати в Україні і тому, що воно потребує значних витрат Державного та місцевих бюджетів. А стимулювання економічного розвитку найбільш проблемних регіонів у рамках адаптивної моделі політики є ефективним, зокрема, згідно з концепцією формування полюсів росту: чим більше розвинута структура полюсів, тим вище ефективність стимулювання економічного розвитку найбільш відсталих в економічному відношенні регіонів. Крім того, при креативному підході до вироблення регіональної політики може відбутися недовикористання потенціалу розвитку країни через незалучення ресурсів окремих регіонів. Втім, незважаючи на доцільність слідування в цілому адаптивній моделі регіональної політики, частина заходів державного регулювання повинна бути спрямована на стимулювання креативного зростання окремих сфер розвитку регіонів.

Висновки та пропозиції. Таким чином, визначено, що заходи з регулювання відмінностей мають будуватися на засадах: використання цих відмінностей у темпах розвитку регіонів у динаміці, тобто на основі статистичного оцінювання швидкості зниження показників у слаборозвинених та сильнорозвинених регіонах, і означенні напрямків таких змін; вимірювання впливу позитивних і негативних наслідків нерівномірності на стратегію їх регулювання та застосування методів регулювання; відповідно до парадигми «нового регіоналізму», з'ясування ролі різних суб'єктів у формування політики регулювання нерівномірності і збільшення значення органів місцевого самоврядування та громадських організацій у регулюванні регіональних відмінностей. Регіональна політика на сучасному етапі має бути адаптивною, що передбачає поступові трансформації систем та регулюючих інструментів щодо пропорцій регіонального відтворення, реструктурування їх основ згідно з потребами часу, і зокрема вирішення проблем з нерівномірністю розвитку регіонів.

Список використаних джерел:

1. Hordiienko V., Kalashnykova T. Methodological frameworks for strategic planning of socio-economic development of the regional level. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 4 (54). С. 67–72.
2. Сімків Л. Є. Проблеми диспропорційного розвитку регіонів України та шляхи їх подолання. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6'2013(44). С. 122–128.
3. Shevchenko, O. (2017). Regional Disparities: adaptive scheme for regulation and alignment (case of Ukraine). *Regional innovation*, № 2. 46 p. 27–31. URL: <http://irn.center/our-journal-2/>.

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ВІДКРИТТЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

*Швець Н. В., к. е. н., доцент, докторант,
Інститут економіки промисловості НАН України*

В Україні продовжується імплементація європейської методології стратегування регіонального розвитку на засадах смартспеціалізації (Strategy for Smart Specialisation – S3, або нове тотожне трактування – Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation – RIS3), яка передбачає консолідацію та використання внутрішніх ресурсів регіонів для економічного зростання на основі знань та інновацій. Ключовим етапом формування регіональної стратегії смартспеціалізації є процес підприємницького відкриття (Entrepreneurial Discovery Process – EDP), спрямований на визначення доменів майбутньої конкурентоспроможності й інвестування [1].

Особливість EDP полягає у використанні для продукування інновацій моделі чотириланкової спіралі (quadruple helix), тобто взаємодії науки, бізнесу, влади і громадськості [2-4]. Досягнення справжньої колаборації між такими різними за цілями діяльності секторами вимагає створення на місцевому рівні ефективної системи управління даним процесом.

Загалом питання управління процесом формування регіональної стратегії смартспеціалізації поки що не отримали належної уваги з боку науковців та практиків. Здебільше наявні в Україні публікації вказують на низьку інституційну спроможність влади успішно імплементувати підхід смартспеціалізації, необхідність забезпечити релевантний методологічний, нормативно-правовий її супровід, створити ефективні системи інформаційно-аналітичної, фінансової підтримки, а також скоординувати політики та дії державних органів на всіх рівнях [5-8].

Європейські регіони у 2020 р. завершили перший стратегічний цикл, що планувався на засадах S3, і відповідно накопичився емпіричний матеріал, який активно аналізується закордонними дослідниками. В опублікованих звітах Спільного дослідницького центру (Joint Research Center – JRC) Єврокомісії [9, 10] звертається увага на розвиток концепції смартспеціалізації та розкриваються особливості організації та управління етапами смартспеціалізації в різних регіонах ЄС.

Так, в роботі [9] зазначено, що EDP трансформувався з діяльності, призначеної виключно для вибору пріоритетів для інвестування, у процес, що безперервно супроводжує впровадження S3. Згідно з таким підходом, фахівці JRC пропонують розглядати EDP у двох фазах: початкова – EDP на етапі проектування RIS3 (тобто до затвердження RIS3), яка включає організоване визначення інвестиційних пріоритетів за принципом «знизу вгору», та наступна – EDP на етапі впровадження RIS3, що передбачає

застосування механізмів залучення зацікавлених сторін для продовження розвитку та реалізації раніше визначених пріоритетних сфер [10, с. 7].

Зрозуміло, що кожна з представлених фаз має свої завдання та характеризується різним ступенем зусиль з колаборації зацікавлених сторін. Початкова вимагає більш інтенсивних дій, спрямованих на пошук учасників EDP та налагодження взаємовідносин між ними. Для цього використовують комплекс інформативних (опитування, двосторонній діалог) та інтерактивних (громадські зустрічі, мастер-класи) методів. Друга фаза вимагає більш формалізованих структур та механізмів, що забезпечують взаємні дії та реакції, а також розподіл відповідальності між стейкхолдерами.

Досвід проходження першого циклу стратегування європейськими регіонами свідчить, що застосовуються різні організаційні підходи до управління EDP. В таблиці наведені характеристики даного процесу на прикладі двох регіонів Італії та Іспанії.

Таблиця 1

Характеристика організації управління EDP

Елементи	Екстремадура, Іспанія	Апулія, Італія
Команда RIS3	Генеральний секретаріат науки, технологій та інновацій; Технічний офіс RIS3	Департамент економічного розвитку регіональної адміністрації, Орган управління регіональною оперативною програмою та Регіональне агентство з технологій та інновацій
Тип структури	Формалізована, ролі та обов'язки визначені	Неформалізована, ролі та обов'язки не визначені
Фаза 1 EDP	Зосередження на ключових агентах чотириланкової спіралі і визначення тематичних груп з вертикальною спеціалізацією	Мобілізація на (Key Enabling Technologies – KETs) і пріоритетних напрямів RIS3
Виклики EDP	Складність залучення приватного сектору; відсутність громадянського суспільства у робочих групах	Складність залучення приватного сектору і виявлення потенційно інноваційні МСП

Джерело: складено автором за [11]

Розглянуті регіони відносяться до країн з високим рівнем децентралізації, зокрема володіють компетенціями у галузі досліджень та інновацій, обидва класифіковані як помірні інноватори відповідно до даних Регіонального інноваційного табло (Regional Innovation Scoreboard) та не відносяться до економічно розвинених. Аналіз організації управління EDP в зазначених регіонах показав, що в них були створені певні організаційні структури з різними функціями, ступенем їх формалізації та

ефективністю внутрішньої та зовнішньої координації. Обидві регіональні команди RIS3 зіштовхнулися зі схожими проблемами у першій фазі процесу підприємницького відкриття, а саме складністю залучення у процес приватного сектору.

Подібні труднощі спостерігаються й в регіонах України, які знаходяться у початковій фазі EDP. Зазначене є серйозним бар'єром для розроблення по-справжньому дієвих стратегій смартспеціалізації, що здатні забезпечити структурні економічні зміни та соціально-економічний розвиток. Налагодження стійких та продуктивних зв'язків між стейкхолдерами на рівні регіонів можливо досягти, у тому числі, через побудову ефективних систем управління EDP.

Отже, на основі практики стратегування європейських регіонів та спираючись на особистий досвід безпосередньої участі в діяльності робочої групи EDP в Луганській області, вважаємо доцільним створювати в регіонах формалізовані компетентні регіональні структури відповідальні за управління процесом підприємницького відкриття. І їх формування необхідно здійснювати з використанням принципів побудови проєктних організацій, що дозволить більш ефективно проводити комплексні заходи EDP.

Список використаних джерел:

1. Gianelle C., Kyriakou D., Cohen C., Przeor M. (eds). *Implementing Smart Specialisation: A Handbook*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2016. 122 p. doi: 10.2791/53569.
2. Foray D. From smart specialisation to smart specialisation policy. *European Journal of Innovation Management*. 2014. № 17(4), P. 492-507.
3. Valdaliso J., Magro E., Navarro M., Aranguren M., and Wilson J. Path dependence in policies supporting smart specialisation strategies: Insights from the Basque case. *European Journal of Innovation Management*. 2014. № 17(4). P. 390-408.
4. Marinelli, E. and Perianez Forte, I. Smart specialisation at work: The Entrepreneurial Discovery as a continuous process. *JRC Technical Reports, EC*. 2017. 22 p. doi:10.2760/514714.
5. Грига В. Ю. Зарубіжна практика впровадження "розумної спеціалізації" та можливості її застосування в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 2. С. 138-153. doi: 10.15407/eip2019.02.138.
6. Шевченко А.В. Стратегічні пріоритети впровадження смарт-спеціалізації у промисловості України. *Бізнес Інформ*. 2019. №10. С. 130–135. doi: 10.32983/2222-4459-2019-10-130-135.
7. Іщук С.О., Созанський Л.Й. Методологічні засади вибору потенційних сфер смартспеціалізації регіонів України. *Економіка та право*. 2020. № 2 (57). С. 32-44. doi: 10.15407/econlaw.2020.02.032.

8. Швець Н.В., Шевцова Г.З. Розвиток підприємництва та його роль у реалізації підходу смарт-спеціалізації в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2 (60). С. 53-66. doi: 10.12958/1817-3772-2020-2(60)-53-66.
9. Perianez-Forte, I., Marinelli, E., Foray D. (2016) The Entrepreneurial Discovery Process (EDP) cycle: from priority selection to strategy implementation, in Gianelle, C., Kyriakou, D., Cohen, C. and Przeor, M. (eds), *Implementing Smart Specialisation: A Handbook*, Brussels: European Commission, EUR 28053 EN, doi:10.2791/53569.
10. Marinelli, E. and Perianez Forte, I., *Smart Specialisation at work: The entrepreneurial discovery as a continuous process* S3 Working Paper Series No. 12/2017, EUR 28838 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, ISBN 978-92-79-74377-1, doi:10.2760/514714.
11. Marinelli, E., Bertamino, F., Fernandez, A., *Layers, levels and coordination challenges: comparing S3 governance in Puglia and Extremadura*, European Commission, Seville, 2019. doi:10.2760/080798.

РОЛЬ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ В ПОЛІТИЦІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

*Шелеметьєва Т. В., д. е. н., професор,
Вовк І. В., магістрантка,
Національний університет «Запорізька політехніка»*

Сьогодні сектор туризму є один з ключових компонентів економіки і соціального життя багатьох міст світу і тому є необхідним елементом сучасних стратегій та політики регіонального розвитку. Міський туризм дійсно є рушійною силою в розвитку міст і робить їх більш відкритими, безпечними, життєздатними і стійкими. Як зазначає Національна туристична організація України «...туризм безперечно розвиває в містах зони відпочинку, покращує інфраструктуру, мобільність, доступність і умови життя як для місцевого населення, так і комфортне перебування для туристів і відвідувачів» [1].

Зазначимо, що Національна туристична організація України у партнерстві із WTCF оголосили 2021 рік – роком міського (урбаністичного) туризму в Україні. Згідно з визначенням ЮНВТО «...міський туризм – це вид туристичної діяльності, яка здійснюється в міських просторах, для яких характерна несільськогосподарська економіка, розвинена промисловість, торгівля, сфера послуг, і які є вузловими транспортними пунктами. Міста мають широке розмаїття культурних, архітектурних, технологічних, соціальних і природних вражень, а також місць для відпочинку і бізнесу».

Розвиток міського туризму, його значення та перспективи досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені: Берг Л., Браун Е., Гаталяк О.М., Гладкий О.В., Глибовець В.Л., Лезер Г., Мальська М., Нешков М., Нойенфельдт Г., Писаревський М.І., Покоłodна М.М., Смирнов І.Г. та ін. Так, наприклад, Смирнов І.Г. зазначив, що «...ресурсною базою міського туризму слід вважати культурно-пізнавальні, події та бізнесові ресурси для розвитку туристичної діяльності у містах та приваблення сюди туристопотоків» [2]. Мальська М.П. та Гаталяк О.М. розглядали теоретико-методологічні основи міського туризму, досліджували питання про туристичні ресурси в містах, іміджу міст, а також географію основних видів туризму в містах [3].

За даними Організації Об'єднаних Націй 55% населення світу вже проживає в містах, а до 2030-го року очікується, що ця частка досягне 60%, а до 2050-го – 70%. Зазначимо, що співвідношення міського і сільського населення в Україні – 70/30, такого немає ніде в Європі. Тобто сьогодні тільки 30% населення проживають у сільській місцевості.

Місто як туристична ціль, в першу чергу, повинно мати свій імідж. За вимогами туристичного маркетингу, під час вибору іноземних визначних

пам'яток, туристів цікавлять насамперед міста. Щоб підтримувати постійно сильну життєву силу туристичних міст, їм треба підтримувати свій імідж, що буде складатися з кількох елементів.

Для створення місту позитивного іміджу, проводять такі заходи, як видання промоційної літератури, розроблення і впровадження системи візуальної ідентифікації певних визначних об'єктів міст, створення аудіо-та відеоматеріалів тощо.

У 2020 році до трійки міст-лідерів із населенням понад 500 тис. осіб, жителі яких подорожували найактивніше, увійшли Київ, Львів та Запоріжжя. Лідером за кількістю приїжджих туристів виявився Київ: за чотири місяці столицю відвідало понад 450 тис. туристів. На другому місці – Одеса, тут побувало майже 400 тис. туристів. А Білгород-Дністровський район Одеської області опинився на третьому місці – його обрали 370 тис. туристів [4].

Місто Запоріжжя вже має позитивний туристичний імідж завдяки не тільки багатій історико-культурної спадщині – прославлена Хортиця, монументальний Дніпрогес, 700-річний Запорізький Дуб, мальовничі пейзажі та архітектурні пам'ятки, але і подіями, які вже стали брендовими: Всеукраїнський козацький фестиваль «Покрова на Хортиці», музичні фестивалі «Khortytsia Freedom» та «Zaporizhzhia Jazzy», Запорізький міжнародний кінофестиваль «ZIFF» та ін. Тобто є все необхідне, щоб бути не менш привабливим для внутрішнього і в'їзного туриста, ніж нинішні популярні напрямки, такі як Київ, Львівщина або Одеса.

Раніше для міста Запоріжжя туристичний напрямок не був пріоритетним. Але сьогодні в місті відбуваються кардинальні зміни: оновлюють дорожнє покриття,кладаються кошти в туристичні об'єкти, розвиток музеїв, інфраструктуру. Департамент культури і туризму Запорізької міської ради активно створює нові проекти, запрошує художників і скульпторів, які готують для міста контактні скульптури і сучасні інсталяції. Доопрацьовано туристичний портал, відзняті презентаційні відеоролики для залучення туристів [5].

Будь-яке місто це більше, ніж просто його фізичні кордони. У кожного є свій живий характер, звички і спосіб життя, але щоб його підкреслити, для міст створюють пізнавану візуальну айдентіку.

Айдентика допомагає не тільки виділити конкретне місто як туристичний напрямок, але і вибудувати більш ефективну і зрозумілу комунікацію з місцевими. Кожен бренд – це чітке повідомлення, яке часто ґрунтується на очевидних асоціаціях з конкретним місцем, а іноді навпаки – розбиває упередження вщент. Так, наприклад, яскрава айдентика Мельбурна покликана показати прогресивність і багатогранність міста і створити цілісну картинку, орієнтовану на майбутнє. Ідея бренду – відобразити всі «обличчя» Мельбурна: від суворого і стриманого до

мрійливого і енергійного. Різноманітність взагалі стало ключовим концептом міста, в айдентике це виражається в кольорах, формах і структурах. За задумом дизайнерів, така айдентика повинна допомагати місту бути гнучким і динамічним. Влада Болоньї, регіону Емілія-Романья створили айдентику, в якій можна вгадати форми, які всюди зустрічаються в місті – це вітражі, цегляна кладка, різні архітектурні елементи і геральдичні символи, середньовічні написи та малюнки. Айдентика Порту покликана показати, що Порту – місто глобальне та для кожного – своє, і що в ньому кожен може відчувати себе як вдома. Дизайнери очевидно надихалися естетикою азулежу [6].

Важливим етапом популяризації м. Запоріжжя є створення туристичного бренду, однією із основних задач якого – зробити так, щоб Запоріжжя асоціювалось не тільки як центр козацтва, а й як сучасне європейське туристичне місто.

Нещодавно у Запоріжжі презентували новий міський бренд, айдентику міста: логотип, слоган, фірмові кольори та шрифти. Все це широко використовується не тільки на міських просторах Запоріжжя, а й в різноманітних рекламних заходах [7].

В основу айдентики покладено концепцію «7 на 7», яка визначає 7 напрямків туризму в місті: Запоріжжя – козацьке, природне, історичне, індустріальне, подієве, видовишне і сакральне. На них будуть базуватися всі туристичні продукти [8].

В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій усі міста мають рівні можливості для розвитку урбаністичного туризму. Особливо привертають увагу міста, що вирізняються високим ступенем ділової активності, економічним та культурним потенціалом.

Міста і метрополії в усьому світі є центрами тяжіння людей, подій, фінансових та інших ресурсів. Міста притягують до себе людей розвитком цивілізації, системою освіти, робочими місцями, економічним зростанням і потоком інформації. При цьому, важливо усвідомлювати, що сталий розвиток будь-якого регіону, можливий лише при дотриманні економічного, соціального та екологічного балансу і рівномірного територіального розподілу населення регіонах. А це передбачає гармонійний розвиток великих метрополій і сусідніх з ними невеликих міст та сіл з правильним кількісним розподілом населення в них і турботою про навколишнє середовище.

Чому необхідно розвивати міський туризм? Серед основних причин, по-перше, називають сталий розвиток. Туризм, як найважливіший елемент світової економіки входить в кожную з 17-ти Цілей сталого розвитку, визначених глобальним порядком денним ООН до 2030 року. По-друге, це консолідація. Ефективний і гармонійний розвиток міського туризму можливий за умови постійної і тісної комунікації, координації, кооперації

та колаборації бізнесу, органів влади і місцевих жителів на платформах Організації менеджменту дестинацій (DMO). По-третє, стратегічний підхід. Великим, середнім і малим містам України необхідне єдине стратегічне бачення, підхід і цілісна концепція розвитку урбаністичного туризму в Україні. По-четверте, людські ресурси. Необхідно розвивати людські таланти, удосконалюючи систему освіти і професійної підготовки кадрів, зайнятих в сфері туризму та індустрії гостинності. По-п'яте, інвестиції. Необхідно залучати державні, а також приватні і прямі іноземні інвестиції в розвиток інфраструктури туристичної сфери і створення нових туристичних об'єктів, атракцій та продуктів і ін.

Отже, туризм є дуже важливим фактором у всій політиці, пов'язаній з міським розвитком, це не просто стратегія забезпечення конкурентоспроможного продукту для задоволення очікувань відвідувачів, а спосіб розвитку самого міста та забезпечення більшої та кращої інфраструктури та умов життя для його жителів. Міський туризм дійсно багатогранний, як і самі міста, тому сприяє розвитку різних видів туризму, таких як: культурний та історичний, діловий і MICE туризм, подієвий і фестивальний, шопінг, індустріальний, гастрономічний та медичний. Може являти собою рушійну силу в розвитку міст і робити їх більш відкритими, безпечними, життєздатними і стійкими для потенційних туристів.

Список використаних джерел:

1. В Україні 2021 рік оголосили роком міського туризму. URL: <https://www.tourcenter.kh.ua/uk/news/turisticheskoe-khomct/v-ukraini-2021-rik-ogolosili-rokom-miskogo-turizmu> (дата звернення: 30.09.2021).
2. Смирнов І.Г. Брендинг міста у туризмі: концептуальні підходи. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id1680/>. (дата звернення: 30.09.2021).
3. Мальська М. П., Гаталяк О. М. Туризм у містах: підручник. Київ: ЦУЛ, 2018. 224 с
4. Кількість внутрішніх туристів в Україні в травні-серпні 2020 року зменшилася на 17% – «Київстар». URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/telecom/694086.html> (дата звернення: 30.09.2021).
5. Айдентика туристичного Запоріжжя. URL: <http://identity.zaporizhzhia.city/> (дата звернення: 01.10.2020).
6. Города с лучшей айдентикой. URL: <https://34travel.me/post/city-branding> (дата звернення: 30.09.2021).
7. Бренды городов, регионов, стран. URL: <https://evgenysolomin.livejournal.com/564622.html> (дата звернення: 30.09.2021).
8. Запоріжжя отримало власну туристичну айдентіку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2345726-zaporizha-otrimalo-vlasnu-turisticnu-ajdentiku.html> (дата звернення: 30.09.2021).

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ТЕРРИТОРИЙ

Ширяева Н. Ю., к. т. н., доцент,

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

На примере парка высоких технологий на промышленной территории «Ципорит» (Израиль) описываются тенденции инвестиционного менеджмента инфраструктурных проектов, технопарков. Описывается лидирующая роль руководства как ключевой управленческой функции в системе управления совместными международными предприятиями в строительной отрасли.

Исследования показывают, что купирование глобальных проблем в существующей инфраструктуре, в том числе промышленной, является важным процессом развития территорий. Для обеспечения экономического роста и роста населения, в экономическую инфраструктуру до 2035 года необходимо инвестировать в среднем 3,7 трл. долларов на год или 4,1 проценты от мирового валового внутреннего продукта (ВВП). Однако, как в развитых, так и развивающихся государствах, между прогнозными необходимыми и фактическими инвестициями сохраняются значительные пробелы – в мире в настоящее время этот разрыв составляет до 5,5 трл. долларов [1, с. 131]. Специалисты считают, что разрыв инфраструктурных промышленных активов только за счет увеличения финансирования сократить невозможно. Промышленность, в том числе строительная, должна увеличить эффективность реализации инфраструктурных проектов за счет совершенствования управления знаниями как в производственных условиях, так и в бизнес-образовании. В связи с этим поиск альтернативных решений проблемных вопросов, которые рассматриваются в тезисах, являются актуальными.

Синергическое сотрудничество между научными работниками, организациями отечественной законодательной и градостроительной деятельности, специалистами-практиками, владельцами бизнеса и другими заинтересованными сторонами, ориентированны, в первую очередь, на уменьшение критического разрыва в общих ключевых показателях инфраструктурных проектов – в сфере законодательства и отраслевых стандартов; отсутствия отклонений в проектных и фактических показателях во время строительства; инновационных конструктивных решениях [2, с. 209; 3, с. 66]; ресурсосберегающих технологиях; стимулирования завершенности строительства в установленный проектный срок; сохранения первоначальной стоимости конструктивных элементов объектов архитектуры в условиях эксплуатации и стрессовых нагрузок; многих других показателей [4, с. 113]. Среди альтернативных

решений проект в формате хай-тек с официальным названием «Парк высоких технологий промышленной зоны «Ципорит», расположенном в городе Нацерет (Израиль). В проекте задействован отечественный и иностранный человеческий капитал, в том числе выпускники – магистры Одесской государственной академии строительства и архитектуры специальности «Менеджмент и администрирование».

Инфраструктура технопарка «Ципорит» включает свыше тридцати научно – ориентированных многопрофильных производственных предприятий; общее количество рабочих мест составляет более 4 тысяч. Среди предприятий технопарка «Ципорит» заводы – «Palraz», «Mamexem Кармель», «Эц вэ Зайт»; «Хай-тек». Рассмотрим некоторые, в том числе те, которые плотно связаны со строительной отраслью. Предприятие «Бонсай» – высокотехнологичное деревообрабатывающее оборудование которого с самым современным программным обеспечением/управлением и стоимостью единицы такого станка от 500 до 700 тыс. евро. Выпускает также упаковку из дерева для высокоточных приборов. Компания «Alpha Omega» также является инвестором проекта «Ципорит», а именно, в маркетинг и производство собственного медицинского оборудования. Предприятие «Phenicia» – производство стекла для архитектуры, дизайна интерьера и защиты, компания является единственной в Израиле по производству листового стекла. Предприятие «Chromagen» из производства и обслуживания солнечных и электрических нагревателей, масштабных систем нагрева воды, теплообменников и фильтров. Предприятие «Palraz» – производство, устраивание и обслуживание защитного оборудования для домов общественного и жилищного назначения, среди которых, например, противопожарное и акустическое оборудование, в том числе двери, окна, шкафы и другая продукция. Продукция предприятия «Palraz» используется в космической отрасли.

В технопарке «Ципорит» расположено два подразделения ведущего концерна «Inter industrial», специализирующегося на продукции электрических систем. Подразделение «Inter electric» производит системы автоматизации и управления; подраздел «Steinitz lirad» – системы внутреннего и внешнего освещения.

Израильский подразделение «Ham-let» канадского концерна производит высококачественные контрольно-измерительные клапаны в арматуру. Компания «Matechet Carmel Ltd» с управленческой династией с 1954 года, специализируется в производстве инструментов и штампов для металлообрабатывающей промышленности. Компания «Epolac» свыше 50 лет специализируется на производстве эпоксидных и полиуретановых полатах, покрытиях и красках. Предприятие «Uniflex» ведет из производства армированных шлангов из ПВХ, полиуретана и труб для разных промышленных отраслей, в том числе высокотехнологичных. В целом, по

данным государственной статистики Израиля, сумма инвестиций в технопарк «Ципорит» составляет 230 млн шейкелей (72 млн долларов).

Выводы. 1. Результаты научно – исследовательской работы разных дискуссионных аудиторий свидетельствует о том, что в строительной отрасли (как на национальном, так и международном уровне) постепенно осуществляются изменения, которые ориентированы на решение текущих проблем и заданий. Среди них, например, проведение в Одесской государственной академии строительства и архитектуры научно-практических конференций по вопросам строительной инженерии; архитектуры; сейсмоки; землеустройству и кадастру; управление проектами; экономики и управления; инвестиционный менеджмент; другие тематики.

2. Обзор международного опыта на примере развития парка высоких технологий промышленной зоны «Ципорит» показывает позитивный тренд, который возможен в отечественных условиях развития территорий.

Список использованных источников:

1. Ширяева Н.Ю. Проблематика і завдання менеджменту та маркетингу будівельних організацій. *Economy and society modern foundation for human development*. Proceeding of the Conference Leipzig university. 2016. С 130 – 132.
2. Ковальская Н.Ю. Світові тенденції інноваційних технологій в менеджменті територіального розвитку. *Інноваційні технології у плануванні територій* Матер. міжн. наук.-практ. конф. 01-03 жовтня 2020 р. м. Одеса: Одес. держ.акад.будівн. та арх. 2020. Одеса: ОДАБАС. 209-212.
3. Ващинська О.А. Менеджмент міських інфраструктурних активів. *Проблеми та перспективи розвитку будівельного комплексу м. Одеси*. Матер. наук.-практ.конф. 27-29 вересня 2018 р. м. Одеса. С. 66.
4. Shyriaieva N., Mitinskiy V., Vashchynska O., Khmaruk O.. A review of management of infrastructure road assets. *Economic and Social Development*. 32nd International Scientific Conference on Economic and Social Development. Odessa, 21-22 June 2018. P. 111-117.

PROSPECTS FOR BUSINESS RESTORATION OF TOURIST MICRO-ENTERPRISES IN RURAL AREAS

*Tsviliy S. M., Candidate of Sciences (Economy), Ph. D., Assoc.Prof.,
Gurova D. D., Candidate of Sciences (Geography), Ph. D., Assoc.Prof.,
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»*

Problem statement and analysis of recent research. Under the conditions of COVID-19 factors, many issues related to the organization of business micro-enterprises in rural areas, which were previously promising, have become more acute. These issues include: product quality and range, competitiveness of companies, additional services for ecotourists, consumer safety, partnerships, business environmental friendliness, preferential taxation, participation in targeted programs, etc. It is clear that today the global and domestic tourism sector (including the regional sector of rural tourism) is suffering as a result of measures to counter the COVID-19 pandemic. At the same time, the current crisis situation should be considered not only as a problem, but also as an opportunity to bring micro-business in rural areas of Ukraine to a new level of development. The state of the regional hospitality sector in rural areas and related industries, business areas needs to be reviewed and adapted to the conditions of the circular economy. The study of the state of the tourist business in rural areas was devoted some works of domestic and foreign scientists, namely: Horban H., Kifyak V., Kravchuk I., Lyubitseva O. and others. A significant contribution to the development of the rural hospitality industry has been made in the research of such scientists as A. Vindyuk, A. Durovich, H. Rogov, D. Saunders, and others. Specific features of business management of micro-companies of green tourism are occasionally covered in the works of researchers, namely: Zaitseva V., Udovychenko V., Harrod R. and others. Some practical aspects of the business of rural micro-companies in the conditions of COVID-19 are considered in the scientific works of D. Gurova, S. Zhuravlyova, T. Kuklina, and other well-known scientists. However, with a significant number of scientific ideas today, there is virtually no comprehensive research on the formation of effective approaches to identify ways to restore the business of micro-companies.

The main material. The basis of the transition to the structure of the regional rural economy of a new type is the resumption of business of micro-companies in the tourism industry on such principles as: post-coronavirus growth of their leading role in the development of rural areas; introduction of contemporary practices and world experience in business management of companies; implementation of public-private partnership tools; intensification of innovation and investment mechanisms at the regional level; digitalization of business processes in entrepreneurship [1].

In Ukraine, COVID-19 has been significantly affected by micro-businesses

in rural areas, as they are the main sellers of a comprehensive tourist product to guests. Thus, the practice of functioning for 2020-2021 confirms a large number of claims regarding violations of consumer rights, complaints and cases of rejection of travel plans due to medical restrictions. Under conditions of coronavirus barriers to business, lack of real assistance from public authorities, loss of customers, regional micro-companies suffered unjustified losses and were forced to reduce business activity. The study of the state of the regional sphere of rural tourism has identified a number of factors that have a negative impact on its tourism micro-business.

First, the global economic crisis. The crisis due to the action of factors COVID-19 and the global economic and tourist recession, which automatically affected the domestic regional rural sphere of Ukraine. Secondly, the military-political risk. High uncertainty of future prospects of the temporarily occupied AR of Crimea and the territory of ORDLO, which has an impact on the security of the organization of rural tours. Third, the recovery and development plan. Lack of a real strategy for restoring business activity at the level of the state and its regions, a clear plan and stages of specific economic support measures. Fourth, service quality standards. Non-compliance of most infrastructure facilities of domestic tourist rural areas with international quality standards of customer service. Fifth, investment processes. Inertia of investment processes in the restoration and development of the material base of rural tourist facilities and the development of the transport network and logistics of regions and locations. Sixth, innovation. Insufficient research, scientific support of the industry; low technical and technological level of service facilities for guest service. Seventh, the policy of protectionism. Lack of modern effective mechanisms to ensure business preferences at the level of micro-companies in the region to increase their competitiveness. Eighth, the regionalization of business. Insufficient tourist development of the structure of the organization of partnership processes in the business environment at the level of locations, destinations, regions, regions. Ninth, product promotion. Lack of a unified policy to promote the integrated product of rural micro-enterprises in the domestic and international tourism markets. Tenth, the digitalization of business. Low level of use of digital technologies for modernization of the process of complex product development and service of foreign and domestic tourists.

Seven out of ten factors are external to micro-firms; reduction of the negative impact of the factors "business regionalization" and "product promotion" can be achieved through the implementation of the mechanism of public-private partnership; "Digitalization of business" is an internal threat to the company, which must be eliminated immediately.

According to the owners of tourist micro-enterprises in rural areas (the authors' own research), business recovery depends entirely on the realization of

their internal potential. From this position, recommendations have been developed for companies to choose a vector of business recovery in the post-coronavirus perspective, which provides for innovative development on the basis of a customer-oriented approach. Under the innovative development of tourism micro-enterprise in a crisis environment should be considered a trajectory, which provides external efficiency through the implementation of a system of changes of various forms, which are due to a combination of factors, namely: 1) new technologies; 2) their use in the form of new services, products and processes; 3) new markets or individual segments; 4) new organizational management structures, organizational design; 5) new approaches in management. Changes should be implemented in parallel and consistently and are a product of the knowledge system [2, c. 52].

It should be borne in mind that in operational management it is unacceptable to combine the principles of different approaches to managing the company's innovations and focus on long-term planning and strategic management. The philosophy of the post-coronavirus business, which aims to ensure the quality of sustainable consumption of rural services, should focus solely on the innovation of the organizational and economic system of the micro-company [3]. Post-coronavirus management principles in a particular travel agency should be clearly defined and implemented by management in procedures, regulations, organizational design, corporate culture, information system, consumption code.

According to this approach, in the post-coronavirus business recovery of a travel micro-company in a rural area, the mobilization of internal potential for certain components is of great importance:

- production (technology, technology, vertical integration, procurement, quality, stocks, ideas, innovations, patents, licenses, research, energy, premises, etc.);
- finance (long-term capital, flexibility of capital structure, accounting, cost reduction, taxation, shadowing, etc.);
- marketing (products, services, market share, promotion, sales channels, sales, image, reputation, sales, communications, customers, consumers, etc.);
- staff (managerial staff, standard of work, morale, turnover, competencies, qualifications, motivation, incentives, income, personnel policy, etc.);
- management (business goal, values, structure, organizational culture, corporate ethics, strategic planning, synergy, internal communications, etc.).

It is expedient to mobilize the internal potential of a rural company to implement a process approach in its management system, based on the need to ensure survival, economic security, a certain level of competitiveness, reduction of time of transformation of ideas to new requirements of the market, acquisition of the modernized competences by the personnel, strengthening of

positions in the field of hospitality of a certain domestic rural tourist region or territory.

Conclusions and suggestions. Today, domestic micro-enterprises in the field of tourism are experiencing a time of enormous financial difficulties. The paradox of the crisis period is that in the conditions of COVID-19 intensive work is being done at the level of micro-companies and business structures to develop a mechanism for post-crisis recovery of their business. One of the main conditions for ensuring the competitiveness of rural tourism in the post-coronavirus space, the authors consider the adoption of emergency measures to preserve the economic potential of micro-enterprises, entrepreneurship and culture, the development of their intellectual business. The role of informatization of business processes in the effective functioning of a micro-enterprise is important. Successful experience of transformation and adaptation to new global conditions of micro-firms from other locations, tourist destinations, regions and countries should be a useful help of micro-business in rural areas. Further explorations should become interesting and useful in the direction of developing post-coronavirus priorities for the transformation of digital business of tourist micro-companies in rural areas.

References:

1. Kyfiak V. F. (2010) *Stratehiia rozvytku terytorialnykh rekreatsiinykh system: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia* [Strategy of development of territorial recreational systems: theory, methodology, practice: monograph]. Kyiv; Chernivtsi: Knyhy-KHKHI. (in Ukrainian)
2. Tsviliy S., Vasylychev D., Gurova D. (2020) Improvement of the qualification of small& micro-enterprise staff in the crisis conditions of business transformation. *Ekonomichnyy visnyk UDKHTU*. № 1(11)/20, pp. 50-60. (in English)
3. Zaitseva V. M. (ed.) (2017) *Industriia hostynnosti v Ukraini: stan i tendentsii rozvytku* [Hospitality industry in Ukraine: state and trends], Zaporizhzhia: Prosvita. (in Ukrainian).

ПАРТНЕРСТВО ЯК АКТИВАТОР РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У СИСТЕМАХ КООРДИНАТ ГЛОБАЛЬНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Юшин С. О., д. е. н., професор,
ІНЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Сучасне господарювання прискорено трансформується у надскладну систему з величезною кількістю якісно змінених складових. Ключове місце у цих процесах займають регіональні підсистеми, які, з одного боку, є досить наближеними до рівня безпосереднього виробництва, а з другого боку, тісно взаємодіють з центром, а через нього – з глобальними процесами. Подолання вад надскладних систем в усі часи здійснювалося шляхом розвитку інформаційних механізмів. На сьогодні такі механізми діють із застосуванням потужних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Світовий досвід незаперечно довів, що ефективне застосування ІКТ дозволяє запроваджувати найбільш дієві виробничі та управлінські інновації, серед яких особливе місце займають партнерські відносини.

Вищезгадані аспекти регіонального розвитку досліджували різні науковці та практики. Серед них слід виділити праці П.Т. Саблука та М.Ф. Кропивка [1; 4], де розглянуті принципові теоретичні підвалини розвитку регіонів і територіальних громад, що дозволило сформувати новітню парадигму Аграрного устрою України [3]. Окремі стратегічні аспекти даного спрямування досліджувалися у докторських дисертаціях О.І. Павлова [2] і М.В. Руденка [5]. Отже, дослідження партнерство як активатора регіонального розвитку у системах координат глобального і національного інформаційного суспільства стає *актуальною* задачею.

Основний матеріал. Прийнята у 1992 році Конференцією ООН з довкілля і розвитку (Ріо-де-Жанейро) Декларація переслідувала мету встановлення нового, справедливого глобального партнерства шляхом створення нових рівнів співпраці між державами, ключовими секторами суспільства і людьми. Декларація та програма дій форуму тисячоліття "Ми, народи: зміцнення ООН в двадцять першому столітті" (2000 року) закликає до партнерства місцеві органи управління і ті сектори, які беруть активну участь в діяльності з забезпечення стійкого розвитку.

Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства (далі – ГІС) у 2000 р. закликала до мобілізації ресурсів в цілях поліпшення інформаційної інфраструктури, "партнерського" підходу з боку урядів, міжнародних і неурядових організацій, приватного сектора. Декларація Всесвітнього саміту з продовольчої безпеки (Рим, 2009 р.) закликала до забезпечення продовольчої безпеки на основі глобального партнерства у сферах: сільського господарства, продовольчої безпеки і харчування.

Закон України (далі ЗУ) «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (№ 75, 1998 р.) орієнтував вітчизняне господарювання на рівноправне партнерство України у загальному світовому поділі праці з виробництва і широкого використання засобів інформатизації.

Програма інтеграції України до ЄС, затверджена у 2000 р. Указом Президента (далі – УПУ) № 1072, згадувала підготовку інформаційних матеріалів про стратегічне партнерство сторін і максимально ефективні умови рівноправного партнерства у світовому економічному просторі.

Стратегія економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки (УПУ № 493, 2004 р.) передбачала: підвищення іміджу України як стабільного міжнародного партнера; побудову партнерських стосунків з провідними країнами світу; удосконалення соціального партнерства; налагодженню відносин підприємств з іноземними партнерами; дієві стратегії економічного партнерства на спільних інтересах, а не лише на певних залежностях.

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України (далі КМУ) № 1001, 2006 р. згадувала партнерство, яке варто реалізуватися шляхом тісної співпраці між центральними і місцевими органами виконавчої влади (далі – ОВВ), органами місцевого самоврядування (далі – ОМС), об'єднаннями громадян, господарськими суб'єктами, у т.ч. на засадах найбільш дієвих форм державно-приватного партнерства (далі – ДПП).

ЗУ «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2007 р., № 537) передбачав сприяння розвитку партнерських відносин між державним та приватним секторами економіки.

Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року (Постанова КМУ № 1158, 2007 р.) передбачала: збереження робочих місць у галузях – партнерах сільського господарства; розвиток рослинництва шляхом підтримки великотоварного виробництва рослинницької продукції через створення партнерських об'єднань власників земельних часток (паїв); створення кооперативів, інших партнерських об'єднань; підтримку залучення капіталу вітчизняних несільськогосподарських структур для формування цілісних земельних і майнових сільськогосподарських комплексів на умовах партнерства і співробітництва з господарствами; запровадження зональних моделей організації нових виробничих структур на засадах партнерства і т.і.

ЗУ «Про наукові парки» (2009 р., № 1563) передбачав договір про партнерство між науковим парком і суб'єктами господарювання, а розпорядження КМУ (№ 1184-р) – Концепцію розвитку ДПП у ЖКГ.

У 2010 р. був прийнятий ЗУ: «Про ДПП» (№ 2404), де ДПП визначене як співробітництво між державою Україна, територіальними громадами в особі відповідних ОВВ та ОМС (державними партнерами) та юридичними

особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору. Але у схваленій розпорядженням КМУ № 691-р (2012 р.) «Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері» згадується невизначеність принципів та механізму ДПП в інноваційній сфері, створення та функціонування технологічних платформ (об'єднання ОБВ, ОМС, наукових і виробничих організацій і установ для розв'язання проблем галузі), у зв'язку з чим передбачено визначення згаданого механізму ДПП у науковій та інноваційній сфері.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. (схвалена розпорядженням КМУ № 806-р, 2013 р.) передбачає: пріоритетне фінансування інноваційно-інвестиційних проєктів на засадах ДПП; формування партнерських відносин між саморегульованими об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників, державою та галузевою наукою у сфері розвитку насінництва, селекції та племінної справи, техніко-технологічного забезпечення аграрного сектору; строки та відповідальних виконавців та партнерів із сторони учасників аграрного ринку; пріоритетне фінансування інноваційно-інвестиційних проєктів на засадах ДПП; підвищення ефективності адміністративного регулювання шляхом створення регуляторної системи на засадах ДПП; партнерство між об'єднаннями агровиробників, державою, галузевою наукою у сфері техніко-технологічного забезпечення агросектору, т.і.

Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (схвалена розпорядженням КМУ № 386-р, 2013 р.) актуалізує: координуючу роль держави в реалізації інформаційної політики на засадах принципів ДПП, партнерство державних органів, громадян і бізнесу; діяльність ОБВ та ОМС в процесі реалізації Ініціативи “Партнерство “Відкритий уряд”; мережеву культуру комунікації на засадах партнерства тощо.

Розпорядженням КМУ № 739-р (2013 р.) схвалена Концепція розвитку ДПП в Україні на 2013-2018 роки (упровадження такого прогресивного механізму співробітництва між ОБВ, ОМС, приватним сектором та інститутами громадянського суспільства), де пріоритетною сферою застосування ДПП є ринкова і виробнича інфраструктура АПК.

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (Постанова КМУ № 385, 2014 р.) вказувала на відсутність партнерства у діапазоні центр – регіони – територіальна громада. Тому регіонам слід зосередитися на розвитку ДПП (у т.ч. кластери, національні проєкти тощо) шляхом посилення взаємодії в системі “ОМС – бізнес – громада”.

У 2015 р. ЗУ «Про засади державної регіональної політики» (№ 156) визначив, що Агенція регіонального розвитку утворюється на засадах партнерства між державним, приватним та громадським секторами, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями, а для фінансування цієї

політики було передбачене об'єднання фінансових ресурсів партнерів (державних, муніципальних, приватних) на засадах здійснення ДПП.

Схвалена розпорядженням КМУ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (№ 67-р, 2018 р.) основною метою цифровізації (на базі моделей ДПП: цифровізація – об'єкт фокусного і комплексного державного управління – потребує певних нових форм партнерства різних сфер економіки та суспільства) визначила: досягнення цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, трансформація сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні (коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку. Концепція вказує, що сільське господарство є найбільш перспективним для створення та розвитку індустрії промислового інжинірингу. З метою розвитку галузі важливим є впровадження цифрового землеробства – принципово нової стратегії менеджменту на застосуванні цифрових технологій, та новий етап розвитку, пов'язаний з використанням геоінформаційних систем тощо, управлінських та виконавських процесів, Цифровізація галузі позитивно вплине на сільську інфраструктуру. Низький рівень розвитку економіки сільських територій призводить до міграції сільської молоді в міста, високого рівня безробіття і низьких доходів населення села, руйнування інфраструктури тощо. Тому агробізнес заінтересований у використанні ІКТ як на полі, так і у працівників вдома, щоб підвищити якість та умови життя у сільській місцевості, досягти вищих соціальних стандартів. Отже, цифровізація сільського господарства є інструментом активізації соціально-економічного відродження сільських територій.

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки (схвалена Постановою КМУ № 695, 2020 р.) наголошує на тому, що немає відчутних змін у зміцненні партнерських відносин між регіонами, зменшенні міжрегіональної та внутрішньорегіональної диспропорції, і що інвестування регіонів доцільно здійснювати на використанні ДПП.

Концепція Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року. (Розпорядження КМУ № 1333-р, 2020 р.) говорить про те, що ефективність функціонування овочевого бізнесу як єдиної системи значною мірою стримується внаслідок порушення партнерських відносин між органами влади, сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними та торговельними підприємствами.

Прийнята у 2021 р. Національна економічна стратегія на період до 2030 року (Постанова КМУ № 179) передбачає досягнення національної безпеки за рахунок партнерства та інвестицій. При цьому, Сприяння регіональному розвитку має забезпечуватися шляхом: кластеризації у сфері Індустрії 4.0 (на національному та регіональному рівні); реалізації

підходу смарт-спеціалізації кожного регіону згідно з методикою ЄС; створення пілотних проєктів для взаємопідтримки між регіонами, як і передумов для конкуренції між громадами за залучення інвестора. Тут варто підкреслити, що дана Стратегія визнає сам факт низького рівня залучення ДПП (не використовується потенціал надання державним підприємствам та комунальним підприємствам у концесію; низький рівень залучення внутрішніх та іноземних інвесторів), а також наявність цифрового розриву між містом та селом. Тому Стратегія зосереджена на запровадженні кращої світової практики просторового планування територій на основі Цілей сталого розвитку ООН із забезпеченням принципів партисипації, інклюзивності та партнерства всіх сторін, тобто на цифровізації та інноваційному розвитку економіки України.

Висновки: наведений вище аналіз дає підстави стверджувати:

- 1) подальший розвиток регіонів України можливий виключно на основі входження до системи Глобального інформаційного суспільства;
- 2) нормативно-правове забезпечення цифровізації України дозволяє здійснити радикальне реформування умов розвитку регіонів і громад;
- 3) активізація інноваційного (на основі глобального і національного інформаційного суспільства) розвитку регіонів і громад (у т.ч. аграрної сфери) потребує більш масштабного залучення потенціалу партнерства.

Список використаних джерел:

1. Саблук П.Т., Власов В.І., Біленький О.Ю. Регіональна інтеграція. – К.: ННЦ „ІАЕ”, 2010. – 366 с.
2. Павлов О. І. Управління соціально-економічним розвитком сільських територій України: автореф. дис.... д-ра екон. наук: 08.00.03 / О. І. Павлов ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2010. – 36 с.
3. Аграрний устрій України: наукове видання ; за ред. Ю.О. Лупенка, М.Ф. Кропивка – К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. – 64 с.
4. Саблук П.Т., Кропивко М.М. Особливості стратегічного планування розвитку сільської територіальної громади. *Економіка АПК*. – 2018. – № 3 – С. 5-9.
5. Руденко М. В. Цифровізація сільськогосподарських підприємств та її економічна ефективність: монографія. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2020. – 342 с.

СТРАТЕГІЧНІ ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Якимчук А. Ю., д. е. н., професор,
Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне,

Якимчук О. Ф., к. держ. упр., керівник групи
розрахунків відділу бізнес-систем
ТОВ «Рівненська обласна енергопостачальна компанія», м. Рівне

Розглянуто перспективи удосконалення процесу формування стратегії розвитку територіальних громад унаслідок децентралізаційної реформи. Досліджено стратегічні і тактичні цілі функціонування громад на засадах екологічного збалансованого розвитку.

Вступ. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р, передбачено формування територіальних громад (ТГ), як базових одиниць самоврядування. Така побудова влади вимагає від органів виконавчої влади формування нової територіальної системи зі визначенням повноважень територіальних громад з належним ресурсним їх забезпеченням. Саме тому формування стратегічних основ розвитку ТГ набуває особливої актуальності. Насамперед, потрібно правильно сформулювати стратегічні і операційні цілі їх функціонування, що мають бути деталізовані в певних завданнях. Завдання мають давати відповіді на запитання, яким шляхом, яким чином громада намагатиметься досягнути цілей свого екологічно збалансованого (сталого) розвитку (рис. 1).

Методологічно, у рамках стратегічної цілі «Екологічно збалансований розвиток» виділено такі операційні цілі для кожної ТГ:

- 1) Формування сприятливого інвестиційного клімату та розвиток малого і середнього бізнесу територіальної громади.
- 2) Енергоефективність та відновлювальні джерела енергії, впровадження замкнених циклів виробництва.
- 3) Розвиток АПК, сільського зеленого та етно-туризму, інклюзивного туризму, інших видів туризму.

Досягнення кожної із операційних цілей потребує вирішення низки завдань. Варто зазначити, що успішність розвитку територіальних громад істотно залежить від того, наскільки довгостроковий розвиток базується на принципах сталого (екологічного збалансованого) розвитку. Побудова ефективної моделі менеджменту на рівні територіальної громади можлива на основі застосування інноваційних підходів, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку. Тому застосування в якості теоретичної основи

стратегічних підходів, що базуються на цілях сталого розвитку є методично обґрунтованим рішенням.

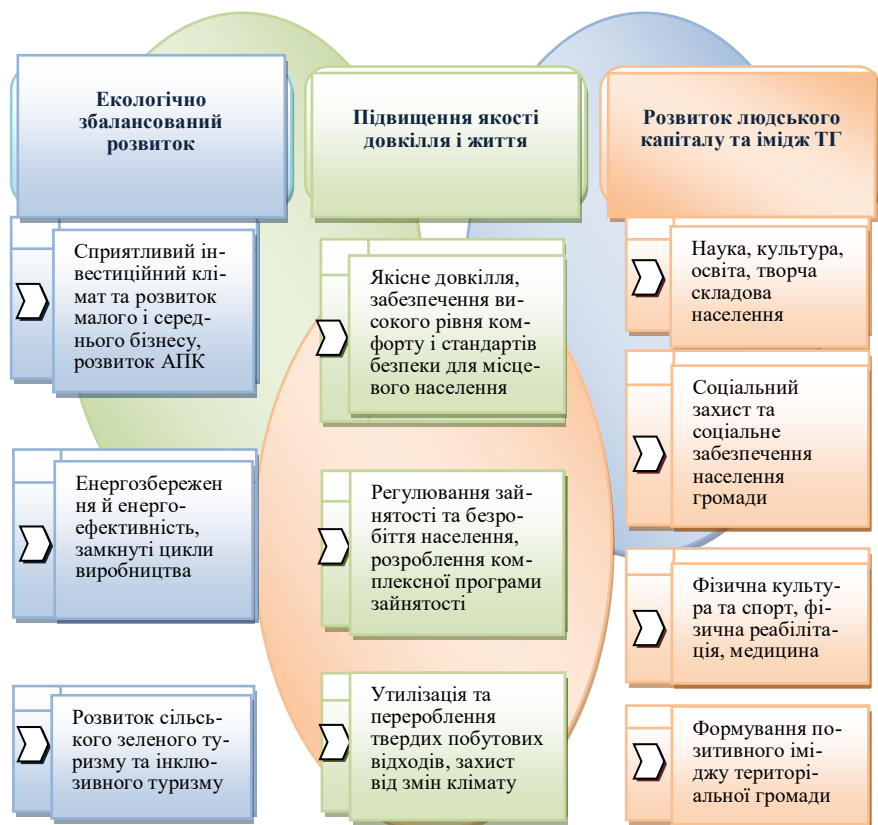

Рис. 1. Стратегічні й операційні цілі збалансованого розвитку територіальної громади

Нині нормативно-законодавча база щодо стратегій розвитку територіальних громад є досить нечіткою. Відповідно до чинного законодавства на сьогодні головним документом, який визначає напрями розвитку громади, є програма соціально-економічного розвитку. До стратегічних документів потрібно віднести також цільові програми. Нормативні документи, які зобов'язували би саме територіальні громади розробляти стратегії свого розвитку, тільки формуються. Оскільки стратегії визначають напрями розвитку ТГ, то вони повинні бути чіткими.

Розроблення стратегій розвитку ТГ в умовах переходу до екологічно збалансованого розвитку є складний і тривалий процес, участь у якому повинні брати фахівці, спеціалісти, науковці, різні соціальні групи, які проживають у конкретній громаді. Основними етапами розроблення стратегії розвитку громади мають стати:

- створення робочої групи із розроблення стратегії, в яку мають увійти представники різних соціальних груп;
- проведення соціально-економічного аналізу громади;
- здійснення стратегічного аналізу сучасного стану ТГ (економічного, екологічного, соціального);
- розроблення стратегічного бачення розвитку, векторів і набору інструментів;
- формулювання стратегічних цілей розвитку ТГ;
- формування операційних (поточних) цілей розвитку ТГ;
- визначення завдань, які необхідно реалізувати задля досягнення намічених операційних цілей;
- підбір індикаторів та встановлення цільових їх значень і параметрів;
- розроблення плану реалізації стратегії розвитку ТГ.

Стратегічне бачення (візія) розвитку ТГ має полягати у розбудові територіальної громади, жителі якої будуть забезпечені якісними соціальними послугами і природними ресурсами, проживатимуть у комфортному безпечному середовищі, економіка громади розвиватиметься за рахунок малого і середнього бізнесу (у тому числі – за рахунок розвитку сільського зеленого, етнотуризму, тощо) та сільськогосподарського виробництва, а середовище проживання буде базуватися на підтриманні екологічно безпечного довкілля.

Стратегічними цілями розвитку ТГ є, насамперед, сталий розвиток, підвищення якості життя та розвиток людського капіталу, формування позитивного іміджу території. Кожна зі заявлених стратегічних цілей зреалізується через операційні цілі, досягнення яких вимірюється конкретними індикаторами. Відповідно до операційних цілей і завдань стратегічного розвитку ТГ потрібно розробити план реалізації стратегії, який потребує застосування ефективної системи моніторингу й належної комунікації зі жителями громади.

Висновки. В сучасних умовах кожна територіальна громада повинна формувати стратегію свого розвитку. Розроблена стратегія екологічно збалансованого розвитку територіальної громади повинна бути достатньо реалістичною у її досягненні. Задля цього, стратегічні та тактичні цілі такої стратегії мають бути узгоджені, чітко прописані і зрозумілі для усіх виконавців. Методологічно правильно буде формувати стратегію розвитку ТГ на основі концепції екологічно збалансованого (сталого) розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики громад: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 21.09.2021).
2. Декларація навколишнього природного середовища і розвитку Ріо-де-Жанейро від 14.06.1992. № 995_455. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text (дата звернення: 21.09.2021).
3. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Цілі сталого розвитку: Україна. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 21.09.2021).

СТОРІНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ОРГАНАМИ ВЛАДИ (ПРАКТИКА ЄСПЛ)

*Бабков А. В., Невмержицька І. А.,**

*здобувачі вищої освіти другого (магістрського) ступеня
спеціальності 081 «Право»,*

Поліський національний університет

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів визначене ст. 20 Загальної декларації прав людини [0], ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [2], ст. 11 Конвенції [3] та ін. законодавчими актами. В даний час в науковій літературі та практиці сформувався стандарти сприйняття, регулювання та захисту свободи мирних зібрань і об'єднань, дотримання яких виступає необхідною умовою реального визнання їх як фундаментальних. Питання свободи мирних зібрань та об'єднань знаходяться в центрі уваги науковців. Зокрема, велика кількість досліджень присвячено питанням обмеження цих свобод, а саме слід виокремити праці: А.Т. Алейнікоффа, Р. Алексі, А. Барака, А.В. Дайсі, Дж. Левінсона, П. Лерхе, К. Меллера, Ф. Мюллера, А. Рістрофа, Д. Сандерса, Ф.Е. Шнаппа та ін. Серед вітчизняних науковців проблематиці мирних зібрань та об'єднань присвячено праці: О. Васьковської, І. Дахової, Р. Мельника, Д. Пахомова, Т. Фулей, Л. Ярмоли та ін.

Основний матеріал. Обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань встановлюється в судовому порядку відповідно до закону в демократичному суспільстві, в інтересах національної або громадської безпеки, для забезпечення правопорядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Обмеження прав, гарантованих статтею 11 Конвенції, може бути виправдане лише за наявності трьох умов, а саме: вони встановлені законом, мають законну мету, зокрема, застосовуються в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб, і, є необхідними в демократичному суспільстві. Стаття 11 Конвенції не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції

*Науковий керівник – Ляшенко Р. Д., к. ю. н., доцент, Поліський національний університет

чи адміністративних органів держави. Останнє речення пункту 2 ст. 11 надає право державам встановлювати «законні обмеження» щодо здійснення працівниками поліції права на свободу об'єднання. ЄСПЛ вважає, що під терміном «законний» у цьому реченні мається на увазі та сама концепція законності, про яку йдеться в інших таких самих чи подібних формулюваннях у Конвенції, зокрема у словосполученнях «відповідно до закону» і «встановлений законом», які містяться у другому пункті статей 9, 10 та 11. Як і стосовно ст. 10 концепція законності в Конвенції, крім вимоги відповідності з національним законом, вимагає також забезпечення певної якості національного закону, наприклад передбачуваності, і взагалі вимагає відсутності свавілля. Оскільки права, які гарантує ст. 11, пов'язані з політичними і соціальними цінностями демократичного суспільства, тому вони значною мірою доповнюють і розвивають права на свободу думки, совісті та релігії (гарантовані статтею 9 Конвенції), а також на свободу вираження поглядів (гарантовані статтею 10 Конвенції). Більше того, у рішеннях ЄСПЛ постійно наголошується, що право на свободу вираження поглядів пов'язане також з груповими заходами, зокрема маніфестаціями. Хоча при розгляді справ щодо свободи зібрань у світлі ст. 11 остання виступає як *lex specialis*, відіграє автономну роль та має конкретну сферу застосування, ЄСПЛ часто звертається до положень ст. 10 Конвенції, як це було, наприклад, у справі «Езелен проти Франції». У справі «Фогт проти Німеччини» ЄСПЛ відзначив, що «захист особистих думок, передбачений статтею 10, є однією з цілей свободи зібрань та об'єднання, яку гарантує стаття 11», повторивши згодом це положення у цілій низці справ, зокрема, загальновідомій «Реквенї проти Угорщини». Крім того, розгляд справ стосовно ст. 11 Конвенції необхідно розглядати крізь призму загальних положень Конвенції, зокрема й принципу верховенства права [4, С. 28-29].

Для вирішення питань, пов'язаних зі встановленням наявності чи відсутності підстав для обмежень у право на свободу мирних зібрань, ЄСПЛ у своїй практиці застосовує т. зв. «трискладовий тест». Зміст цього тесту полягає у розгляді кожної конкретної ситуації на допустимість застосування в ній підстав для обмеження цього права. Він включає три складові, які були визначені ЄСПЛ, зокрема і в справі «Джавіт Ан проти Туреччини» 2003 р.: – таке втручання має бути передбачене законом; – воно має переслідувати одну або більше цілей, передбачених у Конвенції (загроза національній безпеці, громадському порядку і т.д.); – воно має бути необхідним у демократичному суспільстві. У своїх рішеннях ЄСПЛ також більш детально роз'яснює й особливості застосування кожної з названих складових. Так, наприклад, щодо «передбачуваності законом» наголошується на тому, що воно має бути максимально точним: «Правило не може вважатися «законом», якщо воно не сформульовано з достатнім рівнем точності, що дозволяє громадянину

регулювати свою поведінку: він повинен мати можливість передбачити в розумній за даних обставин мірі наслідки». Якщо щодо цілей втручання, які належать до другої складової, мова в цій статті вже йшла вище, то варто окремо зупинитися на третій складовій – необхідності в демократичному суспільстві. У рішенні у вже згаданій справі «Християнсько-демократична народна партія проти Молдови» 2010 р. ЄСПЛ констатував: «Звертаючись до ознак «демократичного суспільства», Суд надає особливого значення плюралізму, терпимості і широті поглядів... хоча окремі інтереси повинні при нагоді бути підпорядковані інтересам групи, демократія не означає, що думка більшості має завжди переважати: має бути досягнуто рівновагу, яка забезпечує справедливе та належне ставлення до меншин і уникає будь-яких зловживань домінуючим становищем» [5]. ЄСПЛ особливо прискіпливо ставиться до цієї цілі втручання та постійно роз'яснює, в яких випадках ця ціль є виправданою, а в яких ні. Щодо змісту цього поняття, то в справі «Гранде Оріенте д'Італія ді Палаццо Джустиніані проти Італії» 2001 р. (*Grande Oriente D'Italia Di Palazzo Giustiniani vs. Italia*) ЄСПЛ постановив: «Вислів «необхідно в демократичному суспільстві» передбачає, що втручання відповідає «невідкладним соціальним потребам» і, зокрема, є пропорційним поставленій законній меті». В якості необхідного елементу також розглядається обґрунтованість такої необхідності: «У зв'язку з природою права на мирні зібрання і права на об'єднання та її тісним зв'язком із демократією повинні бути переконливі і вагомі причини, щоб виправдати втручання в це право» [6, С. 195].

Загальна заборона на демонстрацію, як зазначає Т. Фулей, може бути виправдана лише в тому разі, якщо існує реальна небезпека виникнення безпорядків, які неможливо попередити іншими, менш жорсткими заходами. Заборонні заходи повинні бути суворо обґрунтовані. Стандарти, викладені у рішеннях ЄСПЛ, мають особливе значення, коли йдеться про їхнє застосування у національній практиці. Так, відповідно до пункту 1 ст. 182 КАСУ органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування негайно після одержання повідомлення про проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про інше обмеження права на мирні зібрання (щодо місця чи часу їх проведення тощо). Як зазначено у пункті 5 ст. 182 КАСУ суд задовольняє вимоги позивача в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи злочинів, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. У постанові суду зазначається спосіб обмеження реалізації права на мирні зібрання [4, с. 33-34].

Висновки. Отже, можна відзначати, що на практиці ЄСПЛ значну увагу приділяє проблемам, пов'язаним із правом на свободу мирних зібрань та його реалізації. У рішеннях ЄСПЛ роз'яснює поняття «право на свободу мирних зібрань», тлумачить підстави для його обмеження та допустимість втручання в його реалізацію. ЄСПЛ досить обережно підходить до вирішення питань щодо втручання в свободу мирних зібрань, водночас визнаючи його обґрунтованість, у разі якщо таке втручання відповідає складовим т. зв. «трискладового тесту», який має на меті встановити відповідність такого втручання нормам Конвенції. У практиці ЄСПЛ триває постійний пошук балансу між правом на свободу мирних зібрань та допустимістю втручання й обмеження цієї свободи, що спрямований, з одного боку, на недопущення обмеження цього права, а з іншого – на протидію зловживанням цим правом » [6, с. 196]. Подібний підхід засвідчує відсутність механічності у прийнятті рішень ЄСПЛ і застосування індивідуального підходу в кожному рішенні, що є позитивною практикою. Крім того, існує тісний зв'язок права на свободу мирних зібрань зі статтями 8–10 Конвенції, покладення на державу певних позитивних зобов'язань та виправдання заборони на проведення масових заходів лише у разі існування реальної (не гіпотетичної) загрози виникнення порушень громадського порядку чи захисту прав інших осіб при відповідному обґрунтуванні такої заборони [4, с. 36].

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 15.09.2021).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 16.09.2021).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.09.2021).
4. Фулей Т. І. Право на свободу мирних зібрань: європейські стандарти та практика їх застосування апеляційними судами в Україні. *Судова апеляція*. 2009. № 3(16). С. 27-36.
5. Christian Democratic People's Party v. Moldova Case (Application no. 28793/02); Judgement of 14 February 2006 / HUDOC Search Page. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-72346%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-72346%22]}) (дата звернення: 19.09.2021).
6. Пахомов Д. С. Обмеження права на свободу мирних зібрань у практиці Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 30(2). С. 193-196.

СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

*Блажівська Д. В. *, здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», Поліський національний університет*

Постановка проблеми. Одним з основних і найбільш помітних напрямків розвитку соціальних медіа виступає розширення функціоналу. Окремо виділяється класифікація соціальних платформ по територіальному розподілу аудиторії. Даний тип підрозділу також є одним з найбільш поширених і може припускати наявність прив'язки до окремих держав, регіонів, організацій, великим компаніям або державним і муніципальним структурам. Виходячи з цього, всі медіа майданчики можна поділити на: 1) міжнародні; 2) національно-територіальні; 3) національні; 4) регіональні, 5) локальні.

Аналіз останніх досліджень. Питанням використання комунікації і інформації в системі управлінні присвячено праці науковців: М. Головатого, Н. Драгомирецької, В. Дрешпака, А. Мельник, Н. Нижник та ін.

Основний матеріал. Сучасні інтернет-технології в системі регіонального управління, в першу чергу, мають віртуальний характер, потенційні можливості оффлайн застосування даного ресурсу також є дуже великими [2]. Зокрема, як показала практика в умовах пандемії, з метою забезпечення вирішення завдань мобілізаційного характеру, що вимагають максимально оперативного збору громадян, соціальні мережі є одним з найефективніших інструментів. При цьому основна аудиторія може бути абсолютно будь-якою: від звичайних середньо статистичних користувачів, до шанувальників певного музичного жанру або прихильників конкретної політичної партії, а загальні масштаби акцій від невеликих творчих флешмобів в межах шкільного класу, до великих політичних акцій міжнародного рівня.

Можливості традиційних інформаційних каналів в системі регіонального управління, в даному напрямку мають більше практичних обмежень, ніж інтернет-ресурси [2, с.99]. Виходячи з того, що об'єктом соціально-мережевого управління простором публічних комунікацій все частіше стають безпосередньо самі соціальні мережі, то доцільно розглянути ті можливості, які є при використанні соціальних медіа в публічному управлінні.

Важливо відзначити, що соцмережі є складним і багатоаспектним явищем, об'єднуючим в рамках інтернет-платформ як унікальних

*Науковий керівник – Дацій Н. В., д. держ. упр., професор, Поліський національний університет

мережевих суб'єктів і способу реалізації між ними міжособистісного взаємодії, так і сукупність методів щодо впорядкування та адміністрування даних взаємодій в різних сферах. Незважаючи на широке практичне застосування, саме поняття соціальна мережа не отримало загальноновизнаного і закріпленого тлумачення. Багато в чому, це пов'язано саме з різноманіттям форм існування соціальних медіа, а також з швидким розвитком всієї сфери в цілому. Найбільш поширеним є розуміння соцмережі, як інтерактивного сайту, онлайн-сервісу, платформи, яка призначена для побудови, відображення і організації соціальних взаємодій в інтернеті в системі регіонального управління. Подібний ресурс являє собою автоматизоване соціальне середовище, що дозволяє здійснювати особисте спілкування групі користувачів, об'єднаних на підставі громадських інтересів [1, с.188].

Виходячи з цього, можна виділити ряд наступних основних ознак, що характеризують соціальні медіа: наявність індивідуального профілю або сторінки, що містить особисту інформацію про користувача; можливість здійснювати обмін інформацією між користувачами в формі текстових повідомлень, візуального або аудіо контенту та ін.; можливість створення стійкої форми віртуального зв'язку між користувачами виходячи із спільності інтересів. Таким чином, можна охарактеризувати соціальну мережу в системі регіонального управління, як інтернет-ресурс, який забезпечує віртуальне взаємодія між індивідуально певними користувачами, сформований на основі реального зв'язку або спільності інтересів. Наведена дефініція може бути доповнена, виходячи із специфіки кожного окремого інтернет-ресурсу, який надає користувачам свій унікальний набір функціонала.

Фактично, соціальні медіа в системі регіонального управління, виступають в якості узагальненого варіанту цілого ряду самостійних ресурсів, кожен з яких в самостійно здатний не тільки забезпечувати безпосередні комунікації між користувачами, але і надавати інші мультимедійні можливості. Висока популярність соціальних медіа в системі регіонального управління, на практиці привела до визначення наявності особистого облікового запису як загальноновизнаного стандарту. Наявність специфічних відмінностей в наданому функціональному наборі, а також нерівномірність розподілу аудиторії, спонукають користувачів реєструватися і вести діяльність одночасно на декількох мультимедійних платформах. Як показує практика [3, с.126], 2/3 користувачів мають 2 і більше особистих аккаунта, при цьому пріоритетність кожного з них по відношенню до інших носить виключно суб'єктивний характер.

В системі регіонального управління виділяється ряд критеріїв, виходячи з яких можливо зробити класифікацію всієї сукупності мережеских платформ на окремі групи. З урахуванням того, що кожна із зазначених груп виділяється на підставі комплексу критеріїв, представляється

можливим здійснення підбору конкретного інтернет-ресурсу для реалізації певного завдання публічного управління в системі регіонального управління. На практиці це може виражатися у використанні соціальних медіа в системі регіонального управління, які призначені не для масового користувача, а як залучення безпосередньо представників експертного співтовариства. Виходячи із ступеня відкритості, всі соцмережі в системі регіонального управління можна розділити на відкриті, змішані, закриті. Питання публічності даних користувачів адміністратори соціальних платформ вирішують по-різному. Особливо виділяється група ресурсів, серед яких і найпопулярніша соціальна мережа в світі Facebook, є повністю публічною. Для ресурсів даного типу характерним виступає відсутність вимоги обов'язкової реєстрації користувачів для здійснення перегляду інформації, що публікується.

Висновки та пропозиції. Аналізуючи можливість застосування ресурсів даних типів в діяльності органів публічного управління, в першу чергу необхідно виходити із завдань забезпечення максимального рівня відкритості. Відповідно закриті платформи потенційно обмежують максимальне коло користувачів виключно кількістю зареєстрованих учасників, що не дозволяє забезпечити вихід саме на масового користувача. У той же час, ресурси такого типу, як правило, об'єднують саме людей за інтересами, в тому числі значна кількість представників експертного співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Гурієвська В.М. Феномен групового мислення в інформаційній взаємодії. *Дні інформаційного суспільства-2018*: матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (20 – 21 трав. 2018 р.). Київ: НАДУ, 2018. С. 187-189.
2. Дегтярьова І.О Інтернет-сайти як ефективні інструменти забезпечення регіонального розвитку. *Дні інформаційного суспільства-2018*: матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 20 – 21 трав. 2018 р.). Київ: НАДУ, 2018. С. 98 – 100.
3. Драгомирецька М. Методи побудови комунікативного проекту створення сильної громади через ЗМІ. *Вісник НАДУ*. 2016. № 4. С. 125-132.

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

*Болобан О. В.**, здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет

Постановка проблеми. Рішення проблем національної безпеки нашої держави є постійний процес. Успіх в цій сфері можливий лише за допомогою цілеспрямованих і узгоджених зусиль усіх гілок влади, органів управління і громадських організацій. Правове забезпечення діяльності в цій сфері має регламентуватися чіткою системою законодавства в різних галузях, відповідно до предмету регулювання правовідносин.

Аналіз останніх досліджень. Аналізуючи процес становлення і розвиток поглядів на проблему визначення сутності та змісту національної безпеки в сучасному розумінні, слід зазначити, що він постає як надзвичайно складний, суперечливий і тривалий, проте дуже важливий та необхідний процес для забезпечення сталого розвитку особистості, суспільства та держави, передумови якого закладались у різні історичні епохи.

Основний матеріал. Політика в сфері забезпечення національної безпеки формується всім суспільством і проводиться в життя політичним керівництвом країни, коли визначаються мета та ставляться завдання щодо захисту національних інтересів, а також розробляються заходи, що відповідають вимогам міжнародного та національного законодавства, засоби їх досягнення.

Відповідно до сутності національної безпеки і її поняття, основною метою її забезпечення повинна бути захист життєво важливих інтересів всіх об'єктів безпеки, що реалізується її суб'єктами шляхом створення і підтримки умов, необхідних для цього [1]. Ці умови повинні забезпечувати розвиток особистості, суспільства і держави шляхом ціле направленої діяльності всіх суб'єктів національної безпеки, яка визначається і формулюється задачі політичним керівництвом країни в цій сфері.

Незважаючи на зміну умов, які пов'язані з глобалізацією і культивуванням частиною розвинених держав ідеї однополюсного світу, політологи, які вивчають проблему національної безпеки, залишаються при думці, що світ підтримується системою своєрідних противаг, що забезпечують баланс сил [3]. У зв'язку з цим іноді проводиться аналогія між системою міжнародної безпеки і балансом сил, між законодавчою, виконавчою і судовою владою, між державою і недержавними структурами, державною та місцевою владою, що є важливою умовою функціонування громадянського суспільства.

*Науковий керівник – Дацій Н. В., д. держ. упр., професор, Поліський національний університет

При оцінці національної безпеки України, найбільш важливим є глобальний аспект, в розкритті якого важливе місце відіграє аналіз Геополітичного положення нашої держави. Геополітична ідентичність держави, що знаходиться між Заходом і Сходом, визначила її як державу, яка об'єктивно, в силу свого історично сформованого місця, впливає на весь світ. Україна була, є і буде мостом між двома настільки різними світами і повинна сприяти їх кращому взаєморозумінню і культурному обміну.

При цьому наша держава є самобутньою країною. Її історичні особливості зумовили генезис культурної, правової та політичної ідентичності, яка виражається в своєрідному відношенні держави і індивіда, громадськості та особистих прав, економічного раціоналізму і духовності. Накопичуючись протягом століть і передаючись по каналах соціальної пам'яті, вони є рисами її своєрідного соціально-політичного обличчя, системи цінностей і мотивації поведінки, які є інституційно значущими у формуванні соціальної, політичної, економічної і правової систем.

Таке геополітичне і цивілізаційне значення держави робить об'єктивно необхідною багатосторонню орієнтацію її зовнішньої політики, органічне включення в світове товариство. Спроби поставити в основу її відносини з однією країною або групою країн суперечать її національним інтересам. Це стратегічний принцип, який не повинен порушуватись з яких-небудь кон'юнктурних міркувань або під тиском моменту. Питання про Геополітичні пріоритети, ймовірно, правомірні для багатьох країн [4, с.144].

Права людини є найважливішим інститутом у побудови системи міжнародної безпеки. Однак підкреслимо, що цей інститут не завжди був дієвим технологічним засобом дотримання прав суспільства, а часто густо грав роль засобу політичного тиску з метою реалізації інтересів Заходу, Росії та США. Можна відзначити три етапи в історії міжнародної політики прав людини [2, с.189]. Перший – починаючи з 1919 р, пов'язаний з укладенням Версальського договору і утворенням Ліги Націй, до початку Другої світової війни в 1939 р. На цьому етапі світ був багатополосним. Другий етап – починаючи з 1945 р і закінчуючи 1991 роком – характеризувався періодом двополосного світу. Третій етап розпочався з 1991 р, після розпаду СРСР і виникнення однополосного світу.

На першому етапі вже тоді існувала доктрина прав людини не запобігла настанню Другої світової війни. На другому етапі двополосний світ в кінцевому рахунку розпався на користь США, що не відрізнялися в міжнародній політиці прагненням реалізувати міжнародні відносини у сфері прав людини. На третьому етапі, в умовах однополосного світу, зміст прав людини є одностороннім, воно нерідко диктується з боку Росії та США, які в той же час постійно вступають в протиріччя з ними у своїй зовнішньополітичній діяльності.

Висновки та пропозиції. Тим часом ідея прав людини і її інституціоналізація в міжнародному праві і політиці залишається найважливішим засобом в побудови національної і глобальної систем безпеки. Так, у разі суперечності між інтересами національної безпеки і принципами захисту громадянських свобод повинна дотримуватися рівновага, якщо немає загроз основним правам людини.

Розумний баланс інтересів національної безпеки і захисту громадянських свобод, про які йде мова, можна досягти лише за умови відкритій публічній владі. Тут важливо дотримання принципу розумної умови: держава повинна застосовувати такі засоби, які дозволяють досягти поставленої мети, і при цьому найменш обмежують діяльність окремих осіб і найменш порушують їх права. Навіть в разі надзвичайного стану обмеження відносних прав можуть здійснюватися тільки в тій мірі і на такий період, яких явно вимагають особливості ситуації. В цілому, концепція прав і свобод людини адаптована законодавством як основа правової системи України.

Список використаних джерел:

1. Абрамов В. І. Духовність суспільства: методологія системного вивчення: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 236 с.
2. Шварцмантель Дж. Идеология и политика. Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. 312 с.
3. Шевцов А., Мерніков Г. Формування та реалізація державної політики у сфері національної безпеки у країнах-членах ЄС. URL:<http://www.niss.gov.ua/Monitor/Jul08/13.htm>
4. Шевченко М.М. Геоекономічні та інформаційні війни в структурі постіндустріальної цивілізації *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць*. 2013. Вип. 80. Ч 1. С. 142-146.

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ЗА ВПЛИВОМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Головач Т. В.*, здобувач вищої освіти другого (магістерського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Розвиток економіки кожної держави характеризується високими вимогами до її платіжних систем: швидкості, безпеки, доступності, зручності та вартості платежів та переказів. Сьогодні звичайні паперові гроші не можуть повністю задовольнити потреби сучасного суспільства. Відповідно до цього, роль платіжних систем у економічному зростанні зростає кожного дня. Сьогодення платіжних систем в Україні вказує на їх динамічний розвиток, проте поки що не всі сегменти платіжної системи країни є достатньо розвиненими.

Дослідженню розвитку платіжних систем присвятили свої роботи такі науковці, як: Адабашев Т.К.[0], Заруцька О.П. та Прохорець Т.Б.[2], Шаповал Л.П. та Кудлай К. Д.[5], Трусова Н. В. та Чкан І. О.[4] та ін. Проте дане питання залишається актуальним досі, оскільки постійний розвиток економіки держави спричиняє безперервні зміни в стані її платіжних систем.

Основний матеріал. Національна платіжна система є важливою складовою усієї банківської системи України та основним потоком взаєморозрахунків між усіма бізнес-контрагентами. Саме тому від її розвитку, ефективного, безперебійного функціонування залежить стан економіки держави в цілому. В Україні у 2020 році було зареєстровано 48 платіжних систем та дві системи, засновником яких є НБУ – СЕП і НПС “ПРОСТІР”. Отож порівняно з 2019 роком чисельність платіжних систем зросла від 42 до 48 шт. Загальна кількість учасників платіжних систем (крім системи електронних платежів) становила 129 фінансових установ (з них 69 банківських установ та 60 небанківських установ).

Щороку Національний банк України утворює список значущих платіжних систем держави. В кінці 2020 року системно важливою платіжною системою лишилася СЕП, а статус соціально важливих продемонстрували п'ять платіжних систем, а саме: «MasterCard», «Visa», «NovaPay», «Western Union» та «Поштовий переказ»), а до категорії важливих увійшло сім платіжних систем [6]. Сьогодні на території України діють такі види платіжних систем:

*Науковий керівник – Захаріна О. В., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

- система електронних платежів Національного банку України (СЕП НБУ);
- карткові платіжні системи (НПС «Простір», Mastercard, Visa тощо);
- системи переказу коштів [0, с. 145].

Помітно, що протягом 5-ти досліджуваних років кількість платежів і переказів на території держави має зростаючу тенденцію (рис.1). Найбільше зростання помітне в кількості карткових платіжних систем, а саме: обсяг кількості платежів за даний період зріс майже вдвічі – від 2 464 млн шт. в 2016 році до 5 997 млн шт. в 2020 році. Однак, якщо розглядати суми платежів і переказів у межах України, то вони дещо відрізняються (рис. 1). Так, протягом досліджуваного періоду обсяги суми платежів і переказів у межах України теж мають зростаючу тенденцію, проте найбільше зростання за даний період зазнала СЕП НБУ, а саме від 19 521 млрд грн в 2016 році до 44 838 млрд грн в 2020 році.

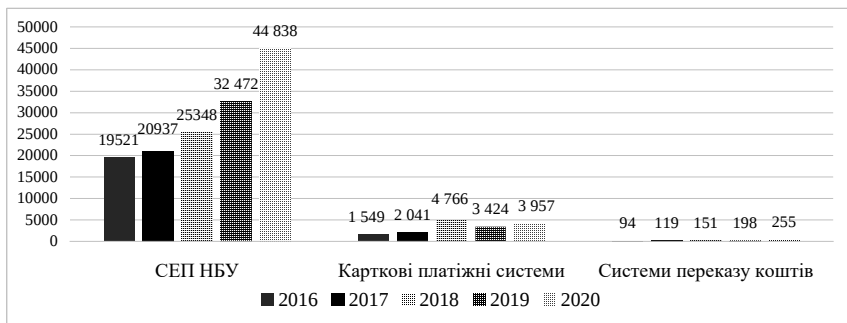

Рис. 1. Динаміка суми платежів і переказів у межах України, млрд грн

Джерело: [3].

Відповідно до звіта з оверсайта інфраструктур фінансового ринку за 2016-2020 до п'ятірки найбільших учасників СЕП (за сумою платежів) у 2020 році увійшли:

- 1) Національний банк (25,9% від суми платежів);
- 2) Державна казначейська служба України (7,4% від суми платежів);
- 3) АТ КБ “ПриватБанк” (7,1% від суми платежів);
- 4) АТ “Ощадбанк” (6,0% від суми платежів);
- 5) АТ “Райффайзен Банк Аваль” (5,5% від суми платежів) [3].

Основна частка операцій, які були реалізовані системно важливими банками у СЕП у 2020 році, була 80% від кількості та 44,4% від суми платежів [3]. Що ж стосується обсягу платежів, оброблених у СЕП для інших інфраструктур фінансового ринку у 2020 році – він не був визначальним. Наприклад, питома вага платежів, які оброблені в СЕП та

пов'язані з розрахунками за цінні папери, була 0,79% від суми загальних платежів у СЕП.

Рис. 2. Обсяг платежів (за сумаю), оброблених у СЕП, у т. ч. для інших інфраструктур фінансового ринку у 2020 році, %
Джерело: [3].

Отже, на першому місці за сумаю платежів, які були оброблені в СЕП у 2020 році – платежі банків 66,0% від суми, на другому місці (25,85%) – платежі НБУ, на третьому місці (7,36%) – платежі Державної казначейської служби України і останнє, четверте місце займають платежі ПАТ "Розрахунковий центр" (розрахунки за ЦП) (0,79%) (рис. 2).

Розвиток ринку платіжних карток також має зростаючу тенденцію, що було вказано раніше. Отож, як помітно з рис. 3 в 2020 році, більше половини від загальної суми операцій було проведено в міжнародній системі MasterCard (65,3%), в міжнародній системі Visa 34% і лише 0,7% проведено в інших системах (рис. 3).

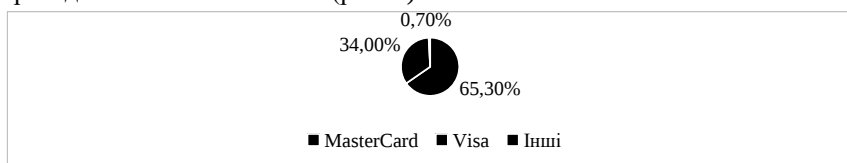

Рис. 3. Обсяг операцій за сумаю, які здійснені із застосуванням платіжних карток, у розрізі карткових систем
Джерело: [3].

Як відомо, у 2020 році порівняно з 2019 роком кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток зросла на 25,1% до 5 211,2 млн шт. (86,9% від загальної кількості), а сума – на 22,8% та досягла 2 208,7 млрд грн (55,8% від загальної суми операцій з картками) [3]. Відтак в 2020 році найбільше було емітовано карток у міжнародній платіжній

системі MasterCard – 47,6 млн.шт. Крім того міжнародна платіжна система VISA емітувала 25,2 млн шт. карток, а система ПРОСТІР 0,6 млн шт. Інших карткові системи, що діють в Україні, становили у 2020 році менше 0,01% від загальної кількості карток. Протягом 2020 року послуги з переказу коштів фактично надавали 37 систем переказу коштів, із них 30 систем, створених резидентами, та 7 систем, створених нерезидентами. Із застосуванням даних систем переслано:

- у межах України – 255,2 млрд грн (9 489,6 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну – 2 697,4 млн дол. США в еквіваленті;
- за межі України – 556,2 млн дол. США в еквіваленті [3].

Висновки та пропозиції. Отже, протягом останні п'ять років кількість платежів і переказів на території держави має зростаючу тенденцію. Найбільше зростання помітне в кількості карткових платіжних систем, а саме: обсяг кількості платежів за даний період зріс майже вдвічі – від 2 464 млн шт. в 2016 році до 5 997 млн шт. в 2020 році. Однак, якщо розглядати суми платежів і переказів у межах України, то вони дещо відрізняються (рис. 2.2). Так, протягом досліджуваного періоду обсяги суми платежів і переказів у межах України теж мають зростаючу тенденцію, проте найбільше зростання за даний період зазнала СЕП НБУ, а саме від 19 521 млрд грн в 2016 році до 44 838 млрд грн в 2020 році.

Список використаних джерел:

1. Адабашев Т.К. До питання класифікації платіжних систем, що функціонують в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», серія «Економічна теорія та право»*. 2013. № 2. С. 142–153.
2. Заруцька О.П., Прохорець Т.Б. Особливості функціонування платіжних систем в Україні. URL: <https://cutt.ly/BENfH6P>
3. Звіт з оверсайта інфраструктур фінансового ринку за 2020 р. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-z-oversayta-infrastruktur-finansovogo-rinku-za-2020-rik>
4. Трусова Н.В., Чкан І. О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. URL: <https://cutt.ly/VENgt4z>
5. Шаповал Л.П., Кудлай К. Д. Розвиток платіжних систем в Україні. URL: <https://cutt.ly/AENgEyX>
6. Щорічний Звіт з оверсайта: 10 основних фактів про оверсайт інфраструктур фінансового ринку у 2020 році. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/schorichniy-zvit-z-oversayta-10-osnovnih-faktiv-pro-oversayt-infrastruktur-finansovogo-rinku-u-2020-rotsi>

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

*Заглинський В. А. *, здобувач вищої освіти другого (магістерського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», Поліський національний університет*

Постановка проблеми полягає в необхідності боротьби з негативним явищем, яке згубно впливає на нашу економіку, суспільно-політичне життя та добробут населення – корупцією. Для того, щоб створити ефективні методи протидії необхідно вивчити усі аспекти корупції, зрозуміти її природу та причини постійного зростання.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці протидії корупції в Україні присвячено багато наукових праць та публікацій різних вчених. Серед них можна відзначити А. Закалюка, М. Камлика, М. Буроменського, С. Дерев'янка, І. Коруля. Незважаючи на пророблену цими відомими науковцями титанічну роботу, дана проблема не являється повністю вивченою. Залишається багато питань щодо виникнення та протидії корупції.

Основний матеріал. Слово «корупція» не має повного та вичерпного визначення, адже в літературі зустрічається велика кількість різних тлумачень цього слова. Якщо спробувати описати загально, то корупція – це неправомірна діяльність вчинена посадовою особою з метою особистого збагачення. З кожним днем це ганебне та негативне явище стає ще більшим, адже представники державних органів управління використовують свої посади для власних корисливих цілей, що призводить до зменшення довіри до влади, а також знецінення таких понять як «закон» та «право». Очевидним стає факт, що перемога в боротьба за владу має на меті власні меркантильні інтереси, а не добробут громадян. Через це міжнародний авторитет України підринається, а репутація політичної влади псується.

Незважаючи на форми прояви корупції, вона завжди здійснює негативний вплив в економічному та соціальному аспектах життя громадян, що призводить до падіння ВВП та збільшення рівня тіньової економіки, а разом з цим зменшується і рівень життя населення. Варто також відзначити, що корупція дуже сильно випереджає існуючі засоби протидії. Соціальна сутність корупції полягає в тому, що вона соціально обумовлена, тобто є продуктом соціального життя, навіть має свою соціальну ціну, яку платить само суспільство, має історичне коріння і глобальних характер, впливає на соціальні процеси є психологічним,

*Науковий керівник – Дацій Н. В., д. держ. упр., професор, Поліський національний університет

політичним, правовим явищем та вправно пристосовується до реалій соціального життя [1, с. 473].

Важливою складовою корупції є те, що обидві сторони(той, хто дає, і той, хто бере) зацікавлені в реалізації задуманого, тому скаржитися ніхто не буде. Демократичний розвиток нашої держави багато в чому є залежним від втілення принципів законності та дотриманням усіма державними працівниками норм та правил, недопущення випадків хабарництва та незаконного отримання матеріальних благ чи послуг(інших переваг). Та ситуація, що зараз є у нашій державі, досить складна та неймовірно суперечлива, що стало можливим через відсутність чітко скоординованої політики у питаннях протидії корупції. Серед безлічі факторів, що призводять до поширення та розвитку корупції, можна виділити кілька основних: велика розбіжність розподілу прибутків серед населення, збіднілість великої кількості громадян, відсутність чіткої системи соціального захисту.

Корупція в нашій державі уже набула системного характеру, все глибше укорінюючись та ставши універсальним засобом для швидкого та дієвого вирішення питань чи досягнення особистих цілей. Будь-які корупційні діяння становлять пряму загрозу національній безпеці нашої держави та значно сповільнюють розвиток демократії. Для більшості населення чомусь стало буденністю віддячувати чиновникам чи лікарям за послуги, які мають бути безкоштовними, хабарем.

До основних видів корупційних дій можна віднести: хабарництво; зловживання службовим становищем – використання наданих повноважень для надання необґрунтованих пільг чи переваг будь-якій особі або групі; непотизм (дружба, кумівство, сімейність), який призводить до призначення родичів на ключові посади та надання їм певних переваг – клановості, що сприяє проявам суб'єктивізму в системі управління організації; патронажна система (протекціонізм), метою існування якої є заступництво щодо «потрібних» людей, здатних надавати за подібну «допомогу» різні блага або послуги; розкрадання ресурсів організації» [2, с.29].

Прояви корупції являються тим відштовхуючим фактором, через який міжнародні компанії та окремі приватні підприємці не готові вкладати значні кошти (інвестиції) у нашу економіку. Зниження довіри до чиновників стало однією з причин чому населення негативно відноситься до реформ, що проводить уряд; відбувається дискредитація роботи вищих державних діячів. Серед соціальних умов поширення корупції окремо можна виділити: збереження старої структури управління; непрозорість прийняття рішень; низький рівень правової культури більшості посадовців; відсутність дієвих механізмів контролю за діяльністю органів державного сектору; занадто велика концентрація повноважень у керівників; неправильне розуміння службових обов'язків[3, с. 143].

Висновки та пропозиції. Отже, корупція вже довгий час являється для нашої держави та громадян звичним явищем. Вона являється наслідком соціального життя, має власну ціну, яку платить кожен з нас, впливає на різні соціальні процеси, а також постійно пристосовується до сучасних реалій. Щоб ефективно протидіяти корупції варто почати боротьбу з причинами її виникнення. І тут кожен повинен почати із самого себе: перестати давати хабарі для вирішення «питань» чи «віддячувати» чиновнику за дії, які він має виконати безкоштовно в межах своїх обов'язків. Розуміння того, що це не правильно присутнє у наших громадян, але дуже важко відійти від звичок.

Список використаних джерел:

1. Марчук М. П. Основні напрямки державної політики щодо протидії корупції в Україні. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 3. С. 470-474.
2. Саппа М. М. Соціологічний моніторинг діяльності ОВС: корупційні дії як об'єкт спостереження. *Український соціум*. 2008. Вип. 4 (27). С. 26-32.
3. Луценко М. М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2015. Вип. 15 (2). С. 142-145.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНИ

*Зінченко А. А., здобувач вищої освіти,
Національний університет «Запорізька Політехніка»*

На сучасному етапі в системі публічного управління відбуваються зміни які мають багатопланову та багатосторонню природу. До причин цих змін можна віднести – зміни в економічній теорії, технологіях, в приватному та публічному секторах, загальноосвітні та глобальні зміни. [1, с. 2]. Слід зробити характеристику сучасних тенденцій розвитку публічного управління в Україні, а саме виокремити – тенденції до впровадження децентралізації [1, с. 3]. Ця тема є зараз актуальною і саме набуває свого поширення і встановлення. В результаті впровадження децентралізації в Україні державні органи зіткнулися з проблемою, в основі якої лежить нерозуміння правильності її застосування і налагодження. Через це бажаною практикою для української держави є орієнтування на країни в яких децентралізація вдало використовується і твердо закріпилася у публічному управлінні. Однією з таких країн є Франція. Вона однією з перших країн світу робила спроби до децентралізації і прийшла до того що «приклад, поданий нею виявився затребуваним у багатьох країнах Європи, таких як Польща, Португалія, Греція та ін.» [2, с. 198].

Після невдалих спроб введення децентралізації у післявоєнну Францію, майже до другої половини ХХ століття укріпилася наполеонівська централізація. Першими законодавчими актами які дали надію на крах системи централізації були Закон від 10 серпня 1871 р. та Закон від 05 квітня 1884 р., які впроваджували представницьку асамблею – Генеральну раду, обрання якої було строком на 6 років, і підтверджували принцип обрання мера комуни та закріплення її автономії [3, с. 90]. З приходом до влади Шарля де Голля, у 1968р. була спроба проведення референдуму щодо регіоналізації та реформування Сенату, тобто надання регіонам статусу повноцінної територіальної громади розширивши їх повноваження. [2, с. 196] Більшість виборців (52,41%) виявилися проти цієї реформи, спираючись на соціальні та політичні події які викликали настороження населення до найменших змін пов'язаних із владою.

Наступні спроби реформування публічного управління було зроблено аж у 1982 р. У березні було прийнято перший акт децентралізації – Закон № 82-213 «Про права та свободи комун департаментів та регіонів» [4]. Закон чітко визначав принципи роботи територіальних громад, завдяки чому частина повноважень відходила департаментам, регіонам та комунам. Також закон передбачав зміну жорсткого контролю префекта на більш лояльний нагляд; передання виконавчих обов'язків префекта головам департаментів, регіонів, комун; та присвоєння статусу територіальної громади регіонам. Відповідно до цього у ст.72 Конституції Французької Республіки було прописано що територіальними громадами є комуни, департаменти

та заморські території. [5] Пізніше з'явилася така форма територіальної громади як регіон. Влада там передавалася від префекта до обраних населенням місцевими громадами голів. Таким чином йде розподіл повноважень публічної влади між місцевими та центральними органами влади, відбувається зближення населення з владою.

Наступними важливими актами децентралізації є Закон «Про децентралізовану організацію Республіки» від 28 березня 2003 р. та Закон № 2004-809 від 13 серпня 2004 р., згідно якого з 01 січня 2005 р. повинна відбутися передача повноважень територіальним громадам, при цьому чітко визначаючи їх обов'язки, права та покладену на них відповідальність [4]. Якщо казати про теперішні часи, то система місцевої влади Франції складається з трьох рівнів: комуни, департаменту, регіону.

Комуни утворюють базовий рівень, публічна влада представлена інститутом місцевого самоврядування – муніципальною владою та мером комуни [3, с. 87]. В залежності від кількості населення кількість муніципальних радників – депутатів – може коливатися. Префект контролює роботу органів місцевого самоврядування лише на предмет діяння відповідно до чинного законодавства. Державною адміністрацією представлена державна влада на рівні департаменту. Головним виступає префект. Що стосується регіонів, то там представницьким органом виступає регіональна рада, яка на своїх зборах вирішує питання регіонального значення [3, ст.89]. Голова регіональної ради обирається народом.

Можна підсумувати, що Франція проклала довгий та складний шлях до успішного запровадження децентралізації. Усі спроби відійти від централізованого управління лише загартували дух громадян та представників державної влади й призвели до формування однієї з кращих реформ децентралізації серед країн Європи. Щодо запровадження децентралізації в Україні перш за все треба говорити про відносно нещодавнє її введення. Хоча сама ідея зародилася більш ніж 100 років тому – в 1918 р. у Конституції Української Народної Республіки було прописано що УНР надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, дотримуючись принципу децентралізації. Запровадження реформи перепало на 2014 рік, і не дивлячись на це вже є позитивні результати.

До впровадження децентралізації Україна дотримувалася положень Європейської хартії місцевого самоврядування та світових стандартів суспільних відносин місцевого самоврядування. Стан імплементації Україною Європейської хартії місцевого самоврядування є практично вдалим, оскільки на кожен статтю хартії в українському законодавстві є відповідний закон чи правова норма. [6] Так само у статтях Закону України № 280/97 – ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» можна простежити вживані основні положення Європейської хартії [7]. Тобто, до введення в країну реформи децентралізації громадяни та суб'єкти державного управління законодавчо мали уявлення про місцеве самоврядування; що стосується практичного втілення – спроб майже не

було, або вони не мали успіху. Особливої уваги реформуванню місцевих органів не приділялося.

Після прийняття «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» у квітні 2014 р., було затверджено План заходів щодо її реалізації, що стало початком реформи. Першою проблемою з якою зіткнулася влада стало внесення певних правок до Конституції та формування пакету нового законодавства. Після того як проект було розроблено, його передано на обговорення, які пройшли успішно отримавши визнання суспільства. Завдяки новому сформованому пакету законодавства та його застосуванню, можемо спостерігати зміни і якість впровадження децентралізації. Наприклад позитивного характеру набула децентралізація фінансів: отримавши ріст з 68,6 млрд грн у 2014 р. до 275 млрд грн в 2019 р.; тим самим поповнивши бюджет на 206,4 млрд грн. [8]. Високі темпи створення 982 об'єднаних територіальних громад за 2015-2019 роки – до складу яких увійшло близько 4500 місцевих рад – виступають базовим рівнем місцевого самоврядування. Особами які представляють інтереси сільських мешканців в раді громади є старости.

Позитивний вплив реформи знайшов своє втілення й у розвитку інфраструктури громад. За допомогою державної підтримки ріст громад підвищився у 41,5 рази (20,75 млрд грн станом на 2019 р.). За 2015-2019 рр. було реалізовано більше 12 тисяч проектів [8]. З наданням органам місцевого самоврядування розширених повноважень виявилось покращення системи надання необхідних адміністративних послуг населенню. Новий етап децентралізації який було введено Урядом у 2020 році має на меті виконання таких завдань як: затвердження нової територіальної основи для діяльності органів влади на рівні громад і районів; створення незалежної ресурсної бази для здійснення повноважень місцевого самоврядування; формування ефективної системи служби в органах місцевого самоврядування та органах виконавчої служби; передача повноважень виконавчої влади органам місцевого самоврядування та їх розмежування між рівнями і органами за принципом субсидіарності; розвиток форм прямого народовладдя: виборів, референдумів; удосконалення механізму координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади [8]. Станом на літо 2020 р. в Україні було сформовано 1469 об'єднаних територіальних громад та 136 районів, які поширюються на всю українську територію [8].

З вищенаведеного можемо зробити висновок що всі реформи які було застосовано державою мають свої успіхи і приносять користь не тільки державі в цілому, а перш за все населенню. В перше держава концентрувала публічне управління не в своїх повноваженнях, тим самим делегуючи їх на менші органи управління, в тому числі органи місцевого самоврядування. При цьому велике значення має фінансова самостійність громад, коли місцеві податки зосереджені в регіональних бюджетах. Окрім фінансів та влади які отримали об'єднані територіальні громади, важливою складовою виступає зближення населення з державними службовцями, що також суттєво впливає на подальшу долю функціонування громади. З запрова-

дженням реформ кількість уваги до найнижчих прошарків системи державного управління зросла, тим самим показуючи свою зацікавленість у їх розвитку та покращенні. У результаті співдії органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад отримуватимуть набагато більші можливості для розростання та закріплення, аніж окремі села чи міста – що однозначно буде сприяти покращенню якості життя населення.

Впровадження реформи децентралізації в Україні поки що перебуває на початковій стадії, порівняно з більш розвиненими країнами включаючи Францію. Для нашої країни успішний досвід впровадження реформ у Франції може виявитися стійким підґрунтям до вироблення власної стратегії демократизації держави [2, с. 198]. Це можливо за умови безперервної роботи та вдосконалення всіх гілок влади та населення без виключення. Адже сумісна робота та повна зацікавленість у вдосконаленні системи управління є однією з ідей реформи. Максимальне задіяння населення, його взаємодія з суб'єктами влади, врегулювання їх відносин повинні стати більш довірчими та чесними. Одночасно від органів влади очікується прозоре, добросовісне й мудре виконання своїх обов'язків.

Якщо певні реформи децентралізації сприяли покращенню багатьох країн світу, то обов'язково знайдеться й та реформа яка буде світлим променем в нашій країні. Без спроб і невдач не проходить жодна справа, тож не опускаючи рук йдемо сміливо далі у пошуках кращої долі для нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Решота О.А. Особливості розвитку публічного управління в Україні: сучасні тенденції та проблеми. 2020. 2-3 с. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/39.pdf
2. Колодій О.М. Досвід децентралізації у Франції. 196, 198 с. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/1_2018/37.pdf
3. Маєв А.П. Концептуальні засади розбудови інституту регіонального управління в сучасній Україні: Європейський та вітчизняний досвід. – Регіональне управління у Франції. Досвід реформ з децентралізації влади. 2016. 87, 89, 90 с. URL: http://www.oridu.odessa.ua/8/4/doc/dis_Maev.pdf
4. Journal officiel de la République française. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000880039/>
5. Constitution de la République française. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp#titre_12
6. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/28097-vr-57>
8. Впровадження децентралізації в Україні. Навіщо децентралізація? URL: <https://decentralization.gov.ua/about>

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Катеринюк Н. М., здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», Поліський національний університет*

Постановка проблеми. Сучасна система формування управлінських відносин у системі органів публічної влади є занадто централізованою та вже не відповідає як об'єктивним потребам країни, так і міжнародним зобов'язанням, зокрема у сфері розвитку місцевого самоврядування. Високий рівень соціально-економічного розвитку України на сьогодні може бути досягнутий тільки шляхом стрімкого розвитку всіх її регіонів, яке значною мірою залежить від ефективного функціонування та плідної взаємодії місцевих органів державної влади і місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень. Формування публічно-управлінських відносин в Україні досліджували такі вчені А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко, К. Живодьор, О. Б. Коротич, С.Г. Стеценко та ін.

Основний матеріал. В умовах активної інтеграції у світове співтовариство найважливішим стратегічним завданням для української держави стає твердження її право на гідне місце серед розвинених країн світу, підвищення національної конкурентоспроможності, забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку та високих стандартів життя громадян [3, с. 7]. Недостатня ефективність роботи органів публічного управління в будь-якій державі перешкоджає його повноцінному розвитку, знижує довіру населення до владних структур і негативно впливає на імідж країни на міжнародному рівні. Тому проблема побудови ефективної моделі управління публічної влади була і залишається актуальною для багатьох країн світу. Обраний Україною демократичний шлях розвитку, перехід до децентралізованої моделі управління, впровадження європейських принципів управління вимагає проведення комплексних реформ системи державного управління і місцевого самоврядування, які є складовими елементами системи публічного управління держави.

Більшість авторів виокремлюють вертикальні (субординаційні) та горизонтальні (координаційні) відносини між органами публічної влади та органами місцевого самоврядування. Зупинимось на них детальніше. Зокрема, О.В. Батанов підкреслює, що розгляд основних моделей взаємовідносин між місцевими органами публічної влади й органами місцевого самоврядування приводить до висновку, що єдиним основним

*Науковий керівник – Дацій Н. В., д. держ. упр., професор, Поліський національний університет

змістом взаємовідносин є питання: чи засновані ці відносини на підпорядкуванні або на рівному партнерстві [2, с. 25-26]. Так, субординаційні відносини будуються на основі прямого підпорядкування, здійснюються між органами, які перебувають у субординаційних структурних зв'язках, між якими існують управлінські відносини, котрі функціонують за принципом «вертикалізації» (відносини підзвітності і підконтрольності). Тобто в будь-якому разі сторони у відносинах субординації є нерівноправними та взаємодіють одна з одною за принципом «влада-підпорядкування», причому кожен вищий рівень управління в силу своєї компетенції та обсягу діяльності акумулює та виражає ширші, складніші суспільні потреби, інтереси, ніж нижчий, оскільки субординаційні зв'язки можуть передбачати виключну компетенцію вищого за організаційно-правовим рівнем органу щодо нижчого органу [4, с. 92].

На нашу думку, наявність саме субординаційних (вертикальних) відносин чи не найбільше впливає на необхідність розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Натомість координаційні відносини, як правило, пріоритетні в тих сферах громадського життя, які рівною мірою важливі для держави в цілому і для територіальних громад зокрема, тобто стосуються загальних інтересів (державних і місцевих). Тобто координаційними є взаємовідносини у розв'язанні питань економічного, соціального і культурного розвитку територій, у галузі соціального захисту населення, охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів відповідних територій, у сфері забезпечення законності, правопорядку, прав і свобод громадян

Діючій системі публічного управління в Україні притаманні суттєві протиріччя, пов'язані з тим, що управління на регіональному та районному рівнях одночасно і щодо одних і тих же об'єктів (соціально-економічних територіальних комплексів) здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Всупереч тому, що діяльність органів державної влади місцевого самоврядування спрямована на реалізацію інтересів різних суб'єктів: держави і конкретних територіальних громад, їх повноваження на регіональному та районному рівнях постійно перетинаються [5].

Встановлений Конституцією України [1, ст. 118, 119, 140, 143] поділ повноважень між органами державної влади місцевого рівня та місцевим самоврядуванням побудовано таким чином, що управління адміністративними регіонами Україна практично знаходиться у веденні державних адміністрацій регіонального та районного рівня, а також організацій, які представляють центральні органи державної влади. Що стосується місцевого самоврядування, то обласні і районні ради в

результаті примусового делегування власних повноважень на користь місцевих державних адміністрацій позбавлені дієвості через відсутність виконавчих органів, а сільські та селищні ради практично опинилися в прямому підпорядкуванні у районних державних адміністрацій.

Вважаємо, що на сучасному етапі розвитку держави має відбуватися зміна системи публічного управління від бюрократичного патерналізму до представництва територіальних громад і активного залучення недержавних організацій. Важливе значення має набувати широкого залучення до функціонування публічного управління представників неурядових організацій, бізнес-структур, груп тиску і громадянського суспільства в цілому, а також застосування в процесах державного управління новітніх концепцій суспільного управління, зокрема концепцій «активної держави», «демократичного управління», «нового публічного управління», «публічного менеджменту» та ін. [6].

На практиці реалізація принципів новітніх концепцій публічного управління не спостерігається, що проявляється в тенденції центральної влади не враховувати впливу на громадське управління громадянського суспільства, починаючи від недооцінки громадянського суспільства до нього ставлення з боку держави та її органів, до зменшення налагодження з ним багатосторонніх зв'язків на основі партнерства і співробітництва в різних сферах суспільних відносин. Проявом цього виступає тенденція практичної відсутності залучення в процеси державного управління великої кількості вчених, бізнесменів, діячів громадських організацій в якості консультантів, аналітиків і радників [7].

Тенденції до змін об'єктів публічного управління простежуються в проблемах обмеженості ресурсів; структурних зміни суспільного виробництва, що проявляються в переході Україна від індустріально розвиненої країни до економіки базується на аграрному секторі; до переходу на економіку споживання, в тому числі різних видів послуг (у сфері медицини, освіти, публічного адміністрування тощо). Одночасно спостерігається тенденція неефективного перерозподілу влади між центральними органами публічного управління та органами місцевого самоврядування внаслідок відсутності системності в проведенні реформи децентралізації.

Висновки та пропозиції. Таким чином, в ході формування публічного управління необхідно особливу увагу приділити розширенню повноважень, підвищення відповідальності і самостійності місцевих органів влади, причому основні управлінські функції з наданням відповідних повноважень і фінансових ресурсів повинні бути закріплені за місцевим самоврядуванням. Будучи важливою складовою публічної влади, органи місцевого самоврядування є найбільш наближеними до людини, тому вони краще зможуть забезпечити населення широким спектром якісних управлінських послуг, спрямованих на розвиток територіальних комплексів різних рівнів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0307> (дата звернення: 10.10.2021)
2. Батанов О.В. Взаємовідносини між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1. С. 22-29.
3. Державне управління: навчальний посібник /за ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання-Прес, 2003. 343 с.
4. Живодьор К. Взаємодія місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. URL: <http://naub.ua.edu.ua/2012/vzaemodiya-mistsevyh-derzhavnyh-administratsijta-orhaniv-mistsevoho-samovryaduvannya-vukrajini-problemy-ta-shlyahy-jih-vyrishennya/> (дата звернення: 10.10.2021)
5. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком України. Монографія. Харків.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – 220 с.
6. Модернізація України – наш стратегічний вибір. Послання Президента України до Верховної ради України на 2011 рік.: http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf (дата звернення: 10.10.2021)
7. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: монографія / відп. редактор І. А. Грицяк. Київ: «К. І. С.», 2009. 240 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД

Кострікіна Г. В., Сіталова А. В., здобувачі вищої освіти
другого (магістрського) ступеня
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет*

В роботі окреслюються проблеми фінансування дошкільних груп для дітей з порушеннями слуху, що діють у складі спеціальних шкіл. Неоднозначність формулювань деяких положень законодавства може в кінцевому рахунку призвести до порушень прав дітей з інвалідністю на отримання повноцінної дошкільної освіти. Наведені розрахунки є приблизними. Робота не претендує на повноту висвітлення проблеми. Питання потребує подальшого дослідження.

В Житомирській області діє 2 спеціальні школи для дітей з порушеннями слуху, в складі яких функціонують дошкільні групи, які, відповідно до п. 12 Положення про спеціальну школу [6], є структурними підрозділами цих закладів. Станом на 01.10.2021 в дошкільних групах цих шкіл навчається 23 дитини. Відповідно до Бюджетного Кодексу України [1], фінансування дошкільної освіти здійснюється з бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад (ст. 89, п.2 підпункт А). В той же час, фінансування спеціальних шкіл здійснюється за рахунок обласних бюджетів (Ст 90, п.2 підпункт А). В результаті трактування питання джерела фінансування дошкільних груп у складі спеціальних шкіл є неоднозначним: це має бути обласний бюджет, з якого фінансується спеціальний заклад загальної середньої освіти з дошкільним підрозділом в його складі, чи фінансування має здійснюватися з бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад. Останній варіант, на думку авторів, є неприйнятним через низку причин.

Розрахункова вартість отримання освітніх послуг в дошкільних групах спеціальних шкіл, враховуючи харчування, складає, в залежності від гранично допустимої наповнюваності груп дітей глухих та зі зниженим

*Науковий керівник – Симоненко Л. І., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

слухом, від 11 335 до 19 076 грн/місяць з денним перебуванням, і від 12 024 до 20 574 грн/міс з цілодобовим перебуванням у пансіоні закладу. Для порівняння, за дошкільнят, які зареєстровані на території громад, але через певні причини відвідують дошкільні навчальні заклади Житомира, громади сплачують 44864,0 грн на рік + харчування 7475 грн на рік на 1 дитину (з розрахунку вартості харчування 46 грн/день для дітей пільгових категорій, враховуючи, що рік має 250 робочих днів, а середня відвідуваність ДНЗ складає приблизно 65%) [4]. Досить великі – в 3 – 5 разів вищі, ніж на нормотипових дітей – витрати на навчання однієї дитини з порушеннями слуху можуть стати непосильними для деяких ОТГ. Отже, можливість для дошкільників, які мають вади слуху, отримувати освітні послуги підпадає в залежність від фінансової спроможності тієї чи іншої громади.

Про неспроможність громад Житомирської області нести великі видатки на дошкільну освіту свідчить матеріал офіційного веб-ресурсу Асоціації міст України [5], де згадується про дефіцит у 2019 році коштів на потреби дитячих садків Житомирської області у розмірі 121,9 млн. грн. на заробітну плату працівників закладів та 7,4 млн. грн. на енергоносії. Фінансова неспроможність громади профінансувати навчання своїх дошкільнят, які мають вади слуху, може стати не єдиною перепоною. Відповідно до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами [7], така субвенція надається лише на дітей, що навчаються в інклюзивних класах чи групах. Тож місцевій владі вигідно, по-перше, уникнути видатків на фінансування освітніх послуг в спеціальному закладі, і, по-друге, отримати кошти на оплату додаткових освітньо-корекційних послуг і поліпшення матеріальної бази у своїх власних ДНЗ. Проте, таке просте і очевидне на перший погляд рішення ховає в собі загрозу порушення права дитини з інвалідністю по слуху на повноцінну дошкільну освіту.

Глибоке порушення слуху у дітей (глухота), вроджене або набуте у домовленнєвий період, є найбільш складним у корекції сенсорним розладом, оскільки тягне за собою неможливість самостійного спонтанного опанування мовленням. В масових дитсадках та в інклюзивно-ресурсних центрах, які пропонуються в якості альтернативи спеціальному дошкільному навчанню, відсутні фахівці-сурдопедагоги, що володіють спеціальними методиками навчання дітей з порушеннями слуху. Короткотривалі заняття в ІРЦ один-два рази на тиждень не можуть забезпечити повноцінну корекцію порушення.

Окремим аспектом є право громадян України з порушеннями слуху (в тому числі – дошкільного віку) вивчати українську жестову мову та використовувати її як мову навчання і міжособистісного спілкування (ЗУ «Про освіту», ст. 7 [2]). Жестова мова – єдина мова, яка спонтанно засвоюється людьми з порушеннями слуху і яка є природною для даної категорії громадян.

У дошкільних групах, що діють у складі спеціальних шкіл, накопичено величезний досвід успішного навчання даної категорії дітей. Корекційно-розвивальний вплив в таких закладах відбувається протягом всього дня у спеціально створеному середовищі. В таких закладах працюють кваліфіковані спеціалісти з відповідною освітою і досвідом, які володіють українською жестовою мовою на належному рівні, мають навички спілкування з дітьми, які мають ади слуху, і успішного їх навчання.

Створення рівноцінних умов в інклюзивних групах, особливо в сільській місцевості потребує часу і не завжди є економічно виправданим. Приміром, якщо в ОТГ є лише одна дитина з порушенням слуху, чи доцільно буде педагогу з місцевого ДНЗ отримувати спеціальну освіту? Вирішенням проблеми, на думку авторів, могло б стати внесення змін до першого абзацу підпункту А пункту 2 ст. 90 Бюджетного кодексу України, а саме, викладення його в наступній редакції: «...спеціальні школи з дошкільними групами в їх складі, санаторні школи, ліцеї (засновником яких є обласна рада)... – далі за текстом».

За даними офіційного сайту Житомирської обласної ради [3], за 2020 рік до загального фонду обласного бюджету (без урахування трансфертів з державного бюджету) надійшло 1 134 304,4 тис грн, що становить 100,8 відсотка до річного плану. Навчання дошкільнят області з порушеннями слуху в дошкільних групах у складі спеціальних шкіл потребує 4,145 млн грн на рік (за розрахунками 2021 року), що становить близько 0,0037% від річних надходжень області і не стане непомірним тягарем для обласного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 22.10.2021).
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 22.10.2021).

3. Інформація про виконання обласного бюджету за 2020 рік. <https://zt.gov.ua/index.php/zhitomirshchina/pro-nash-kraj/oblasnij-byudzheth/16681> (дата звернення 22.10.2021).
4. Інформація щодо дітей Оліївської громади, які навчаються в закладах освіти Житомира. URL: <http://oliivska.gromada.org.ua/news/1618307615/> (дата звернення 22.10.2021).
5. МОН, Мінфін та Мінрегіон самоусунулись від питання фінансування закладів дошкільної освіти. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/mon-minfin-ta-minregion-samousunulyis-vid-pytannya-finansuvannya-zakladiv-doshkilnoyi-osvity> (дата звернення 22.10.2021).
6. Положення про спеціальну школу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#n10> (дата звернення 22.10.2021).
7. Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#n8> (дата звернення 22.10.2021).

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

Корнієнко В. М., Яремчук О.М., здобувачі вищої освіти другого
(магістрського) ступеня спеціальності
281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Видатки державного бюджету представляють собою важливу складову сталого функціонування, а також розвитку держави. Особливо гострим питанням останніх років є питання фінансування культури та мистецтва, які по суті є тим індикатором, що визначає рівень культурного розвитку нашої держави.

У вітчизняній науці спробу проаналізувати бюджетні видатки на культуру робили Дорош В. Ю. та Камінська І. М. [1], Коваль С. Л. та Сидор І. П. [2], Осадча О. А. [3] та інші. Проте дана тематика не втрачає актуальності, оскільки оперативний аналіз бюджетних видатків на культуру дає змогу інституціям, відповідальним за прийняття державних рішень в сфері культури, чітко визначити пріоритети і цілі культурного розвитку нашої країни.

Метою дослідження є аналіз динаміки бюджетних видатків на сферу культури і мистецтва.

Основний матеріал. Оцінку тенденції видатків держави на культуру і мистецтво проведемо за наступними напрямками: фінансування театрів; грошове забезпечення діяльності художніх колективів, концертних і циркових організацій; видатки на кінематографію; грошове забезпечення діяльності бібліотек, музеїв і виставок; фінансування заповідників; видатки на інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки тощо. Видатки держави на культуру і мистецтво займають незначну частку у витратах державного бюджету України: в 2016 році – 0,29%; в 2017 році – 0,47%; 2018 році – 0,53%; 2019 році – 0,49%; 2020 році – 0,41% (тут і далі розрахунки проведено за даними річної звітності Державної казначейської служби). Помічаємо, що в структурі державних видатків фінансування культури і мистецтва сягнуло свого піку в 2018 році, а далі поступово почало зменшуватися у відсотковому співвідношенні.

В таблиці 1 наведено видатки державного бюджету на культуру і мистецтво. Дані таблиці 1 показують, що державні видатки на культуру і мистецтво в 2020 році рівні 5234 млн. грн, що перевищує рівень 2016 року на 3222 млн чи в 2,6 рази, менше рівня попереднього року на 86 млн. грн чи на 1,6%.

*Науковий керівник – Довженко В. А., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

Таблиця 1

**Динаміка видатків державного бюджету на культуру
і мистецтво, млн. грн**

Вид видатків державного бюджету	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Культура та мистецтво	2012	3952	5257	5320	5234
Театри	548	907	1059	1212	1276
Художні колективи, концертні і циркові організації	330	533	591	643	716
Кінематографія	257	505	1018	510	512
Бібліотеки, музеї і виставки	379	585	715	821	848
Заповідники	231	352	445	508	451
Інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки	267	1070	1429	1626	1430

Структура державних видатків на культуру і мистецтво у 2020 році була наступною: театри – 24,4% (менше на 2,9% від структури державних видатків на культуру і мистецтво в 2016 році); художні колективи, концертні і циркові організації – 13,7% (менше на 2,7%); кінематографія – 9,8% (менше на 3,0%); бібліотеки, музеї і виставки – 16,2% (менше на 2,6%); заповідники – 8,6% (менше на 2,9%); інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки – 23,7% (більше на 14,1%). В таблиці 2 покажемо рівень виконання плану державних видатків на культуру і мистецтво.

Таблиця 2

**Рівень виконання плану видатків державного бюджету
на культуру і мистецтво, %**

Вид видатків державного бюджету	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Культура та мистецтво	97,9	94,4	96,3	91,5	93,2
Театри	100,0	100,0	100,0	100,0	98,9
Художні колективи, концертні і циркові організації	99,1	98,9	100,0	100,0	99,4
Кінематографія	98,8	97,5	99,2	88,4	98,1
Бібліотеки, музеї і виставки	97,2	96,1	94,0	94,8	94,9
Заповідники	94,3	93,9	94,3	96,0	93,6
Інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва, творчі спілки	95,7	86,4	92,3	81,8	83,7

Дані таблиці 2 показують, що заплановані видатки державного бюджету на культуру і мистецтво жодного року не були виконані на сто відсотків: в 2016 році – 97,9%; в 2017 році – 94,4%; 2018 році – 96,3%; 2019 році – 91,5%; 2020 році – 93,2%.

Висновки та пропозиції. Отже, проведене дослідження показало, наступне: фінансування культури і мистецтва займає відносно малу частину від державних видатків; грошове забезпечення культури і мистецтва у звітному році хоч і було кращим чим за перший досліджуваний рік, але поступалося двом попереднім рокам; заплановані державні видатки на культуру за розглянутий період дослідження жодного разу не були повністю профінансовані.

Список використаних джерел:

1. Дорош В. Ю., Камінська І. М. Діагностика фінансування соціально-культурних видатків державного бюджету Волинської області. *Економічний форум*. 2019. № 1. С. 32-39.
2. Коваль С. Л., Сидор І. П. Моніторинг видатків бюджету м. Тернополя на соціально-культурні цілі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 275-282.
3. Осадча О. А. Формування видатків бюджету на культуру в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 1. С. 127-131.

ЗБАЛАНСОВАНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Маслей М. М.**, здобувач вищої освіти другого ступеня (магістр)
спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
Поліський національний університет

Зв'язок діяльності та розвитку зображує можливість і тотожність виникнення та подолання криз. Існує циклічність тенденції розвитку, яка показує періодичне виникнення криз. Кризи не завжди є руйнівними, вони можуть здійснюватися з певною мірою напруження. Отож, кризи є тотожним явищем та їх можливість потрібно враховувати при управлінні підприємством.

Постановка проблеми. Будь-яке підприємництво, яке функціонує в ринковому середовищі, діє в умовах ризику та невизначеності. За умов нестабільного економічного середовища рівні факторів ризику та невизначеності зростають і організація підприємства може проявитись неефективною та сформувані кризи підприємства. Але кризовий рівень підприємства не є межею діяльності підприємства. Якщо підприємництво знаходиться в кризовому стані, то імовірніше буде використовувати комплекс моделей, методів та заходів, що посприяють підприємству подолати кризу та відновити продуктивну діяльність. Саме цей комплекс є базою антикризового управління. Тенденція свідчить про те, що проблемам антикризового управління на сьогоднішній день надається недостатньо уваги. Вдалий досвід підприємств, яким вдалося перебороти кризу та відновити ефективну діяльність, не розповсюджується і залишається за межами менеджерів та керівників підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Управління та менеджмент розглядаємо як науку, як процес, функцію, керування. Засновником теорії наукового менеджменту був Ф. У. Тейлор – інженер-практик та менеджер, який сформував чотири провідних принципи управління:

- науковий підхід до навчання, відбору та тренування робітників;
- кооперація робітників;
- розподіл відповідальності за результати між робітниками та менеджерами;
- науковий підхід до втілення кожного елемента роботи [1, с. 8].

*Науковий керівник – Овдіюк О. М., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

За Ф. Тейлором інший відомий спеціаліст А. Файоль сформував доцільний опис роботи менеджерів на підприємствах та сформулював основні принципи керування:

- повноваження та відповідальність;
- розподіл роботи;
- премія персоналу;
- порядок;
- справедливість;
- ініціативність та креативність;
- єдність дій завдяки альтернативному рішенням [1, с. 9].

Класиками теорії управління соціалістичної системи визнаються М. Вітке, О. Гастев, О. Богданов, О. Єрманський ними було сформовано принципи керування виробництвом, такі як:

- відповідальність;
- економічність та продуктивність;
- галузевий та територіальний підхід;
- єдине керування та колегіальність;
- матеріальне і моральне мотивування до роботи [1, с. 9].

Отже, в роботах науковців було визначено принципи раціоналізації управління, проте питання систематизації та вирішення основної проблеми антикризового управління не було приділено увагу.

Метою роботи є необхідність систематизації, дослідження та вирішення основної проблеми антикризового управління підприємством.

Основний матеріал. У теорії менеджменту є різні підходи для означення кризових ситуацій. Аналіз наукової літератури дає можливість зробити висновок, що кризовий стан – це зазвичай переломний момент у діяльності будь-якої системи, в процесі якого вона підлягає впливу ззовні чи зсередини, що вимагає насамперед нового реагування з боку системи. Шляхом кризових ситуацій, можна зазначити, що вони формуються ризикованим розвитком, який виявляється у імовірності виникнення кризової ситуації та її наслідків [2]. Таким чином, кризовий стан – це значний перелом, тяжкий перехідний стан, що зазвичай подає загрозу руйнування будь-якого підприємства.

На сьогоднішній день в новітній літературі є чимало підходів до систематизації циклів антикризового управління. Найбільш вдалим є шість етапів циклу розвитку. Кожному з етапів відповідають певні властивості стану соціально-економічної системи, подано на (рис. 1). Перший етап відповідає створення підприємства та характеризує виробництво, що займається ризикованою чинністю, стратегія якого організована на радикальне новаторство. Даний етап визначається діяльністю високого рівня ризику.

Процес кризового розвитку може надати наслідки підвищення підприємства та включення на другий етап життєвого циклу (позитивний наслідок) або руйнування підприємства (негативний наслідок) [1, с. 21]. Отож, було обрано 6-етапний цикл розвитку підприємства та зображено графічно подаючи усі етапи життєдіяльності виробництва. Перший етап являє під собою розробки підприємства та встановлює певні критерії, щодо функціонування. Згідно кризи можливо дві стадії розвитку: входження на ринок або загроза ліквідації підприємства.

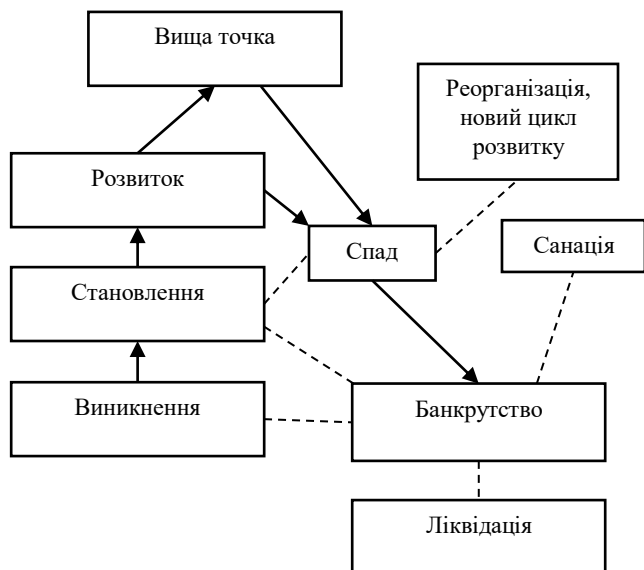

Рис. 1. Цикл підприємства

Другий етап відповідає стану виробництва та формулює підприємництво, що продовжує зростати. У зв'язку з напрямом розвитку виникає потреба підвищення продуктивності діяльності, перебудови структури. Даний етап можна започаткувати, як стан числового зростання, тому що реконструкція в управлінні підприємством пов'язана з кількісними змінами. Кризовий розвиток другого етапу стосується насамперед політичними причинами, зовнішніми циклами розвитку економіки, ринковою кон'юктурою. Результат даного етапу може закінчитись руйнуванням підприємства або перехід до наступного етапу життєвого циклу підприємства [1, с. 22]. Отже, другий етап подає становлення підприємства, цей етап можна подати у вигляді поступового

зростання. Проблематика цього етапу може зводитись до політичних змін, циклічності розвитку економіки, можливе знищення виробництва.

Третій етап встановлює підйом виробництва. Підприємство досягає дієздатного стану, тобто, твердого стану на ринку. Подібне підприємство формує високий рівень технологічного стану, великим рівнем конкурентоспроможності, колосальним випуском продукції. Кризовий розвиток третього етапу загалом відноситься до якості управління. При високій продуктивності управління підприємство доходить до вищої точки свого розвитку, в протилежному випадку підприємство може натрапити на становлення з можливим занепадом [1, с. 23]. Таким чином, третій етап започатковує стабільний стан підприємства за рахунок випуску продукції, утримування рівня конкурентоспроможності. Криза даного етапу може настати шляхом надмірної ефективності, тобто, надходження до критичної точки розвитку підприємства або відбувається процес занепаду.

Проблематика четвертого етапу наслідок зберігання товарообігу, підприємство втрачає прибуток, а то й приносить збитки. Причинами такого розвитку можуть бути труднощі організаційної структури або втрати перспектив підприємства. Для запобігання подібних явищ потрібно вчасно вилучати збиткові виробництва та зменшувати витрати на існуючих підприємствах, відокремлювати пріоритетні напрямки діяльності.

П'ятий етап є періодом спаду підприємства, коли значущі параметри підприємства знижуються. А розвиток для подальшого удосконалення не має сенсу, але структуризація виробництва спрощується, конкурентні привілеї втрачаються. Для запобігання спаду підприємства потрібно виконати реструктуризацію, яка дозволить виробництву піднятися на новий цикл життєдіяльності та розвиватись згідно з минулих характерних тенденцій. В протилежному випадку виробництво може дійти до шостого етапу розвитку – банкрутства [1, с. 23]. Отож, названий етап є регресивним для виробництва, тому що поліпшення є недоцільним для подальшого існування. Щоб не втратити підприємство необхідно запровадити реорганізацію, яка дасть можливість виробництву вийти на новітній крок розвитку. Якщо не запроваджувати подібні процеси, імовірність банкрутства підвищується.

Етап банкрутства визначається деструктуризацією виробництва, неможливістю результативно функціонувати та зупиненням існування виробництва в попередньому стані. В найгіршому випадку при неможливості відновлення організації підприємства, його перепідготовки чи погашення боргів відбувається процедура ліквідації. У разі існування можливості відновлення організації підприємства варто провести

процедуру «санації» для забезпечення зменшення збитків при банкрутстві виробництва.

Висновки. Значення антикризового управління виробництва полягає в забезпеченні функціонування підприємства, коли виробничі, фінансові, маркетингові, кадрові труднощі оперативно виконуються шляхом спеціальних заходів. Через це, необхідно було побудувати систему управління, яка спрямована на запобігання кризових явищ. Система управління має запроваджувати стратегічний розвиток підприємства. Мету роботи було досягнуто за допомогою 6-етапів, які описують розвиток соціально-економічної системи виробництва та приклад кризового розвитку кожного з етапів і запобігання щодо занепаду. Кожен блок на схемі тотожний певному етапу розвитку соціально-економічної системи виробництва. Взаємозв'язок між блоками формулюють розвиток підприємства, що може підвищувати стан та продуктивність організації підприємства або привести до кризи.

Список використаних джерел:

1. Рамазанов С. К., Левашева Л. В., Степаненко О. П., Тимашова Л. А. Інноваційні технології антикризового управління: монограф. – Варшава: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 262 с.
2. Мельник К. М. Вплив кризових явищ на управління підприємством. Національний технічний університет України «КПІ». Веб-сайт. URL: www.economy.kpi.ua

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ E-COMMERCE ЯК МЕХАНІЗМУ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ТА МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ТОВ «АШАН УКРАЇНА»

Мельник М., здобувач вищої освіти другого (магістерського) ступеня спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
Поліський національний університет*

Наразі набирає актуальності та поширення такий вид комерційної діяльності як електронна комерція (E-commerce). Саме у XX ст. e-commerce є у центрі уваги всіх мереж супермаркетів та гіпермаркетів світу, розвиваючись у шаленому ритмі. Наразі на базі саме E-commerce робиться ставка щодо максимізації прибутку та дотримання санітарно-епідеміологічних норм держави.

Нами проведене опитуванн споживачів мережі ТОВ «АШАН» Україна з позиції розвитку E-commerce на основі доставок через Zakaz.ua та Glovo. Перед тим як запроваджувати електронну комерцію ТОВ «АШАН» проаналізовано готовність споживачів до онлайн покупок. Наведемо відомості про отримані результати досліджень та фокус-групу, яка була сформована (рис. 1–4). Демографічні показники споживачів мережі за гендерною структурою наведені на рис. 1.

Рис. 1. Стать покупців

За статистикою в Україні серед покупців переважно переважають жінки майже 64%, а чоловіків 36%. Частота відвідування мережі Ашан у відсотках до загалу наведена на рис. 2. Майже 80% клієнтів відвідують АШАН щонайменше 1 раз на тиждень, 15% клієнтів відвідують мережу АШАН частіше ніж 2–3 рази на тиждень, 32 % відвідування припадає на клієнтів, які щонайменше 2–3 рази на тиждень роблять свій вибір в АШАН та 31% відвідувачів АШАН приходять за покупками в магазин 1 раз на тиждень. Частка відвідувачів магазину, які бувають 1 раз на місяць становить 19%, особи, які роблять візити до магазину 2–3 рази на місяць становлять 13%, ті ж, які вперше прийшли до магазину – 2%. Традиційно

*Науковий керівник – Овдіюк О. М., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

аудиторія покупців складається в основному з жінок. Третина клієнтів у віці 30-39 років, чверть 40-49 років (рис. 3).

Рис. 2. Частота відвідування Ашан в Україні

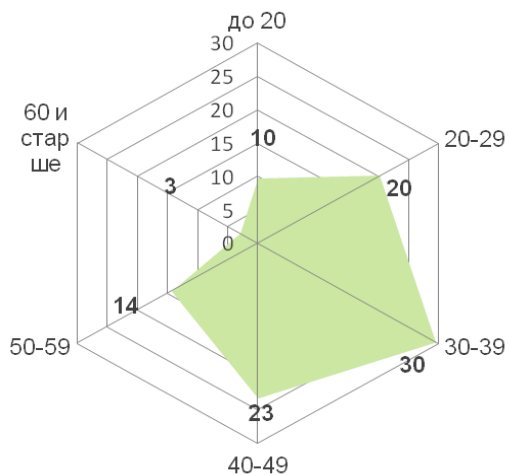

Рис. 3. Діаграма вікових характеристик клієнтів мережі АШАН

Проведений аналіз покупців та їх уподобань засвідчив, що українці готові до інтернет покупок. Відмови від покупок *online* в основному спричинені відсутністю можливості оцінити товар та недовірою до якості (рис. 4). Найпопулярніші причини недовіри покупців наведено на рис. 5.

Рис. 4. Структура споживачів мережі АШАН як *online* покупців

Рис. 5. Діаграма причин покупців не робити покупки в інтернеті, %

Серед них є такі: відсутність можливості зробити оцінку товару та побачити його при покупці; недовіра до якості доставлених товарів; відсутність довіри до продавця; сумніви до безпеки сплати за замовлення; негативні коментарі юзерів; відсутність опису товару та дуже тяжкий

процес оформлення замовлення; сплата за доставку; ціни на товари; відсутність у магазині товарів із сайту. Серед найпопулярніших способів доставки варто виділити доставку кур'єром додому чи в офіс (її замовляє кожен третій клієнт); самовивіз з Нової пошти чи доставка кур'єром пошти; самовивіз безпосередньо з магазину. Наразі ТОВ «АШАН Гіпермаркет Україна» співпрацює з онлайн сервісами як: Glovo та Zakaz.ua.

Glovo — іспанська компанія, яка пропонує сервіс доставки через мобільний додаток. Станом на липень 2019 компанія оперує у більш ніж 20 країнах. З сервісом співпрацює більше 25 000 кур'єрів.

Zakaz.ua — українська компанія та сервіс доставки продуктів. Замовлення здійснюється за допомогою додатку на iOS та Android або через сайт.

Найбільше в інтернеті купують побутову хімію і будуть купувати у нас в онлайн-магазині (46%). Однак клієнтам цікаві також категорії свіжих продуктів і бакалій. Клієнти користуються послугою самовивозом товарів, однак, більш прийнятна для них послуга доставки кур'єром. Базовими каналами комунікації з потенційним клієнтами є білборди (47%) і розсилка у месенджерах (43%), клієнти звертають найбільше свою увагу.

Таким чином, як і раніше найбільше покупок в інтернеті роблять жінки (56%), частка чоловіків становить 44%, 30% покупок в інтернеті відбувається людьми 40-49 років. Чимало й інших вікових груп: чверть клієнтів серед вікової групи 20-39 років, і 10% — на мало затратну групу до 20 років і 50-59 років. Переважно (40%) вони купують на сайті Rozetka.com.ua. серед найпопулярніших категорій товарів є побутова хімія, побутова техніка та електроніка, посуд і текстиль для дому. Також до першої десятки увійшли іграшки, книги, корми та інші товари для тварин, гігієна для дітей, і кілька категорія прод.товаров хліб і випекти, ковбаси і делікатеси. В інтернеті покупців приваблюють нижчі ціни і економія часу.

Самі основні побоювання клієнтів пов'язані з відсутністю відгуків на товари і товар відсутній при замовленні auchan.zakaz.ua 41% клієнтів обізнані про існування сайту auchan.zakaz.ua в інших містах. Серед цих клієнтів 69% зацікавлені в даній послугі. Також серед клієнтів, які вперше чують про auchan.zakaz.ua, 37% клієнтам цікавий даний сервіс.

Список використаних джерел:

1. Дойль П. Маркетинговое управление и стратегии. Пер. с англ. С.-Петербург, ПИТЕР, 1998.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. — СПб.: Питер, 2003. — 416 с.
3. Ащанулов В. В. Особливості формування маркетингової стратегії підприємства в умовах конкурентного ринку. [Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. 2013. № 1. С. 88–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_1_19
4. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide) / Project Management Institute, 2000. Bilkent University: web-site. URL: <http://www.cs.bilkent.edu.tr/~cagatay/cs413/PMBOK.pdf>. [Дата звернення 04.09.2021].

НАЙЧАСТІШІ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

*Нижник Н. М.**, здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет

Найбільш розповсюдженими порушеннями у сфері публічних закупівель, які вчинюються розпорядниками державних коштів, належать такі:

- укладання договору без проведення процедури закупівлі;
- уникнення процедури закупівлі шляхом розбивання загальної суми на менші частини;
- проведення закупівлі тільки в одного учасника без належного обґрунтування;
- підробка матеріалів проведення торгів;
- фальсифікація протоколів розкриття пропозицій конкурсних торгів або цінових пропозицій та проведення торгів з метою завищення ціни закупівлі;
- укладання договорів закупівлі за цінами, вищими, ніж були вказані в інших учасників торгів;
- створення умов для перемоги окремого учасника шляхом зміни номенклатури закупівлі [1];

Більшість порушень, які допускаються під час здійснення публічних закупівель, є однотипними та мають системний характер, при чому порушення допускаються на всіх стадіях проведення процедур, починаючи з подачі заявки та закінчуючи підписанням договорів на закупівлю.

Деяким постачальникам краще домовитися з розпорядниками державних коштів про ціну одиниці продукції і відповідно про розмір «відкату». З цією метою при проведенні процедури торгів створюється фіктивне конкурентне поле, до якого входять особи, пов'язані між собою родинними чи іншими зв'язками. При цьому, ціна закупівлі значно перевищує середньоринкову, а різницю одержують недобросовісні учасники торгів та замовники процедур публічних закупівель. Як показують результати дослідження матеріалів та документів проведених закупівель, які фінансуються за рахунок державного та місцевих бюджетів, неправомірне втручання посадових осіб у сферу публічних закупівель, формальне проведення торгів, ігнорування вимог Закону про закупівлю породжує маніпуляції з використанням державних коштів, що призводить до їх втрат, найбільш суттєвими є:

*Науковий керівник – Іванюк О. В., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

1. Замовником не було створено комітет з питань конкурсних торгів та не забезпечено його функціонування:

- відсутність рішення про створення комітету та відповідність кількісного складу комітету вимогам законодавства;
- відсутність свідоцтва про проходження навчання чи підвищення кваліфікації з питань організації та здійснення закупівель;
- відсутність затвердженого положення про комітет та його відповідність вимогам законодавства;
- не визначено функцій кожного члену комітету, не призначено заступника голови та секретаря комітету.

2. Складання річного плану закупівель:

- своєчасність затвердження плану закупівель на рік, його відповідність кошторису, плану використання державних коштів, фінансовому плану підприємства;
- визначення відповідності обрання процедур закупівель та предметів закупівлі вимогам законодавства;
- розділення публічних закупівель на частини з метою уникнення проведення відкритих торгів;
- правильність визначення предмету закупівлі.

3. Замовниками не забезпечено прозорості здійснення публічних закупівель шляхом оприлюднення необхідної інформації щодо закупівлі за допомогою інформаційних систем у мережі Інтернет.

4. Порушення, які допущені при складанні замовниками документації з конкурсних торгів:

- документація містить умови, що обмежують конкуренцію та призводять до дискримінації інших учасників торгів;
- документація не містить важливої інформації, зокрема, замовниками для визначення найкращої пропозиції конкурсних торгів взагалі не визначено переліку критеріїв та методи їх оцінки для визначення найбільш економічно вигідної пропозиції та не зазначено основних умов, які обов'язково повинні бути зазначені в договорі про закупівлю;
- технічна специфікація містить посилання на конкретні торговельні марки чи фірми або тип предмета закупівлі, місце його походження або виробника. Такі посилання суттєво обмежують конкурентне середовище у сфері публічних закупівель, не забезпечують прозорості процедур закупівель, що унеможливує досягнення оптимального і раціонального використання державних коштів;
- відсутній детальний опис товару;

5. Неоприлюднені оголошення про проведення торгів та не встановлено підтвердження факту оприлюднення оголошення про проведення відкритих торгів в інформаційних системах в мережі Інтернет.

6. При встановленні замовниками вимог щодо забезпечення пропозицій:

- завищено розмір надання забезпечення пропозиції конкурсних торгів;
- відсутні вимоги щодо повернення забезпечення пропозиції конкурсних торгів.

7. При визначенні переможця за результатами оцінки:

- порушено строки прийняття замовником пропозиції конкурсних торгів або цінової пропозиції, яку визнано найбільш економічно вигідною за результатами оцінки та направлення повідомлення всім учасникам процедур закупівель;
- допущено до оцінки та прийнято пропозицію переможця, яка не відповідала вимогам документації та мала б бути відхиленою.
- прийнято пропозицію учасника – переможця за лотом, за яким замовник відхилив пропозицію цього учасника;
- прийнято пропозицію переможця на підставі оцінки пропозицій, яка суперечила методиці, визначеній у тендерній документації.

8. Крім того, допускаються порушення Бюджетного кодексу України в частині укладення договорів з попередньою оплатою розрахунків, що призводить до відволікання державних коштів та надання їх у користування господарюючому суб'єкту.

9. Якщо при укладенні договорів про закупівлю недотримані строки укладання договорів про закупівлю з учасником–переможцем процедури закупівлі, то такі договори вважаються недійсними [2].

Необхідно звернути увагу, що пункт 8 ст. 10 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» (зі змінами та доповненнями), надає органам ДКРС право у судовому порядку стягувати у дохід держави кошти, одержані міністерствами, іншими органами виконавчої влади, державними фондами, бюджетними установами, а також підприємствами, установами і організаціями, які отримують кошти з бюджету та з державних валютних фондів, за незаконними угодами, без встановлених законом підстав та з порушенням чинного законодавства [3]. Загалом, слід відзначити тенденцію до зменшення кількості вище зазначених порушень у зв'язку з розвитком системи публічних закупівель, а також підвищення професійного рівня та накопичення досвіду спеціалістами. Перелік порушень:

- здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти без застосування визначених законом процедур;
- застосування процедур закупівлі з порушенням законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, у тому числі оформлення документації з порушенням законодавства у сфері публічних закупівель;
- укладення з учасником, що став переможцем торгів, договору про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти за цінами і обсягами, які не відповідають вимогам документації;

– не оприлюднення інформації щодо закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, відповідно до вимог законодавства [4].

За статтею 38 Закону Про публічні закупівлі, відповідальність за порушення законодавства про публічні закупівлі несуть члени тендерного комітету замовника, уповноважена особа (особи), члени органу оскарження, службові (посадові) особи Уповноваженого органу, службові (посадові) особи органів, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів (обслуговуючого банку), несуть відповідальність згідно із законами України [5].

Однією з причин неефективного використання бюджетних коштів у сфері публічних закупівель є також відсутність достатніх знань і досвіду роботи працівників з конкурсних торгів замовників. Через недостатньо глибокі знання законодавства та нормативно-правової бази в сфері публічних закупівель вони часто припускають серйозні помилки в проведенні закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти. Наслідками таких порушень є штрафні санкції з боку контролюючих органів, зняття з посад, обвинувачувальні вироки, а також збитки, які отримусь держава.

Зайві витрати державних коштів не вичерпуються лише вищенаведеними причинами їх кількість значно більша. Серед них: помилки при виборі критеріїв для визначення переможця торгів; неправильний вибір процедури закупівель; дискримінація інших учасників торгів; недостатньо об'єктивна оцінка пропозицій конкурсних торгів і навіть корупційні дії та зловживання в цій сфері та ін. Усунення всіх цих правопорушень у роботі комітетів з конкурсних торгів замовників сприятиме більш ефективному використанню державних коштів, призначених для здійснення публічних закупівель.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. М., Сивицька І. Г., Теленкова Д. Г. Формалізація процедур в системі публічних закупівель PROZORRO. *Економіка і організація управління*. – 2018. – № 1. – С. 24-33
2. Гальчинський Л. Ю. Оцінка функціонування електронної системи «Prozorro» як інструмента державних закупівель. *Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених*. 2017. №11. С.21.
3. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 13, ст.110). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>
4. Дмитренко Г.В. До проблем у системі державного управління тендерних закупівель у контексті фінансового контролю. *Інвестиції: практика та досвід*. – 2010. – № 3. – С. 60–62.
5. Закон України «Про публічні закупівлі» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 9, ст. 89). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>

СВІТОВА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ніколаєнко А. І., здобувач вищої освіти другого (магістрського)
ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Масова діджиталізація, розвиток новітніх інформаційних і комунікаційних технологій спровокували потужний прорив у сфері освіти, бізнесу, виробництва, наукових досліджень і звісно соціального життя. Інформація перетворилася на глобальний незнищуваний ресурс людства загалом та кожної нації окремо. Тому нова епоха розвитку цивілізації – це доба інтенсивного розвитку та освоєння інформаційного ресурсу. Його вважають явищем достатньою мірою самостійним і який безпосередньо впливає на процеси соціального управління та суспільного розвитку, забезпечуючи стабільність, самодостатність і високий рівень самоорганізації суспільного організму як цілісної системи.

Невідкладним завданням, яке постало перед Україною стало формування інформаційного суспільства, що характеризується пріоритетним розвитком інформаційних ресурсів та інфраструктури, запровадженням новітніх інформаційних технологій, інтеграцією до світового інформаційного простору, захистом національних моральних і культурних цінностей, забезпеченням конституційних прав громадян на свободу слова та вільний доступ до інформації [2].

Основний матеріал. Головним засобом розвитку територіальних громад в сучасних умовах стає інформація. Використання інформаційних технологій та інформаційних систем є дієвим інструментом підвищення ефективності публічного управління та покращення можливостей внутрішнього адміністрування. У сфері публічного управління інформаційні технології ведуть до спрощення комунікації, мінімізувати витрати, допомагають досягти оперативності у вирішенні питань, подолати географічні та лінгвістичні перепони.

Сьогодні у системі публічного управління України сформувалися умови для інформатизації управлінської діяльності, розширення сфери електронної взаємодії з громадськістю. Зокрема, була впроваджена низка

*Науковий керівник – Власенко О. П., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

інформаційних систем, функціонують елементи інфраструктури електронного урядування. Проте рівень інформатизації на рівні територіальних громад залишається низьким. З огляду на це, доцільно звернутися до світових прикладів такого розвитку [2].

Використання інформаційних технологій у публічному управлінні, відповідно до світової практики, розвивалося у двох напрямках: впровадження інформаційних систем та автоматизація діяльності. За першим напрямком сили спрямовувались на організацію та використання інформації для підтримки управління, а також розробки направлення політики та прийняття рішень з метою підвищення ефективності та продуктивності організації в цілому, в той час як за другим відбувалось підвищення ефективності та продуктивності відносно діяльності суб'єктів управління.

Процеси збору, передачі, обробки, збереження та надання інформації є невід'ємними від процесу управління територіальною громадою, цим і обумовлюється необхідність розвитку і впровадження сучасних інформаційних систем в публічному управлінні. Інформаційна підтримка виконання цілей, що стоять перед місцевим самоврядуванням – є головним призначенням інформаційних систем місцевого самоврядування територіальних громад. Серед держав, які прагнуть модернізувати публічне управління і зробити його більш прозорим і ефективним лідером – є Естонія. Держава досягла такого рівня завдяки використанню сучасних інформаційних технологій в управлінні та співробітництві із приватним сектором. В цілому історичний розвиток інформаційних технологій у державному секторі пов'язаний саме із досягненнями приватних компаній, де вони успішно застосовувалися в якості підсистем підтримки основної діяльності [3].

Одним з головних принципів побудови відповідного законодавства в Естонії є принцип уникнення надмірного нормативного регулювання. Великий об'єм важелів регулювання може позбавити місцеві органи управління гнучкості та призвести до виникнення паралельних структур управління. Однак, деякі інструменти (електронний ідентифікатор, цифровий підпис) все ж таки потребують спеціального регулювання, оскільки їхні еквіваленти відсутні у так званому документарному вигляді.

Інформативні системи, які функціонують у сільських муніципалітетах (vald) складаються з системи управління документами та системи електронної пошти, які були інтегровані до систем управління документами та планування ресурсів муніципалітетів.

Процес управління документами тісно пов'язаний з основними обов'язками муніципалітетів. У великих містах (linn) управління документацією з механізмом цифрового підпису є основною

інформаційних систем. Як приклад, можна навести систему управління документами GoPro в місті Тарту. Службовці можуть використовувати онлайн-бази даних документів та справ; володіючи різними критеріями їх перегляду – за користувачем, за ситуацією, працівником, установою тощо. Швидкість робочого процесу зросла у 5-6 разів [3]. Особливу увагу привертає – дистанційне використання системи. Вона передбачає доступність з будь-якого місця та в будь-який час з підключенням до Інтернету отримати повну функціональність (створення, редагування, затвердження, контроль та керівництво документами) для віддаленої роботи. Велику частину інформаційних систем складають системи управління фінансами та персоналом.

Ще одну цікаву групу становлять державні реєстри Естонії. За допомогою системи X-Road, забезпечується безпечний доступ практично до всіх національних баз даних Естонії; забезпечується необхідна доступність, цілісність та конфіденційність електронного обміну документами.

Висновки та пропозиції. Проведені протягом останніх років міжнародні дослідження, підтверджують стабільне зростання інформаційних технологій в ОАЕ. Емірати завжди займають перші місця в регіоні Близького Сходу та Північної Африки з розвитку інформаційно-комунікативних технологій.

Національне посвідчення особистості ОАЕ є однією з найбільш просунутих та надійних смарт-карт у світі. Національна система управління посвідченнями ОАЕ виключає необхідність збереження облікових даних користувачів у різних системах. Це сприяє розвитку електронного уряду, тому що призводить до значно спрощеного адміністрування та спрощеного доступу до ресурсів. Інтеграція національної ІД картки проводиться в усіх федеральних і місцевих органах влади. [4] За електронною ініціативою в Дубаї (Dubai Egovernment Initiative) здійснюється впровадження е-урядування на місцевому рівні. Такі електронні інноваційні портали, як Dubai Trade (мультипослужова платформа доступу до економічних зон світу та використання послуг світової онлайн торгівлі), урядовий портал, власний портал електронних скарг. Це дозволяє простіше, швидше і ефективніше отримувати е-послуги, проводити торговельні операції, давати зворотній зв'язок з приводу якості цих послуг. В Абу-Дабі діє загальнодержавна CRM платформа, яка сприяє співпраці 60 урядових департаментів та дозволяє уряду звертатися до громадян через кампанії або сервіси по доставці і навпаки жителям повідомляти про інциденти та робити запити про інформацію зручними шляхами, надає мешканцю міста адміністративні послуги через усі канали, включаючи web-сайти,

телефонні дзвінки, СМС тощо. У розвинених країнах світу нормативні акти фокусуються на природі відповідних процесів збору, обробки, передачі інформації, а також на самих даних, водночас власне технологічний аспект відносно не регулюється.

Список використаних джерел:

1. Мороз Н. С. Законодавче регулювання інформаційної сфери як основа забезпечення інформаційної безпеки держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць. 2015. № 824. С. 71–76.
2. Безкоровайна Н. М. Світові стандарти розвитку інформаційних систем місцевого самоврядування територіальних громад. *Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів*: матеріали IV всеукр. наук.-практ. конф. (Житомир, 15 травня 2020 р.). Житомир: ЖНАЕУ, 2020. С. 68–73.
3. Kristjan V. Estonian e-Government Ecosystem: Foundation, Applications, Outcomes. *World development report*. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/165711456838073531/WDR16-BP-Estonian-eGov-ecosystem-Vassil.pdf> (дата звернення 15.10.2021).
4. Чукут С. А., Шуляк М. С. Особливості впровадження електронного урядування в Об'єднаних Арабських Еміратах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №8. С. 92–95.

SCARY-ПОСЛУГИ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ПОСЛУГ ВРАЖЕНЬ В УКРАЇНІ

*Ніколайчук Т., здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 081 «Право», аспірант,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса*

Об'єкти природно-заповідного фонду України, та інші території, що представляють собою історичну, природоохоронну та соціальну культурну цінність для населення мають неабиякий ресурсний потенціал [1] для розвитку екологічних форм інноваційної господарської діяльності [2]. Зокрема, через соціально-географічні обмеження пов'язані з пандемією коронавірусної інфекції, відсутність традиційних туристично-оздоровчих інститутів для людей, виникає необхідність розвитку таких форм підприємництва, що стануть джерелом відпочинку та отримання позитивних емоцій [3].

Послуги вражень є можуть стати сучасною формою відпочинку та програмування позитивних емоцій у потенційних клієнтів, що зацікавлені у формуванні системи повного «відриву» від повсякденного життя та «розумового перезавантаження». В той же час, власне послуги вражень не можуть розглядатися виключно як напрям індустрії гостинності, оскільки вони також мають комплексний характер, систему алгоритмів, що спрямована на досягнення конкретного результату або заздалегідь обумовлених побажань клієнтів, допоміжних функцій, тощо.

Мелісса Васілікі Алексіу зазначає, що індустрія вражень має базуватися на трьох складових, що є основоположними для будь-якої підприємницької діяльності в цій сфері, а саме: контекст-взаємодія-відчуття [4].

Джінсу Хван та Хісап Хан стверджують, що розвиток послуг вражень притаманний для люкс-індустрії, оскільки передбачає повну персоналізацію усіх процесів, які мають досить великі об'єми ресурсних витрат (природних, людських, матеріально-технічних, тощо) [5].

На думку Катерини Фао, послуги вражень, можуть мати не тільки розважальний вектор, алей також бути спрямованими на соціально-екологічні, економічні або інші громадські потреби, нести позитивні зрушення у суспільні процеси. Враховуючи такий погляд на розвиток економіки вражень, науковець пропонує краудфандінг, як інструмент фінансово-інвестиційної підтримки соціально важливих проектів [6].

Такі науковці як Гурлін Каур та Чайнпріт Каур вважають, що пандемія спричинена коронавірусною інфекцією Covid-19, створила інноваційні підприємницькі коридори, оскільки будь-яка господарська діяльність матиме

більший економічний ефект у разі належного психологічно-особистісного впливу на потенційного споживача, шляхом формування позитивних враень або емоцій, отримання матеріального та духовного задоволення від продукту чи послуги [7]. Таким чином розвиток послуг вражень як окремої індустрії забезпечить формування інноваційно-екологічних векторів господарської діяльності, забезпечить розширення бізнес-утрупувань, розвиток інклюзивних форм економіко-екологічної господарської діяльності, а також вирішення регіональних питань соціально-економічного розвитку, в тому числі на рівні територіальних громад.

Формування вектору *scary-послуг*, як *напрямку послуг вражень*, є досить економіко-перспективною для України, оскільки на її території перебуває велика кількість фортифікаційних об'єктів історико-культурного значення, природних територій з містично-історичними ознаками, та інфраструктурних об'єктів, що через несприятливі фінансово-політичні, економіко-організаційні обставини отримали властивості нетрадиційного трактування. Крім того чимало відповідних інфраструктурних об'єктів перебуває у віддалених місцевостях, що надасть змогу використати їх еколого-соціальний потенціал, розширити регіональні напрями підприємницької діяльності, сформувати інвестиційні потоки. Крім того, серед населення України, є чимало прихильників нетрадиційних вірувань, культів, обрядових течій, та осіб, що вірять у потойбічне і бажають торкнутись позанаукової сторони життя.

Нами пропонується зонування *scary-послуг в залежності від способу їх надання*:

- *scary-послуги, пов'язані з історико-культурними місцями* – послуги вражень пов'язані з історичним або політико-суспільним розвитком певного інфраструктурного об'єкту чи території (наприклад, замки, інші фортифікаційні об'єкти – замок Кенінга, Харківська обл., Цитадель Батуринської фортеці, м. Батурин);

- *scary-послуги особистісно-містичного характеру* – послуги вражень, пов'язані з певною історичною персоною, або померлою особою, що вважається неупокою (духом) та перебуває у зв'язку з певною територією чи інфраструктурних об'єктом, будинком, садибою (наприклад – Підгорецький замок, с. Підгірці Бродівського району Львівської області);

- *культові заходи* – послуги вражень пов'язані з відвідуванням територій або інфраструктурних об'єктів, де протягом певного проміжку часу справлялись культи нетрадиційного обрядового характеру, в тому числі поклоніння язичницьким богам, природним явищам (наприклад, Єні Сала II, с. Перевальне, АРК Крим; Богитські дольмени-портали, Гусятинський район, Тернопільська область);

- *scary-послуги пов'язані з історичними місцями захоронення* (проведення екскурсій цвинтарями з історико-культурними похованнями,

або нетрадиційними пам'ятниками, відвідини домовин видатних особистостей, наприклад Святилище з древніми поховання клану жерців, с. Недайвода Криворізького району Дніпропетровської області; Луцький кафедральний костел Святих Петра і Павла);

- *scary-послуги пов'язані з місцями з аномальними природними явищами* (наприклад, Мавринський майдан, Дніпропетровська область; Оконські джерела Волинська область);

- *відвідування «покинутих» інфраструктурних об'єктів, територій чи зон, місць-примар* (наприклад, організація та проведення екскурсій на покинутих високоповерхових будинках, віддалених селах, з притаманними несприятливим геоекономічним розташуванням, в т.ч. болотяними місцевостями, затоплений Васильківський завод холодильного обладнання Київська область; місто-привид Прип'ять; військове містечко Глухів-2, Сумська область);

- *відвідування місць з несприятливою енергетикою або місця історико-суспільних трагедій* (наприклад, місця масових розстрілів чи поховань, що мали місце під час воєнних дій, Святилище Говда над р. Збруч);

- *турбо-екстримальні розваги, що мають ризики для життя та здоров'я* (наприклад, здійснення нічних перегонів у гірських місцевостях, або спуск у покинуті штольні, вулканічний баджі-джампінг, занурення у воду разом з акулами чи крокодилами у скляній клітці, спілкування з привидами);

- *організація турів по «місцям сили» з урахуванням побажань потенційних клієнтів* (фінанси та бізнес, кохання, політика, здоров'я, тощо), (наприклад, гора Тотоха, с. Медвин Богуславського району Київської області);

- *організація персональних квестів* відповідно до фізичної підготовки чи уподобань потенційних клієнтів (наприклад, спуск у печеру Млинки, с. Залісся, Тернопільська область);

- *екстрим-кейтеринг*, майстер-класи приготування їжі на відкритому вогні або під час реконструкції прадавніх умов існування людства (проведення food-заходів або дегустація страв не притаманних для національної кухні, але з використанням вітчизняних ресурсів);

- *invent-заходи екстремального характеру* (наприклад, формування для клієнтів театралізованої історико- або фантастично-сюжетної лінії переслідування втікачів або шукачів золота, тощо; у гірських або лісових місцевостях, що зумовлюють наявність природних перешкод);

- *екскурсії по місцям магічної енергетики, де справляли культу чаклунки, волхви, «зустрічі» з привидами*, в т.ч. з відповідними послугами проорочення майбутнього, потойбічними пропозиціями вирішення нагальних питань особистого, фінансового або іншого характеру тощо (наприклад, Лепесівський гадальний храм, с. Лепесівка, Хмельницька область);

- участь у правленні культів, обрядів та ритуалів нетрадиційного характеру, (наприклад мольфари, гравівники, хмарники, примірники), а також «замовлення обрядів» – заговори на фінансово-інвестиційне зростання, політичну кар'єру, тощо.

Відповідні *scary-послуги* можуть надаватись у нічний або денний (світлий) час доби, або за умови настання певної погоди (сприятливого характеру або навпаки, зливи, ринви, снігу, нічного сонцестояння тощо). Крім того, обов'язковим елементом надання *scary-послуг* є тематика бажаного клієнтом матеріалу, способи організації та задоволення конкретних емоційних потреб клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. ст.502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
2. Ніколайчук Т. Інноваційні форми послуг вражень у сфері господарської діяльності. *Науковий Вісник МДУ. Серія "Економіка"*. 2021. Том 8 (3). С. 46-59. URL: <https://economics-msu.com.ua/uk/article/innovatsiyini-formi-poslu-g-vrazhen-u-sferi-gospodarskoyi-diyalnosti>. [https://doi.org/10.52566/msu-econ.8\(3\).2021.46-59](https://doi.org/10.52566/msu-econ.8(3).2021.46-59)
3. Концепція сталого розвитку населення пунктів, затверджена Постановою Верховної Ради України від 24.12.1999р. № 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text>
4. Melissa-Vasiliki Alexiou. Experience economy and co-creation in a cultural heritage festival: consumers' views. *Journal of Heritage Tourism*. 2020. Vol. 15(2).PP. 200-216. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1743873X.2019.1632867>DOI: 10.1080/1743873X.2019.1632867
5. Jinsoo Hwang & Heesup Han. A study on the application of the experience economy to luxury cruise passengers. *Tourism and Hospitality Research*. 2016.Vol. 18 (4). PP. 478-491. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1467358416682068>. <https://doi.org/10.1177/1467358416682068>
6. Foà C. "Crowdfunding cultural projects and networking the value creation: Experience economy between global platforms and local communities". *Arts and the Market*. 2019. Vol. 9 (2). PP. 235-254. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AAM-05-2019-0017/full/html> <https://doi.org/10.1108/AAM-05-2019-0017>
7. Gurleen Kaur, Chanpreet Kaur. COVID-19 and the Rise of the New Experience Economy. *FIIB Business Review*.2020. Vol. 9 (4). PP. 239-248. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2319714520958575>. <https://doi.org/10.1177/2319714520958575>

ПРОБЛЕМАТИКА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ ДІЙСНОСТІ УКРАЇНИ

*Панасюк О. І., Гриневич Т. П.**, здобувачі вищої освіти другого (магістерського) ступеня спеціальності 081 «Право»,
Поліський національний університет

Демократія, справедливість, гарантія природніх прав людини – саме такі елементи верховенства права повинні бути пріоритетом в Україні. Тема проблеми реалізації верховенства права є однією з найпринциповіших та найскладніших проблем в Україні. Вона все частіше стає предметом побудови нових методологічних концепцій, покликаних пояснити унікальну роль цього феномену, виявити його фундаментальні засади, філософське підґрунтя та ціннісне виправдання. Необ'єктивними стають спроби представити верховенство права з позиції цінності характеристики, коли його зміст не зводиться до системи принципів та правил, хай навіть найвищого рівня узагальненості та апіорності. Спроба поєднати в одне ціле аксіологічне та нормативне бачення верховенства права створює методологічну проблему нового рівня, вирішення якої можливе лише у площині сучасних інтегративних концепцій праворозуміння [1, с. 207].

Нагальною проблемою, яка в один момент може зруйнувати надбання України за її 30-річну історію незалежності – це недовіра до представницьких органів влади. Посилаючись на опитування, проведене фондом «Демократичні ініціативи» та Центром Разумкова з 3 по 9 липня 2020 року в усіх регіонах України за винятком окупованих Росією територій, найчастіше громадяни України висловлювали довіру Збройним силам України (65% опитаних), церкві (63%), волонтерським організаціям (63%), Державній службі з надзвичайних ситуацій (53%), добровольчим батальйонам (53%), Державній прикордонній службі (52%), ЗМІ України (50%), Національній гвардії України (49%), громадським організаціям (47%) [2]. Проблема полягає у тому, що, громадяни не довіряють структурам, які гарантують мир та безпеку реальними діями як на передовій, так і в тилу, де захищаються права та свободи у соціальному, правовому чи будь-якому іншому напрямку, у тому числі і від сваволі держави.

Недовіра до влади та судових органів ставить під сумнів існування верховенства права за межами сторінок договорів та Конституції. Так, Верховній Раді не довіряють 75% респондентів, Кабінету Міністрів – 72%, Президенту – 49%; здається, що недовіра Президенту України не є критичною, якщо не брати до уваги її підвищення на 20% у порівнянні з 2019 роком. Судовій системі в цілому не довіряє майже 78% опитаних, що

*Науковий керівник – Ляшенко Р. Д., к. ю. н., доцент, Поліський національний університет

пояснюється її корумпованістю та недобросовісністю [2]. Підвищення довіри у громадян отримати вкрай складно. Для цього компетентним органам необхідно прикласти титанічні зусилля й волю до встановлення реального панування права.

Аналогічними дослідженнями слід постійно привертати увагу наукової спільноти, політиків, юристів-практиків, у першу чергу суддів, прокурорів та усіх соціально-активних громадян.

Верховенство права передбачає наявність прозорого, стабільного та ефективного законодавства, незалежних конституційних та судових органів, ефективне врядування на місцевому та загальнодержавному рівнях, кваліфіковану незалежну і ефективну судову владу, систему відповідальних правоохоронних органів, вільні засоби масової інформації [3, с. 111]. Напевне, зміниться не одне покоління, доки наближення до цього ідеалу стане більш істотним, ніж у даний момент. Недовіра до вищевказаних інститутів має фактичне підґрунтя у вигляді колізійних норм права, прогалин у правовому регулюванні, долати які не завжди вдається через корумпованість правлячої верхівки, зловживання правом суб'єктами, які *de jure* повинні боротися з цим явищем. Подібні серйозні недоліки правової системи зменшують кількість соціально активних громадян, які розчаровуються подібним порядком речей, що врешті-решт призводить до правового нігілізму.

Станом на 2020 рік, Україна посідає третє місце після Росії і Туреччини за кількістю звернень до Європейського суду з прав людини [4]. Це може свідчити лише про недосконалість національних правових норм, відсутність повноти забезпечення принципу права. Як результат – неможливість вирішити конфлікт без звернення до найвищої судової інстанції. Сам механізм правового регулювання потребує значних змін та правок.

Статистика звернень свідчить, що найчастіше українські громадяни звертаються до ЄСПЛ через: надмірну тривалість розгляду цивільних та кримінальних справ у судах; катування і нелюдські умови перебування у місцях досудового тримання під вартою або в місцях виконання покарань; неефективність розслідування правоохоронними органами скарг на жорстоке поводження з боку представників державних органів; відсутність належної медичної допомоги особам, які перебувають у місцях попереднього ув'язнення або в установах виконання покарань; неналежні умови тримання під вартою; порушення права на справедливий судовий розгляд; порушення права людини на свободу вираження поглядів та права на мирні зібрання порушення права на мирне володіння своїм майном тощо [4].

Проаналізувавши вищенаведену інформацію, виникають запитання: «Чи справді в Україні існує верховенство права? Що стає на заваді вирішення подібних ситуацій? Як не зневіритись у правовій реальності нашої країни?» Запитань багато, а конкретних відповідей все ще немає.

Доцільно вказати на те, що після перебування у складі Радянського Союзу, в Україні наявна така проблема, як нестача демократичних традицій. Як наслідок – громадяни не мають змогу реалізовувати свої права та свободи, які не отримали юридичного закріплення. [3, с. 116]. Звідси виникають прогалини, коректно вирішити які суд нижчої інстанції не має змоги. З'являються підстави для звернення до ЄСПЛ. Спільною роботою науковців та політиків, з наданням консультацій компетентними інститутами Євросоюзу, необхідно змінювати недосконалі положення в законодавстві і доповнювати їх іншими нагальними пунктами, щоб якомога більше відходити від статусу «пострадянської країни» та пристосовувати право до реалій сьогодення, використовуючи його властивість динамічності.

Судочинство в Україні також потребує значних реформувань, зокрема тому, що, здавалося б, незалежна гілка влади насправді не є такою. Згідно із соціологічними дослідженнями, близько 78% суддів визнають існування систематичного тиску на них. Окрім того, кількість скарг про протизаконні вироки та бездіяльність судів отримуються Секретаріатом Президента України дедалі частіше [5, с. 139].

У цій ситуації справді необхідними є наступні кроки: запровадження прозорого відбору суддів на конкурсній основі, у тому числі до судів вищого рівня; запровадження практики навчання кандидатів на посаду судді (теоретичні курси та стажування у суді) і суддів, вперше призначених на посаду, а також регулярні курси підвищення кваліфікації суддів; утворення постійно діючої Дисциплінарної комісії суддів для здійснення дисциплінарного провадження щодо суддів місцевих та апеляційних судів. Залучення до складу цієї Комісії лише суддів у відставці; створення служби судових інспекторів для перевірки відомостей щодо невиконання суддями їхніх обов'язків; створення умов для надання якісної правової допомоги, у тому числі безкоштовної або за доступну плату для найбільш вразливих верств населення; створення законодавчих гарантій права на ефективне судочинство та на дотримання розумних строків судового провадження відповідно до вимог Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод [5, с. 139-140].

На допомогу національним правовим інститутам може прийти План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ, погоджений у грудні 2001 року [3, с. 33]. Основними аспектами, зазначеними у цьому документі, є реформування судової влади, боротьба з корупцією, співробітництво між органами влади та громадськими організаціями для кращого розуміння становища суспільства.

Попри настання етапу активної демократизації, реформування судової системи, боротьби з корупцією та зловживанням права, доопрацювання та тлумачення існуючих правових актів і норм законодавства, на шляху до

справжнього досягнення верховенства права ще досить багато перешкод. Необхідно більше уваги приділяти кваліфікаційній підготовці державних службовців, вихованню наступних поколінь з залученням фахівців як міжнародних, так і громадських організацій, зокрема шляхом проведення бесід у середніх та вищих закладах освіти. Долати проблему недотримання принципу верховенства права потрібно поступово і планово, роблячи фундаментальні і зважені кроки.

Список використаних джерел:

1. Горобець К. Верховенство права як ціннісно-нормативний феномен. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №2. С. 207-213.
2. Рівень довіри українців до влади перебуває у негативній площині – соціологи. *Високий замок*. 04.09.2020. URL: <https://wz.lviv.ua/news/419756-riven-doviry-ukraintsiv-do-vlady-perebuvaie-u-nehativnii-ploshchyni-sotsiologu> (дата звернення 13.09.2021).
3. Падалка Р. О. Верховенство права як основоположний принцип права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 195 с.
4. Костянтинова Н. 95% скарг до ЄСПЛ від українців стосуються невиконання судових рішень – Захаров. *Радіо Свобода*. 22.11.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/devianosto-piat-vidsotkiv-skarg-do-yevrosudu-vid-ukraintsiv-stosuyutsia-nevykonannia-sudovyh-rishen/30962110.html> (дата звернення 13.09.2021).
5. Філіпенко Д. О. Особливості реалізації принципу верховенства права в Україні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ. 2009. Вип. 87 (ч.2). С. 135-142.

МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТЕРИТОРІЙ

*Свиридов О. І.**, здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет

Одним із пріоритетних напрямів публічної політики у сфері місцевого самоврядування є формування ефективних механізмів залучення інвестицій. Обґрунтовано, що інвестиційні проєкти мають бути стратегічно орієнтовані, органи місцевої влади повинні активно співпрацювати з діючими та потенційними інвесторами, позитивним є залучення громадськості до позиціонування території з метою залучення інвестицій.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Одним із пріоритетних напрямів публічної політики у сфері місцевого самоврядування є формування ефективних механізмів залучення інвестицій, що сприятиме економічному розвитку територій та створенню сучасної соціальної інфраструктури для населення. Реалізація поставлених завдань передбачає зосередження уваги органів державної влади і місцевого самоврядування та приватних інвесторів у об'єднанні зусиль щодо пошуку шляхів залучення інвестицій у розвиток територіальних громад. Водночас, важливим є удосконалення механізмів залучення інвестицій та ефективного їх використання на місцевому рівні. Питання інвестицій, як джерела розвитку, є актуальним серед науковців у всі часи. Однак, в останні роки, внаслідок проведення політики децентралізації, питання інвестиційної привабливості територіальних одиниць набуло особливої уваги серед науковців та практиків публічного управління. Так, напрацювання науковців Сірик З., Жук П., Лещук Г., Воскобійник С., Сухарська Л. та ін. мають важливе значення для розвитку теоретичних та прикладних аспектів досягнення ефективних результатів в процесі залучення інвестиційних ресурсів для розвитку територіальних громад. Однак, залишаються не вирішеними проблеми формування і розвитку механізмів ефективного використання інвестицій та впровадження їх у виконання цільових програм щодо соціально-економічного розвитку територій.

Метою дослідження є обґрунтування механізмів залучення інвестиційних ресурсів та ефективного їх використання для забезпечення розвитку бізнесу й об'єктів соціальної інфраструктури в межах окремих територіальних одиниць.

Основний матеріал. Посилення ролі територіальних громад у плануванні та реалізації заходів щодо розвитку територій вимагає від органів місцевого самоврядування приділяти особливу увагу процесу

*Науковий керівник – Довженко В. А., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

управління інвестиційною діяльністю. Діяльність органів публічної влади на місцевому рівні у сфері інвестиційної політики має бути спрямована на досягнення позитивних результатів від здійснення інвестиційної діяльності та створення сприятливих умов на всіх етапах такої діяльності.

Публічне управління інвестиційною діяльністю в межах територіальних громад має здійснюватися згідно чітко розробленого механізму. В цьому контексті варта уваги пропозиція М. А. Горшкова, який відмічає, що механізм управління інвестиціями територіальної громади має бути динамічним і дає таке визначення: «динамічний механізм управління інвестиціями територіальної громади – це динамічні процеси запровадження інвестиційних проєктів з врахуванням стратегічних програм розвитку регіону та територіальної громади» [2]. У процесі розробки динамічного механізму управління інвестиціями на різних рівнях варто враховувати відповідні особливості та адаптуватись до стратегічних програм держави, регіону, галузі, територіальної громади, населеного пункту, інвестора.

Заплановані для реалізації на певній території інвестиційні проєкти матимуть ефект, якщо будуть чітко вписуватись у стратегію розвитку громади. Тому, на рівні територіальних громад важливо розробити Стратегію економічного розвитку, одним з компонентів якої має бути залучення інвестицій та створити умови для реалізації Стратегії. Діяльність органів місцевого самоврядування при цьому має зосередитись на досягненні мети, цілей та виконанні завдань [1].

Реалізовувати модель оптимального інвестиційного забезпечення територіальної громади Г. Лещук пропонує з урахуванням таких аспектів: основою інвестиційного забезпечення територіальної громади мають бути внутрішні інвестори; громаді слід активно користуватись інструментами брендингу своєї території; успіх територіальної громади значно залежить від діджиталізації місцевого управління; актуальним на сьогодні є врахування перспектив залучення енергетичних інвестицій; постійною має бути робота над формуванням реальних інвестиційних пропозицій; генерувати ресурси для реалізації інфраструктурних проєктів найкраще впроваджуючи державно-приватне партнерство [4].

Представники органів місцевої влади повинні підтримувати інвестиційну діяльність стосовно реально працюючих інвесторів та потенційних партнерів. Основними перевагами здійснення комунікаційної політики представників територіальних громад з інвесторами є: формування іміджу громади; ефективне представлення можливостей території громади; привертання уваги потенційних інвесторів; залучення жителів громади до територіального брендингу; поширення інформації про якісні характеристики товарів, що виробляються на території громади; співпраця з органами регіональної та державної влади, що причетні до ухвалення інвестиційних рішень. Підвищення ефективності публічного управління інвестиційною активністю в межах окремих громад також можливе через посилення співробітництва органів місцевого самоврядування з відповідними представни-

ками іноземних держав в Україні, міжнародних фінансових організацій, банків, інвестиційних фондів, страхових компаній. Зокрема, щодо інформування їх про інвестиційні пропозиції своєї місцевості. Тобто додаткові інвестиції можна отримати беручи участь у вітчизняних та міжнародних грантах.

Реалізація проектів та залучення інвестицій також можливі за сприяння розвитку публічно-приватного партнерства. Держава на сьогодні неспроможна в односторонньому порядку сприяти вирішенню проблем окремих територій, що вимагає налагодженої співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнесом та жителями територіальних громад на засадах публічно-приватного партнерства. Така форма співпраці є найперспективнішою для розвитку конструктивного діалогу між державою, приватними інвесторами та інститутами громадського суспільства. Важливо також створити механізм економічної зацікавленості територій конкурувати за інвестиції та залучати інвесторів у свої громади [1]. Для цього потрібно навчити органи місцевого самоврядування переконувати потенційних інвесторів у значенні кожної територіальної одиниці, як об'єкта для інвестицій, завдяки чому можна здобувати капітал, потрібний для її розвитку.

Висновки та пропозиції. Отже, інвестиційна активність є найвагомішим чинником економічного зростання території, покращення добробуту громади та вирішення її нагальних проблем. Механізм публічного управління інвестиційною діяльністю окремих територій має включати в себе розробку стратегічних інвестиційних орієнтирів, налагодження ефективної співпраці з існуючими та потенційними інвесторами, активізацію участі громадян у територіальному брендингу та рекламуванні своєї території, як об'єкта для інвестицій, планування заходів щодо реалізації стратегічних ініціатив. Активізація залучення інвестицій у розвиток територіальних громад сприятиме їх економічному розвитку, створенню додаткових робочих місць та зростанню доходів населення.

Список використаних джерел:

1. Васильченко Г. Місцевий економічний розвиток та прямі іноземні інвестиції. *Галицький економічний вісник*. 2009. №1. С. 40–46.
2. Горшков М.А. Механізм управління інвестицій для об'єднаних територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №21–22. С. 161–165.
3. Жук П.В., Сірик З.О. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 6–22.
4. Лещук Г.В. Континуум залучення інвестицій у розвиток об'єднаних територіальних громад. *Бізнес навігатор*. 2019. Вип. 6.1 2 (56). С. 67–72.
5. Сторчай Н. М., Симоненко Л. І., Довженко В. А. Фінансова спроможність бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи. *Економіка та держава*. 2020. №2. С. 104–109.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

*Сіончук В. В. *, здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Поліський національний університет*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Сучасний світоустрій характеризується різновекторними напрямками вирішення нагальних, актуальних проблем державного управління, серед яких чільне місце посідає забезпечення гендерної рівності. Роль та місце жінки в історії, як на локальному, так і на глобальному рівні, сприймається та оцінюється по-різному. Однак, юридична та фактична рівність жінок і чоловіків є одним з основних прав усіх громадян та фундаментальною цінністю демократичної правової держави. Проголосивши стратегію європейського розвитку, Україна обрала шлях забезпечення прав і свобод людини й громадянина, впровадження стандартів рівних прав і рівних можливостей чоловіка і жінки на центральному і місцевому рівнях. Особливо актуальне і важливе питання дотримання гендерної рівності в контексті децентралізації. Проблематикою дослідження гендерної політики, в тому числі в контексті децентралізації, займаються Батанов О.В., Білинська М.М., Мельник Т.М. та інші.

Виклад основного матеріалу. Під рівністю жіночої і чоловічої статей розуміється рівність їхнього соціального статусу та загальна участь у всіх сферах суспільного, державного та приватного життя на основі самоусвідомлення особистісних потреб та інтересів, подолання елемента ієрархічності, за якої історично чоловіки розглядалися як істоти вищі, а їхня діяльність та її результати більш суспільно значущими, ніж досягнення жінок. Таке розуміння рівності жіночої і чоловічої статей за міжнародними документами передбачає: рівність у правах і свободах, в обов'язках, у відповідальності, можливостях, шансах, досягненні результатів [2].

Реформа децентралізації забезпечила об'єднаним територіальним громадам більш широкі повноваження та можливості, завдяки яким вони тепер самостійно визначають шляхи і напрямки соціально-економічного розвитку, долучають чоловіків та жінок до активної розбудови громади, прийняття та ухвалення рішень. Крім того, функціонування такого принципу як гендерна рівність передбачено дотриманням міжнародних зобов'язань щодо забезпечення прав жінок. Задля реалізації ефективного впровадження гендерної рівності поступово впроваджуються різні закони,

*Науковий керівник – Войтенко А. Б., к. держ. упр., професор, Поліський національний університет

стратегії, цілі, заходи, проекти, бюджети, які законодавчо забезпечують рівноправ'я чоловіків і жінок. На місцевому, локальному рівні це означає нагальне прагнення створити таке суспільство, де жінки й чоловіки зможуть рівноправно реалізовуватись у житті. Нові реформи в Україні та реформа децентралізації створюють реальні практичні можливості переоцінки сучасної свідомості.

Громада, як орган місцевого самоврядування, в першу чергу має бути зацікавлена в тому, щоб забезпечити рівносьильне партнерство чоловіків і жінок в питаннях місцевого розвитку. Проблема дієвого впровадження принципу гендерної рівності на місцевому рівні, в об'єднаних територіальних громадах та в діяльності органів місцевого самоврядування, є чи не найбільш актуальною з теоретичного і практичного боку, розв'язання якої є важливою ознакою демократичності та цивілізованості держави та суспільства. У числі ключових викликів та можливостей в питаннях гендерної рівності на місцевому рівні в Україні: сприяння впровадженню гендерного підходу у діяльність органів місцевого самоврядування та посиленню ролі територіальних громад у цьому напрямку, впровадження гендерної перспективи у політиці на місцевому рівні для забезпечення доступу до державної та муніципальної політики для всіх громадян, що має впливати та повсякденне життя жінок і чоловіків, подолання гендерних стереотипів у територіальних громадах та сприяння гендерній рівності у локально-регіональному вимірі функціонування соціуму, розробка та реалізація стратегій гендерної рівності та впровадження гендерного підходу у різноманітних аспектах життя територіальних громад та діяльності органів місцевого самоврядування тощо. [1, с.50].

Місцеві органи влади можуть використовувати інструменти гендерного аналізу, такі як: аналіз доступності послуг для жінок та чоловіків, гендерно-чутливе стратегічне планування, гендерне бюджетування, які потребують використання даних розмежованих за ознакою статі. Це дає можливість враховувати відмінність у потребах жінок та чоловіків та краще їх задовольняти за допомогою реалізації місцевих програм. Комплексний гендерний підхід ставить людей у центр процесу формування політики, забезпечує краще управління, адже він дозволяє врахувати різноманітні потреби різних груп, мешканців та мешканок громади.

Однією з найбільш гендерно-чутливих проблем, характерних для сучасної України, є обмежений їх доступ жінок до влади в цілому та муніципальної влади, зокрема. Адже, незважаючи на те, що жінки в Україні де-юре мають рівні права з чоловіками, де-факто вони продовжують зазнавати дискримінації, зокрема і в політичній сфері, оскільки недостатньо представлені на рівні прийняття політичних рішень [3]. Однак, варто від-

мітити, що поточна ситуація з жіночим представництвом на місцевому рівні є децю кращою, порівняно з центральним рівнем. І в цьому позитивним моментом виступила, в тому числі, реформа децентралізації.

З боку гендерної перспективи, органи місцевого самоврядування – це найбільш наближений та доступний рівень управління для жінок. Це пояснює той факт, що відсоток жінок у радах місцевого рівня сьогодні набагато вищий, ніж у Верховній Раді. Це підтверджують і відповідні статистичні дані, які свідчать, що чим нижчий рівень органів влади, тим вони доступніші для жінок [1, с.50].

Юридично і фактично рівносильна участь і діяльність жінок у прийнятті рішень виконує важливу роль і у впровадженні та реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Це пояснюється тим, що тепер жінки на рівні та у партнерстві з чоловіками стають також впливовою силою втілення якісно нових практичних змін у процесі децентралізації.

Задля сприяння розвитку місцевого самоврядування через оптимізацію системи управління та підтримку ефективного місцевого розвитку в Україні було створено швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO – проект міжнародної технічної допомоги, що працює в сфері реформи місцевого самоврядування. Для того, щоб збільшити перспективи та можливості для продуктивного розвитку жіночого потенціалу в об'єднаних територіальних громадах проект DESPRO ініціював створення Мережі жінок-лідерок місцевого самоврядування. У рамках цієї діяльності DESPRO провели низку навчальних заходів для представниць місцевого самоврядування: голів, посадових осіб та старост об'єднаних територіальних громад. Допомогти органам місцевого самоврядування досягати рівності у громадах покликана також Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад.

Варто зазначити, що головна думка та ідея гендерної політики акцентується на тому, що гендерна рівність це не просто юридична фіксація додання жіночого колективу до планів, проектів та програм. Насамперед, це врахування різноманітних вимог та умов до жінок і чоловіків, тих суспільних ролей, які вони відіграють у державі, суспільстві в цілому, в об'єднаних територіальних громадах і процесах децентралізації публічної влади. Адже місцеве самоврядування якнайкраще уособлює у собі як елементарні проблеми людської життєдіяльності, так і політичні, господарсько-економічні, духовно-моральні цінності та соціокультурні досягнення людства у будь-якій галузі суспільного розвитку, вирішення яких потребує і дотримання гендерної політики та гендерної рівності.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище можна констатувати, що для активної участі жінок у політичному та громадському житті своїх сіл та містечок, потрібно створити середовище, в якому вони зможуть сповна реалізовувати свій лідерський потенціал та впроваджувати якісні зміни. Досягнення гендерної рівності в українській спільноті, що означає рівноправну участь чоловіків та жінок у всіх сферах життя – це важливий вектор демократичного розвитку України. Рівноправна участь жінок та чоловіків у прийнятті рішень грає надважливу роль у реформі місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а також процесу децентралізації.

Список використаних джерел:

1. Батанов О. В. Децентралізація та місцеве самоврядування у гендерному вимірі: вітчизняний досвід та міжнародні стандарти. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2018. № 3. С. 48–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdonnupn_2018_3_11
2. Мельник Т. М. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності. – 2-ге допов. вид. К., 2010. 440 с.
3. Суслowa І. Участь жінок в Українській політиці. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2016. № 2 (34). С. 18–19.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ПЕРВИННОЇ МЕДИЦИНИ НА ПРИКЛАДІ НОВОБОРІВСЬКОЇ ОТГ

*Стринадко Т. М.**, здобувач вищої освіти другого (магістерського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», Поліський національний університет

В роботі окреслено проблеми виконання плану реформування системи фінансування охорони здоров'я на прикладі Новоборівської ОТГ. Робота відображає етап впровадження положень реформи і ті проблеми, що потребують подальшого дослідження.

Календарний план реформ медичної галузі в 2017–2020 роках, передбачав реалізацію наступних заходів: 1) запровадження нової моделі фінансування для первинної медичної допомоги; 2) створення правових основ для нової системи фінансування охорони здоров'я; 3) створення єдиного національного замовника медичних послуг; 4) створення єдиної електронної системи обміну медичною інформацією; 5) перегляд уніфікованих клінічних протоколів для переліку найбільш поширених медичних станів і спрощення вимог до ведення паперової звітності у медичних закладах; 6) запровадження нової моделі фінансування медичної допомоги для вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги, а з 2018 р. передбачалося її запровадження в усіх закладах, що надають стаціонарну допомогу; 7) затвердження методики аналізу витрат (собівартості медичних послуг) закладів охорони здоров'я; 8) створення госпітальних округів; 9) запровадження національної системи реімбурсації лікарських засобів для визначеного переліку медичних станів; 10) автономізація бюджетних закладів охорони здоров'я.

Реформа розпочалась з піврічного підготовчого етапу в 2018 році. Виплати розпочалися у другому півріччі. Саме з 2018 року, МОЗ здійснює фінансування за новим механізмом «гроші ідуть за пацієнтом» і для цього здійснюється практика планування бюджету. Місцева влада, заклади провели значну підготовчу роботу: провели автономізацію центрів та амбулаторій, забезпечили необхідне оснащення, приєдналися до електронної системи охорони здоров'я, тощо. Керівники закладів реалізували завдання реорганізації закладів охорони здоров'я (ЗОЗ) в некомерційні комунальні підприємства. Реалізація вказаних завдань дає закладам можливість мати значно більше свободи у прийнятті щоденних рішень, мати банківський рахунок, справедливо диференціювати заробітні

*Науковий керівник – Симоненко Л. І., к. е. н., доцент, Поліський національний університет

плати, самостійно планувати свою фінансову діяльність. Головні лікарі стають фаховими управлінцями. Новоборівська об'єднана територіальна громада була створена в грудні 2015 року (на початку децентралізації в Україні) і, завдяки активності голови громади та управлінської команди, громада швидко вийшла на передові позиції з реалізації стратегії децентралізації. Співпраця з *DESPRO*, *ПРООН*, *U-LEAD* стала показником активності громади.

Керівник ЦПМСД (на той період часу зав. амбулаторією) розпочала роботу з інституційного впровадження реформи. Першим кроком, стало навчання, а саме участь в семінарі з реформування первинної медицини в громадах, що проходив в Харкові 6–7 березня 2017 року. Захід проходив за підтримки *U-LEAD*. Власне це і стало поштовхом до практичної реалізації медичної реформи в громаді. Домашнім завданням було створення стратегії розвитку первинної медицини у своїй громаді. Разом з експертами *U-LEAD* упродовж двох місяців відбувалася корекція Стратегії і роз'яснення практичних аспектів впровадження медичної реформи на місцях (особливості фінансування, кадрової політики). Затим, в червні 2017 року була Літня школа трансформації охорони здоров'я в Буковелі за підтримки Світового банку, фонду Відродження, *U-LEAD*.

3 липня 2017 року розпочався етап просування і пропагування ідеї реформування. Процес супроводжувався значною підтримкою невеликої команди закладу і, саме головне, частини депутатського корпусу та голови громади з заступниками. Сказати, що було повне розуміння і підтримка більшості працівників лікарні та просто громадян – було б неправдою. Як все нове, це сприймалося з великою пересторогою і недовірою. Тут, звісно, сильно «допомагають» деякі засоби масової інформації.

Наступним етапом інституційного впровадження реформи стало вивчення світових практик фінансування медичних послуг. З 18 листопада по 9 грудня керівник пройшла, в Київській школі економіки, адаптований курс Гарвардської школи Громадського здоров'я з основ фінансування системи охорони здоров'я. Курс проведений за підтримки *USAID*, *DELOITTE* та *KSE*. 23 жовтня рішенням сесії Новоборівської ОТГ, першими в Житомирській області, було прийнято рішення про реорганізацію КЗ «ЦПМСД» в Комунальне некомерційне підприємство. Процес підготовки завершився в кінці січня 2018 року. До 01 січня 2018 року проведено основні «болючі» кроки, а саме суттєва оптимізація структури та штату Комунального закладу з врахуванням бачення основних тенденцій реформованого закладу. Розроблена стратегія розвитку медицини в громаді, статут підприємства.

5 червня 2018 року в першу хвилю, наш КНП одним зі 160 закладів в Україні підписав договір з НСЗУ по пакету «Первинна медична допомога». А вже з 1 липня 2018 року, з 40% підписаних декларацій,

підприємство отримало кошти – 277 тис. грн. (проти 180 тис. грн. за червень 2018 р.) З моменту отримання коштів від НСЗУ підприємство змогло підняти заробітні плати лікарям та медичним сестрам. З першого жовтня вступив в дію новий колективний договір. Заробітні плати зросли до 16 тис. грн. у лікарів та 7-8 тис. у медичних сестер ЗПСМ. За кошти НСЗУ комп'ютеризовано весь заклад (закуплено 8 комп'ютерів з принтерами та МФУ), збільшена швидкість інтернету, закуплено 2 пеленальні столи, проведено поточні ремонти, закрита основна потреба закладу в бензині, медикаментах та витратних матеріалах. В лютому 2019 року надійшло вже 325 тис. грн. при 68% підписаних декларацій.

Разом з можливостями, впровадження реформи поставило значне число нових запитань. Зауваження, пропозиції, труднощі під час впровадження реформи. Будь яка реформа – це болючі, незрозумілі, незвичні, але вкрай потрібні зміни. Без реформування немає прогресу. Результативність проведення реформи напряму залежить від швидкості її проведення. Чим швидше, коротше в часі реалізація – тим ефективніше, тим кращий результат. Якщо реформа стосується практично всі людей (як реформа медицини), то має бути широка інформаційна кампанія. Не вмовляти людей погодитись на зміни, а доносити до них інформацію, що тепер буде інакше. Особливо важливо проводити роз'яснення для управлінців місцевої влади, депутатів-саме тих, від рішення яких і залежать зміни. Нажаль за реалізації цієї реформи цього не відбувалося. Успіх проведення змін напряму залежав від бажання/чи не бажання конкретних посадовців проводити такі зміни у себе в громадах. Якщо голова громади живе популізмом, сам опирається будь яким змінам, часто не бажає знати про зміни, то практично така реформа приречена на провал. За нашими спостереженнями саме від особистості голови в першу чергу все і залежало.

Друга проблема – інформація для керівників, їх навчання. Так, дійсно, над реалізацією впровадження реформи працювало багато міжнародних донорів. І основна їх місія була саме навчити, розказати як це працює в цивілізованому світі (на прикладі країн, які були в такому ж становищі як і Україна), у фактах і цифрах показати ефективність і користь для людей. Але таке навчання змогли пройти лише невелика кількість управлінців. І відбір відбувався лише за результатами оцінки їх мотивації та готовності до всього нового конкретних керівників. З одного боку це правильно, адже мотивувати інертних, не відкритих до змін керівників-це намарно витрачати час та ресурси. Реформа мала бути обов'язковою для всієї країни і, на нашу думку, її впровадження не повинно було відбуватися за принципом особистого бажання чи не бажання чиновника чи управлінця від медицини. Адже політику в медицині формує саме МОЗ. А не кожна громада на свій розсуд.

Таким чином, на шляху впровадження реформи виниклі декілька факторів, що вплинули на ефективність реформування: готовність голови громади до змін; готовність конкретного керівника медичного закладу до впровадження змін; готовність і розуміння депутатів місцевої ради до змін; опір простих людей (виборців, мешканців); шалений популізм в країні; слабка інформаційна кампанія в ЗМІ.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я" 06.04.2017 рік. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2002-viii>
2. Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення державних фінансових гарантій надання медичних послуг та лікарських засобів 21.06.2017. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62073
3. Закону України про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості 14.11.2017. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2206-viii>
4. Постанова КМУ «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості» 06.12.2017. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/983-2017-%D0%BF>
5. Наказ МОЗу та Мінрегіону «Про затвердження Порядку формування спроможних мереж надання первинної медичної допомоги» 06.02.2018. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0215-18>
6. Наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги» 19.03.2018. Режим доступу: <http://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-19032018--504-pro-zatverdzhennja-porjadku-nadannja-pervinnoi-medichnoi-dopomogi>

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Цимбалюк О., здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня
Поліський національний університет*

Актуальність. В епоху цифрової трансформації необхідністю стає формування нової культури лідерства. Зокрема, посилення технологізації вимагає посилення уваги до працівників. Трансформаційні процеси персоналу та ефективність розвитку персоналу є одними із важливих процесів сьогодення. В свою чергу, персонал є одним із складних та специфічних видів ресурсів. Ефективність діяльності підприємства у великій мірі залежить від ефективності роботи персоналу. За умови зацікавленості та вмотивованості працівника в результатах його роботи в певних умовах можна домогтися зростання ефективності продуктивності праці [1].

Тому однією із важливих функцій управління на підприємстві є мотивація. Відповідно нові форми спілкування та створення мереж, зростаюча гнучкість світу праці та зростаюча тенденція до віддаленої роботи ставлять перед менеджерами різноманітні нові виклики. Традиційні ієрархії, жорстка робоча структура та фізична присутність на робочому місці стають все менш актуальними. На зміну їм приходить прагнення багатьох співробітників до більш спокійного управління часом, автономної роботи та загальної самореалізації. Тому запитання удосконалення мотивації праці персоналу на підприємстві є актуальним і зумовило вибір теми дослідження, сформувало його мету і завдання.

Мета дослідження: дослідження трансформаційних процесів мотивації персоналу в умовах глобалізації, а також обґрунтування підходу до формування ефективної системи розвитку персоналу.

Результати дослідження. Питанню ефективної мотивації праці на підприємстві присвятили свої наукові роботи вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед них: О. Овчарук, К. Альдефер, Д. Мак-Грегор, Д. Мак-Клелланд, А. Маслоу, Е. Мейо, М. Мескон, та ін. У працях зазначених учених з різних точок зору ґрунтовно описані питання щодо ефективного управління персоналом, включно з мотиваційними програмами. У економічній літературі є безліч визначень мотивації, які розкривають її сутність із різних сторін. Мотивація – це процес, який ініціює, керує та підтримує цільову поведінку. Мотивація як елемент роботи системи, що

*Науковий керівник – Зінчук Т. О., д. е. н., професор, Поліський національний університет

включає біологічні, емоційні, соціальні та когнітивні сили, які активізують поведінку. У повсякденному вжитку термін «мотивація» часто використовується для опису того, чому людина щось робить, тобто як рушійна сила людських вчинків. В свою чергу, ефективність праці за інших рівних умов визначається особистим відношенням людини до праці, її трудовою поведінкою. В управлінні, мотивація – це прерогатива керівництва, яка заключається в створенні належних стимулів до праці [1]. В даному контексті, сутність теорій мотивації полягає в обізнаності працівника стосовно винагороди за працю та усвідомлюванні важливості досягнення цілі компанії. Глобалізація, технологізація світу призводять до збільшення потреби в кваліфікованих працівниках в робочих просторах майбутнього. Адже відбувається трансформація робочих процесів не тільки завдяки оптимізації, але й за рахунок спрощення цифрових додатків, сучасних мережових можливостей, штучного інтелекту та інших технологій. Зокрема, в контексті цифрової трансформації, для компанії надзвичайно актуальним є створення надійної цінності компанії та корпоративної культури, яка сприятиме довірі та почуттю безпеки. Це одне з основних завдань цифрового лідерства, оскільки воно допомагає створити середовище, яке формує емоційний зв'язок між членами команди, дає їм спільну мету працювати і водночас дає їм достатньо свободи для особистого зростання та саморозвитку.

Трансформаційні зміни стосовно підходу компанії до мотивації співробітника якісно відобразились в нижченаведених підходах. Доцільно, виокремити сучасні тенденції та підходи до мотивації працівника.

За даними Businessballs.com співробітники якісно будуть вмотивовані, якщо в компанії присутні нижченаведені підходи:

1. Постійне навчання співробітників. В свою чергу, зосередження на розвитку співробітників з точки зору емоційної зрілості, доброчесності та співчуття дозволяє працівникам відчувати особисті вкладення в організаційні зміни. Співробітники, які відчують себе більш інвестованими у процесі зміни компанії, демонструють більш високий рівень мотивації та усвідомлюють нові методи діяльності. Це дозволяє плавніше переходити та допомагає вашій компанії збільшити загальну продуктивність.

2. Вирівнювання цілей працівників. Вирівнювання бізнес-цілей вашої компанії з особистими цілями ваших співробітників може допомогти вам підвищити мотивацію робочої сили шляхом організаційних змін. Наприклад, визначення цілей вашого бізнесу з точки зору побудови позитивних стосунків із громадою та підтримки відповідального рівня прибутку дозволяє працівникам ототожнюватися з цими бізнес -цілями,

оскільки вони можуть застосувати ці концепції до особистих бажань. Працівники, які розуміють і схвалюють цілі вашої компанії, наполегливо працюють, щоб допомогти вашому бізнесу досягти цих етапів. Навпаки, працівники не будуть так наполегливо працювати над досягненням цілей, які вони вважають нечесними або аморальними.

3. Підтримка відкритого спілкування. Це сприяє усуненню сумнівів співробітників щодо організаційних змін та дозволяє працівникам відчувати більшу причетність до нових ініціатив компанії. Підтримування відкритого та позитивного спілкування під час організаційних змін підтримує мотивацію працівників і навіть може призвести до нових ідей, які ви не враховували під час першого впровадження цієї зміни [2].

Незважаючи на той факт, що цифровізація економіки надає багато можливостей для ретельного відстеження просування робочих процесів, не рекомендується контролювати співробітників під час окремих етапів роботи. Адже це може швидко створити у членів команди враження, що вони діють не самостійно, із внутрішньою мотивацією, а лише забезпечують ті результати, яких вони очікують. Щоб сприяти високому рівню прихильності та мотивації співробітників у довгостроковій перспективі, цифрові лідери повинні зосередитися на довірі, а не на контролі, визначити спільні цілі в своїй команді та зосередитися на підході до роботи, орієнтованому на результати. Зрештою, трансформаційні процеси мотивації персоналу в умовах глобалізації сприяли формуванню нового «управління» у вузькому сенсі цього слова, своєрідного тренінгу, допомоги та натхнення. Мета сучасних систем мотивації персоналу – створити сприятливе середовище, в якому члени команди люблять самостійно ініціювати активну роботу в умовах постійної підтримки керівництва та взаємодії з компанією.

Висновки. Для злагодженої та ефективної роботи працівника компанії необхідно сформувати емоційний зв'язок як у гетерогенних, так і в розсіяних командах за допомогою відповідних методів об'єднання, сприяти різноманітності та індивідуальності, гнучко та швидко адаптуватися до змін, будувати та розширювати мережі та давати поштовх, заохочувати працівників до новаторства. Зрештою, трансформаційні процеси мотивації персоналу в умовах глобалізації видозмінили підходи до працівника, ефективності його роботи та функціонування компанії. Метою сучасних систем мотивації персоналу є формування злагодженого механізму між роботою компанії та працівника, цілями обох та створенням комфортного простору для навчання та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Васюта В. Б., Бульбаха Л. І. Мотивація праці персоналу на підприємстві в сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2016. №6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_6_33
2. Як ефективно впровадити систему мотивації для персоналу. *АГРО КЕБЕТІ. Агроосвіта майбутнього*. URL: <https://blog.agrokebety.com/yak-efektyvno-vprovadyty-systemu-motyvatsiyi-dlya-personalu>
3. Що лежить в основі управління персоналом. *АГРО КЕБЕТІ. Агроосвіта майбутнього*. URL: <https://blog.agrokebety.com/shcho-lezhyt-v-osnovi-upravlinnya-personalom>
4. Никифоренко В. Г. Потреби, мотиви й інтереси людини. *Управління персоналом*. Навч. посіб. Одеса: Атлант, 2013. 275 с. *Lib Net*. URL: http://lib-net.com/content/9563_Potrebi_motivi_i_interesi_ludini.html

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНТЕКСТІ САМООРГАНІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

*Шпакевич Г. Р. *, здобувач вищої освіти другого (магістрського) ступеня спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», Поліський національний університет*

Постановка проблеми. При переході від біфуркаційної до постбіфуркаційної стадії на певному етапі розгалуження різних траєкторних змін в управлінських, економічних, фінансових, інноваційних та інших підсистемах самоорганізаційної системи цивілізації зароджується стійка структура, яка називається атрактором в синергетиці. Ця структура притягує до себе все безліч таких траєкторій, і визначає в кінцевому підсумку подальший хід еволюції і розвитку системи. Атрактор стає свого роду інтегруючим і системоутворюючим центром світової системи. На цій стадії може виникнути кілька конкуруючих один з одним атракторів. З'являються науково-технологічний, інноваційний атрактори в межах публічного управління деяких країни, що мають новітні досягнення у сфері високих технологій, які стануть драйверами розвитку світової економіки і цивілізації, наприклад, в першій чверті ХХІ століття.

Аналіз останніх досліджень. Багато наукових праць, присвячених інноваційному розвитку і трансформації публічного управління на основі взаємовідносин між державою і суспільством. Серед досліджень, які стосуються цього питання, слід зазначити роботи вітчизняних учених: В. Бакуменка, В. В. Голубь, Н. Нижник, А. Колодій, С. Сербогіна, Ю. Сурміна,

Основний матеріал. Державна інституційна структура в Україні не відповідає сучасним вимогам глобалізації світової економіки і не може ефективно протидіяти фінансово-економічним та іншим кризам. З огляду на ситуацію на глобальному та національному рівнях і, як наслідок, впливу криз на всі сторони життя, в тому числі науку, технології, інновації та малий наукомісткий бізнес, представляється необхідним в самий найближчий час розробити комплексну антикризову і посткризову інноваційну стратегію держави, що включає першочергові, середньо- і довгострокові заходи у системі публічного управління [1].

Необхідність розробки такої державної стратегії пов'язана з тим, що на теперішній момент, як показує зарубіжний і вітчизняний антикризовий досвід, є досить зм'ятою і заплутаною уявлення про причини, у багатофакторному і непередбачуваному впливі і наслідки траєкторій кризи [5, с.9]. Це призводить до фрагментарності у виборі антикризових і тим більше посткризових заходів. Найчастіше антикризові заходи у системі публічного управління, які стосуються науково-технологічної та інноваційної сфе-

*Науковий керівник – Дацій Н. В., д. держ. упр., професор, Поліський національний університет

ри, відносять до вторинних, а в соціально-економічному та банківському секторах, автомобільної промисловості, будівництві доріг – до першочергових. Однак в США, наприклад, ставка багато в чому зроблена на інновації, побудова нової національної платформи конкурентоспроможності XXI ст. і стимулювання ринкового попиту на інноваційну, наукомістку продукцію, що об'єднує першочергові соціально-економічні антикризові і посткризові заходи інноваційного характеру в єдине ціле [4].

Логіка такого підходу підтверджує ідею Б. Гейтса про те, що під час нинішньої кризи відбудеться інноваційний стрибок і зміна технологічних укладів. Вважаємо, що при аналізі ситуації, що склалася і розробці стратегії нашої держави необхідна концептуальна оцінка сучасної кризи, включаючи її наслідки, а також перспективних викликів і криз в період з 2009 по 2025-2030 рр. Це дасть можливість в майбутніх кризових ситуаціях уникнути традиційної фрагментарності при розробці антикризових заходів.

Сучасна фрагментарність антикризових планів у системі публічного управління, як в Україні, так і за кордоном, в певній мірі викликана тим, що причини фінансово-економічної кризи є симбіозом національних і глобальних проблем, тоді як в конкретних планах основний наголос робиться на національний рівень. Однак потрібно відмітити, що ситуація починає поступово змінюватися. Відбуваються зустрічі на вищому рівні країн G-7, ЄС і G-20, розробка відповідних спільних документів з питань регулювання кризи на глобальному рівні. Стара структура світових фінансових інститутів не відповідає потребам сучасної глобальної економіки і взаємозалежності країн. Основне завдання в сфері регулювання – необхідність згладжування суперечностей між, по суті, наднаціональним характером інструментів і інститутів фінансового ринку і національним характером діяльності регуляторів.

Сучасна криза пандемії показала неспроможність традиційних методів оцінок кризових ситуацій, що виходять з принципів лінійності поведінки складних систем, що самоорганізуються. У цьому контексті доцільно застосування сучасних методів синергетики для аналізу всього спектру впливів і наслідків, викликаних фінансово-економічною кризою, взаємодій елементів глобальних і національних інноваційних систем. До синергетичних методів вважають [3, с.220] доцільність різним для оцінки сучасних і перспективних кризових ситуацій врахувати методологію, визначальну циклічність криз світової економіки. Це дасть можливість врахувати в запропонованій інноваційної стратегії держави майбутні глобальні виклики і кризи в різних підсистемах цивілізації XXI ст. Таких як соціальні, зовнішньополітичні, зовнішньоекономічні, науково-технологічні та ін. Які будуть впливати на глобальну і національні інноваційні системи та їх взаємодія. Це сформує базис для системної розробки антикризових і посткризових заходів практичного характеру, включаючи реалізацію великомасштабних проєктів у сфері науково-інноваційного комплексу в

умовах багатофакторності впливу сучасних криз, а також уникнути фрагментарності при розробці запропонованої стратегії в державі.

Сьогодні стає зрозуміло, що кризові ситуації охопили не тільки економіку, соціальний сектор, систему публічного управління а й інші сторони великої, складної нелінійної системи цивілізації. Так, наприклад, в зв'язку зі складним і багатофакторним характером кризи почали діяти когнітивні та соціально-психологічні причини, пов'язана недовіра населення до публічного управління і антикризовим заходам уряду [2, с.59]. У зв'язку зі складністю кризи та її наслідків необхідний комплексний підхід до розробки стратегічних антикризових і посткризових заходів з використанням синергетики і методики еволюційних циклів.

Висновки та пропозиції. Таким чином, згідно з принципами синергетики будь-яка система, що самоорганізується і її підсистеми протягом певного історичного періоду часу проходять три стадії трансформації: 1) добіркуаційна (докризова); 2) біркуаційна (кризова); 3) постбіркуаційна (посткризова). Біркуація – це різка перебудова і деформація структури системи, призводять до хаосу, розпаду внутрішніх взаємозв'язків, зменшення впорядкованості системи (перший тип хаосу), переходу до експоненціального росту безлічі траєкторій розвалених елементів системи, що відбувається зараз у багатьох економіках. Це і стає проявом ефекту нелінійності у системі публічного управління. Ухвалення національних антикризових заходів в період біркуації, що зараз має місце серед розвинених країн, включаючи і Україну, відкриває велику, складну нелінійну систему економік цих країн для сприйняття зовнішніх глобальних впливів.

Список використаних джерел:

1. Голубь В. В. Тенденції розвитку публічного управління в умовах постмодерну. *Публічне управління: шляхи розвитку*: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (26 листоп. 2014 р. м. Київ). У 2 т. Т. 2 / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського. – Київ: НАДУ, 2014. – С. 131 – 132.

2. Телешун С. Керованість політичних і соціально-економічних процесів в Україні: сучасний вимір. Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2007 р. У 4 т. Т. 1 / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, В. М. Князева. Київ: Видво НАДУ, 2007. 280 с.

3. Crosby, B. C., & Bryson, J. M. (2010). Integrative leadership and the creation and maintenance of cross-sector collaborations. *Leadership Quarterly*, 21(2), 211–230. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2010.01.003>.

4. Eggers, B., & Singh, S. (2009). *The Public Innovators Playbook*. Washington, D.C.: Harvard Kennedy School of Government.

5. Sorensen, E., & Torfing, J. (2012). Introduction Collaborative Innovation in the Public Sector. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, 17(1), 1–14. Retrieved from https://www.innovation.cc/volumes-issues/intro_eva_sorensen_torfing_17v1i1.pdf.

Наукове видання

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

Збірник наукових праць

Редактори: Якобчук В. П., Швець Т. В.
Технічна редакція: Плотнікова М. Ф., Кравець І. В.
Комп'ютерна верстка: Присяжнюк О. Ф., Булуй О. Г.
Дизайн: Пугачова Н. С.

Віддруковано з готових оригінал-макетів.

Точка зору редколегії може не збігатися з позицією авторів.

Відповідальність за оформлення та зміст матеріалів несуть автори.

Підписано до друку 25.10.2021. Формат 60х84/16
Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 15,6. Наклад 300 пр. Зам. № 1786.

Видавець Поліський національний університет
10008, Житомир, бульвар Старий, 7

Свідоцтво суб'єкта про державну реєстрацію
ДК № 3402 від 23.02.2009 р.
Поліський національний університет
10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7
тел.: (0412) 22–85–97
факс: (0412) 22–04–17

